

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана
Огієнка

НАТАЛІЯ КОВАЛЕНКО

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
ПОДІЛЬСЬКИХ І СУМІЖНИХ ГОВІРОК

Кам'янець-Подільський
2019

УДК 811.161.2'282 (477.43)(038)

ББК 81.411.4-33.4

Рецензенти: Глуховцева К.Д., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології та загального мовознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка;
Руснак Н.О., доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;
Мацюк З.С., кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та методики початкової освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Відповідальний редактор – Гриценко П.Ю., доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української мови НАН України.

К 56

Коваленко Н. Д. Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Рута», 2019. – 412 с.

У словнику подано фразеологізми з подільських і суміжних буковинських, волинських і наддністрянських говірок. Матеріали було записано впродовж 1995-2018 рр. за спеціально укладеною програмою. Обсяг лексикографічної праці – 7500 фразем (разом із варіантами), зафіксованих у 516 населених пунктах Поділля, зокрема в селах східних районів Тернопільщини, південних районів Хмельницької області та Вінниччини, і суміжжі – західні райони Тернопільської області, північні Хмельницької, Чернівецька область. Використано також давні джерела (середина XIX – поч. XX ст.), що зафіксували сталі вирази з Поділля.

Для науковців, викладачів і студентів філологічних факультетів вишів, учителів-словесників, а також усіх, хто цікавиться українською мовою.

ISBN 978-617-7626-61-8

*Рекомендувала до друку вчена рада
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №4 від 25 квітня 2019 року)*

© Коваленко Н.Д.

ЗМІСТ

Передмова	4
Структура словника та словникової статті	8
Про історичні джерела подільської фразеології.....	10
Список скорочень історичних джерел.....	12
Список умовних скорочень назв населених пунктів.....	13
Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок	27
Словник діалектних і малозрозумілих слів.....	404
Список скорочень ремарок.....	410

ПЕРЕДМОВА

У повсякденній діяльності народ витворює та розкриває багатство своєї мови, самобутнього розуму, незвичайної та багатої творчої фантазії, тому слово є носієм не тільки певного значення, але й попереднього досвіду людини і всієї нації.

Розуміння цінності українських діалектизмів у дослідженні історії становлення та розвитку української мови, пошуки єдиних критеріїв добору матеріалу, його систематизації, принципів тлумачення зумовили підготовку різних словників, цінність яких з часом лише зростатиме.

Створення регіональних фразеологічних словників залишається актуальним завданням української діалектології з огляду на особливі риси фразеологізмів – високий рівень варіативності та синонімії, різноманітні значень, експресії та емоційності, здатність тривалий час зберігати давні слова й вирази тощо. Зауважимо, що фразеологізми з різних територій України вже представлено та описано в дисертаціях (Т. Грица, Н. Коваленко, І. Мілева, Р. Міняйло, М. Олійник, О. Плетнева, Н. Романюк, Г. Ступінська та ін.); вирази систематизовано, як правило, у додатках, але не завжди опубліковано окремими фразеологічними словниками; також матеріали до фразеологічних словників окремих говорів знаходимо у збірниках наукових праць, періодичних наукових виданнях.

Словники фразеологізмів говорів мають особливі параметри опису одиниць: відбір матеріалу, декодування фразеологічного значення, інтерпретація емоційно-експресивних значень, принцип розміщення матеріалу, ілюстративний матеріал та ін.

На сьогодні маємо 14 окремо виданих сучасних фразеологічних словників, що презентують усі три наріччя української мови: північне – Аркушин Г. *Сказав, як два зв'язав. Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині* (Люблін – Луцьк, 2003); Мацюк З. *Із народу не викинеш: Діалектний словник фразеологізмів* (Луцьк, 2006); Мацюк З. *Що сільце, то нове слівце* (Луцьк, 2013); Доброльожа Г. *Красне слово – як золотий ключ: Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та*

суміжних територій (Житомир, 2003), Доброльожа Г. *Фразеологічний словник говірок Житомирщини* (Житомир, 2010); південно-східне – Чабаненко В. *Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряни* (Запоріжжя, 2001); Ужченко Д. *Словник жаргонних фразеологізмів Східної Слобожанщини. Матеріали* (Луганськ, 2009); Ужченко В., Ужченко Д. *Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу, який витримав 6 видань*, (Луганськ, 2013); південно-західне – *Фразеологізми та паремії Чернівецьчини. Матеріали до словника / укладачі: Г. Кузь, Н. Руснак, М. Скаб, Л. Томусяк* (Чернівці, 2017); Кірілкова Н. *Матеріали до фразеологічного словника південноволинських говірок* (Острог – Рівне, 2011); Кірілкова Н. *Фразеологічний словник волинських говірок* (Острог – Рівне, 2013); Коваленко Н. *Слова з язика, як бджоли з вулика. Матеріали до словника народних порівнянь волинських і подільських говірок Хмельниччини* (Кам'янець-Подільський, 2011).

Невідкладне завдання зі збереження автентичного мовлення лемків, зокрема фразеологізмів, що мають здатність «утримувати» мовний світ етносу, реалізовано в *Словнику фразеології лемківських говірок Східної Словаччини* Н. Вархол, А. Івченка (Братіслава, 1990) та у *Фразеологічному словнику лемківських говірок* Г. Ступінської та Я. Битківської (Тернопіль, 2013), у якому подано сталі вирази північних (галицьких) лемків, що були переселені у Львівську, Івано-Франківську та Тернопільську області з Польщі та Словаччини.

У сучасній слов'янській діалектології спостерігаємо пильну увагу вчених до мовного світу носіїв говірки одного населеного пункту. Прикладом такої праці є *Словник фразеологізмів, прислів'їв, приказок, жартівливих висловів та афоризмів*, укладений М. Лесюком до книги «Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)» (Івано-Франківськ, 2008).

В унікальних сучасних виданнях «Лексикон Львівський: поважно і на жарт»¹, де представлено південно-західні говори, та «Гуцульські

---

¹ Лексикон Львівський: поважно і на жарт / Наталія Хобзей, Оксана Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш. Львів, 2009. 672 с.

світи. Лексикон»² (укладачі: Н. Хобзей, Т. Ястремська, О. Сімович, Г. Дидик-Меуш), де подано зразки гуцульських говірок XIX-XXI с., реалізовано зовсім новий формат лексикографічних праць – це лексика, фразеологія (здебільшого маловідома чи призабута), численні паремії та приповідки, табу, повчання, що часто декодуються міні-текстами. Цінний матеріал з фразеології слугуватиме не тільки для дослідження одного мовного простору, а й для зіставлення з іншими українськими.

Отже, вищезгадані словники мають різні принципи укладання, все ж цінний і достовірний матеріал засвідчує багатство української фразеології, просторову поширеність одиниць, варіації компонентів-діалектизмів.

Подільські говірки, як відомо, мають елементи старожитності та архаїчності, вирізняються особливими регіональними рисами, але через своє ареальне поширення виявляють досить розгалужені взаємовпливи з іншими південно-західними та південно-східними говорами.

З-поміж публікацій, що фіксують сучасний стан фразеології різних діалектних ареалів, лише одна присвячена подільському говірковому мовленню. У «Матеріалах до словника діалектних фразеологізмів Поділля» М. Доленка³ подано більше 300 фразем, і хоч не всі вони паспортизовані, все ж укладач зауважує, що записи здійснені лише на території Вінницької області, тобто фраземи західного ареалу подільського говору не увійшли до реєстру словника.

Розмаїття стійких народних порівнянь з їх варіантами різного типу й синоніми, що активно побутують у подільських та суміжних волинських говірках Хмельниччини, за записами 1995-2010 рр., лексикографічно представлено у словнику Н. Коваленко «Слова з

---

² Гуцульські світи. Лексикон / Наталія Хобзей, Оксана Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш. Львів, 2013. 668 с.

³ Доленко М. Т. Матеріали для словаря діалектних фразеологізмів Подолья. *Вопросы фразеологии*. Самарканд, 1975. Вып. 272. №8. С. 131–161.

язика, як бджоли з вулика»⁴. Виявлено, що найуживанішими в усному мовленні є традиційні порівняння, виражені компаративними фразеологізмами, у яких образними конкретизаторами виступають назви явищ природи, тварин і рослин, звичні в побуті предмети. Кількісно переважають сполучникові порівняння, серед яких є порівняльні звороти (компоненти простого речення) та підрядні порівняльні речення. Сполучники *як, наче, мов, ніби* є традиційними для української мови й слугують засобом зв'язку між основою та показником порівняння, наприклад: *впрамий як бик* 'дуже впертий'; *не вилазити з біди як камін з води* 'довгий час бідувати'; *плетсти ніби бузини об'їстися* 'говорити дурниці'; *мов в воду кануло* 'зникло'; *надутися мов горобець на мороз* 'виявляти незадоволення' та ін. Статус діалектних мають: *шо* у значенні 'як'; *таньби* у значенні 'так ніби' – стягнена форма, що виникає у розмовному мовленні при прискореному темпі мовлення (з додатковими чинниками емоційного характеру), наприклад: *шо беладони наївся* 'дурний'; *повзти шо черепаха* 'дуже повільно йти'; *горбатий таньби носит боханец хліба* 'згорбитися від старості'; *таньби води в морду набрати* 'мовчати', *храпит таньби воре* 'голосно хропіти' та ін.

Мета пропонованого "Фразеологічного словника подільських і суміжних говірок" – зафіксувати все розмаїття фраземного складу (загальноукраїнські та вузьколокальні) подільських та суміжних з ними говірок з усіма наявними варіантами (фонетичними, морфологічними, лексичними), синонімічними рядами, полісемією.

У словнику подано близько 7500 фразем (разом із варіантами), зафіксованих протягом 1995-2018 років у 516 населених пунктах Поділля, зокрема в селах східних районів Тернопільської обл., південних районів Хмельницької обл. та Вінниччини, а також для можливості зіставного аналізу та висновків про території поширення фразем залучено записи із суміжних говірок – західні райони Тернопільської області, північні Хмельницької, Чернівецька область.

---

⁴ Коваленко Н. Д. Слова з язика, як бджоли з вулика. Матеріали до словника народних порівнянь подільських і волинських говірок Хмельниччини. Кам'янець-Подільський, 2010. 150 с.

Запис виконувався за спеціально складеною програмою, яка передбачала відповіді на питання, що пов'язані з фізичним життям, психічним станом, поведінкою та діяльністю людини. За нашими матеріалами, у складі таких фразеосемантичних полів помітно переважають порівняльні конструкції серед інших структурно-семантичних типів фразем (номінативних, дієслівних, ад'єктивних та адвербіальних).

СТРУКТУРА СЛОВНИКА ТА СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ

Реєстр словникових статей у пропонованому виданні укладено за алфавітом буквених знаків заголовних слів – переважно іменникових компонентів фразем. Давні джерела з Поділля позначено спеціальною позначкою – *.

Словникова стаття фразеологізму має таку будову: 1) реєстровий фразеологізм; 2) запис фразеологізму фонетичною транскрипцією; 3) тлумачення семантики; 4) у круглих дужках скорочена назва населеного пункту, де було зафіксовано фразему; 5) виявлені варіанти фразеологізму (фонетичні, морфологічні), подані через виділену скісну лінію. Першим подано заголовне слово – переважно перший за рахунком іменник у називному відмінку однини реєстрової одиниці; фразеологізми подано у словнику звичайними літерами напівжирним шрифтом; запис фонетичною транскрипцією – курсивом, наприклад:

БАЙДИ

байди бити [*ˈbajdi ˈbitu*] ‘ледарювати’ (Лсв).

Фраземи тлумачаться переважно на перший за рахунком іменник у називному відмінку однини, наприклад:

МАСЛО

хоч масло на голові роби [*хоч ˈмасло на гoˈлoʷi ʳoˈbi*] ‘про манеру ходити, підсакаючи’ (Злч).

Тлумачення значень фразеологізмів подається лише один раз. Якщо іменник у складі фразеологізму відсутній, то його значення подається на іншу частину мови в такому порядку: прикметник, дієслово, займенник, числівник, прислівник, наприклад:

ЖИВИЙ

ні живий, ні мертвий [н'і жи|виї н'і |мертвиї] ‘перелякаться’ (Кдр).

БРАКУВАТИ

бракує два до десіть кому [бра|кує два до |дес'іт'] ‘дурний’ (Ів).

бракує сім до вісім кому [бра|кує с'ім до |в'іс'ім] ‘дурний’ (Рахн, Клчв).

У словникових статтях, де подаються усі зафіксовані фонетичні чи граматичні варіанти, перша фразеологічна одиниця подається повністю, а в інших замість повторюваного компонента ставиться тильда (~); запис фонетичною транскрипцією усіх варіантів подано повністю для зручності в подальших описових дослідженнях, наприклад:

ГЛУЗД

зійти з глузду [з'ії|ти з |глузду] ‘вратити розум’ (СГ, ПО, Слоб, Дер, Кар, МО, См, СУ, Шидл) / ~ **глузда** [з'ії|ти з |глузда] (Злч) / ~ **глузду** [з'ії|ти з |глузду] (СУ).

ГАРМИДЕР

гармидер зняти [гар|миде^р з'н'ати] ‘розкритися’ (Січ, Жбч) / **гармидер** ~ [гар|м'иде^р з'н'ати] (МК, Км, Плп).

КОПИТО

підкований на штири копиті [п'ід|кований на ш|тири ко|пит'і] ‘розумний’ (Клчв) / ~ **копита** [п'ід|кований на ш|тири ко^п|пита] (ВО).

МОЛОКО

вурдитися, як молоко [вурди^етис'а йак моло|ко] ‘кривитися, виявляти незадоволення’ (Злч, Км, Кар, Став, Ярм, Баг, Крив, ВС, Жбн) / **вурдитисі** ~ [вурди^етис'і йак моло|ко] (Цик).

Варіанти фразем (чи окремих лексем) подано через виділену скісну лінію. Явище полісемії спостерігаємо переважно в дистантних говірках, тому кожне окреме значення позначається цифрою через крапку, наприклад:

ЛКОТЬ

кусати лікті [ку|сати |л'ікт'і] 1. ‘виявляти велику досаду, жалкувати’ (Внк, МО, Кар) / ~ **лігті** [ку|сати |л'ігт'і] (Рахн) / ~ **локті** [ку|сати

¹локт`і] (Авр). 2. ‘виявляти незадоволення’ (Баг, Куг, Крив, Нів, Слм, Злч, Коз, ВС, Куг, Жбн, ЧрЗр, Пдс).

ПІТ

в піт кинуло кого [ʏ n`it`¹кинуло] 1. ‘злякатися, відчутти страх’ (Влн).
2. ~ ‘втомитися’ (Плп).

При фразеологічних одиницях курсивом напівжирними літерами позначено найбільш типові чи єдино можливі граматичні зв’язки фразеологізму з контекстом, наприклад:

ГЛЕК

розбився глек кому [роз¹биўс`а глек] ‘померти’ (Км).

ГРУШКА

занести під грушку кого [за¹нести n`ід г¹рушку] ‘поховати’ (Зстл).

ВОДА

і води не випросиш у кого [і во¹ди не^u`¹випроси^eш] ‘дуже жадний’ (Нів).

Відсилання зроблено на всі іменники, що входять до складу фраземи, наприклад:

ВОВК

лізти в пащу вовка див. ПАЩА.

ПАЩА

лізти в пащу вовка [л`істи ʏ`¹пащчу¹воўка] ‘ризикувати’ (Кос).

ПРО ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА СЛОВНИКА

Значну кількість фразем та паремійних одиниць, записаних на території Поділля, вміщено на сторінках багатьох лексикографічних праць, що були укладені або побачили світ у ХІХ ст. Так, на початку 50-х років ХІХ ст. сформувалась фольклорно-етнографічна школа Подільської духовної семінарії, до складу якої ввійшли А. Свидницький, С. Руданський, К. Шейковський, М. Симашкевич, К. Широцький та ін. С. Руданський записав чимало приказок і прислів’їв у с. Хомутинці Вінницького повіту. З них 298 одиниць

вмістив у своїй збірці «Прислів'я, приказки, і таке інше» Матвій Номис⁵.

Важливий фразеологічний матеріал знаходимо у праці К. Шейковського “Быт подолян”⁶, видрукуваній 1859 року. Відгукнувся на цю розвідку і вагомо її доповнив А. Свидницький у публікації “Великдень у подолян (По поводу “Быта подолян” Шейковского)”. Водночас А. Свидницький підготував рукопис власних зібрань “Відьми, чарівниці й упирі, чи то ж примхи і примхливі оповідання люду українського”⁷, вперше надрукований 1958 року, де яскраво відбито живе народне мовлення.

Однією з найвизначніших збірок XIX ст. є “Українські приказки, прислів'я, і таке інше” М. Номиса. Серед народних висловів, записаних на Брацлавщині, Гайсинщині, Проскурівщині, Кам'янецьчині, спостерігаємо зразки, які яскраво відбивають мовний колорит подільського говору.

З-поміж інших збірок початку XX ст. особливо вирізняються “Галицько-руські народні приповідки” І. Франка⁸. Тут знаходимо не лише власне фраземи та паремійні одиниці, а й етимологічні коментарі до більшості з них, ретельну паспортизацію всього матеріалу. Серед народних висловів, записаних І. Франком у різних говірках, натрапляємо й на такі, що зафіксовані на території Західного Поділля, зокрема в Борщівському, Гусятинському, Чортківському та Кам'янецькому повітах.

У «Словарі української мови» Б. Грінченка – одному з великих тлумачних і перекладних словників слов'янських мов другої половини XIX – початку XX ст. – подано чимало фразеологічних одиниць, записаних на Поділлі, зокрема із вказівкою конкретної території: Подольская губерния, Каменецкий уезд, Брацлавский уезд, Уманский уезд.

⁵ Приказки, прислів'я, і таке інше. Уклав М. Номис. Київ, 1993. 768 с.

⁶ Бытъ подолянъ издаваемый К. Шейковскимъ. Київ, 1860. Вып. 2. Т. I.

⁷ Свидницький А.П. Фольклорно-етнографічні нариси та статті. *Анатолій Свидницький. Роман. Оповідання. Нариси*. Київ, 1985. С. 406-512.

⁸ Галицько-руські народні приповідки / Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко. Львів, 1901-1910. Т. 1-3.

У 1928 році з ініціативи і під керівництвом академіка АН УРСР А. Кримського було зібрано, підготовлено та видано велику збірку “Казки та оповідання з Поділля в записах 1850–1860-х рр.”⁹. Упорядник збірки М. Левченко у передмові зазначав, що подільські казки та оповідки – це записи переважно 1850-их років двох видатних подолян: відомого поета Степана Васильовича Руданського та дуже працюючого етнографа Андрія Івановича Димінського. Саме в текстах казок знаходимо приклади сталих виразів, що побутували в тогочасному мовленні носіїв подільських говірок.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

Грінченко – Грінченко Б. Д. Словарь української мови. Київ, 1996. Т. 1–4.

Левченко – Казки та оповідання з Поділля в записах 1850–1860-х рр. / Упоряд. М. Левченко. Київ, 1928. Вип. I–II. 598 с.

Номис – Приказки, прислів'я, і таке інше. Уклав М.Номис. Київ, 1993. 768 с.

Свидницький – Свидницький А.П. Фольклорно-етнографічні нариси та статті. *Анатолій Свидницький. Роман. Оповідання. Нариси*. Київ, 1985. С. 406-512.

Франко – Галицько-руські народні приповідки / Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко. Львів, 1901-1910. Т. 1–3.

Шейковський – Бытъ подолянъ издаваемый К. Шейковскимъ. Київ, 1860. Вып. 2. Т. I.

---

⁹ Казки та оповідання з Поділля в записах 1850–1860-х рр. / Упоряд. М. Левченко. Київ, 1928. Вип. I–II. 598 с.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

1. Авр – с. Авратин, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
2. Ан – с. Андріївка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
3. Ант – с. Антоніни, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
4. Баг – с. Баговиця, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
5. Бал – с. Балин, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
6. Бб – с. Бабино, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
7. Ббч – с. Бабчинці, Чернівецький р-н, Чернівецька обл.
8. Бгд – с. Богданівка, Корецький р-н, Рівненська обл.
9. Бдр – с. Бедриківці, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
10. Бер – с. Бережанка, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
11. БЗ – с. Більче-Золоте, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
12. Бзл – с. Базалія, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
13. Біл – с. Білівці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
14. Бл – с. Біла, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
15. Блг – с. Білогородка, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
16. Блгр – смт Білогір'я, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
17. Блп – с. Білопіль, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
18. Блщ – с. Блищанівка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
19. Блщк – с. Блищанка, Заліщицький р-н, Тернопільська обл.
20. Бр – с. Браїлівка, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
21. Брж – с. Бережанка, Чемеровецький р-н, Хмельницької обл.
22. Бржц – с. Бражинці, Полонський р-н, Хмельницька обл.
23. Брн – с. Бронівка, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
24. Бршк – с. Боришківці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
25. Брщ – с. Борщівка, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
26. Буб – с. Бубнівка, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
27. Бубн – с. Бубнівка, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
28. Бшк – с. Бишки, Козівський р-н, Тернопільська обл.
29. Вар – с. Варівці, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
30. Вах – с. Вахнівці, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
31. Ввк – с. Вовківці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
32. Вдш – с. Видошня, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
33. Вер – с. Вербка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
34. ВЖ – с. Великий Жванчик, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
35. ВЗ – с. Велике Залісся, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
36. Вzv – с. В'язовець, Білогірський р-н, Хмельницька обл.

37. ВЗл – с. Возилів, Буцацький р-н, Тернопільська обл.
38. ВЗц – с. Великі Зозулинці, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
39. Виг – с. Вигода, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
40. Вих – с. Вихрівка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
41. Виш – с. Вишнівчик, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
42. ВК – с. Велика Кужелева, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
43. Вкт – с. Вікторівка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
44. ВЛЗз – с. Великі Зозулинці, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
45. ВЛКл – с. Велика Клітна, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
46. ВЛКр – с. Великий Карабчіїв, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
47. ВЛМц – с. Великі Мацевичі, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
48. ВЛн – с. Вільне, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
49. ВЛс – с. Волоське, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
50. ВЛх – с. Вільхівці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
51. ВЛхв – с. Вільховець, Бережанський р-н, Тернопільська обл.
52. ВЛш – с. Влашанівка, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
53. ВМц – с. Великі Мацевичі, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
54. Внк – смт Віньківці, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
55. ВО – с. Великі Орлинці, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
56. Вол – с. Волудринці, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
57. ВОлк – Великий Олександрів, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
58. ВП – с. Велика Побійна, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
59. ВПол – с. Волиця Польова, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
60. Вр – с. Врублівці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
61. Врб – с. Вербовець, Мурованокуриловецький р-н, Вінницька обл.
62. Врн – с. Вороновиця, Кельменецький р-н, Чернівецька обл.
63. Врнк – с. Воронківці, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
64. Врхн – с. Верхняківці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
65. Врц – с. Вербівці, Тербовлянський р-н, Тернопільська обл.
66. ВС – с. Велика Слобідка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
67. Вск – с. Васьківці, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
68. Всл – с. Василівка, Сокирянський р-н, Чернівецька обл.
69. ВСлх – с. Велика Салиха, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
70. Всн – с. Веснянка, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
71. Вт – с. Війтівці, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
72. Втк – с. Вітківці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
73. ВХ – с. Великий Ходачків, Козівський р-н, Тернопільська обл.
74. Вшк – с. Вашківці, Сокирянський р-н, Чернівецька обл.
75. Вшч – с. Вишнівчик, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.

76. ВЯ – с. Велика Яромирка, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
77. Гвз – с. Гвіздівці, Сокирянський р-н, Чернівецька обл.
78. ГГ – с. Гута-Глібська, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
79. Гел – с. Гелетинці, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
80. Глб – с. Глібів, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
81. Глгч – с. Голгоча, Підгаєцький р-н, Тернопільська обл.
82. Глс – с. Голосків, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
83. Глч – с. Гальчинці, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
84. Гнк – с. Ганнівка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
85. Гов – с. Говори, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
86. Гол – с. Голозубинці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
87. Голв – с. Головчинці, Летичівський р-н, Хмельницька обл.
88. Гр – с. Гречана, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
89. Грб – с. Грибенінка, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
90. Грбс – с. Горбасів, Летичівський р-н, Хмельницька обл.
91. Грг – с. Григорівка, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
92. Грз – с. Грозинці, Хотинський р-н, Чернівецька обл.
93. Грк – с. Гораївка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
94. Грм – с. Гримайлів, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
95. Грмн – с. Германівка, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
96. Грн – с. Гринчук, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
97. Грц – с. Грицики, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
98. Грч – с. Гірчична, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
99. Грчн – с. Гречана, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
100. Гст – смт Гусятин, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
101. Гук – с. Гуків, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
102. Гум – с. Гуменці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
103. ГЧ – с. Гута-Чугорська, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
104. Двг – с. Довге, Тербовлянський р-н, Тернопільська обл.
105. Двгл – с. Довгалівка, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
106. Дбр – с. Доброволія, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
107. Дем – с. Дем'янківці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
108. Дер – с. Дерев'яне, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
109. Дзв – с. Дзвенигород, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
110. Дзвн – с. Дзвинячка, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
111. Дзвч – с. Дзвиняч, Заліщицький р-н, Тернопільська обл.
112. Дзел – с. Дзеленці, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
113. Дмк – с. Демківці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
114. Днс – с. Дністрове, Борщівський р-н, Тернопільська обл.

115. Дов – с. Довжок, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
116. Дол – с. Долина, Тереховлянський р-н, Тернопільська обл.
117. Држ – с. Держаки, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
118. Држн – с. Дружне, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
119. Дрк – с. Деркачі, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
120. Дрч – с. Драчі, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
121. Дуб – с. Дубівка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
122. Дун – ст. Дунаївці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
123. Дшк – с. Дашківці, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
124. Жбн – с. Жабинці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
125. Жбч – с. Жабче, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
126. Жвн – с. Жванець, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
127. Жзн – с. Жизномир, Бучацький р-н, Тернопільська обл.
128. Жищ – с. Жищинці, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
129. Жкв – с. Жуків, Славутський р-н, Хмельницька обл.
130. Жмл – с. Жемелинці, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
131. Жнб – с. Жнибороди, Бучацький р-н, Тернопільська обл.
132. Жрб – с. Жеребки, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
133. Завл – с. Завалля, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
134. Зал-1 – с. Залісся-1, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
135. Зал-2 – с. Залісся-2, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
136. Залж – с. Залужжя, Збаразький р-н, Тернопільська обл.
137. Зам – с. Заможне, Барський р-н, Вінницька обл.
138. Зар – с. Зарічанка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
139. Збр – с. Збручанське, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
140. Звд – с. Завадинці, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
141. Звл – с. Завалійки, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
142. Зел – с. Зелена, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
143. Зелн – с. Зелена, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
144. Зж – с. Збриж, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
145. ЗК – с. Зелені Курилівці, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
146. Зкрч – с. Закриниччя, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
147. Злж – с. Залужжя, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
148. Злн – с. Зелена, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
149. Злнч – с. Зеленче, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
150. Злнц – с. Зеленці, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
151. Злс – с. Залісся, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
152. Злсц – с. Залісці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
153. Злч – с. Залуччя, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.

154. Змх – с. Заміхів, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
155. Знк – с. Зіньків, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
156. Знц – с. Зяньківці, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
157. Зор – с. Зоряне, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
158. Зпд – с. Западинці, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
159. Зсл – с. Заслучне, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
160. Зст – с. Заставці, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
161. Зстл – с. Заставля, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
162. Зстц – с. Заставці, Монастирський р-н, Тернопільська обл.
163. Зч – с. Збруч, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
164. Зчк – с. Зайчики, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
165. Йсп – с. Йосипівка, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
166. Ів – с. Іванків, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
167. Івах – с. Івахнівці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
168. Івкц – с. Іванківці, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
169. Івнк – с. Іванівка, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
170. Івнкц – с. Іванківці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
171. Івц – с. Іванківці, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
172. Кад – с. Кадиївці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
173. Кадк – с. Кадиївка, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
174. Калн – с. Калинівка, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
175. Калч – с. Калачківці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
176. Кам – с. Кам'янка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
177. Кап – с. Капустяни, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
178. Кар – с. Карачієвці, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
179. Катр – с. Катеринівка, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
180. Каш – с. Каштанівка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
181. Кдр – с. Кудринці, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
182. Кжп – с. Княжпіль, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
183. КзКд – с. Кізя-Кудринецька, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
184. Кзм – с. Кузьмин, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
185. Кзмн – с. Кузьмин, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
186. Кзмц – с. Кузьминці, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
187. Клб – с. Колибаївка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
188. Клд – с. Колодївка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
189. Клин – с. Калиня, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
190. Клм – смт Кельменці, Чернівецька обл.
191. Клн – с. Кальна, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
192. Клнв – с. Клинове, Городоцький р-н, Хмельницька обл.

193. Клнн – с. Клинини, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
194. Клс – с. Калосик, Вінковецький р-н, Хмельницька обл.
195. Клч – с. Кульчіївці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
196. Клчв – с. Ключівка, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
197. Клчн – с. Кульчини, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
198. Клш – с. Клишківці, Хотинський р-н, Чернівецька обл.
199. Клшк – с. Кулішівка, Сокирянський р-н, Чернівецька обл.
200. Км – с. Комунар, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
201. Кмн – с. Кам'янки, Підволочиський р-н, Тернопільська обл.
202. Кмнк – с. Кам'янка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
203. Кмр – с. Комарівці, Барський р-н, Вінницька обл.
204. Кнч – с. Кунча, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
205. Кнц – с. Конищів, Мурованокуриловецький р-н, Вінницька обл.
206. Коз – с. Козачки, Летичівський р-н, Хмельницька обл.
207. Козк – с. Козівка, Тернопільський р-н, Тернопільська обл.
208. Колс – с. Колосівка, Барський р-н, Вінницька обл.
209. Кор – с. Коритна, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
210. Корв – с. Коров'є, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
211. Корм – с. Кормильча, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
212. Кос – с. Косиківці, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
213. Коц – с. Коцюбинчики, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
214. Кпл – с. Каплівка, Хотинський р-н, Чернівецька обл.
215. Кпс – с. Капустин, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
216. Крв – с. Кривеньке, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
217. Крвв – с. Кривовілька, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
218. Крвч – с. Кривче, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
219. Крж – с. Куражин, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
220. Крив – с. Криве, Підволочиський р-н, Тернопільська обл.
221. Кривч – с. Кривчик, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
222. Крк – с. Корчик, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
223. Крман – с. Кормань, Сокирянський рн, Чернівецька обл.
224. Крмн – с. Кременна, Городецький р-н, Хмельницька обл.
225. Крмч – с. Кременчуки, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
226. Крн – с. Кровинка, Тербовлянський р-н, Тернопільська обл.
227. Крн1 – с. Криничани, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
228. Крнк – с. Кур'янки, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
229. Крнч – с. Корначівка, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
230. Крс – с. Красноставці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
231. Крсн – с. Красносілка, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.

232. Крст – с. Користова, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
233. Крч – с. Коричинці, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
234. Крчк – с. Карачківці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
235. Крш – с. Крушанівка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
236. Кск – с. Каскада, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
237. Кст – с. Кустівці, Полонський р-н, Хмельницька обл.
238. Ктг – с. Китайгород, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
239. Ктк – с. Кутківці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
240. Ктл – с. Котелянка, Полонський р-н, Хмельницька обл.
241. Куг – с. Кугаївці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
242. Кудр – с. Кудринці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
243. Куп – с. Купин, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
244. Кур – с. Курівка, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
245. Кч – с. Куча, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
246. Кчб – с. Кочубіїв, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
247. Кчм – с. Кучманівка, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
248. Кшл – с. Кошелівка, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
249. Лбм – с. Любомирівка, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
250. ЛВ – с. Левада Велика, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
251. Лвц – с. Лівинці, Кельменецький р-н, Чернівецька обл.
252. Лдн – с. Ледянка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
253. Лдхк – с. Лідихівка, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
254. Лиск – с. Лисківці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
255. Лнц – с. Ланівці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
256. Лом – с. Ломачинці, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
257. Лп – с. Липи, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
258. Лпк – с. Липівка, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
259. Лпс – с. Лепесівка, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
260. Лс – с. Лисець, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
261. Лсв – с. Лісоводи, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
262. ЛсВл – с. Лісова Волиця, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
263. Лсг – с. Лисогірка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
264. Лсгр – с. Лисогірка, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
265. Лск – с. Лисківці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
266. Лсн – с. Лісники, Бережанський р-н, Тернопільська обл.
267. Лтв – с. Летава, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
268. Лтк – с. Латківці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
269. Лтр – с. Лютарка, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
270. Лучк – с. Лучка, Тернопільський р-н, Тернопільська обл.

271. Лчк – с. Личківці, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
272. Лшк – с. Лошківці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
273. Лщ – с. Ліщани, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
274. Маз – с. Мазники, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
275. Ман – с. Маниківці, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
276. Мвч – с. Мовчани, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
277. Мвчк – с. Мовчанівка, Підволочиський р-н, Тернопільська обл.
278. Мдр – с. Мудриголови, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
279. Мдс – с. Медисівка, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
280. Мжгр – с. Міжгір'я, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
281. Милц – с. Милівці, Чортківський р-н, Тернопільська обл.
282. Мих – с. Михайлівка, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
283. Михц – с. Михайлівці, Мурованокуриловецький р-н, Вінницька обл.
284. МК – с. Мала Кужелівка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
285. Мк – с. Маків, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
286. Мквц – с. Мокіївці, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
287. Мкрц – с. Мокрець, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
288. Млм – с. Моломоленці, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
289. МлПз – с. Малі Пузирки, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
290. Млц – с. Маліївці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
291. МлШк – с. Мала Шкарівка, Полонський р-н, Хмельницька обл.
292. МлЮн – с. Малі Юначки, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
293. Мнк – с. Миньківці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
294. Мнст – с. Монастирок, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
295. Мнц – с. Манівці, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
296. МО – с. Майдан-Олександрівський, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
297. МП – с. Мельниця-Подільська, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
298. Мр – с. Морозів, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
299. Мрз – с. Морозівка, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
300. Мрлб – с. Миролобне, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
301. Мрн – с. Мар'янівка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
302. Мск – с. Москалівка, Полонського р-н, Хмельницька обл.
303. Мсл – с. Маслівка, Немирівський р-н, Вінницька обл.
304. Мсц – с. Масівці, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
305. Мтнц – с. Митинці, Підволочиський р-н, Тернопільська обл.
306. Мушк – с. Мушкатівка, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
307. Мхв – с. Михівка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
308. Мхк – с. Михайлівка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
309. Мхнк – с. Михнівка, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.

310. Мцр – с. Моціорськ, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
311. МЧрк – с. Малі Чорнокінці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
312. МЧрн – с. Малий Чернятин, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
313. Мшк – с. Мишків, Заліщицький р-н, Тернопільська обл.
314. МшКт – с. Мукша Китайгородська, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
315. Мшн – с. Мошанець, Кельменецький р-н, Хмельницька обл.
316. Мшщ – с. Мушкунці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
317. Нвдн – с. Новодністровськ, Сокирянський р-н, Чернівецька обл.
318. Нвс – с. Новоселиця, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
319. Нвц – с. Новоставці, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
320. Нг – с. Нігин, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
321. НГ – с. Нова Гута, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
322. НГв – с. Новий Глібів, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
323. Нгр – с. Нагоряни, Могилів-Подільський р-н, Тернопільська обл.
324. Ндд – с. Наддністрянське, Мурованокуріловецький р-н, Вінницька обл.
325. Нів – с. Ніверка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
326. Нмр – с. Немирівка, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
327. ННт – с. Нові Нетечинці, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
328. Нов – с. Новосілка, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
329. НП – с. Нове Поріччя, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
330. Нрк – с. Нирків, Заліщицький р-н, Тернопільська обл.
331. Нс – с. Нестерівці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
332. НУ – смт Нова Ушиця, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
333. Нфд – с. Нефедівці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
334. Олн – с. Олійники, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
335. Ор – с. Оринин, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
336. Осл – с. Осламів, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
337. Ост – с. Осташки, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
338. Остр – с. Острівчани, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
339. Пас – с. Пасічна, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
340. Пдг – с. Підгірне, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
341. Пдл – с. Подолянське, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
342. Пдлс – с. Підлісці, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
343. ПдО – с. Підлісний Олексинець, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
344. Пдс – с. Педоси, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
345. Пж – с. Пижівка, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
346. Пис – с. Писарівка, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
347. Плвн – с. Половинники, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.

348. Плжн – с. Плужне, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
349. Плн – с. Поляни, Крстький р-н, Хмельницька обл.
350. Плп – с. Пилипківці, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
351. Плпч – с. Пилипче, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
352. Плс – с. Плесна, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
353. Плх – с. Поляхова, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
354. Плщ – с. Пліщин, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
355. ПМ – с. Пильний Мукарів, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
356. Пнк – с. Понінка, Полонський р-н, Хмельницька обл.
357. Пнц – с. Панівці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
358. ПО – с. Пилипи-Олександрівські, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
359. Под – с. Подоляни, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
360. Подл – с. Подоляни, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
361. Пок – с. Покутинці, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
362. Ппл – с. Паплинці, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
363. Пр – с. Привороття, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
364. Прб – с. Пробіжна, Чортківський р-н, Тернопільська обл.
365. Прг – с. Пирогівка, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
366. Пргн – с. Перегінка, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
367. Приг – с. Пригородок, Хотинський р-н, Чернівецька обл.
368. Прк – с. Перківці, Кельменецький р-н, Чернівецька обл.
369. Прос – с. Проскурівка, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
370. Прт – с. Питулівка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
371. Прц – с. Пирогівці, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
372. Пс – с. Песець, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
373. Птр – с. Петрівка, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
374. Птч – с. П'ятничани, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
375. Пудл – с. Пудлівці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
376. ПХ – с. Пилипи-Хребтіївські, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
377. Пчп – с. Почапінці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
378. Пчск – с. Печеське, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
379. Пшк – с. Пашуки, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
380. Пшкц – с. Пашківці, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
381. Пшт – с. Пищатинці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
382. Рахн – с. Рахнівка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
383. Рац – с. Раціборівка, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
384. Рач – с. Рачинці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
385. Рашк – с. Рашківці, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
386. Рбл – с. Рублянка, Красилівський р-н, Хмельницька обл.

387. Рвн – с. Рівне, Мурованокуриловецький р-н, Вінницька обл.
388. Рдк – с. Радковиця, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
389. Ржн – с. Рожни, Летичівський р-н, Хмельницька обл.
390. Рзд – с. Роздолівка, Мурованокуриловецький р-н, Вінницька обл.
391. Ріпн – с. Ріпна, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
392. Ркшн – с. Рукшин, Хотинський р-н, Чернівецька обл.
393. Рмнк – с. Романківці, Сокирянський р-н, Чернівецька обл.
394. РН – с. Рудня-Новенька, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
395. Рог – с. Рогізна, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
396. Ромк – с. Романівка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
397. Ромн – с. Романів, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
398. Рпнц – с. Ріпинці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
399. Рсл – с. Росолівці, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
400. Рсх – с. Росоховатець, Підволочиський р-н, Тернопільська обл.
401. Росш – с. Росошани, Кельменецький р-н, Чернівецька обл.
402. Рудк – с. Рудка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
403. Рунк – с. Рункошів, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
404. Рх – с. Рихта, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
405. Ршкв – с. Рашків, Хотинський р-н, Чернівецька обл.
406. Сахк – с. Сахкамінь, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
407. СГ – с. Стара Гута, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
408. Сив – с. Сивороги, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
409. Сирв – с. Сирватинці, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
410. Січ – с. Січенці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
411. СК – с. Слобідка-Кульчівецька, Кам'янець-Подільський р-н,
Хмельницька обл.
412. Скж – с. Скаржинці, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
413. Скл – с. Соколівка, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
414. Скуп – с. Скіпче, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
415. Скр – с. Сокиринці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
416. Скц – с. Сокілець, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
417. Сл – с. Слобідка, Тербовлянський р-н, Тернопільська обл.
418. Слб – с. Солобківці, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
419. Слм – с. Соломна, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
420. Слб – с. Слобідка, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
421. СлСк – с. Слобідка-Скипанська, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
422. СлСм – с. Слобідка-Смотрицька, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
423. См – смт Смотрич, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
424. Смк – с. Сьомаки, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.

425. Смл – с. Самолусківці, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
426. Смчк – с. Самчики, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
427. Снк – с. Синяківці, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
428. СО – с. Слобідка-Охрімовецька, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
429. Сокл – с. Сокіл, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
430. СП – смт Скала-Подільська, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
431. Спас – с. Спасівка, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
432. Спг – с. Сапогів, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
433. СР – с. Слобідка-Рахнівська, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
434. Срб – с. Сербичани, Сокирянський р-н, Чернівецька обл.
435. Срк – с. Сорока, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
436. Став – с. Ставище, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
437. Ствк – с. Ставки, Заліщицький р-н, Тернопільська обл.
438. Стн – смт Сатанів, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
439. СтОс – с. Старий Остропіль, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
440. СтПс – с. Стара Пісочна, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
441. Стр – с. Стріхівці, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
442. Стрк – с. Строки, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.
443. Стрл – с. Стрільківці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
444. Стф – с. Стуфчинці, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
445. СУ – смт Стара Ушиця, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
446. Сутк – с. Сутківці, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
447. Схн – с. Сахнівці, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.
448. Сшн – с. Сошне, Ізяславський р-н, Хмельницька обл.
449. Сшц – с. Сушівці, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
450. Тдр – с. Тудорів, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
451. Терем – с. Теремківці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
452. Терн – с. Тернова, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
453. Тин – с. Тинна, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
454. Ткл – с. Теклівка, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
455. Ткч – с. Текуча, Уманський р-н, Черкаська обл.
456. Тлж – с. Тележинці, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
457. Тмк – с. Тимків, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
458. Том – с. Томашівка, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
459. Тпр – с. Теперівка, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
460. Трб – с. Требухівці, Летичівський р-н, Хмельницька обл.
461. Трбх – с. Трибухівці, Бучацький р-н, Тернопільська обл.
462. Трлч – с. Турильче, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
463. Тршв – с. Терешківці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.

464. Тршк – с. Терешки, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
465. Тст – смт Товсте, Заліщицький р-н, Тернопільська обл.
466. УР – с. Уласово-Русанівка, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
467. Урж – с. Урожайне, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
468. Уст – с. Устянівка, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
469. Фд – с. Федорівка, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
470. Хдк – с. Ходаки, Барський р-н, Вінницька обл.
471. Хдц – с. Худіївці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
472. Хжн – с. Хижники, Строкоснянтинівський р-н, Хмельницька обл.
473. Хнк – с. Хоняків, Славутський р-н, Хмельницька обл.
474. Хопт – с. Хоптинці, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
475. Хрш – с. Хорошів, Білогірський р-н, Хмельницька обл.
476. Циб – с. Цибулівка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
477. Цик – с. Цикова, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
478. Цівк – с. Цівківці, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
479. Цлв – с. Целіїв, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.
480. Цмб – с. Цимбалівка, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
481. Чбнк – с. Чабанівка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
482. Чгрк – с. Чагарівка, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
483. Чем – смт Чемерівці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
484. Чнк – с. Чанків, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
485. ЧО – смт Чорний Острів, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
486. Чорн – с. Чорніводи, Городоцький р-н, Хмельницька обл.
487. Чпл – с. Чепелівка, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
488. Чр – с. Черче, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
489. ЧрЗр – с. Червона Зірка, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.
490. Чрн – с. Чернелівка, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
491. Чтб – с. Чотирбоки, Шепетівський р-н, Хмельницька обл.
492. Ччл – с. Чечельник, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
493. Шар – с. Шарівка, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
494. Шбт – с. Шебутинці, Сокирянський р-н, Чернівецька обл.
495. Шидл – с. Шидлівці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.
496. Шлс – с. Шелестяни, Новоушицький р-н, Хмельницька обл.
497. Шм – с. Шманьківці, Чортківський р-н, Тернопільська обл.
498. Шмр – с. Шмирки, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
499. Шрк – с. Шарки, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
500. Шрц – с. Ширівці, Хотинський р-н, Чернівецька обл.
501. Штв – с. Шатава, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл.
502. Шум – с. Шумівці, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.

- 503. Шуст – с. Шустівці, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.
- 504. Шшк – с. Шишківці, Борщівський р-н, Тернопільська обл.
- 505. Щбр – с. Щиборівка, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
- 506. Щрб – с. Щербані, Старосинявський р-н, Хмельницька обл.
- 507. Щтц – с. Щитівці, Заліщицький р-н, Тернопільська обл.
- 508. Юх – с. Юхимівці, Волочиський р-н, Хмельницька обл.
- 509. Ябл – с. Яблунівка, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
- 510. Явт – с. Явтухи, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.
- 511. Ягд – с. Ягідне Мурованокуриловецький р-н, Вінницька обл.
- 512. Якмц – с. Якимівці, Красилівський р-н, Хмельницька обл.
- 513. Ярм – смт Ярмолинці, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
- 514. Ясен – с. Ясенівка, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.
- 515. Ясн – с. Яснозір'я, Віньковецький р-н, Хмельницька обл.
- 516. Ясц – с. Яськівці, Деражнянський р-н, Хмельницька обл.

А

АЗ

аз, буки, книжки в руки [аз ¹буки кни^еж^шки у ¹руки] ‘починати вчитися’ (Остр, Грн).

АЗИ

починати з азів [почи^енати з а¹з’іу] ‘починати від самого початку, від найпростішого’ (Нів, Куг).

АКАЦІЙКИ

винести під акаційки кого [вине^нсти п’ід а¹кац’ійки] ‘поховати’ (Шпр, Тин, Днс).

занести під акаційки кого [за¹нести п’ід а¹кац’ійки] ‘поховати’ (Плс).

АЛІК

Алік з водокачки [А¹л’ік з водо¹качки] ‘дурний’ (Злч).

АЛЬОША

Альоша з водокачки [А¹л’оша з водо¹качки] ‘дурний’ (Авр, ВО, Клчв, МЛЮн).

АНДРІЙКО

посмієся, Андрійку, дам тобі копійку [пос¹м’ієс’а Анд¹р’ійку дам то¹б’і ко¹п’ійку] (Грн).

АРЕШТАНТ

наговорити три бочки арештантів див. БОЧКА.

наговорити сім бочок арештантів див. БОЧКА.

Б

БАБА

*не буде баба дівкою [Номис, 268].

*ні сіло, ні пало, дай бабо сало [Номис, 301].

*носиця, як баба з ступою [Номис, 147].

*тоді то було, як баба була дівкою [Номис, 316].

відкладати, ніби баба сир на завтра [в’іткла¹дати ¹н’іби ¹баба сир на ¹заўтра] ‘не виконувати обіцянку; зволікати’ (Мих).

відкладати, як баба сир [в'іткла^дати йак^д баба сир] ‘не виконувати обіцянку; зволікати’ (Влн).

згадала баба, як була дівкою [зга^дала баба йак бу^ла д'іўкоюў] ‘пригадати щось дуже давнє’ (Коз, Ктк, Скл, Грн, Авр, Влх, Жовт, Рмнк).

ліпити снігову бабу літом [л'і^пити с'н'іго^ву бабу л'і^том] ‘безцільно мріяти’ (Злч, Пдс) / ~ **вліті** [л'і^пити с'н'іго^ву бабу ў^л'і^т'і] (Корм).

тарахкати, як стара баба [та^рахкати йак ста^ра баба] ‘про людину, яка любить сваритися, робити всім зауваження’ (Дун).

БАБКА

бабка на двоє гадала [ба^пка на д^воїе га^дала] ‘невідомо, чи здійсниться що-небудь, чи ні’ (См, Лдхк).

БАГАТИР

стати багатиром [с^тати ба^гати^ром] ‘заможно жити’ (Чр).

БАГАТСТВО

купатися в багатстві [ку^патис'а ў ба^гацтв'і] ‘заможно жити’ (Кад).

попасти в багатство [по^пасті ў ба^гацтво] ‘заможно жити’ (Мк).

БАГЛАЇ

баглаї бити [ба^глаїі^бити] ‘ледарювати’ (См).

БАГНО

впасти в bagno [ў^пасті ў ба^гно] ‘осоромитися’ (Дов, Ор).

обливати bagnoм кого [об^ли^вати ба^гном] ‘неславити когось’ (Кос).

БАДИНЯ

вибудліти, як бадиня [в^ибудл'іти йак ба^дин'а] ‘схуднути’ (Влн).

БАДИЛИНА

худий, як бадиліна [ху^дий йак ба^ди^лина] ‘дуже худий’ (Дун).

БАЖАННЯ

горіти бажанням [го^р'іти ба^жан'ам] ‘дуже хотіти чогось’ (Кос).

БАЗАР

церемотитися, як Горпина на базарі див. ГОРПИНА.

БАЗНИК

піти базниками [п'і^тити ба^зни^ками] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Ктг).

позеленіти, як базник [позе^уле^н'іти йак баз^ник] ‘дуже змерзнути’ (Кдр).

посиніти, як базник [пос^нин'іти йак баз^ник] ‘дуже змерзнути’ (Корм).

БАЙДИ

байди бити [б^айди б^ити] ‘ледарювати’ (Лсв).

БАЙДИКИ

байдики бити [б^айди^еки б^ити] ‘ледарювати’ (Шидл, Злч, Цик, Зар, Корм, Мк, МО, Плп, Кад, Кар, Вр, Кос, Ор, Нів, Авр, Клб, Скл, Кудр, Грн, Куг, Коз, Нів, Дов, Шм, Пдс, ЧрЗр, Авр, МлШк, Шмк, Жбн, СГ).

БАЙКА

росказувати байки [рос^казувати ба^йки] ‘брехати’ (Січ, Нів).

БАЙСТРЮК

умножити байструка [ум^ножити ба^йстру^ка] ‘народити позашлюбну дитину’ (Кур).

БАКИ

баки забило кому [б^аки за^било] ‘знепритомніти’ (Ктг, Вр).

забивати баки кому [за^би^евати б^аки] 1. ‘обманювати’ (Кар, Влн, Кос, СУ, Слм, Нов, Клб, Коз, Січ, Шим, Кудр, Скл, Вар, Авр, Нс, Жовт, Мжгр). 2. ‘улещувати когось’ (Нг, МО, Виг, Шм).

БАЛАНДА

баланду точити [ба^ланду то^чити] ‘базікати’ (Нг).

БАЛАЧКА

пусті балачки [пус^т'і балач^ки] ‘говорити про щось несуттєве’ (Ор, Нвс, Взв).

БАЛЕРИНА

така правда, як як баляріна див. ПРАВДА.

БАЛУХИ

виплакати балухи [ви^плакати б^алухи] ‘подовгу і часто плакати’ (Кур).

витріщити балухи [ви^тр'ищ^ити б^алухи] 1. ‘дивитися’ (Кур). 2. ‘широко відкрити очі від здивування’ (Авр, Івц, Лсв, СУ, Лдхк).

витріщити балухи, як кіт на глині [ви^тр'ищ^ити б^алухи йак к'іт на г^лин'і] ‘широко відкрити очі від здивування’ (Злч).

залити балухи [за¹лити¹ балухи] ‘випити багато алкогольних напоїв’ (Кудр).

лупати балухами [л¹лупати¹ балухами] ‘розгубитися’ (Злч).

хоч балухи виколи [хоч¹ балухи¹ виколи] ‘дуже темно’ (Кудр).

БАЛЬ

балі справляти [ба¹л¹’і спра¹у¹л¹’ати] ‘веселитися; нічого не робити’ (Лдхк).

БАЛЯНДРАСИ

плескати баяндраси [пл¹е¹с¹кати¹ бал’анд¹раси] ‘говорити дурниці’ (Км).

плести баяндраси [п¹л¹ести¹ бал’анд¹раси] ‘говорити дурниці’ (МО, Кар, Кос).

точити баяндраси [то¹чити¹ бал’анд¹раси] ‘говорити дурниці’ (Жовт).

БАМБУЛА

бамбула нехитрий [ба¹м¹була не¹хитрий] ‘дурний’ (Клм).

прояснилося в бамбулі кому [про¹яс¹нило¹с¹’а у¹ бам¹бул¹’і] ‘порозумнішати’ (Кос).

як бамбула [йак бам¹була] ‘дурний’ (ВО).

БАМБУЛЬКИ

занести в бамбульки [за¹нести¹ у¹ бамбул¹’ки] ‘поховати’ (Стн).

БАНДЕЛЮКИ

гнути банделюки [г¹нути¹ банде¹л¹’уки] ‘говорити дурниці’ (Км).

плести банделюки [п¹л¹ести¹ банде¹л¹’уки] ‘говорити дурниці’ (МК) / ~ банделюхи [п¹л¹ести¹ банде¹л¹’ухи] (Корм).

БАНТА

* кінь пішов на банта (издох) [Номис, 608].

вішести зуби в банта див. ЗУБ.

зуби на бантах у кого див. ЗУБ.

класти зуби на банти / банта див. ЗУБ.

поставити зуби на банта див. ЗУБ.

БАНТІК

скласти губи бантіком див. ГУБА.

БАНЯ

радий, як слон після бані див. СЛОН.

БАНЯК

баняк варить у кого [ба^н'ак¹варит'] 'розумний' (Лпк, Лдхк).

баняк закласти кому [ба^н'ак¹зак¹ласти] 'почати сваритися з кимось' (Рахн).

вилетіло з баняка в кого [в¹иле^т'ило з бан¹'ака] 'забути' (Гел, Грб).

кидатися баняками [ки^{ел}'датис¹'а бан¹'аками] 'сваритися' (Кад).

скиснути, як молоко в баняку див. МОЛОКО.

БАНЬКИ

*що в Бога день, а в ёго очі, як баньки [Номис, 514].

аж баньки ся вилазят на лоба [аж бан¹'ки с¹'а ви¹лаз¹'ат на лоба] 'надмірно щось робити, дуже старатися' (Клм).

вилупити баньки на кого, що [в¹илупити бан¹'ки] 'дивитися, широко відкривши очі' (Вр, Клм).

вирачити баньки на кого, що [в¹ирачити бан¹'ки] 'дивитися, широко відкривши очі' (Ярм).

витріщити баньки на кого, що [в¹итр¹'ішчити бан¹'ки] 'дивитися, широко відкривши очі' (Шидл, Злч, Влн, Дер, Скл, Гел, Йсп, Пдс, Грб).

заливати баньки [зали^{ел}'вати бан¹'ки] 'напиватися' (Гел, Слм, Грб).

тільки баньки світяться в кого [т¹'іл'ко бан¹'ки с¹'в¹'ім'ац¹'а] 'дуже худий' (Шидл).

БАРАБАН

нажертися, як баран [на¹жертис¹'а йак бара¹бан] 'дуже багато з'їсти' (Дун).

БАРАБОЛЯ

високий, як тополя, дурний, як бараболя див. ТОПОЛЯ.

дурний, як бараболя [дур¹ний йак бара¹бол¹'а] 'дуже дурний' (Нг, Плп).

БАРАН

*дивиця, як баран на нові ворота [Номис, 296].

*ні пес, ні баран [Номис, 345].

брати на баран кого [б'рати на ба'ран] 'садити дорослому на плечі дитину' (Сшн).

витріщитися, як баран на нові ворота [ʎ'випр'ішчитис'а йак ба'ран на но'в'і во'рота] 'дивитися, широко відкривши очі; не розуміти' (Плп, Кад).

впертий, як баран [ʎ'пертий йак ба'ран] 'дуже впертий' (Злч, МК).

дивитися, як баран в Біблію [ди'ел'витис'а йак ба'ран ʎ' Б'ібл'ію] 'дивитися, широко відкривши очі; не розуміти' (Зар).

дивитися, як баран на зорі [ди'ел'витис'а йак ба'ран на 'зор'і] 'розгубитися; не розуміти' (Сахк).

дивитис, як баран на нові ворота [ди'ел'витис'а йак ба'ран на но'в'і во'рота] 'розгубитися; не розуміти' (Кур, Нг, Ктг, Кос, Пж, Зел, Шидл, Корм, Рахн, МК, МО, Кар, Ор, ПО, СГ, Жовт, Остр, Влх, Авр, Вар, Скл, Кудр, Слм, Грн, Січ, Нов, Куг, Гел, Мшк, Вzv, Йсп, Рмнк, Мжгр, Осл, Жбч, Лдхк, Грб, Мшн).

дурний, як баран [дур'ний йак ба'ран] 'дуже дурний' (Кур, ВО, Клчв, Крмч, МлЮн, Блп, Мквц).

пилупити очі, як зарізаний баран див. ОКО.

слухняний, як баран [слух'н'аний йак ба'ран] 'дуже впертий' (Влн).

БАРВИ

малювати рожеві барви [мал'у'вати ро'жев'і 'барви] 'безцільно мріяти' (Зар). **малювати рожевими барвами** [мал'у'вати ро'жеви'ми 'барвами] 'безцільно мріяти' (Куг, Нов, Став, ЧрЗр).

БАРКИ

взети за барки кого [ʎ'з'ети за 'барки] 'спонукати до чого-небудь; погрожувати; примушувати' (Шм).

БАРІЛА

товста, як баріла [ʎ'тоўста йак ба'р'іла] 'дуже товста' (Корм).

БАРЛІГ

*величаєця, як свиня в борлозі (барлозі) [Номис, 143].

БАТЬКО

*розкричався, як на батька [Номис, 183].

довіряти, як рідному батьку [дов'і'р'ати йак 'р'ідному 'бат'ку] 'беззаперечно вірити' (Дов, Ор, Вzv, Мжгр).

лісти поперед батька в пекло [л'істи попе^uред бат'ка ў некло] 'занадто поспішати' (Лсв, Шидл, Рахн, МО, Кар, СГ, Жовт, Бл, Мк, Авр, Нг, Кудр, Шум, Січ, Гел, Мжгр, Рмнк, Грб, Кшл) / ~ перед ~ [л'істи пере^uд бат'ка ў некло] (Кур, Зар, Кад) / **попереду батька в пекло лізти** [по'пере^uду бат'ка ў некло л'істи] (Км).

БАЧИТИ

як ніколи нічого не бачив [йак н'іколи н'ічого не^u бачиў] 'дивуватися звичним речам' (Мр, Мшн).

БДЖОЛА

*цікавий, як циган до бджіл [Номис, 303].

слова з язика, як бджоли з вулика *див.* СЛОВО.

БЕ

ні бе ні ме [н'і бе н'і ме] 'не знати чогось елементарного' (Кудр).

БЕЗУМ

зайшов в ум безум *див.* УМ.

БЕМУЛ

*ото з тебе бемул (дурень)! [Номис, 294].

БЕНДЮЖНА

*ходить як бендюжна 'ходить, як жінка легкої поведінки' [Грінченко, I, 49].

БЕНЬКИ

не зводити беньок з чого (з кого) [не^u зводи^uти бен'ок] 'спостерігати' (Ор, Коз, Пшкц, Взв, Бб, Нвс).

БЕРЕГ

вийти з берегів [вийти з бе^uре^uг'іў] 'дуже гладкий' (Кос).

мов риба на березі *див.* РИБА.

опуститися, як берег в болото [опус^uтитис'а йак бере^uг ў бо^uлото] 'порушувати загальноприйняті норми суспільної поведінки' (Лсв).

пуститися берега [пус^uтитис'а бере^uга] 'порушувати загальноприйняті норми суспільної поведінки' (Зел, Злч, Корм, Внк, Км, Кар, Плп, Кад, Кос, Стн, ПО, Мшн, Жбч, Сшц, Мжгр).

пуститися берегом [пус^uтитис'а бере^uгом] 'порушувати загальноприйняті норми суспільної поведінки' (МК).

БЕРЕЗА

з берези звалитися [з бе^uрези звалитис'а] ‘дурний’ (МО, Ант).

занести між берези кого [за^uнести м'іж бе^uрези] ‘поховати’ (Лтр).

занести під білу березу кого [за^uнести п'ід б'ілу бе^uрезу] ‘поховати’ (Зст).

піти під білу березу [п'іти п'ід б'ілу бе^uрезу] ‘померти’ (Брж).

БЕРЕЗИНА

піти в березину [п'іти ў бе^uрези^{ну}] ‘померти’ (Взл).

БЕРКО

*бімбус, як Берко в колоді [Номис, 142].

*се так чваниця, як Берко в колоді [Номис, 142].

БИК

*величаєця, як куций бик в череді [Номис, 143].

*здоровий, як бик [Номис, 383].

брати бика за рога [б^uрати би^eка за ро^uга] ‘ризикувати’ (Плп) / ~

роги [б^uрати би^eка за ро^uги] (Виг, СГ, Нг, Осл, Мшн).

впрамий, як бик [ўп^uрамії йак бик] ‘дуже впертий’ (Цик).

грубий, як бик [з^uрубії йак бик] ‘дуже гладкий’ (СУ).

лапати бика за роги [ла^uпати би^eка за ро^uги] ‘ризикувати’ (Злч, МО, Крч, Пдс, Слм).

пертися, як бик дорогою [п^uертис'а йак бик до^uрогойу] ‘рухатися, не зважаючи на перешкоди’ (Скл).

сапіти, як бик [са^uп'іти йак бик] ‘важко дихати’ (Дун).

сильний, як бик [сил'ній йак бик] ‘дуже сильний’ (Корм).

хапати бика за рога [ха^uпати би^eка за ро^uга] ‘починати діяти з головного, рішуче, енергійно’ (Дзел, Клб, Став, Гел, Жбн, Грб).

БИЛИНА

*лишився, як на билині [Номис, 120].

БИЛИНКА

*сам, як билинка в полі [Номис, 473].

БИЛИНОЧКА

сама, як билиночка в полю [са^uма йак би^eлино^учка ў пол'у] ‘одинок, без родини’ (Хдж).

БИНДА

*у биндах ходити ‘бути дівчиною’ [Грінченко, I, 56].
худа, як бинда [ху¹да йак¹бинда] ‘дуже худа’ (Злч).

БІБ

*задав бобу [Номис, 210].

БІБЛЯ

дивитися, як баран в Біблію див. БАРАН.

БІГАТИ

*біга, як опечений [Номис, 448].

БІДА

*трудно вийти з біди, як каміню з води [Номис, 131].

*біди збутися [Свидницький, 439].

біда біду тримає [б¹іда б¹іду три^емає] ‘довгий час бідувати’ (Кур).

біда вчіпилася до кого [б¹іда ўч¹іпилас^а] ‘бідувати’ (МК).

біда за бідом ходит [б¹іда за б¹ідом¹ ходи^ет] ‘довгий час бідувати’ (Кур).

біди наробити тай писок вмити [б¹іди наро¹бити таї¹писок¹ ў¹мити] ‘нашкодити комусь і не зізнаватися’ (Шидл).

гнути біду [г¹нути б¹іду] ‘бідувати’ (Ктг).

довести до біди кого [до¹вести до б¹іди] ‘завдати комусь великої шкоди, неприємностей’ (Дун).

з бідою як з рідною мамою [з б¹ідою йак з¹ р¹ідною¹ мамо^юіу] ‘довгий час бідувати’ (Кур).

ззнати біди [заз¹нати б¹іди] ‘важко прожити життя’ (Корм, Цик, Рахн).

заробити як біда в татара [заро¹бити йак б¹іда ў та¹тара] ‘мало заробити’ (СУ).

набратись біди [наб¹ратис¹ б¹іди] ‘довгий час бідувати’ (Дун).

навести біду на кого [на¹вести б¹іду] ‘наврочити’ (Ктк, Ост, Бб).

наробити біди кому [наро¹бити б¹іди] ‘нашкодити’ (Цик, Рахн, МК, Остр, Нів).

натерпітись біди [на^ер¹п¹итис^а б¹іди] ‘довгий час бідувати’ (МК).

не вилазити з біди, як камінь з води [не^н ви^{ел}лазити з б'їди йак |кам'їн' з во|ди] 'довгий час бідувати' (Влн).

попасти в біду [по|пасти ў б'їду] 'бідувати' (МК, МО, Кос, Виг, СУ, Бл, Нс, Стн, Куг, Вер, ВС, Крч).

потрапити в біду [пот|рапи^ти ў б'їду] 'почати бідувати' (Кос).

сім рік бідив, а там привик з бідою див. РІК.

скочити в біду [с|кочи^ти ў б'їду] 'зазнати поразки' (Нс, Нів, Пдс).

трасти бідою [трас|ти б'їдою] 'бідувати' (Остр, Бл, ПО).

БІЗУН

*голий, як бізун [Номис, 107].

БІК

боки вивертати [б|оки виве^тр|тати] 'довго лежати' (Злч).

боки вигрівати [б|оки вигр'ївати] 1. 'ледарювати' (Нг, Вр). 2. 'спати' (Нг, Внк).

боки викласти [б|оки |викласти] 'дуже наїстися' (СУ).

боки вилежувати [б|оки ви^{ел}лежувати] 'ледарювати' (Зар, Влн, Січ, Шум, Дзел, ШМК).

боки опкласти [б|оки опк|ласти] 'дуже наїстися' (СУ).

боки позападали кому [бо|ки позапа|дали] 'голодний' (Кос, Кдр).

боки розминати [б|оки розми^{ел}нати] 'довго лежати, спати' (Сахк).

боком вилізло кому [б|оком |вил'їзло] 'потерпати за свої дії' (ШМ).

бути битим зо всіх боків [б|ути |битим зо ўс'їх бо|к'їў] 'мати досвід' (Кад).

бути кількою в боці див. КОЛЬКА.

йти на бік [йти на б'їк] 'відійти вбік' (Зстц).

клонить на бік кого [к|лонит' на б'їк] 'хотіти спати' (МК).

рознесло на всі боки кого [роз|несло на ўс'ї |боки] 'погладшати' (Кар).

БІЛЕ

мастити чорним по білому див. ЧОРНЕ.

БІЛКА

накрутитися, як білка в колесі [накру|титис'а йак |б'їлка ў |коле^тс'ї] 'важко наробитися' (Злч, Гел, Мшн, Грб).

БЛКИ

***чого ти білки витрищив!** [Номис, 306].

БІЛЬМО

***так треба, як більма в оці** [Номис, 437].

БІС

***ні до ліса, ні до біса** [Номис, 346].

біс взяв кого [б'іс үз'аў] 'вчинити самогубство' (Глб).

біс вселився в кого [б'іс үсе^uлиўс'а] 'збожеволіти' (ВС, ВО).

попугав біс кого [по^uпугаў б'іс] 'жити, не дотримуючись норм моралі' (Кад).

БІСИКИ

бісики ганяти [б'іси^eки гаⁿ'ати] 'залицятися' (Грн).

бісики пускати кому [б'ісики пус^kкати] 'залицятися' (Плп, Січ).

БЛАЗЕНЬСТВО

***єму усе блазеньство в голові** [Номис, 478].

БЛЕКОТА

бликоти наїстися [бли^eко^tи наⁱїстис'] 'збожеволіти' (ВС, ВО).

молоти, ніби блекоти об'їстися [мо^lлоти н'іби бле^uко^tи обⁱїстис'а] 'говорити дурниці' (Плп).

БЛИСКАВКА

кидати блискавками [ки^eдати блискаўками] 'гніватися; сваритися' (Стн, Сшц).

БЛОХА

***багатий, як Жид на блохи** [Номис, 106].

вимахуватись, як блоха на мотоциклі [ви^uмахуватис' йак бло^uха на мото^uцикл'і] 'вередувати' (Дун).

набратися, як собака бліх див. СОБАКА.

набратися, як пес бліх див. ПЕС.

надутися, як на блохи [на^uдутис'а йак на блохи] 'виявляти незадоволення' (Кур).

БЛУД

воблудом ходити [воблудом хо^dдити] 'ледарювати' (Лсв, Цик).

піти блудом [п'і^tи блудом] 'вчинити неправильно' (Мих).

БОВДУР

надутися і ходити як бовдур [на¹дутис'а і ¹ходить як ¹боўдур] ‘виявляти незадоволення’ (СУ).

нализатися як бовдур [нали^{el}затис'а йак ¹боўдур] ‘напитися’ (Кар).

БОГ

*зробити своїм богом ‘зробити по-своєму’ [Грінченко, II, 184].

*насилу Бог дав силу [Номис, 486].

*ні Богові свічка, ні чортові огарок [Номис, 304].

*ні Богові свічка, ні чортові угарок [Номис, 304].

*ні Богу, ні людям [Номис, 346].

*що в Бога день, а в ёго очі, як баньки [Номис, 514].

Бог його знає! [Бог його знає] ‘невідомо’ (Явт).

Бог прийняв душу чию [Бог прий¹н'аў ¹душу] ‘померти’ (Дзвч).

Бог розуму пожалував кому [Бог ¹розуму по¹жалуваў] ‘дурний’ (Шидл).

Бог спрятав кого [Бог сп¹р'атаў] ‘померти’ (Мцр).

Бога за ноги ввіймати [¹Бога за ¹ноги ўн'і¹мати] ‘мати успіхи; жити заможно’ (Влн).

Бога за ноги злапати [¹Бога за ¹ноги зла¹пати] ‘вихвалитися, чванитися своїми успіхами’ (Шрк).

Бога за ноги зловити [¹Бога за ¹ноги зло¹вити] ‘мати успіхи; жити заможно’ (Гел, Ярм, Грб).

Бога за ноги схопити [¹Бога за ¹ноги схо¹пити] ‘вихвалитися, чванитися своїми успіхами’ (Злч).

Богови дух віддати [¹Богови дух в'і¹дати] ‘померти’ (Вр).

Боже борони [¹Боже бо¹ро¹ни] ‘на позначення заборони щось робити’ (Чплк).

відати Богові душу [в'і¹дати Богов'і ¹душу] ‘померти’ (Дун, Виг, Кос, Ор, Слоб, Мк, Остр, Шум, Кудр, МО, Рмнк, Осл, Шмк, МлШк, Вzv, Буб, Авр, Шрк, Злнч, Лшк, Чнк, Дер, Ктг, Жвн, Кжп, Лп, Чпл, Лбм, Шлс, Ромн, Крсн, Млм, Брж, Дмк, Лтв, Чгрк, Кадк, Пок, Кур, ННт, Буб, Пшт, Звл, Рдк, Дрч, Днс, Лнц, Щтц, Ббч) / ~ **Богу** ~ [в'і¹дати ¹Богу ¹душу] (Кур, Нг, Внк, Кос, Жовт, Скл, Вер, Лдхк, Вzv, Брн, Жищ, Кур, Лпк, СтПс, Бал, Злсц, Злнч, Нс, Мк, Лс, Рач, СГ, Том, Ччл, Сшн,

Влн, Дер, Дов, Вер, ВС, Зал-1, МшКт, Калч, Ор, Пр, Рпнц, Клчв, Зкрч, Чрн, Коз, Мкрц, Бр, ЗК, Пс, Тмк, Смчк, Зст, Щрб, Нвц, Плх, Брж, Лтв, Бер, ЧО, Крк, Плс, Чтб, Ндд, МП, Рх, Нвдн, Рмнк, Врц, Двг, Крн, Крс, Шар, Прб, Взл, Кмр, СО, Гнк, Сутк, Глч, Врхн, Штв, Втк, ГЧ, СУ, Клч, Бр, Ярм, Стр, Рмнк, Баг, КуМнц, Грз) / ~ **Богови** ~ [в'і'дати ¹Богови ¹душу] (Вер, Крж).

відати Богові душу, а землі тіло [в'і'дати ¹Богов'і ¹душу а зе^м'л'і ¹т'іло] 'померти' (Ромн).

відправити до Бога кого [в'ітн'равити до ¹Бога] 1. 'спричинити смерть' (Влн); 2. 'поховати' (Кур, Дов).

вірити в Бога [в'іри'ти у ¹Бога] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Дун).

врозумив Бог кого [үрозум'иу ¹Бог] 'порозумнішати' (Виг).

гнівати Бога [г'н'івати ¹Бога] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Корм).

дав Бог красу, та не дав розуму [дау ¹Бог кра'су / та не дау ¹розуму] 'дурний' (Мшк).

дай Боже пам'яті кому [даі ¹Боже ¹пам'ят'і] (Січ) / ~ **пам'яти** [даі ¹Боже ¹пам'яти] 'кажуть, коли треба щось пригадати' (СУ).

жити з Богом [ж'ити з ¹Богом] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Кур, См, Цик, СУ).

жити як в Бога за дверима [ж'ити як у ¹Бога за двє^м'рима] 'жити щасливо, заможно' (Цик, Злч, МО, Виг, Кос, СГ, Нг, Вер, Пдс) / ~ **дверми** [ж'ити як у ¹Бога за двє^м'рми] (Жовт, ВС, Жбн).

жити як в Бога за пазухою [ж'ити як у ¹Бога за ¹пазухойу] 'жити щасливо, заможно' (Злч, Дун, Нг, Км, Кар, Плп, Кад, Влн, Кос, ПХ, СУ, Мк, Влх, ПО, Жовт, Слоб, Бл, Остр, Авр, Дзел, МО, Вар, Клб, Кудр, Скл, Шум, Став, Січ, Грн, Крч, Нов, Куг, Коз, Рмнк, Мжгр, ЧрЗр, Жбч, МлШк, Лдхк, Шмк, Кшл) / ~ **пазухов** [ж'ити як у ¹Бога за ¹пазухой] (Зел, Злч, Мих) / ~ **пазухом** [ж'ити як у ¹Бога за ¹пазухом] (Кур).

жити як в Бога за плечима [ж'ити як у ¹Бога за плє^м'чима] 'жити щасливо, заможно' (Рахн, Клб).

з Богом відійти [з ¹Богом в'ід'і'ти] 'померти' (Жзн).

з Богом зустрітись [з¹ Богом зустр'ітис'я] 'померти' (Дем).

з Богом спочити [з¹ Богом спо'читити] 'померти' (Врц, Лдн, Трб).

забрав Бог кого [заб'раў Бог] 'померти' (Вкт, Дол, Олн, Кмр).

звернутися до Бога [звє''р'нутис'я до¹ Бога] 'охреститися' (Влн).

змилювався Бог над ким [з¹милууваўс'я Бог] 'порозумнішати' (СУ).

змилювався Бог над раком [з¹милууваўс'я Бог над¹ раком] 'змилосердитися' (Кур).

мати Бога в душі [м¹ати¹ Бога ў ду'ш'і] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Корм, Рахн, МК, МО, Кар, Влн, Дер, ПО, Бл, Остр, Влх, Авр, Слм, Нів, ЧрЗр).

мати Бога в животі [м¹ати¹ Бога ў жи'во'т'і] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Кур).

мати Бога в житті [м¹ати¹ Бога ў жи'т'і] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Шидл).

мати Бога в пuzі [м¹ати¹ Бога ў 'пуз'і] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Злч).

мати Бога в серці [м¹ати¹ Бога ў 'серц'і] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Кур, См, Січ, Жбч).

мати в Бога велике щастя [м¹ати¹ ў¹ Бога ве'лике ш'част'я] 'пощастило' (Завл).

ні Богови свічка, ні чортові кочерга [н'і¹ Богови с'в'ічка / н'і¹ чортов'і коче''р'га] 'безхарактерна людина' (Нг).

отдать Богу душу [о'д:ат'¹ Богу¹ душу] 'померти' (Нг, Внк, ПХ) / ~ Богови ~ [о'д:ат'¹ Богови¹ душу] (Дер, СУ) / ~ Богові ~ [о'д:ат'¹ Бог'в'і¹ душу] (Плп) / отдати Богові ~ [о'д:ати¹ Бог'в'і¹ душу] (Крч, Нвс) / водати ~ [вода'ти¹ Богу¹ душу] (Лсв, Лдхк).

піти до Бога [п'іти до¹ Бога] 'померти' (Ярм, Циб, Злс, Мхнк, Муш, Сутк, Дзвч).

піти до Бога вівці пасти [п'іти до¹ Бога в'і'ц'і¹ пасти] 'померти' (Глб).

піти до Бога на зустріч [п'іти до¹ Бога на¹ зустр'іч] 'померти' (Ткч).

піти до Бога служити [п'іти до¹ Бога слу'жити] 'померти' (Буб).

піти з Богом [п'іти з¹ Богом] 'померти' (МлПз, Фд).

подати на Бога [по'дати на¹ Бога] 'змилосердитися' (Рмнк).

покластись на Бога [покл'астис' на ¹Бога] 'сподіватися на краще' (Дун, Бл, Жбн).

послав Бог кого [по^услаў Бог] 'про народження дитини' (Кур).

постати перед Богом [пос^тати ¹пере^д ¹Богом] 'померти' (Зал-2).

прийняти Бога [при^еї^н'ати ¹Бога] 'почати вірити' (Жовт).

прийняти Бога в душу [при^еї^н'ати ¹Бога ^у ¹душу] 'охреститися' (Ктг).

прийняти Бога до душі [при^еї^н'ати ¹Бога до ^{ду}ш'ї] 'охреститися' (Нів).

прийти до Бога [при^еї^{ти} до ¹Бога] 'померти' (Крст, Брщ).

приняти Бога в серце [п^рин'ати ¹Бога ^у ¹серце] 'охреститися' (Км) /
прийняти ~ [при^еї^н'ати ¹Бога ^у ¹серце] (Влн).

розум Бог відібрав див. РОЗУМ.

розум Бог забрав див. РОЗУМ.

сидіти як в Бога за дверима [си^ед'їти ^{як} ^у ¹Бога за ^{дв}е^рима] 'жити щасливо, заможно' (Влн).

спадати до Бога [спа^дати до ¹Бога] 'змилосердитися' (Км, Став, Коз, Вер, ВС, МлШк, Злнч, Став, Коз, Вер, ВС).

сподіватися на Бога [спод'ї^ватис'а на ¹Бога] 'вірити на допомогу вищих сил' (Клб, Шмк).

ходити з Богом [хо^дити з ¹Богом] 'сподіватися на захист' (Нс, Мк, МлШк).

як Бог приказав [як Бог ^{прика}заў] 'обов'язково' (Завл).

БОЖЕ

дати на Боже [д^ати на ¹Боже] 'змилосердитися' (Виг).

подати на Боже [по^дати на ¹Боже] 'змилосердитися' (СГ, Нс, Крч, Куг, Нов, ЧрЗр, Жбч, Кур, Злч, Корм, Внк, МК, Кар, Дер).

БОЗЯ

піти до Бозі [п'ї^{ти} до ¹Боз'ї] 'померти' (ВС, Ів, Км).

відійти до Бозі [в'їд'ї^{ти} до ¹Боз'ї] 'померти' (Ан).

спочити у Бозі [спо^чити у ¹Боз'ї] 'померти' (Двг, Дрч).

БОЛОТО

***величасця, як свиня в болоті** [Номис, 143].

***засів, мов чорт в болоті** [Номис, 180].

*розмова, як з кобилою в болоті [Номис, 567].

*сидить, як чорт на грошах в болоті [Номис, 160].

*сидить, як чорт у болоті [Номис, 180].

*хороший, як свиня у болоті [Номис, 494].

в тихому болоті чорти водяться [ʎ́ тихо́му бо́лот'і чо́рти вод'ац'а] ‘про спокійну, врівноважену людину, яка зенацька може розсердитися’ (Осл).

виваляти в болоті кого [ʎ́вивал'ати ʎ́ бо́лот'і] ‘знеславити когось; обмовити’ (МК).

опуститися, як берег в болото [опус'титис'а йак 'берег' ʎ́ бо́лото] ‘порушувати загальноприйняті норми суспільної поведінки’ (Лсв).

змішати з болотом кого [з'м'і'шати з бо́лотом] ‘знеславити когось; обмовити’ (Нг, Внк).

місити болото [м'і'сити бо́лото] ‘тупцювати на місці’ (Влн).

обіляти болотом з ніг до голови кого [об'і'л'ати бо́лотом з н'іг до голо'ви] ‘знеславити когось; обмовити’ (Кад).

облити болотом кого [об'л'ити бо́лотом] ‘знеславити когось’ (Лсв, Цик, Нг, МО, Виг, Дер, ПХ, Км) / **обілісти** ~ [об'і'л'ети бо́лотом] (Мих).

сміється трісця з болота див. ТРІСЦЯ.

топтати в болото кого [топ'тати ʎ́ бо́лото] ‘неславити когось; обмовляти’ (Кос).

як свиня в болоті див. СВИНЯ.

БОЛЯЧКА

заробити болячку [заро'бити бо'л'ачку] ‘захворіти’ (Коз, Січ).

БОМКИ

***бомки бити** ‘нічого не робити, ледарювати’ [Грінченко, I, 85].

***бомки стріляти** ‘нічого не робити, ледарювати’ [Грінченко, I, 85].

бомки бити [ʎ́бомки 'бити] ‘нічого не робити, ледарювати’ (Зел, Лсв, Злч, Зар, Цик, Дун, Нг, Рахн, Внк, МК, МО, Км, Кар, Плп, Влн, Виг, Дер, Вр, Кос, ПХ, СУ, ПО, Жовт, Нс, Слоб, Бл, Крч, Влх, Дзел, Клб, Кудр, Шум, Став, Січ, Грн, Куг, ВС, Гел, Вер, СГ, Авр, Остр, Пж, Пдс, ЧрЗр, Жбч, МлШк, Клб, Кдр, Шмк, Грб, Йсп).

бомки ганяти [¹бомки га¹н'ати] 'нічого не робити, ледарювати' (Скл).

БОНДАР

*вчепився, як злидні бондара [Номис, 155].

БОНДАРІВНА

*гарна як бондарівна [Номис, 378].

БОРМАН

товстий, як Борман [¹тоу¹стий йак |Борман] 'дуже гладкий' (Чр).

БОРОДА

бороду задерти [¹бороду за¹дерти] 'померти' (Жбн).

забути язика на бороді див. ЯЗИК.

лизати і лице і бороду див. ЛИЦЕ.

під бороду гладити *кого* [¹п'ід^m |боро¹ду з¹ладити] 'улещувати когось' (Мк, Пж).

язик на бороді див. ЯЗИК.

БОРЩ

*як шилом борщу [Номис, 348].

гарячий борщ [¹га¹р'ачий борщ] 'поминки' (Лдн).

йти на борщ [¹йти на борщ] 'йти на поминки' (Осл, Хрш).

наплювати в борщ *кому* [¹напл'у¹вати у¹ |борщ] 'зробити неприємність' (Нів).

насіпати солі в борщ *кому* див. СІЛЬ.

БОСИНИ

*босини справляти (про босого) [Номис, 496].

БОЧКА

качати бочку *на кого* [¹ка¹чати |бочку] 'когось звинувачувати в чомусь, обмовляти' (Січ).

крепка як бочка [¹крепка йак |бочка] 'товста' (Клб).

наговорити сім бочок ариштантів [¹нагово¹рити с'ім |бочок ариш¹тан'т'іу] 'говорити дурниці, нісенітниці' (Дер).

наговорити три бочки ариштантів [¹нагово¹рити три |бочки ариш¹тан'т'іу] 'говорити дурниці, нісенітниці' (Кад).

повний, як бочка [¹поу¹ний йак |бочка] 'товстий' (Скл, Пдс).

таракхати, як пуста бочка [та¹раххати йак пус¹та¹ бочка] ‘голосно говорити’ (Нг).

БОЧОК

піти на бочок [п¹іти на бо¹чок] ‘спати’ (Злч, Кад).

БРАКУВАТИ

бракує два до десіть кому [бра¹кує два до¹ дес¹іт¹] ‘дурний’ (Ів).

бракує сім до вісім кому [бра¹кує с¹ім до¹ в¹іс¹ім] ‘дурний’ (Рахн, Клчв).

чогось бракує кому [чо¹гос¹ бра¹кує] ‘дурний’ (Плп, Блп, Блг) / шось ~ [шос¹ бра¹кує] (Авр, Ант, ВО, Крмч, ЛсВл, Мнц).

БРАТИ

взєти своє [у¹з¹єти с¹вое] ‘добиватися бажаного; діставати очікуваного результату’ (Шм).

не брати до себе [не¹ б¹рати до¹ себе¹] ‘ні про що не турбуватися’ (Кур).

БРЕХАТИ

*бреше, а за ним аж куриця [Номис, 320].

*ото бреше! аж куриця [Номис, 320].

хто бреше, тому легше [хто б¹реше /¹ тому¹ легше¹] ‘про брехливу людину’ (Грн).

БРЕХНЯ

*брехню завдавати ‘брехати’ [Грінченко, I, 96].

піти, як брехня по селі [п¹іти йак бре¹х¹н¹а по се¹л¹і] ‘швидко йти, порспішати’ (См).

пускати брехні про кого [пус¹кати б¹рехн¹і] ‘неславити когось, пліткувати’ (Зел).

БРЕХУН

брехун на язиці виріс у кого [бре¹хун на йази¹ц¹і¹ вир¹іс¹] ‘хто-небудь бреше’ (Вар).

БРИГАДА

занести під бригаду кого [за¹нести п¹ід бри¹гаду] ‘поховати’ (Прц).

БРИЛА

обкласти брилами кого [оп¹класти б¹рилами] ‘поховати’ (Мнц).

БРИНЗА

бити бринзю [*б¹ити б¹ринз¹у*] ‘нічого не робити, лінуватись’ (Влн).

БРИТВА

по бритві ходити [*по б¹ритв¹і хо¹дити*] ‘ризикувати, бути в небезпеці’ (Зел, МК, Км, Слоб).

ставати на бритву [*ста¹вати на б¹ритву*] ‘ризикувати’ (Корм).

ходити по краю бритви *див.* КРАЙ.

ходити, як по бритві [*хо¹дити йак по б¹ритв¹і*] ‘ризикувати, бути в небезпеці’ (Ярм, Коз, Куг, Крч, ПО, СГ, Бл, Влх, Нг, Скл, Дзел, Нів, Куг, Став, Січ, ВС, Жбч, ЧрЗр, Мжгр, Пдс, Йсп, Жбч, Жбн).

БРОВА

*напустила брова, як пущик [Номис, 180].

насолонити брови [*насо¹лопи¹ти б¹рови*] ‘виявляти незадоволення’ (Влн).

БРУД

змішати з брудом кого [*з¹м¹і¹шати з б¹рудом*] ‘неславити когось’ (См).

обливати брудом кого [*обли¹вати б¹рудом*] ‘неславити когось’ (Зар, Нс, Злч).

БУБЕН

*він так боїця, як заяць бубна [Номис, 218].

боятися, як заєц бубна *див.* ЗАЄЦЬ.

нацуритися, як бубен [*на¹цуритис¹’а йак б¹убе¹н*] ‘напитися’ (Влн).

БУБЛИК

годувати дірками від бубликів кого *див.* ДІРКА.

годувати завтрашніми бубликами кого [*го¹ду¹вати за¹ўтраш¹німи б¹убли¹ками*] ‘не виконувати обіцянки’ (Стн).

заробити на дзюрку від бублика *див.* ДЗЮРКА.

БУВАЛИЧІ

*бував в буваличах [Номис, 273].

бувати в буваличах [*бу¹вати ў бу¹вали¹чах*] ‘мати досвід’ (Лсв, Шидл, Злч, Рахн, Внк, МК, Км, Ппп).

БУВАЛЬЩИНА

стрітися з бувальщиною [ст^рітис'а з бу^вал'шчи^еною] 'пригадати' (Влн).

БУГАЙ

*ходить, як бугай (здоровенне, пихтій и д.) [Номис, 383].

грубий, як бугай [г^рубиї йак бу^гай] 'дуже гладкий' (СУ).

БУДЯК

вбитися з будяка [у^битис'а з буд'а^ка] 'вчинити самогубство' (Шлс).

повіситися на сухому будяку [по^в'іси^етис' на су^хому буд'а^ку] 'вчинити самогубство' (Глгч).

причепитися, як будяк [при^ечи^етис' йак бу^д'а^к] 'докучати' (Дов).

БУЗЕЛЬ

винести за Бузеля кого [вине^исти за Бузе^л'а] 'поховати' (Вшк).

БУЗИНА

плести, ніби бзини об'їстися [п^лести н^іби бзи^ени об'їстис'а] 'говорити дурниці' (Плп).

БУЗЬОК

грати бузька [г^рати бу^з'ка] 'прикидатися дурником' (МК).

приніс бузьок кого [при^ен'іс бу^з'ок] 'про народження дитини' (Цик, МК, Влх, Бл, Гел, Нов, Ярм, Пдс, ЧрЗр, Грб) / ~ бузька [при^ен'іс бу^з'ка] (Км).

стоєти, як бузьок [сто^їєти йак бу^з'ок] 'непорушно стояти на одному місці' (Корм).

БУКВАР

починати з буквара [почи^енати з букв^а'ра] 'починати щось робити спочатку' (Ктг).

БУЛКА

шевелити булками [ше^е'ве^лити бу^лками] 'сердитися, шевелити щелепами від злості' (ВЯ, ВО).

як булка в маслі [йак бу^лка ў мас'л'і] 'добре почуватися, заможню жити' (Нг).

БУКИ

аз буки книжки в руки див. АЗ.

БУЛЬКА

надутися, як булька [на^дути^с'а йак бу^л'ка] 'виявляти невдоволення; сердитися' (Кдр, Йсп, Жбч, Мжгр).

пропасти, як булька на воді [про^пасти йак бу^л'ка на во^д'і] 'пропасти, піти і не повернутися' (Км, Ор, Дов, Пшкц).

пропасти, як булька у воді [про^пасти йак бу^л'ка у во^д'і] 'пропасти, піти і не повернутися' (Ктг).

шо бульку на воду пускати [шо бу^л'ку на во^{ду} пус^кати] 'услесливо говорити' (Злч).

БУРДЮХ

надутися, як бурдюх [на^дути^с'а йак бур^д'ух] 'виявляти невдоволення' (Кар, Плп).

БУРЯК

почирвоніти, як буряк [почирво^н'іти йак бур^р'ак] 'почервоніти від сорому' (Км) / ~ **бурак** [почирво^н'іти йак бу^р'ак] (Дун, Злч, Бл, Влх, Остр, Шум, Гел, Куг, Нов, Йсп, МлШк, Лдхк, Шмк, Грб, Кшл, Зел, Зар, Внк, МО, Ор, Мих, Виг, Кур).

червоний, як столовий бурак [че^р'воний йак сто^{ло}вий бу^р'ак] 'почервоніти від сорому' (Корм).

БУТЕЛЬКА

заглядати в бутельку [загл'а^дати ґ бутел'ку] 'зловживати алкоголем' (Нів).

БУТИ

бути ні в сих ні в тих [бути н'і ґ сих н'і ґ тих] 'розгубитися' (Зар, Нг, МК, МО, Плп).

БУХАНЕЦЬ

горбатий, таньби носить боханец хліба [го^р'батий тан'би нос^и'єт бохане^ц' хл'іба] 'згорбитися від старості' (Кур).

зів би боханец хліба [з'іу би бохане^ц' хл'іба] 'дуже голодний' (Плп).

БУЧА

здоймити бучу [здої^мити бу^{чу}] 'розкритися' (Мих).

В

ВАГА

набирати вагу [наби^ерати ва^зу] ‘поправлятися’ (Зар, Ор, Баг, ВС, МлШк) / ~ **ваги** [наби^ерати ва^зи] (Влх, Бл, Осл).

прибавити вагу [при^ебави^ети ва^зу] ‘поправитися’ (Пж, Пде).

слинути у вазі [с^линутити у ва^з’і] ‘схуднути’ (Нів).

ВАЖНИЙ

зробитися важним [зро^битис^я’а^лважним] ‘заснаватися’ (Скл).

ВАЛЬС

кишки вальса грають див. КИШКИ.

ВАЛЯНОК

дурний, як битий валянок [дур^ний йак^л битий^л вал^л’анок] ‘дурний’ (Клчв, Крмч, Ант, ВО, Зкрч).

дурний, як валянок [дур^ний йак^л вал^л’анок] ‘дуже дурний’ (Ярм, Мшк).

дурний, як сибірський валінок [дур^ний йак^л с^л’іб’ірский^л вал^л’інок] ‘дуже дурний’ (Зар, ВО, Мнц, МлЮн).

тупий, як валянок [ту^пий йак^л вал^л’анок] ‘дуже дурний’ (Ор).

ВАНТУХ

ходити, як вантух [хо^дити йак^л вантух] ‘товстий’ (Кур).

ВАРГИ

задирати варги [зади^рати варги] ‘чванитися’ (Плп).

закопити варги [зако^пити^ети варги] 1. ‘виявляти невдоволення’ (Кос). 2. ‘чванитися’ (Кдр).

квасити варги [к^васити варги] ‘виявляти невдоволення’ (Кос).

кривити варги [кри^вити варги] ‘виявляти невдоволення’ (Цик).

надути варги [на^дути варги] ‘виявляти невдоволення’ (Коз, Ярм, Цик, Плп, СУ, Циб, Влн).

складати варги [скла^дати варги] ‘запишитися, чванитися’ (Вер).

ВАРДЖОСИ

от варджоси мати [от вар^л’жоси^л мати] ‘багато говорити’ (Чр).

ВАРЕНИК

жити, як вареник в маслі [’жити йак^л ва^л’реник^л у^л мас^л’і] ‘заможнo жити’ (Зел, Коз, Авр, Рмнк).

купатись, як вареник в сметані [ку¹патис' йак ва¹реник у̇ сме¹тан'і] 'заможнo жити' (Кад, Мшк).

плавати, як вареник в сметані [п¹лавати йак ва¹реник у̇ сме¹тан'і] 'заможнo жити' (Вар).

ВАРЄТ

грати варєта [г¹рати ва¹р'єта] 'прикидатися дурником' (МК).

оце варєт [о¹це ва¹р'єт] 'дурний' (Чр).

ВАРІЯТ

грати варіята [г¹рати ва¹р'іята] 'прикидатися дурником' (См).

робити с когось вар'ята [ро¹бити с ко¹гос' ва¹р'ята] 'безпідставно звинувачувати когось' (Жовт, Жбн).

ВАСИЛЬ

Василь гикавий [Ва¹сил' і¹гикавиї] 'про людину, яка кульгає' (Влн).

ВБИТИ

*а ні вбий, а ні влий [Номис, 354].

шо вб'єш, то в'їдеш [шо у̇б'їєш то у̇їїде¹ш] 'про роботу з примусу' (Мшк).

хоч вбий, не помню [хоч у̇бий не ¹помн'у] 'забувати' (Скл).

ВБИТИЙ

спати, як вбитий [с¹пати йак у̇¹битий] 'міцно спати' (Коз, Лсв, Зар, Корм, Цик, МК, МО, Кар, Плп, Ор, Виг, Дер, Ктг, ПХ, Мшк, Пшкц, Остр, Нг, Крвч, Вер, Бб, Взв, Циб, Кадк) / ~ **убитий** [с¹пати йак у¹битий] (МК, СУ).

ВДАТИСЯ

*там то вже ні до чого не вдався! [Номис, 305].

ВЕДМІДЬ

*жвавий, як ведмідь до карит [Номис, 304].

ВЕЛИКИЙ

*великий, а дурний [Номис, 296].

ВЕРБА

*показує грушки на вербі [Номис, 318].

золоті верби ростуть за ким [золо¹т'і верби рос¹тут'] 'про людину, яка робить всім шкоду' (Зел, Сахк, Км, Мшн, МлШк).

обіцяти на вербі золоті грушки кому [об'іц'ати на ве^ур'б'і золо^т'і груш^ки] ‘не виконувати обіцянки’ (Плп).

показувати грушки на вербі кому див. ГРУШКА.

шукати на вербі грушок [шу^кати на ве^ур'б'і гру^шок] ‘вередувати’ (Влн, Виг) / ~ **грушки** [шу^кати на ве^ур'б'і груш^ки] (Бл).

ВЕРБИ

занести під верби [за^нести п'ід ^верби] ‘поховати’ (Лтв).

піти у верби [п'і^ти у ^верби] ‘померти’ (Злч).

ВЕРБЛЮДА

горбата, як верблюда [гор^бата як ве^ур'б'л'уда] ‘бути горбатою (про жінок)’ (Влн).

ВЕРТА

ропустити язика, як верту див. ЯЗИК.

ВЕРША

***забравсь, як чорт у вершу** [Номис, 599].

ВЕРШОК

від горшка два вершка див. ГОРШОК.

ВЕСЛО

налягти на весла [нал'ах'ти на ^весла] ‘утікати’ (Клн, Йсп).

ВЕЧЕРЯ

надіявся дід на мід – без вечері спати ліг див. ДІД.

ВИБРИКИ

викидати вибрики [ви^кидати ^вибрики] ‘вередувати’ (Злч, МлШк, Дов).

чинити вибрики [чи^нити ^вибрики] ‘бешкетувати’ (Ор, Коз, Нвс).

ВИВОДИНИ

робити виводини [ро^бити ви^водини] ‘обрядодія проводів молодої в невістки через тиждень після весілля’ (Чплк).

ВИД

видом видати [^видом ви^дати] ‘справді’ (Куг).

загубити з виду кого, що [за^губити з ^виду] ‘не бачити’ (Кад) /

згубити ~ [з^губити з ^виду] (Остр, Грн).

змарніти на вид [змар^н'іти на вид] ‘схуднути’ (Скл).

ВИДАННЯ

дівчина на виданні *див.* ДІВЧИНА.

ВИДАТИ

не видати зроду [*не^u ви^{el}дати з^lроду*] ‘дивуватися’ (Кад).

ВИДІТИ

де шо видіти [*де шо^l вид^lіти*] ‘усе підряд’ (БЗ).

ВИКЛАДАТИСЯ

викладатися на всі сто [*викла^lдатис^a на ўсⁱ сто*] ‘дуже старатися’ (Грб).

ВИЛА

вилами по воді писати [*вилами по во^{yl}дⁱ пи^{el}сати*] ‘хитрувати, обманювати’ (Коз, Куг, Вер, Січ, МК, Кос, Жбч, Рмнк).

лісти на вила [*л^lісти на^l вила*] ‘ризикувати’ (Сахк).

ВИЛКА

їсти без вилки *кого* [*їісти бе^uс^l вилки*] ‘дошкуляти комусь; знущатися’ (Нг).

ВИМІР

відійти в інший вимір [*вⁱідⁱїти в^lіниий^l вимⁱір*] ‘померти’ (Крсн).

ВИНОСИТИ

хоч виноси *кого* [*хоч ви^oно^lси*] ‘міцно спати’ (Шидл) / ~ **винеси** [*хоч^l вине^uси*] (Січ).

ВИТРИШКИ

***витришка ззів (продивився)** [Номис, 306].

***іде на ярмарок витришки купувати** [Номис, 483].

витришка зісти [*в^lитри^eшка^l з^lісти*] ‘витріщатися’ (Ів).

витрішки зібрати [*в^lитрⁱшки зⁱіб^lрати*] ‘бути навроченим’ (Плп).

витрішки продавати [*в^lитрⁱшки про^lда^lвати*] ‘пильно дивитися, спостерігати’ (Сутк, Стн, Сшц).

тільки на витрішки ходити *кому* [*т^lіл^lки на^l в^lитрⁱшки хо^lдити*] ‘про ледаря’ (Слоб, Лдхк).

ходити на витрішки [*хо^lдити на^l в^lитрⁱшки*] ‘брати участь у вечорницях’ (Клм).

ВИТРУСИТИСЯ

витруситися дочиста [*в^lитруситис^a^l до^lчиста*] ‘витратитися’ (Влн).

ВИР

***мутиш, як той вір** [Номис, 182].

***так колотить всіма, як вір водою** [Номис, 182].

ВИШЕНЬКА

в вишеньки понести кого [в:ише^н'ки по¹нести] ‘поховати’ (Корм, Скуп, Стрп, Гвз, Зал-1, Ів).

вивезти під вишеньки [в¹иве^н'сти п'ід вишен^{'ки}] ‘поховати’ (СО, Лщ, Врнц, Крвв, Клш).

винести в вишеньки [в¹инести ў више^н'ки] ‘поховати’ (Кзmn, Ббч, Рач, Лщ, Зкрч).

винести під вишеньки [в¹ине^н'сти п'ід више^н'ки] ‘поховати’ (Крмн, Сокл).

забратися у вишеньки [заб¹ратис'а у више^н'ки] ‘померти’ (Злсц, Рпнц).

занести в вишеньки [за¹нести ў више^н'ки] ‘поховати’ (Бубн, Калч, ВП, Дер, Лп, Лск, ЗК, Кнщ, Кос, Грб, Всн, Брж, Кпл, Блщ, Сахк, Ант, Двгл, Лс, Зал-2).

занести межі вишеньки [за¹нести |межі више^н'ки] ‘поховати’ (Срв).

занести під вишеньками [за¹нести п'ід више^н'ками] ‘поховати’ (Кпс).

занести під вишеньки [за¹нести п'ід више^н'ки] ‘поховати’ (Клс, СО, Буб, Бубн, Лсв, Мхнк, Пдлс, Ант, Всн, Врнц, Смчк, Лшк, Млц, Нс, Рач, Том, Чл, Дер, Зал-1, Кжп, СУ, Зкрч, Клчн, НУ, Глб, ГГ, Тлж, Крвв, Лдхк, Кадк, Лдн, Ан, Кчб, Лтв, Михц, Мшк, Клс, Крст, Авр, Пис, Бубн, Нов, Грч, Скуп, Гол, Мнк, Том, Грк, Гум, Зал-2, Ктг, Баг, Клд, Клч, Лп, Ор, Ант, Глб, Пс, Жкв, Грчн, Грг, Пдг, Смчк, МЧрн, Лдн, Тлж, Щрб, Брщ, Лдхк, Кжп, Плх, Гел, Млм, Влх, Гук, Птч, Корм, Кадк, Крнч, Ясен, Гел, Влхв, БЗ, Крвч, МП, Цлв, Тст, Лвц, Глгч, Приг, Ршкв, Крман, Милц, Прб).

занести під вишеньку [за¹нести п'ід |више^н'ку] ‘поховати’ (Трб).

запровадити в вишеньки [запро¹вадити в:ише^н'ки] ‘поховати’ (Щтц).

здибатися під вишеньками [з¹дибатис'а п'ід више^н'ками] 'померти' (Двг).

лежати в вишеньках [ле^нжати в:ише^н'ках] 'померти' (Цик).

піти в вишеньки [п'іти в:иши^н'ки] 'померти' (Зар, Бл, СГ, Нг, Плп, Кад, Жовт, КТГ, ГЧ, Слоб, ГЧ, Авр, Бл, Нг, Жовт, Слоб, СГ, СО, Крст, Лпк, Січ, Злнч, Мк, Пудл, Йсп, Шлс, Крж, Лдн, Дмк, БЗ, Пок, Жрб, Слм, Гов, Скуп, Зстл, Скц, Нс, МшКт, Баг, Вер, Нг, СУ, Клчн, Пчск, Пж, Тлж, Брщ, ВПол, Ромн, Бл, Кор, Крвч, Лнц, Смл, Прк, Нов, Рмнк, Осл, ГЧ, ВлКл, Мхнк, Блг, МлПз, Брж, Пчп, Уст, Івкц, Бршк, Срб, Мшк, Мушк).

піти межі вишеньки [п'іти межі више^н'ки] 'померти' (Трб).

піти під вишеньку [п'іти п'ід више^н'ку] 'померти' (Січ) / ~ **вишеньки** [п'іти п'ід више^н'ки] (МК, Клчн, Щрб, Мхнк).

покласти в вишеньках [пок¹ласти в:ише^н'ках] 'поховати' (Лсгр).

спочивати в вишеньках [спочи^евати в:ише^н'ках] 'померти' (Зж, Прт)

спочивати під вишеньками [спочи^евати п'ід више^н'ками] 'померти' (Дрч).

сходити в вишеньки [схо¹дити в:ишен'ки] 'померти' (Пас).

хата в вишеньках [хата ў више^н'ках] 'могила' (Бдр).

ВИШИНА

вибратись в вишину [в¹ибратис' ў више^н'ну] 'померти' (Клд).

ВИШНЯ

занести межі вишні [за¹нести межі вишин'і] 'поховати' (См).

піти в вишні [п'іти в:ишин'і] 'померти' (Шлс).

піти між вишні [п'іти між вишин'і] 'померти' (Лдн) / ~ **между** ~ [п'іти между вишин'і] 'померти' (Кнч).

ВІВЦЯ

*ходить, наче кручена вівця [Номис, 484].

*ходить, як прибудна вівця [Номис, 484].

блудна вівце [б¹лудна в'іу'це] 'людина, яка збилася з правильного життєвого шляху' (Шм).

піти до Бога вівці пасти див. БОГ.

туна, як вівця [ту¹на йак в'іу¹ц'а] 'дуже дурна' (Кск, Клчв).

ВІДАННЯ

дівка на віданні / ~ на віданню див. ДІВКА.

ВІДВОЛОКИ

потягнути ноги як відволоки див. НОГА.

ВІДДАТИ

*віддасть на безрік (ніколи) [Номис, 471].

ВІДРО

ляти сльози як з відра див. СЛЬОЗА.

ВІЗ

*треба, як п'ятого колеса до воза [Номис, 437].

йти, як возом сунути [йти йак 'возом |сунути] 'йти, не оминаючи нікого й нічого' (Жбч).

їхати возом [їїхати |возом] 'повільно йти' (Вар).

їхати, як возом сунути [їїхати йак |возом |сунути] 'повільно їхати' (Лдхк, Шмк).

прийде коза до воза див. КОЗА.

п'яте колесо до воза див. КОЛЕСО.

сунути возом [сунути |возом] 'йти, не оминаючи нікого й нічого' (Кос, Шум).

ше прийде коза до воза див. КОЗА.

як п'яте колесо в возі див. КОЛЕСО.

як п'яте колесо до воза див. КОЛЕСО.

ВІЙНА

збиратися, як жиди на войну див. ЖИД.

ВІК

*вік перекалантачив [Свидницький, 448].

весь вік пройти [в'ес' в'ік про|ти] 'доживати життя' (Осл).

вийти з віку [в'ийти з |в'іку] 'постаріти' (Мих).

вік звікувати [в'ік зв'іку|вати] 'постаріти; прожити' (МК).

вкоротити вік кому [ўкоро|тити в'ік] 'вчинити самогубство' (Лпс) / ~ віку [ўкоро|тити |в'іку] (Ччл, Сшн). 2. ~ віка [ўкоро|тити |в'іка] 'позбавити життя' (Кривч, МК, Влн).

вкоротити собі віку [ʎкоро|тити со|б'і |в'іку] ‘вчинити самогубство’ (Мхв, Чл, Сшн, Зал-1, Ппл, Плх, Кчб, Лтв, Врц).

доживати віка [дожи^е|вати в'і|ка] ‘постаріти’ (Дер).

піти у віки вічні [п'і|ти у |в'іки |в'ічн'і] ‘померти’ (Злнч).

прожити вік [про|жити в'і|к] ‘померти’ (Пж, Пдс, Чрн, Шлс).

скапарити вік [ска|пари^е|ти в'і|к] ‘постаріти; прожити’ (Кур).

скінчити вік [ск'ін|чити в'і|к] ‘померти’ (Бубн, Дзвч).

скоротити собі віку [скоро|тити со|б'і |в'іку] ‘вчинити самогубство’ (Плс).

ВІКНО

свистати під вікнами [сви^е|с|тати п'ід |в'ікнами] ‘нічого не робити; ледарювати’ (Гел, Грб).

тинятись попід вікнами [ти^е|н'атис' |п'од |в'ікнами] ‘нічого не робити; ледарювати’ (Гел, Грб).

ВІЛ

*бере, як віл на роги [Номис, 603].

*здібний, як віл до корита [Номис, 304].

*працює як той чорний віл [Шейковський, 69].

*працює, як чорний віл [Номис, 445].

брати вола за роги [б'рати во|ла за |роги] ‘активно розпочинати якусь роботу’ (Нів).

вола б з'їв [во|ла б зйі|ʎ] ‘дуже голодний’ (Влн, ПХ) / ~ **би зів** [во|ла би з'і|ʎ] (Нів, Мих, Дер).

вола б жер [во|ла б ж:ер] ‘дуже голодний’ (Кар).

впертий, як віл [ʎ|п'ерти|й як в'і|л] ‘дуже впертий’ (Нг).

впиратися, як віл [ʎпирати|с'а як в'і|л] 1. ‘дуже впертий’ (Циб). 2. ‘відмовлятися щось виконати’ (Дер, Кос, Циб, Злч, Кудр, Пшкц).

впиратись, як віл рогами [ʎпирати|с'а як в'і|л ро|гами] ‘дуже впертий’ (Злч).

наробитися, як віл [наро|бити|с'а як в'і|л] ‘втомитися від важкої роботи’ (Скл, Внк, Кдр, Остр, Грн) / **наробитиси** ~ [наро|бити|си як в'і|л] (Мих).

робити, як чорний віл [ро|бити як |чорн|й в'і|л] ‘тяжко робити’ (Чр, Нг, Сахк, Рахн, Кос).

сопіти, як віл [со¹п'іти йак в'іл] ‘важко дихати’ (Мих, Лдхк).

ВІН

*він ні нам, ні вам [Номис, 166].

в него йно дивиносто девіть [у̇¹ него йно дивиносто¹ дев'іт'] ‘дурний’ (Цик).

за ним аж закурилося [за ним аж заку¹рилоc'а] ‘дуже швидко втікати’ (МлШк).

йому хоть би шо [йо¹му хот' би шо] ‘про людину, яка нічим не переймається’ (Мк).

на його вийшло [на його¹вийшло] ‘впертий’ (Кшл).

ним не посунеш [такий шо ним не^uпосуне^uш] ‘ледачий’ (Цик).

ВІНЕЦЬ

піти під вінець [п'і¹ти п'ід в'і¹нец'] ‘одружитися’ (Слоб).

ВІНИК

молоти язиком як віником див. ЯЗИК.

ВІНОК

в'язати вінки з ким [у̇йа¹зати в'ін¹ки] ‘залицятися до когось’ (Кад).

накласти вінків кому [нак¹ласти в'ін¹к'іу] ‘поховати’ (Щрб).

обложити вінками кого [обло¹жити в'ін¹ками] ‘поховати’ (Чрн).

поставити вінок кому [пос¹тавити в'і¹нок] ‘поховати’ (Крст).

скуповлювати вінок [ску¹поў¹увати в'і¹нок] ‘весільна обрядодія, коли старший дружба викупує у старшої дружки вінок молодії’ (Мк).

ВІРА

брати до віри [б¹рати до¹в'іри] ‘вірити’ (Нів).

жити у вірі [ж¹жити у¹в'ір'і] ‘жити без шлюбу’ (Нів).

йняти віру [ї¹н'ати в'іру] ‘вірити’ (Жовт).

не брати на віру [не^u б¹рати на¹в'іру] ‘сумніватися’ (Влн).

не йде на віру кому [не^u їде на¹в'іру] ‘не вірити’ (Крив).

не йняти віри [не^u ї¹н'ати в'іри] 1. ‘не вірити’ (Дзел, Нів, Нов, Куг, СГ, Вер, МО, Км, Мих, Кад, Виг, Клб, Остр, Кос, Шум, Пж, ЧрЗр, Кшл, Жбн, Шмк, Пдс). 2. ‘сумніватися’ (Зар, Кар).

не йняти за віру [не^u ї¹н'ати за¹в'іру] ‘не вірити’ (Жовт).

не мати віри [не^u м¹ати в'іри] ‘не вірити’ (МК).

ВІРИТИ

вірити, як самому собі [*в'ірити йак са|мому со|б'і*] ‘довіряти комусь’ (Слоб).

тобі вірити себе обманути [*то|б'і в'іри^ети се^лбе обма|нути*] ‘не вірити’ (Скл).

там нима куму вірити [*там ни|ма ку|му в'ірити*] ‘про людину, яка постійно обманює’ (Мшн).

сам собі не вірить [*сам со|б'і не^у в'ірит*] ‘про недовірливу людину’ (СГ, Гел).

ВІСК

жовтий, як віск [*жо^ути^й йак в'іск*] ‘мати поганий вигляд через хворобу’ (Кдр, Авр, Мшк).

пожовтіти, як віск [*пожо^ут'іти йак в'іск*] ‘мати поганий вигляд через хворобу’ (СУ).

танути, як віск [*танути йак в'іск*] ‘важко хворіти’ (Ів, Цик).

ВІСЛЮК

впертий, як віслюк [*в'іперти^й йак в'ісл'ук*] ‘дуже впертий’ (Остр, Ктг, Грн).

ВІСТЬ

***нема а ні слуху, а ні вісти** [Номис, 121].

ВІТЕР

***куда вітер, туди й він** [Номис, 166].

***піти за вітром** ‘пропасти безслідно’ [Грінченко, III, 188].

***шука (або: Пішов шукати) пустого вітра в полю** [Номис, 483].

вітер в голові в кого [*в'іте^р у^ь голо^ві*] ‘дурний’ (Виг, Лсв, Ант, ВО, Тршк).

вітер в кармані заробити [*в'іте^р у^ь кар|ман'і заро|бити*] ‘нічого не заробити’ (Нг).

вітер в кишенях грає в кого [*в'іте^р у^ь ки^ешен'ах г|рає*] ‘витратитися’ (Злч).

вітер в в кишені гуляє в кого [*в'іте^р у^ь ки^ешен'і гу|л'ає*] ‘витратитися’ (Бб) / ~ **кишенях** [*в'іте^р у^ь ки^ешен'ах гу|л'ає*] (Скл, Кос, Кудр, Ор, Ктк, Взв).

вітер в кишенях свистить у кого [ʼв'іте^нр ʁ ки^шен'ах свис^тит']
'витратися' (Грн, Лдхк).

вітер в кишенях у кого [ʼв'іте^нр ʁ ки^шен'ах] 'дуже бідний' (Плп).

вітер колише кого [ʼв'іте^нр ко^лише] 'дуже худий' (Коз).

вітер носить ким [ʼв'ітер^н носі^т] 'дуже худий' (Жовт).

вітер свистить у кого [ʼв'іте^нр свис^тит'] 'витратитися' (Нвс).

вітри зривати [ʼв'ітри зри^вати] 'бешкетувати (про дітей)' (Скл).

за вітром ходити [за^в іт^ром хо^дити] 'голодувати' (Лсв).

його слово, як вітер в полі див. СЛОВО.

кидати слова на вітер див. СЛОВО.

летіти за вітром [ле^т іти за^в іт^ром] 'втікати' (Ор).

мов вітром здуло кого [мо^у в'іт^ром з^дуло] 'швидко утекти' (См).

піти за вітром на всі штири сторони [п'іти за^в іт^ром на ʁс'і
ш^тири с^торони] 'зріктися всього' (Кар).

пустити гроші на вітер див. ГРОШІ.

пустити на вітер [пус^тити на^в іте^нр] 'збідніти, все втратити' (Влх,
Пшкц).

пуститися по вітру [пус^титис'а по^в іт^ру] 'зріктися всього' (Плп).

розвіяти суму по вітру див. СУМА.

собаки брешуть, вітер несе див. СОБАКА.

хочеться, як мертвому до вітру [ʁхо^че^нц'а йак^мерт^вому до^в іт^ру]
'зовсім не хочеться' (Злч).

чекати вітра в полі [че^кати^в ітра ʁ пол'і] 'виявляти байдужість;
марно на щось сподіватися' (Авр).

чекати з моря вітру див. МОРЕ.

чекати поки вітер з Фірманівки поверне [че^кати^поки^в іте^нр з
Ф'ірман'іўки пове^рне] 'виявляти байдужість; марно на щось
сподіватися' (Км).

шукати вітра в полі [шу^кати^в ітра ʁ пол'і] 'безслідно зникнути,
так, що марно шукати' (Шидл, Гел, Авр, Грб).

ВІТЯ

Вітя, Федя, тр-р-р [В'іт'а Фед'а тр-р-р] 'дурний' (ВО).

ВІЧНІСТЬ

відійти у вічність [в'ід'ііти у в'ічн'іст'] ‘померти’ (Крст, Брщ, Брж, Лтв, Лнц, Цлв) / **одійти** ~ [од'ііти у в'ічн'іст'] (Крсн).

піти у вічність [п'іти у в'ічн'іст'] ‘померти’ (МлПз, Фд, СтОс, Кнщ, Ндд).

ВКИНУТИ

***ні вкинь, ні влий** [Номис, 345].

ВКОПАНИЙ

стояти, як вкопаний [сто^ойати йак у^окопаний] ‘непорушно стояти’ (Вар).

ВМЕРТИ

нагло вмерти [нагло у^омерти] ‘померти насильною смертю’ (Баг, ВС).

ВОБАРІНОК

заробити на дзюрку від вобарінка див. ДЗЮРКА.

ВОВК

***вовки ёго ззіли** [Номис, 121].

***обмок, як вовк** [Номис, 65].

бачити смаленого вовка [бачи^ети с^омале^оного во^оўка] ‘мати досвід’ (Коз, Км).

вовк в овечій шкурі [во^оўк в о^овеч^ій ш^окур^і] ‘про людину, яка намагається здаватися кращою, ніж є насправді’ (Коз).

вовка би з'їв [во^оўка би з^ій^і] ‘дуже голодний’ (Нг, Січ, Кдр, Кос, Кшл, Мшн) / ~ **би зів** [во^оўка би з^ій^і] (Цик, Ктг) / **би вовка зів** [би во^оўка з^ій^і] (Плп).

вовком завивати [во^оўком зави^евати] ‘сумувати’ (Плп).

голодний, шо вовк [го^олодний шо во^оўк] ‘дуже голодний’ (Плп).

голодний, як вовк [го^олодний йак во^оўк] ‘дуже голодний’ (Кур, Нов, Злч, Ів, Корм, Злч, Сахк, Дов, Циб, Жовт, Остр, Нов, Грн, Гел, Авр, ЧрЗр, Жбч, Рмнк, Грб, Пшкц, Мшн).

гризтися, як вовки [г^іриз^ітися йак во^оўки] ‘сваритися’ (Остр, Грн).

дивитись вовком [ди^івитис^і во^оўком] ‘неприємно дивитися’ (Ярм, Ор, Скл, ВЗв).

ЗИМНО, ХОЧ ВОВКОМ ВИЙ [¹зимно хоч ¹воўком виї] ‘дуже мерзнути’ (Плп).

ЗІСТИ ВОВКА НА ЧОМУ [¹з ‘істи ¹воўка] ‘мати досвід’ (Плп).

ЛІЗТИ В ПАЩУ ВОВКА див. ПАЩА.

СТОЯТИ МІЖ ДВОМА ВОВКАМИ [¹сто¹йати м’їш дво¹ма воу¹ками] ‘бути в небезпеці’ (Мк).

ВОВНА

НАГОВОРТИ СІМ КІП ВОВНИ І ВСІ НЕ ПОВНІ див. КОПА.

НАГОВОРТИ СІМ МІШКІВ ВОВНИ І ВСІ НЕПОВНІ див. МІШОК.

НАГОВОРТИ СІМ МІШКІВ ВОВНИ І ТО НЕПОВНІ / ТА Й ТО НЕПОВНІ див. МІШОК.

НАМОЛОТИ СІМ МІШКІВ ГРЕЧАНОЇ ВОВНИ див. МІШОК.

НАОБІЦЯТИ МІШОК ВОВНИ ТА Й ТОЙ НЕ ПОВНИЙ див. МІШОК.

НАПЛЕСТИ СІМ МІШКІВ ВОВНИ див. МІШОК.

НАТЕЛЕПАТИ СІМ МІШКІВ ВОВНИ І ВСІ НЕ ПОВНІ див. МІШОК.

ВОВР

ЗАНЕСТИ ДО ВОВРА [¹за¹нести до ¹Воўра] ‘поховати’ (Том).

ВОГОНЬ

***ДМЕЦЯ, ЯК ШКУРЛАТ НА ВОГНІ** [Номис, 144].

***ДУЄ СЯ, ЯК ЛОПУХ НА ВОГНІ** [Номис, 144].

***З ВОГНЮ, ТА В ПОЛОМІНЬ** [Номис, 118].

***СИДЮ, ЯК НА ВОГНІ** [Номис, 448].

***ХОЦЬ ВОГНЮ ДО НЁГО ПРИКЛАДАЙ (ТВЕРДЕ, ЗАПЕКЛЕ ТАКЕ)** [Номис, 150].

***ЯК ОГНЮ СТЕРЕЖЕЦЯ** [Номис, 218].

АЖ ВОГОНЬ В П’ЯТАХ У КОГО [¹аж во¹гон’ у ¹п’ятах] ‘дуже швидко бігти, тікати’ (Кар).

БАВИТИСІ З ВОГНЕМ [¹бави¹тис’і з во¹гнем] ‘ризикувати’ (Цик).

ВОГОНЬ П’ЯТИ ЛИЖЕ КОМУ [во¹гон’ п’¹яти ¹лиже] ‘ризикувати’ (Кар).

ГОРІТИ ВОГНОМ [го¹р’іти во¹г’ном] ‘сердитися’ (Ярм).

ГРАТИСЯ З ВОГНЕМ [г¹ратис’а з во¹гнем] ‘ризикувати’ (Зел, Нов, Скл, Сутк, Зар, Злч, Нг, Нс, Січ, МК, МО, Остр, СУ, Пж, Шум, Стн, МлШк, Йсп, Пдс, ШМК, Сшц) / **ГРАТИСІ** ~ [г¹ратис’і з во¹гнем] (Злч, Цик).

ДИМУ БЕЗ ВОГНЮ НЕ БУВАЄ див. ДИМ.

жартувати з вогнем [жарту¹вати з во²гнем] ‘ризикувати’ (Кар).

згоріти без воню [зго¹р’іти бе²з во²гн’ю] ‘зазнати поразки’ (Лсв, Плп).

кинути жару в вогонь див. ЖАР.

кришити вогонь [кри¹шити во²гон’] ‘дуже злий’ (Жовт).

лити вогнем [л¹ити во²гнем] ‘сердитися’ (Січ).

лізти в вогонь [л’істи ў во²гон’] ‘ризикувати’ (Гел, Грб).

між двох вогнів [м’іж двох во²гн’іў] ‘про таке становище, коли небезпека загрожує з усіх боків’ (Шм).

перебиватися з хлібом і водою див. ХЛІБ.

підливати масла в вогонь див. МАСЛЮ.

погоріти без вогню [пого¹р’іти бе²з во²гн’ю] ‘зазнати поразки’ (Куг, Кур, Влх, Цик, Рахн, Крив, Виг, Слоб).

пройти вогонь і воду [про¹ти во²гон’ і |воду] ‘мати досвід’ (Слм, Коз, Сутк, Злч, Куг, Зар, Нс, Січ, Внк, МК, Кар, Плп, Мих, Виг, Клб, СУ, Авр, Гел, Стн, Пж, Йсп, Грб, Сшц, Жбч, Пдс).

пройти вогонь і мідні труби [про¹ти во²гон’ і |м’ід’н’і т|руби] ‘мати досвід’ (Корм, Рмнк).

сипати вогнем [сипати во²гнем] ‘сердитися’ (Вер, Влн).

скочити в вогонь [с¹кочити ў во²гон’] ‘зазнати поразки’ (Мк).

стати вогнем [с¹тати во²гнем] ‘сердитися’ (ПХ).

чужими руками добре вогонь загібати див. РУКА.

шоп ти вогню пекельного наївся [шоп ти во²гн’ю пе⁴кел’ного на’йїс’а] (Кшл).

ВОДОКАЧКА

Алік з водокачки див. АЛІК.

Альоша з водокачки див. АЛІК.

ВОДА

*без Грия и вода не освятиця [Номис, 157].

*где, як вода з лотоків [Номис, 603].

*лишилася, як на воді [Номис, 135].

*піти за водою ‘пропасти безслідно’ [Грінченко, III, 188].

*росте, як из води [Номис, 384].

*так колотить всіма, як вір водою [Номис, 182].

*трудно вийти з біди, як каміню з води [Номис, 131].

*як из води пішов [Номис, 384].

*як камінь у воду [Номис, 121].

брати за чисту воду [б'рати за чисту воду] 'вірити' (Зел, Коз, Злч, Цик, Став, Крив, Клб, Баг, ВС, Йсп, Осл).

выводити на чистоту кого [ви'води'ти на чисту воду] 'викрити когось' (Нів, Кур, Лсв, Корм, Нг, Сахк, Рахн, Внк, МО, Плп, Дер, Кос, Коз, Крч, Нс, Нов, Куг, Ярм, Гел, Дзел, Скл, Кудр, Став, Січ, Остр, Бл, Слоб, Ктг, Грн, Шум, Влх, СГ, Пж, ПО, Авр, Вер, Клб, Циб, Мк, СУ, Кшл, Грб, Мшн, Жбн, Шмк, Жбч, ЧрЗр, Пдс, Рмнк, Йсп, Мжгр, ВЗв) / **вивісти** ~ [ви'ви'сти на чисту воду] (Коз, Влх, Нов, Ярм, Скл, Куг, Бл, СГ, Нг, Нс, Вер, Мк, Січ, Став, ПО, Крив, Кдр, Клб, Циб, Остр, Ктг, Слоб, Зар, Цик, МК, Км, Влн, Шм) / **вівести** ~ [в'іве'сти на чисту воду] (Мих).

вийти сухим з води [в'йти су'хим з во'ди] 'уникнути покарання, виправдатися' (Шм).

вилами по воді писати див. ВИЛА.

відати кінці в воду / ~ **г воду** див. КІНЕЦЬ.

вмивати в чистій воді кого [ўми'вати ў 'чис'т 'ї' во'д 'і] 'викривати когось' (См).

води в писок набрати [во'ди ў 'писок наб'рати] 'мовчати' (Грн, ВС, Вер, МК, Жбн).

воду ляти [в'оду л'ати] 'говорити не по суті' (Мшн, МО).

впало, як у воду [ў'пало йак у в'оду] 'щось пропало, зникло' (Остр, Грн, Кшл).

впасти, як камінь в воду див. КАМІНЬ.

втопити в ложці води див. ЛОЖКА.

говорить, всеодно, що бульку на воду пускає див. БУЛЬКА.

дивитися, як у воду [ди'витис'а йак у в'оду] 'знати наперед, заздалегідь' (Кдр).

з нього, як з гуски вода див. ГУСКА.

запити водою [за'пити во'дойу] 1. 'не отримати бажаного; нічого не буде' (Дер, См). 2. 'забути' (Лдхк).

заснути, як в воду впасти [зас'нути йак ў в'оду ў'пасти] 'швидко і міцно заснути' (Дун).

йти жидам воду носити див. ЖИД.

йти, щоб вода не вихлюпувалася [йти шоб во|да не^н |вихл'упалас'а] 'повільно йти з високо піднятою головою' (Скл).

йти, як вода дзілізо несе [йти йак во|да з'і|л'ізо не^е |се] 'втрачати свідомість під час похоронної процесії' (Злч).

і води не випросиш у кого [і во|ди не^н |випроси^еш] 'дуже жадний' (Нів).

каламутити воду [кала|мутити |воду] 'обманювати' (См)

канути, як камінь в воду див. КАМІНЬ.

лити воду в ступі [л|ити |воду ў с|туп'і] 'виконувати марну роботу' (Авр).

лити воду в ступу [л|ити |воду ў с|тупу] 'виконувати непотрібну роботу' (Авр).

лошки води в хату не внести див. ЛОЖКА.

мати за чисту воду [м|ати за |чисту |воду] 'вірити' (Сутк).

мов у воду канути [моў у |воду |канути] 'пропасти' (Куг, Нів, Кдр, Остр, Авр, Грб, Ор).

мовчати, як риба в воді див. РИБА.

мутити воду [му|тити |воду] 'обманювати' (Кур).

набрати в рот води див. РОТ.

набрати води в морду [наб|рати во|ди ў |морду] 'мовчати' (Дер, Ктг).

назолитися, як корова води див. КОРОВА.

напитися, як корова води див. КОРОВА.

не брати за чисту воду [не^н б|рати за |чисту |воду] 'не вірити' (Осл).

не братися за зимну воду [не^н б|ратис'а за |зимну |воду] 'ледарювати' (Кур, Лсв, Нг, МК) / **не братисі** ~ [не^н б|ратис'і за |зимну |воду] (Цик).

не братися за студену воду [не^н б|ратис'а за |студену |воду] 'ледарювати' (Авр, Рмнк).

не братися за холодну воду [не^н б|ратис'а за |холодну |воду] 'ледарювати' (Коз, Ярм, Нг, Плп, Жовт, Остр, Циб, Ор, Коз, Ярм, Ктк, СУ, Кшл, Мжгр, Взв, Бб, Пшкц, Зсл, Лдхк, Коз, Кадк).

не вилазити з біди, як камінь з води див. БІДА.

ніби води в писок набрати [н'і|би во|ди ў |писок наб|рати] 'мовчати' (Нг).

німий, як риба в воді див. РИБА.

перебиватися з хліба на воду див. ХЛІБ.

пити, як корова воду див. КОРОВА.

під воду піти [n'ɪd'vodu n'ɪ'tɪ] ‘вчинити самогубство’ (Рмнк).

піти за водою [n'ɪ'tɪ za vo'doju] ‘вчинити самогубство’ (СтПс, Злсц, Ор, Рпнц) / ~ **за водом** [n'ɪ'tɪ za vo'dom] (Кур).

піти, як за водою [n'ɪ'tɪ jāk za vo'doju] ‘пропасти’ (Осл).

піти, як камінь в воду див. КАМІНЬ.

піти, як у воду [n'ɪ'tɪ jāk u'vodu] ‘пропасти’ (МО).

потягнуло в воду кого [pot'aɟnuło j'vodu] ‘втопитися’ (Влн).

пройти вогонь і воду див. ВОГОНЬ.

пропасти, як булька на воді див. БУЛЬКА.

пропасти, як булька у воді див. БУЛЬКА.

пустити за водою [pus'tɪtɪ za vo'doju] ‘вчинити самогубство’ (СтПс, Злсц, Рпнц, Брщ).

сидіти на хлібі та воді див. ХЛІБ.

сидіти, як у воду опуститися [si'd'ɪtɪ jāk u'vodu opus'tɪtɪs'a] ‘сумувати, журитися’ (Злч).

ситом воду носити див. СИТО.

сохнути, ніби рожа без води див. РОЖА.

таляпати, як каменем у воду див. КАМІНЬ.

таньби води в морду набрати [ʔtan'bi vo'dɪ j'ʔmorɔɔ nab'rati] ‘мовчати’ (Кур).

товкти воду в ступі [toʔk'tɪ vo'du j'c'tɪp'ɪ] 1. ‘зволікати’ (Дер, Ктг).
2. ‘виконувати марну роботу’ (Кос).

шо бульку на воду пускати див. БУЛЬКА.

шо води в писок набрати [ʃo vo'dɪ j'ʔpɪsok nab'rati] ‘мовчати’ (Плп).

як води в писок набрати [jāk vo'dɪ j'ʔpɪsok nab'rati] ‘мовчати’ (Дзел, Влн, Коз, Влх, Лсв, Нов, Ярм, Шидл, Злч, Куг, Корм, Бл, Цик, Нс, Вер, Став, ПО, МО, Кар, Остр, Дер, Баг, Вр, Авр, Нс, Пж, Дзел, Слм, Нс, Пдс).

як води в рот набрати [йак во¹ди ў рот наб¹рати] (Виг, Км, Плп, Кос, СУ, Циб) / ~ **рота** ~ [йак во¹ди ў ¹рота наб¹рати] (Нів, Клб, Кад, Шум, ЧрЗр, Йсп, Шмк, ВЗв).

як води у решеті [йак во¹ди ў ре¹ше¹т¹і] ‘мало заробити’ (Злч).

як водою змило кого [йак во¹дойу з¹мило] ‘швидко втекти’ (МК).

як камінь у воду див. КАМІНЬ.

як крізь воду провалитися [йак кр¹із¹ ¹воду прова¹литис¹а] ‘пропасти’ (Шмк).

як риба без води див. РИБА.

як риба в воді див. РИБА.

як у воду впасти [йак у ¹воду ў¹пасти] ‘пропасти’ (Дзел, Зел, Бл, Вер, Став, Крив, Авр, Мшн, Кшл).

як у воду канути [йак у ¹воду канути] ‘пропасти’ (Нг, Сахк, Внк, Км, Кад, ПХ, Авр, Гел, Ор, Жбч)

ВОДВУД

ходити, як водвуд [хо¹дити йак ¹водвуд] ‘незадовоений, насуплений’ (Злч).

ВОДИЧКА

лити водичку [л¹ити во¹дичку] ‘говорити не по суті’ (Гел, Грб).

ВОЗДУХ

воздух лигати [в¹оздух ¹лигати] ‘важко дихати’ (Цик).

воздух хапати [в¹оздух ха¹пати] ‘важко дихати’ (СУ, Йсп).

ВОЛИНКА

волинку завести [во¹линку за¹вести] ‘говорити не по суті’ (МО, Цик).

ВОЛО

***кричить, неначе за вóла вхопили** [Номис, 183].

ВОЛОС

аж волос дибом став у кого [аж ¹волос ¹дибом стаў] ‘злякатися’ (СУ).

волос дибом у кого [в¹олос ¹дибом] ‘злякатися’ (Цик).

волос пішов вгору в кого [в¹олос п¹ішоў ў¹гору] ‘злякатися’ (Цик).

ВОЛОССЯ

волося дибки стало в кого [во¹лос¹а ¹дипки с¹тало] ‘злякатися’ (Виг).

волося дибом стало *в кого* [во¹лос'а ¹дибом с¹тало] ‘злякатися’ (МО, Жбн).

ВОЛЯ

дати ногам волю *див.* НОГА.

не давати волі кому [не^u да¹вати вол'і] ‘робити когось покірним’ (Влн).

ВОНУЧКА

згризсі на вунучку [зг¹рис'і на ву^{o1}нучку] ‘перехвилюватися’ (Кур).

ВОРОНА

***кричить, як ворна надъ курчям** [Номис, 183].

***хитрий, як гадюка, а дурний, як ворона** [Номис, 165].

ворон на хату не сяде кому [ворон на ¹хату не^u с'аде] ‘про злу, недобру людину’ (Січ).

ворон щитати [во¹рон шчи¹тати] ‘лінуватись; виконувати марну роботу’ (Ктг, Лдхк, Нвс).

воронам дулі крутити [во¹ронам ¹дул'і кру¹тити] ‘нічого не робити’ (МК).

дивитись, як ворона в порожню кістку [ди¹витис' іак во¹рона у ¹по¹рожн'у к'істку] ‘пильно щось розглядати’ (Мшк).

загавронитися на ворони [зата¹у¹рони^eтис'а на во¹рони] ‘впасти’ (Кур).

кричати, ніби ворона на дощ [кри^{e1}чати ¹н'іби во¹рона на дощ] ‘дуже голосно кричати’ (Злч).

ВОРОНЬЧИК

піти за Вороньчика [п'і¹ти за Во¹рон'чи^eка] ‘померти’ (Жкв).

ВОРОТА

***дивиця, як баран на нові ворота** [Номис, 296].

витріщитися, як баран на нові ворота *див.* БАРАН.

дати от ворот поворот [да¹ти от во¹рот пово¹рот] ‘відмовити’ (Грб).

дивитися, як баран на нові ворота *див.* БАРАН.

дивитися, як теля на нуві ворота *див.* ТЕЛЯ.

йти попід чужі ворота [йти ¹поп'ід чу¹ж'і во¹рота] ‘почати бідувати’ (Влн).

ні в тин, ні в ворота *див.* ТИН.

піти за ворота [*n'it*и за во^лрота] ‘померти’ (Шар).

роззявити рота, як ворота див. РОТ.

розкрити свої ворота [*ро*ск^лр^ити сво^лйі во^лрота] ‘розкритися’ (КтГ).

ВОША

*держиця, як вош кожуха [Номис, 155].

*роз'ївся, як вош у корості [Номис, 237].

*така правда, як вош кашля [Номис, 318].

бідний, як вош [*б'ідний й*ак вош] ‘дуже бідний’ (Авр).

виламуватися, як воша на гребінці [*ви*^{ел}ламуватис'а йак ^лвоша на гре^лб'ін'ц'і] ‘чванитися, вихвалитися чимось’ (Нг).

воші заїли кого [*вош'і за*йїли] ‘дуже бідний’ (Куг, Кшл).

лазити, як вош по сраці [*ла*зи^{ел}ти йак вош по с^лрац'і] ‘тлумитися’ (Чр).

надувси, як вош на морозі [*на*ду^лу^лси йак вош на мо^лроз'і] ‘виявляти незадоволення’ (Мих) / надувсі ~ [*на*ду^лу^лс'і йак вош на мо^лроз'і] (Цик).

скривитисі, як вош на морозі [*скри*^{ел}витис'і йак вош на мо^лроз'і] ‘виявляти незадоволення’ (Цик).

така правда, як вош пчихає див. ПРАВДА.

ВПАСТИ

впасти в відчай [*в*па^лсти у^лв'іч:аї] ‘зневіритися’ (Кшл).

низько впасти [*ни*з'ко у^лпа^лсти] ‘не дотримуватися норм поведінки’ (Ор, Ярм, Вzv).

ВПЕРТІСТЬ

осляча впертість у кого [*ос*л'ача у^лпер^лт'іс'т'] ‘дуже впертий’ (Баг).

ВПИРАТИСЬ

впиратись на свому [*в*пе^лратис' на с'вому] ‘не погоджуватися; відмовлятися’ (Злч).

ВПЛИВ

робити вплив на кого [*ро*б^лити у^лплиу] ‘змушувати когось щось робити’ (Нів).

ВПРАВКА

ни вправка було кому [*ни*^{ел} у^лп^лраука бу^лло] ‘не встигати’ (Сшн).

ВРЕМ'Я

врем'я тягнути [ў¹рем'я т'аг¹нути] 'зволікати' (Влн).

ВРОДИТИСЯ

*ти вродисся там, де тебе не посіяно [Номис, 157].

ВРОКИ

впінилися вроки [ўп'і¹нили^ес'а ў¹роки] 'бути навроченим' (Лсв).

вроки дати кому [ў¹роки ¹дати] 'наврочити' (Дзел, Жбн).

вроки зісти [ў¹роки ¹з'істи] 'бути навроченим' (Клб).

вроки направити на кого [ў¹роки нап¹равити] 'наврочити когось' (Рахн).

вчіпити вроки кому [ўч'і¹пити ў¹роки] 'наврочити' (Січ).

навести вроки на кого [на¹вести ў¹роки] 1. 'наврочити' (Зел, См, Дун, Мк, ПО, Внк, МК, Плп, Жовт, Дер, Мк, Мшн, МлШк, Йсп, Мжгр, Жбч) / ~ вроче [на¹вести ў¹роче] (Корм) / ~ врік [на¹вести ўр'ік] (Нів). 2. 'налякати' (Кад).

ВСЕВИШНІЙ

вклонятися Всевишньому [ўкло¹н'атис'а Все¹вишн'ому] 'бити поклони' (Влн).

ВСІ

*не всі вдома [Номис, 293].

*нема всіх дома [Номис, 293].

не всі вдома в кого [не¹ ўс'і ў¹дома] 'дурний' (Кос, Січ, СУ, См, Плп, Кос, Скл, СГ) / ~ дома [не¹ ўс'і ¹дома] (Кур, Зар, Нг, Мквц).

нема всіх дома в кого [не¹ма ўс'іх ¹дома] 'дурний' (СГ, Нг, Кар, Цик) / ~ всех вдома [не¹ма ўс'ех ў¹дома] (Лсв, Жбн).

ВУГОЛ

в угол вдаритись [в¹ угол ў¹даритис'] 'збожеволіти' (Кур, ВО).

за угла кірпічом прибитий [за уг¹ла к'ірп'і¹чом при^ебитий] 'дурний' (Скл, ВО).

прибитий за вугла мішком [при^ебитий за ву¹гла м'іш¹ком] 'дурний' (Влн, Дер, Ктг, Вр, СУ).

тупий, як вугол [ту¹пий йак ¹вугол] 'дурний' (Жовт, Рбл).

ВУДКА

змотати вудки [змо¹тати ¹вудки] 1. 'втекти' (См). 2. 'піти' (Скл).

ВУЗОЛ

зав'язати вузлом на животі [заўйа|зати |вузлом на жи'во|т'і] 'голодувати' (Скл).

затягнути вузол [зат'аг|нути |вузол] 'вчинити самогубство' (Клш).

ВУЗЛИК

зав'язати вузлика [заўйа|зати |вузли'ка] 'запам'ятати' (Клб, Кос) / ~ вузлик [заўйа|зати |вузли'к] (Км, Кдр, Кос).

ВУЛИК

грубий, як вулик [г'рубій йак |вули'к] 'товстий' (Кудр).

мати вулик в голові [мат|вулик у' голо|в'і] 'бути розумним' (Ярм).

слова з язика, як бджоли з вулика див. СЛОВО.

ВУЛИЦЯ

*хочецця, як голому на улицю [Номис, 347].

верне не в свою вулицю [верне не^н у' с|войу |вулиц'у] 'втручатися в справу, не будучи компетентним, викликаючи чись невдоволення' (Лдхк).

хочеться, як голому на вулицю [хоче^нц'а йак |голо^нму на |вулиц'у] 'зовсім не хочеться' (Пдс) / ~ улицю [хоче^нц'а йак |голо^нму на |ули'ц'у] (Влх, Злч, Км, Кдр)

хочеться, як старому на улицю [хоче^нц'а йак ста|рому на |улиц'у] 'зовсім не хочеться' (Нов, ЧрЗр).

ВУСА

в вус не дуги [у' вус не^н |дуги] 'не турбуватися ні про що' (Кдр).

вмачати вуса в молоко [умачати |вуса у' моло|ко] 'посивіти, постаріти' (Км).

мотати на вус [мо|тати на вус] 'запам'ятовувати' (Пдс) / ~ вуса (Авр, Грб).

намотати на вуса [намо|тати на |вуса] 'запам'ятати' (Мих, Кур) / ~ вуси [намо|тати на |вуси] (Влх, Злч, Км, Кдр, Остр, Йсп).

ВУСТА

ні пари з вуст див. ПАРА.

ВУХНАЛЬ

вухналі кувати зубами [вух|нал'і ку|вати зу|бами] 'дуже змерзнути' (См).

ВУХО

*ускочив по саміє уха [Номис, 119].

аж на вухах стояти [аж на ву¹хах сто¹йати] ‘бешкетувати’ (СУ).

бідити по самі вуха [б¹’ідити по¹сам’і¹вуха] ‘бідувати’ (Цик).

вішати лапшу на вуха див. ЛАПША.

втріскатись по самі вуха [ут¹р’іскатис’ по¹сам’і¹вуха] ‘закохатися’ (Нг).

вуха заклало кому [’вуха зак¹лало] ‘не чути’ (Остр, Жовт, Грб).

вуха наставити [’вуха нас¹тавити] ‘уважно слухати’ (Нів, МК, Кшл).

вуха насторбучити [’вуха наст¹р’бучити] ‘уважно слухати’ (Дзел).

вуха натягати [’вуха нат¹’а’гати] ‘уважно слухати’ (Влн).

вуха начурити [’вуха на¹чурити] ‘уважно слухати’ (Кдр).

вуха нащурити [’вуха на¹шчурити] ‘уважно слухати’ (Виг, Дер, Ктг).

вуха розвішати [’вуха роз¹в’ішати] (Кур, Коз, Влх, Лсв, Нов, Ярм, Сутк, Шидл, Куг, Бл, СГ, Дун, Злч, Нг, Вер, Січ, ПО, Внк, МО, Кар, Плп, Ор, Кдр, Дов, Жовт, Остр, Баг, Кос, ПХ, Пж, Слоб, Мшн, Сшц, Пж, Жбч, Авр, ВС, Нов, Грб, Вер, Грн, Циб) / ~ **розфішати** [’вуха роз¹ф’ішати] (Мк) / ~ **розвісити** [’вуха роз¹в’іси¹ти] (Скл, Мих, Кос, Взв, ШМК).

вуха розпустити [’вуха росп¹ус’тити] ‘уважно слухати’ (Нів, Слм, Кур, Зар, Нг, Став, Кад, Пдс, Нів, Рмнк, Жбн).

вухами хлопати [’вухами х¹лопати] ‘уважно слухати’ (Кур).

голова і два вуха див. ГОЛОВА.

за вухом не свирбить кому [за¹вухом не¹све¹р’бит’] ‘не турбуватися, бути байдужим’ (Злч, Км, МлШк).

зачервонітися до вух [заче¹рво¹н’итис’а до¹вух] ‘почервоніти від сорому’ (Плп).

зачервонітися по самісінькі вуха [заче¹рво¹н’итис’а по¹са¹м’іс’ін’к’і¹вуха] ‘почервоніти від сорому’ (Кад).

й за вуха не відтягти [й за¹вуха не¹в’іт’ах¹ти] ‘не відірвати від чогонебудь, чим людина захопилася’ (Шм).

і в вусі не свербить кому [і¹в:ус’і не¹све¹р’бит’] ‘не турбуватися, бути байдужим’ (Км).

медвідь на вухо наступив див. МЕДВІДЬ.

на вуха локшин начіпляти кому [на |вуха |локшин нач'іп|л'ати] 'брехати' (Лдхк).

на вуха навішати кому [на |вуха на|в'ішати] 'обдурювати' (Нвс).

на вухах ходити [на |вухах хо|дити] 'бешкетувати' (Кар).

набратися по самі вуха [наб'ратис'а по |вуха] 'напитися' (Куг, Січ, Кос, Жбч).

нам'яти вуха кому [нам'йати |вуха] 'набити' (Кдр).

натопирчити вуха [нато|пирчити |вуха] 'уважно слухати' (Йсп).

опустити вуха [опус'тити |вуха] 'скоритися' (Вер, МК).

почервоніти по вуха [поче"рво|н'іти по |вуха] 'почервоніти від сорому' (Дер, Шидл, См).

почервоніти по самі вуха [поче"рво|н'іти по са|м'і |вуха] 'почервоніти від сорому' (Ів, Цик, МО, Слоб, Коз, Став, Нг, Км, МК).

роззявитись по самі вуха [роз|з'авитис' по |сам'і |вуха] 'розкричатися' (Влн).

слухати у всі вуха [с|лухати у ўс'і |вуха] 'уважно слухати' (Жовт).

тільки вуха натягнулись у кого [т'іл'ки |вуха нат'аг'нулис'] 'дуже худий' (Ор).

хлопати вухами [х|лопати |вухами] 'зазнати поразки' (Плп).

чіпляти лапшу на вуха див. ЛАПША.

ВЦІЛИТИ

неправильно вцілити [не"п|равил'но ў|ц'ілі'єти] 'не вгадати' (Нів).

В'ЯЗИ

в'язи скрутити [ў|йязи скру|тити] 'зазнати поразки' (Шм).

мати в'язи на плечах [м|мати ў|йязи на |п|лечах] 'розумний' (Авр).

мати голову на в'язах / в'язох див. ГОЛОВА.

мати макітру на в'язах див. МАКІТРА.

Г

ГАДКА

*згадувати гадку ‘думати, подумати’ [Грінченко, II, 136].

гадки не мати [гадки не^u мати] ‘не думати зовсім, не звертати уваги, не турбуватися’ (Шм).

спало на гадку кому [спало на гатку] ‘придумати щось’ (Мшн).

ГАДЮКА

*хитрий, як гадюка, а дурний, як ворона [Номис, 165].

*нагрів в пазусі гадюку [Номис, 227].

вигрівати гадюку за пазухою [ви^eгр’івати га^d’уку за пазухойу] ‘мати намір відплатити’ (МК).

гадюка на душі в’ється в кого [га^d’ука на ду^ш’і у^йец’а] ‘хвилюватися, тривожитися’ (Вар).

носити гадюку за пазухою [но^oсити га^d’уку за пазухойу] ‘про злу, недобру людину’ (Кад).

сичати, як гадюка [си^eчати йак га^d’ука] ‘про злу, недобру людину’ (ПО).

ГАЙ

аж гай гуде [аж гай гу^dе] ‘про щось надмірне, голосне’ (Шм).

аж гай шумить [аж гай шу^mит’] ‘приспішитися, завзято виконувати якусь роботу’ (Ктг).

ГАЙДА

гайда драла [гайда драла] ‘втікати’ (Кдр).

ну гайда [ну гайда] ‘втікати’ (Вер).

ГАЗ

дати газу [дати газу] ‘приспішитися’ (Ктк, Бб).

піддати газу [п’ід:ати газу] ‘приспішитися’ (Пшкц).

ГАЛАС

зняти галас [зн’ати галас] ‘розкричатися’ (Км, Кар, Кос).

наробити галасу [наро^oбити галасу] ‘розкричатися’ (МО, СУ).

підняти галас [п’ідн’ати галас] ‘розкричатися’ (МО).

зчинити галас [счи^oнити галас] ‘розкричатися’ (Нів).

ГАЛКА

*чорний, як галка [Номис, 575].

ГАЛОША

сісти в галош [¹с'істи ў га¹лош] 1. 'осоромитися' (Злч). 2. ~ **в галошу** [¹с'істи ў га¹лошу] 'азнати поразки' (Кур).

сісти в подертій галош [¹с'істи ў по¹дертій га¹лош] 'бідувати' (Влн).

ГАЛУШКА

***лежить, як галушка** [Номис, 482].

ГАМАН

***б'ють, так як жидівського Гамана** [Номис, 201].

ГАНА

гану дати кому [¹гану ¹дати] 'критикувати' (СУ, Крив, Нов, Злч, Баг, Жбн, ВС, ЧрЗр).

ГАРБУЗ

вчепитися, як гарбуз до плота [¹уче^uпитис'а йак гар¹буз до п¹лота] 'набридати' (Кос).

дати гарбуза кому [¹дати гарбу¹за] 1. 'відмовити на сватанні' (Скл, Кад, Шм). 2. 'не виконати прохання' (Щбр).

крутий, як гарбуз [кру¹тий йак гар¹буз] 'товстий' (Кдр).

надутися, як гарбуз [на¹дутис'а йак гар¹буз] 'виявляти невдоволення' (МК).

получити гарбуза [полу¹чити гарбу¹за] 1. 'отримати відмову на сватанні' (ЖЗн). 2. 'азнати поразки' (Плп, Ктг).

спаплюжити, як гнилого гарбуза кого [спап¹л'ужити йак гни^eлого гарбу¹за] 'розкритикувати' (Влн).

товстий, як гарбуз [¹тоўстий йак гар¹буз] 'дуже гладкий' (СУ).

ГАРЛАМ

піти за Гарлама [п'і¹ти за Гар¹лама] 'померти' (Взв).

ГАРМАТА

хоть гармати кидай [хот' гар¹мати ки^eдай] 'міцно спати' (Цик).

хоть з гармати стріляй [хот' з гар¹мати стр'і¹л'ай] 'міцно спати' (Корм) / **хоч** ~ [хоч з гар¹мати стр'і¹л'ай] (См).

хоч гармати качай [хоч гар¹мати ка¹чай] 'міцно спати' (Км).

ГАРМИДЕР

гармидер зняти [гар¹миде^uр з¹н'ати] 'розкричатися' (Січ, Жбч) / **гармідер** ~ [гар¹м'иде^uр з¹н'ати] (МК, Км, Плп).

гармидер підняти [гар¹миде²р п'ід¹н'ати] 'розкричатися' (Мжгр) / **гармідер** ~ [гар¹м'іде²р п'ід¹н'ати] 'розкричатися' (Злч).

гармідер здіймити [гар¹м'іде²р з'д'ії¹мити] 'розкричатися' (Кар).

гармідер щинити [гар¹м'іде²р шчи^енити] 'розкричатися' (Дер).

мати гармидер [мати гар¹миде²р] 'сваритися' (Кар).

наробити гармидеру кому [наро¹бити гар¹миде²ру] 'нашкодити' (Влх, Осл) / ~ **гармідеру** [наро¹бити гар¹м'іде²ру] (Кад).

ГАРЯЧКА

довести до білої гарячки кого [до¹вести до б'ілої га¹р'ачки] 'розізнити' (Кдр).

молоти, як з гарячки [мо¹лоти йак з га¹р'ачки] 'говорити дурниці' (МО, Км, Взв, Дов, Вер) / ~ **горячки** [мо¹лоти йак з го¹р'ачки] (МК).

плести гарячку [п¹лести га¹р'ачку] 'дуже поспішати' (Січ).

плести, як з гарячки [п¹лести йак з га¹р'ачки] (Кдр, Остр, Слоб, Грн)
1. 'брехати' / ~ **горачки** [п¹лести йак з го¹р'ачки] 2. 'говорити дурницю' (Злч, МК, Плп) / ~ **горячки** [п¹лести йак з го¹р'ачки] (Лсв, Дер).

пороти гарячку [по¹роти га¹р'ачку] 'хвилюватися' (Дов, Шм).

ГЕРШКО

заробити, як Гершко на милі [заро¹бити йак Геришко на м¹ил'і] 'мало заробити' (Злч).

ГИБЕЛЬ

стоцати до гібелі [стош¹чати до г'ібе²л'і] 'дуже схуднути' (Кур).

ГИЦЛІ

робити гицлі [ро¹бити г¹ицл'і] 'робити збитки на Андрія' (Блщк).

ГІЛКА

повішатись на гілці [по¹в'ішатис' на г'ілц'і] 'вчинити самогубство, повіситися' (Тмк, Стф, ЧО).

ГІЛЛЯ

зачіпитись на гіллі [зач'іп¹итис' на г'іл'і] 'вчинити самогубство, повіситися' (Зпд, Кшл, Лтв).

сухий, як гілля [су¹хий йак г'іл'а] 'дуже худий' (Злч).

ГІЛЛЯКА

висока, як гіляка [ви^eсока йак ги^eл'ака] 'про високу худу жінку' (Кад).

зачепитися за гіляку [заче^uпитис'а за г'і'л'аку] 'повіситися' (Ктг) / **зачіпитися за гіляку** [зач'і'питис'а за ги^eл'аку] (МК) / **зачіпитисі** ~ [зач'і'питис'і за г'і'л'аку] (Цик) / **зачипитися** ~ [зачи^uпитис'а за ги^l'аку] (Км).

зачепитися на гіляці [заче^uпитис'а на г'і'л'ац'і] 'повіситися' (Скл, Шмк, Мшн, Брж).

знайти гіляку [знай^тти ги^l'аку] 'вчинити самогубство, повіситися' (Плвн).

на гіляку почепитися [на г'і'л'аку поче^uпитис'а] 'вчинити самогубство, повіситися' (МК) / **на гіляку** ~ [на ги^l'аку поче^uпитис'а] (Влн).

повиснути на гіляці [по^lвиснути на г'і'л'ац'і] 'вчинити самогубство, повіситися' (Кос).

повіситись на сухій гіляці [по^lв'иситис' на су^x'ій г'і'л'ац'і] 'вчинити самогубство, повіситися' (Пудл, Глб, БЗ).

повішатися на гіляці [по^lв'ішатис'а на г'і'л'ац'і] 'вчинити самогубство, повіситися' (См, Бубн, Клнв, ПдО, Скуп, Злнч, Лс, Чнк, Лщ, ГГ, Кжп, Клч, Нів, СУ, Чрн, Мск, Кпс, Тлж, Брщ, Кнч, ЧО, Жбн, Плс, Івкц, МП, Лпс, Крст, Вск, Смчк, Тршк, Зстл, Скц, Мхнк, Кдр, Жбн) / ~ **на гіляці** [по^lв'ішатис'а на ги^l'ац'і] (Злнч)

завішатись на гіляці [за^lв'ішатис' на г'і'л'ац'і] 'вчинити самогубство, повіситися' (Дун).

поцілувати суху гіляку [поц'ілу^lвати су^xу г'і'л'аку] 'повіситися' (Рпнц, Злсц, Ор, Чпл).

схуднути, як гіляка [с^lхуднути йак г'і'л'ака] 'дуже схуднути' (Дзел).

ГІМНО

добра тичка гімно колотити див. ТИЧКА.

крутитися, як жид на гімні див. ЖИД.

крутитись, як гімно в ополонці [кру^титис' йак г'ім^lно в опо^lлонц'і] 'не знаходити собі місця' (Мшк).

причепитися, як гімно до штанів [*приче^нпитис'а йак г'ім^но до шта^н'і^ю*] ‘набридати’ (Сахк).

зсохнутись, як гімно на сонці [*с:охнутис' йак г'ім^но на ^лсон'ц'і*] ‘схуднути’ (МК).

ГЛЕК

розбився глек кому [*роз^лби^юс'а глек*] ‘померти’ (Км).

ГЛЕЧИК

пусто, шо в глечик у кого [*пусто шо ў г^лечи^ку*] ‘бідувати’ (Плп).

ГЛИНА

виріщити балухи, як кіт на глині див. БАЛУХИ.

заробити, як кіт на глині див. КІТ.

зробитися, як глина [*зро^лбитис'а йак г^лина*] ‘знепритомніти’ (Влн).

ГЛИСТА

довге, як глиста [*доўге йак гли^кста*] ‘дуже худий (худя)’ (Чр).

стала, як глиста [*стала йак г^листа*] ‘схудла’ (Скл).

сухе, як глиста [*су^хе йак гли^кста*] ‘дуже худий (худя)’ (Чр).

худий, як глиста [*ху^дий йак гли^кста*] ‘дуже худий’ (Злч).

ГЛОТКА

рвати глотку [*р^лвати г^лотку*] ‘кричати’ (Плп).

ГЛУЗД

*зсунувся и глузду, як пес з соломи [Номис, 296].

брати на глузд кого [*б^лрати на глузд*] ‘глузувати, кепкувати, висміювати’ (Шм).

виплили глузди з голови кому [*ви^лпи^ли г^лузди з голо^ви*] ‘збожеволіти’ (МО).

глузди загубити [*г^лузди за^губи^ти*] ‘збожеволіти’ (Кар).

глузду набратися [*г^лузду наб^лратис'а*] ‘порозумнішати’ (Мк, Грб).

дійти до глузду [*д'і^ти до г^лузду*] ‘порозумнішати’ (Слоб).

зійти з глузду [*з'і^ти з г^лузду*] ‘вратити розум’ (СГ, ПО, Слоб, Дер, Кар, МО, См, СУ, Шидл) / ~ **глузда** [*з'і^ти з г^лузда*] (Злч) / ~ **глузду** [*з'і^ти з г^лузду*] (СУ).

з'їхати з глузду [*з'ї^хати з г^лузду*] ‘вратити розум’ (Дзел, Ктк, Ярм, Скл, Куг, Бл, Дун, Вер, Мк, Січ, Став, ПО, Осл, Ор, Кдр, Клб, Остр, Пж, Ів, Злч, Влн, Кос, Плп, Рахн, Дун, Дер, Внк, Корм, Нг, ПХ, Шум,

Грн, Дун, Пж, Авр, Ктк, Дов, Циб, Шмк, Кшл, Пдс, ЧрЗр, Вzv, Лдхк, Зсл, Пшкц, Нвс, МлШк) / ~ **глуздів** [з'їхати з г'луз'д'їу] 'вратити розум' (Циб, СУ, Пшкц).

мати глузд [мати глузд] 'розумний' (Коз, Злч, Вер, Став, Баг, Пж, Ів, Кад, Кар, МК, Нг, ВС, Авр) / ~ **глузди** [мати г'лузди] (Км, См, СУ) / ~ **глузда** [мати г'лузда] (Злч, Шидл).

мати глузд в голові [мати глузд у голо'в'ї] 'розумний' (Злч) / ~ **глузд** ~ [мати глузд у голо'в'ї] (Мих) / ~ **глузди** ~ [мати г'лузди у голо'в'ї] 'розумний' (Зел, Злч, Ор, Рмнк, МлШк).

мати глузди, як пес хату [мати г'лузди як пес хату] 'дурний' (Дер).

нема глуздів, не підзичиш [не'ма г'луз'д'їу не' п'ід'зичиш] 'дурний' (Кар).

нема глузду в кого [не'ма г'лузду] 'дурний' (Чр, СУ) / ~ **глуздів** [не'ма г'луз'д'їу] 'дурний' (Січ, Рмнк).

позбутися глуздів [поз'бутис'а г'луз'д'їу] 'збожеволіти' (Кос).

попрощатися з глуздами [попрош'чатис'а з г'луздами] 'збожеволіти' (Злч).

ГЛУХИЙ

глухий, хоч стрель [глу'хий хоч стрел'] 'глуха людина' (Плп).

грати глухого [грати глу'хого] 'прикидатися глухим' (Влн).

ГЛЯДІТИ

глядіти в оба [гл'а'д'їти в'оба] 'бути пильним' (Кдр).

ГНИЛЬ

братися гниллю [б'ратис'єси г'нил'у] 'про ліниву людину' (Мих).

ГНИЛИЦЯ

як торба з гнилицями див. ТОРБА.

ГНИЛИЧКИ

збирати гнилички [зби'єрати гни'ли'єч'ки] 1. 'лінуватися' (МК, Км). 2. 'хотіти спати' (Влн).

ГНИЛЯЧКИ

гнилячки присіли кого [гни'єл'ач'ки при'є'їли] 'про ліниву людину' (Кос).

ГНІВ

впасти в гнів [*ʎ¹насти ʎ¹гн¹іʎ¹*] ‘сердитися’ (МК, КМ).

ГНІЙ

гниле, як гній невивезений [*гни^eле йак гн¹іʎ¹ не^uвиве^uзе^uний*] ‘лінивий’ (Чр).

ГОВОРИТИ

говорити аж приспівувати [*гово¹рити аш при^eс¹п¹івувати*] ‘говорити улесливо’ (Плп).

говорити, як по писаному [*гово¹рити йак по¹писаному*] ‘розумний’ (Скл, Мжгр).

говорить, щоб не змерзнути [*го¹ворит¹ шоб не^uз¹мерзнути*] ‘по людину, яка багато говорить’ (Слоб, НУ).

солотко говорити [*с¹олотко гово¹рити*] ‘підлещуватись’ (Мк, Мшн).

ГОЙ

*дурний гой [Номис, 82].

*нема го́я в голо́ві [Свидницький, 486].

ГОЛИЙ

голий босий [*го¹лий¹ босі¹й*] ‘дуже бідний’ (Жзн).

ГОЛКА

вколоти голков кого [*ʎ¹ко¹лоти¹ го¹лкоʎ¹*] ‘завдати комусь неприємностей’ (Вер).

зняти голок кому [*з¹н¹ати¹ го¹лок*] ‘критикувати когось’ (Злч).

шукати голку в копиці сіна [*шу¹кати¹ го¹лку ʎ¹ко¹пи¹ці¹ і¹с¹іна*] ‘виконувати марну роботу’ (Скл).

ГОЛОВА

*в очах мигтить, а в голо́ві свистить [Номис, 296].

*голо́ва місця шукає [Номис, 438].

*догори головою ходити [Свидницький, 478].

*ёму усе блазеньство в голо́ві [Номис, 478].

*нема а ні слуху, а ні вісти [Номис, 121].

*піти до голови по розум [Номис, 275].

*розуму до голови нагнати [Номис, 198].

*сметана на голо́ві б встоялась [Номис, 175].

*тобі клепки одної в голові не достає: тобі треба клепку вставити [Номис, 293].

*хоч голову мий! [Номис, 540].

*хоч ёму клин на голові теши [Номис, 150].

*хоч и кілля теши на голові [Номис, 150].

баламутити голову кому [бала'мутити |голову] 'обманювати' (Коз, Шум, Мшн, Стф, Нвс).

без сьомої клепки в голові див. КЛЕПКА.

бити головов перед ким [б'ити голо'воу] 'кланятися' (Вр).

бити головою об стіну [б'ити голо'вом об с'т'іну] 'бути в безвихідному становищі' (Чр, Жбн).

бракує клепки в голові див. КЛЕПКА.

бракує чогось в голові кому [бра'кує чо'гос' у голо'в'і] 'дурний' (Кур, Куг, Крив, Слоб, Кшл).

брати до голови [б'рати до голо'ви] 'слухати' (Вар).

братися за голову [б'ратис'а за |голову] 'почати дотримуватися норм поведінки' (ПО) / **взятися** ~ [у'з'атис'а за |голову] (Коз, Слоб, Авр).

в голові достигає в кого [у' голо'в'і дости'гає] 'порозумнішати' (Злч).

в голові не втрималося в кого [у' голо'в'і не у'т'рималос'а] 'забути' (Злч).

в голові не свербить кому [у' го'ло'в'і не све'р'бит'] 'нічим не перейматися' (Авр).

в голові перемкнуло кому [у' голо'в'і пе'ре'мк'нуло] 1. 'важко пригадати' (Чр, ВЯ, Лдхк, Нвс). 2. 'пригадати' (Лдхк).

в голові чогось не хватає кому [у' голо'в'і чо'гос' не хва'тайє] 'дурний' (Км).

в голову вдарений [у' |голову у'д'аре'ний] 'дурний' (Злч, ЛсВл, Ант, Крмч, Мнц, Зкрч, ВлЗз, Рбл).

в голову заходить кому [у' |голову за'ходи'т'] кому 'не дотримуватися певних норм суспільної поведінки' (Цик, ВО, Грц, Клчн, Плжн).

в голову шось бамкнуло [у' |голову шос' |бамкнуло] 'збожеволіти' (ВО, ВС).

в голову шось стукнуло [ʎ̣ ˈголова шос̣ ˈстукнуло] ‘збожеволіти’ (Клчв).

валити з хворої голови на здорову [валити с х̣воройі голо̣ви на здо̣рову] ‘звинувачувати в чому-небудь невинного’ (Шм).

вверх ногами, вниз головою див. НОГА.

вдарило в голову кому [ʎ̣дарило ʎ̣ ˈголову] ‘порозумнішати’ (Кдр, Дов, Циб, Вар).

вдовбати собі в голову [ʎ̣доу̣бати со̣ʎ̣б̣і ʎ̣ ˈголову] ‘запам’ятати’ (Скл).

вже є тямка в голові див. ТЯМКА.

взяти в голову [ʎ̣з̣’ати ʎ̣ ˈголову] ‘запам’ятати’ (ПХ).

взятись руками за голову див. РУКА.

вийшло з голови кому [ˈвийшло з голо̣ви] ‘забути’ (Осл, Клчв).

викинути з голови [ˈвики̣нути з голо̣ви] ‘забути’ (Коз, Кдр).

вилетіло з голови [ˈвиле̣т’іло з голо̣ви] 1. ‘забути’ (Вар, Шидл, Рахн, Січ, Дов, Циб, Жовт, Остр, СУ, Внк, Дун, Дер, Зел, Зар, Кад, Влн, Корм, МК, Нг, ПХ, Цик, Нів, Пж, Йсп, Пдс, Взв, Блп, Блг, Олн, Пшкц, Зкрч, Зел, Клчв, ЛсВл, ВО) / ~ **гулуви** [ˈвиле̣т’іло з гулу̣ви] (Кур, Лсв). 2. ‘збожеволіти’ (Км).

вилетіло з голови зовсім кому [ˈвиле̣т’іло з голо̣ви ˈзоʎ̣с̣’ім] ‘забути’ (СУ, Блп).

випилили глузди з голови див. ГЛУЗДИ.

випустити з голови [ˈвипустити з голо̣ви] ‘забути’ (Авр, Ант).

висіти над головою кому [ви̣с̣’іти над голо̣вою] ‘набридати’ (Км).

вискочило з голови кому [ˈвискочи̣ло з голо̣ви] ‘забути’ (Сутк, Стн, Нвс, МлЮн).

вияснилось в голові кому [ˈвийасни̣лос̣’ ʎ̣ голо̣ʎ̣’і] ‘зрозуміти’ (Сутк, Стн).

вітер в голові див. ВІТЕР.

впасти на голову [ʎ̣пастити на ˈголову] ‘дурний’ (Ктг, Бб, Ант, Грц, ВО, Крмч, МлЮн, Рбл, Вск).

все з голови вилетіло кому [ʎ̣се з голо̣ви ˈвиле̣т’іло] ‘забути’ (См).

втовкмачити в голову кому [ʎ̣ток̣мачи̣ти ʎ̣ ˈголову] ‘запам’ятати’ (Січ).

втратити голову [ʊtʁati^εti ˈɦolovu] ‘розгубитися’ (Зел, Жбч).
голова де треба в кого [ɦoloˈva de tʁeba] ‘розумний’ (Нів).
голова добре варить у кого [ɦoloˈva ˈdobʁe ˈvaritʲ] ‘розумний’ (СУ, Ор, ВО, Плжн).
голова закрутилась кому [ɦoloˈva zakʁuˈtilasʲ] ‘знепритомніти’ (Нвс).
голова замакітрилась кому [ɦoloˈva zamakʲitʁilʲasʲ] ‘знепритомніти’ (Плп, Лдхк).
голова і два вуха [ɦoloˈva i dva ˈvuxa] ‘дурний’ (Лсв, Грц, Пчск).
голова лисіє кому [ɦoloˈva liˈsʲiʲe] ‘хвилюватися’ (Кур).
голова набита клочам у кого [ɦoloˈva nabita ˈkʎoʎam] ‘дурний’ (Коз).
голова облазить у кого [ɦoloˈva oblʲazitʲ] ‘дуже хвилюватися’ (ВЯ, Лдхк).
голова побіліла в кого [ɦoloˈva pobʲilʲila] ‘посивіти’ (Коз).
головою вдарений [ɦoloˈvoju ˈvɔdʲarʲenʲi] ‘дурний’ (Ант, Крмч, ЛсВл).
головою вдаритись [ɦoloˈvoju ˈvɔdʲarʲitʲisʲ] ‘дурний’ (Нс, Шум, ВО, ВлЗз, Зкрч, МлЮн, Блп, Блг).
головою влупитися [ɦoloˈvoju ˈvlupʲitʲisʲa] ‘дурний’ (ВО).
голову догори дерти [ˈɦolovu dɔgɔˈrʲi ˈdʲertʲi] ‘зазнаватися’ (Вар).
голову зложити [ˈɦolovu zʎɔˈʒʲitʲi] ‘померти насильною смертю’ (Михц).
голову морочити кому [ˈɦolovu moˈrɔʎʲitʲi] 1. ‘набридати’ (Бл). 2. ‘обманювати’ (Плп, ПХ).
голову положити [ˈɦolovu poloˈʒʲitʲi] ‘померти насильною смертю’ (Корм, Шидл).
до голови дійшло [do ɦoloˈvi dʲiʲiʂlo] 1. ‘порозумнішати’ (Зар, Цик, Кад) / ~ **дойшло** [do ɦoloˈvi dɔiʂlo] (Крмч, МлЮн, МО). 2. ‘пригадати’ (Вр, Зкрч, Рбл). 3. ‘зрозуміти’ (Нів, Осл).
добра голова в кого [ˈdobʁa ɦoloˈva] ‘розумний’ (Жовт).
добра голова дісталась кому [ˈdobʁa ɦoloˈva dʲisʲtalʲasʲ] ‘розумний’ (Кур).

дружити з головою [дру|жити с голо|войу] ‘розумний’ (Крм, Зк, Блп, Блг, МлЮн).

дур в голові див. ДУР.

дур з голови вийшла див. ДУР.

дур заходить в голову див. ДУР.

дурка в голову зайшла див. ДУРКА.

дурки в голові див. ДУРКА.

дурман в голову вдарив див. ДУРМАН.

дурман в голову поселився див. ДУРМАН.

дурний на всю голову [дур|ний на ўс'у |голову] ‘дуже дурний’ (Вр, Грц, Мк).

є голова на місці [йє голо|ва на |м'іс'ц'і] ‘розумний’ (Бб, Ктк, Коз).

жити вище голови [жи|ти |вище голо|ви] ‘дуже заможно жити’ (Ств).

з голови вихтіло [з голо|ви |вихт'іло] ‘забути’ (Став).

з голови вишебло [з голо|ви |виши|бло] ‘забути’ (Скл, Плп, Кдр, Кос).

з головою [з голо|войу] ‘розумний’ (Пшкц).

з мухами в голові див. МУХА.

з ніг до голови облити див. НОГА.

з'явилася клепка в голові див. КЛЕПКА.

забивати голову чим [заби|вати |голову] ‘турбуватися’ (Сутк, Стн).

забити голову [за|бити |голову] ‘обтяжувати чию-небудь пам'ять, свідомість чим-небудь непотрібним, непридатним’ (Шм).

завертати голови кому [заве|р|тати |голови] ‘завдавати мук, дошкуляти’ (Виг).

загубити голову [загу|бити |голову] 1. ‘збожеволіти’ (Корм, См). 2. ‘розгубитися’ (См). 3. ‘забути’ (Пшкц, Ярм) / **згубити** ~ [згу|бити |голову] ‘збожеволіти’ (ЛсВл).

задерти носа вище голови див. НІС.

задирати голову [зади|рати |голову] ‘заснаватися’ (Осл, Кдр, Кос).

задубіло в голові [заду|б'іло ў голо|в'і] ‘забути’ (Кос).

задурманилася голова [задур|мани|лас'а голо|ва] ‘помилитися, вчинити неправильно’ (Ктг).

зайшов загар в голову див. ЗАГАР.

замакітрилось в голові [*зама¹к'ітри^елос' ʏ голо^ві*] ‘забути’ (Кад).
запаморочилась голова [*за¹памо^ро^чи^елас' голо^ва*] ‘знепритомніти’ (Ктк, Ор, Зсл, Бб).
заробити на свою голову [*заро¹бити на сво^їу¹ голову*] ‘осоромитися’ (Шидл).
засвітліло в голові [*зас'в'іт^ліло ʏ голо^ві*] ‘порозумнішати’ (Кар).
заслабнути на голову [*зас¹лабнути на¹ голову*] ‘збожеволіти’ (МК, Пж, Злн, Лдхк, Пдс, ВО, Зел, Клчв, Рбл).
затовкти в голову [*зато^ук^ти ʏ¹ голову*] ‘запам’ятати’ (Кос).
здоймати голову кому [*здо^їмати¹ голову*] ‘бешкетувати’ (Цик).
злапатись руками за голову *див. РУКА*.
зловитися за голову [*зло¹витис'а за¹ голо^ву*] ‘почати хвилюватися’ (Влн).
зсунувся чирик з голови *див. ЧИРИК*.
зусунуло з голови [*зу¹сунуло з голо^ви*] ‘заспокоюватися’ (Кур).
зусунуло з голови, як мотузок з шії [*зу¹сунуло з голо^ви йак моту¹зок з ш^їий*] ‘заспокоюватися’ (Кур).
їде наука в голову *див. НАУКА*.
їти, ніби корону на голові нести *див. КОРОНА*.
їти, шо молоко спечасться на голові *див. МОЛОКО*.
камінь з голови *див. КАМІНЬ*.
капуста в голові *див. КАПУСТА*.
коси на голові рвати *див. КОСИ*.
крутиться в голові [*кру^ти^ец'а ʏ голо^ві*] ‘важко пригадати’ (Дун, Осл, Остр, Грн).
ламати голову [*ла¹мати¹ голову*] ‘важко пригадати’ (Кдр, Шм).
летіти камінь головою *див. КАМІНЬ*.
летіти сторц головою [*лет'іти сторц голо^войу*] ‘падати’ (Злч).
лишитися пам'яті в голові *див. ПАМ'ЯТЬ*.
лишитись без голію в голові *див. ОЛІЯ*.
лягти головою [*л'а^гти голо^войу*] ‘померти насильною смертю’ (Ант, Мдс).
мати вулик в голові *див. ВУЛИК*.
мати глузд / глузд / глузди в голові *див. ГЛУЗД*.

мати голову [ˈматɪ ˈголову] ‘розумний’ (МК, Ант, ВО, Вск, Клчв).
мати голову на в’язах [ˈматɪ ˈголову на ʋˈязax] ‘розумний’ (Коз, Лсв, Шидл, Злч, Ів, Зар, Корм, См, Влн, Остр, Дер, Кос, Грн, МЧрн, Пшкц) / ~ **на в’язох** [ˈматɪ ˈголову на ʋˈязох] (Дер). 2. ‘дотримуватися певних норм суспільної поведінки’ (Цик).
мати голову на плечах [ˈматɪ ˈголову на ˈплечax] 1. ‘розумний’ (Вар, См, Цик, СГ, Дун, Нг, Рахн, МК, МО, Клб, Остр, Пж, Шум, Пдс, Жбч, ЧрЗр, Шмк, Мжгр, ВО, Клчв, Крмч, МЛЮн). 2. ‘дотримуватися певних норм суспільної поведінки’ (Ярм, Корм, Циб, СУ).
мати добру голову [матɪ ˈдобру ˈголову] ‘розумний’ (Дзел).
мати жидівську голову [ˈматɪ жиˈдʲіс ˈку ˈголову] ‘розумний’ (Кос, Блп, Мквц).
мати клепку в голові див. КЛЕПКА.
мати клямку в голові див. КЛЯМКА.
мати лій в голові див. ЛІЙ.
мати олій / волій / влію в голові див. ОЛІЯ.
мати пулю в голові див. ПУЛЯ.
мати тямку в голові див. ТЯМКА.
мати тяму в голові див. ТЯМА.
мати Химині кури в голові див. КУРИ.
морочити голову кому [морочити ˈголову] ‘вередувати’ (Влн).
моча стукає в голову див. МОЧА.
мудра голова [ˈмудра голоˈва] ‘розумний’ (Злч).
мутиться в голуві кому [ˈмутиц ˈа ʋˈголоˈв ˈі] ‘дурний’ (Авр).
на головах ходити [на ˈголовах хоˈдити] ‘бешкетувати’ (Коз, Злч, Нг, Пж, Мжгр) / **на голуві** ~ [на голоˈв ˈі хоˈдити] (Скл, Корм, СГ, Клб, Жовт, Дун, Виг, Дзел).
на голову бере [на ˈголову беˈре] ‘розумний’ (Мк, Йсп).
на голову лізти кому [на ˈголову л ˈісти] 1. ‘обманювати’ (Корм). 2. ‘бешкетувати’ (Мк, См).
на голову сісти і звішати ноги [на ˈголову с ˈісти і з ˈвішати ˈноги] ‘бешкетувати’ (СУ).
накласти головою [наˈкласти голоˈвою] ‘померти насильною смертю’ (Знк, Крст, Юх, Звд, Ябл, ВлКр, Мдр, ПдО, Зстл, Лс, Млц,

Мр, Рдк, Влн, Клд, Ор, Ант, Мвч, СУ, Држн, Чпл, НУ, Хнк, Грб, Ппл, Смчк, Цмб, Мхнк, Плх, Стф, Лдн, Зж, Жбн, Кчб, СлСк, Івкц, Пргн, Сут, Ясен, Ндд, Михц, Клш, Рач, СО, Брщ, Крвв, МП, Трлч, Бучач, Трибх, Цлв, Приг, Ршкв).

накласти голову [нак'ласти |головау] ‘померти насильною смертю’ (Влн, Крв).

наложити головою [нало'жити голо'воюу] ‘померти насильною смертю’ (Нг).

наложити голову [нало'жити |головау] 1. ‘загинути’ (Слм, Слоб). 2. ‘померти насильною смертю’ (Зар, Км).

не брати в голову [не^u б'рати у |головау] ‘байдуже’ (Ор, Клб, Мк).

не брати до голови [не^u б'рати до голо'ви] 1. ‘не перейматися’ (Дзел, Нов, Куг, Крив Дов, Циб, Влх, Бл, Вер, Слоб, Сутк, Осл, Кдр, Жовт, Остр, Дун, Виг, Зел, Кад, Влн, Км, Кур, Кос, МК, МК, МО, Рахн, См, Цик, Авр, Остр, Ктк, Жбч, ЧрЗр, Сутк, Жбн, Ктк, Зсл, Нвс, Взв). 2. ‘байдуже’ (Кудр, Циб, Дов).

не брати до голови дурного [не^u б'рати до голо'ви дур'ного] ‘не перейматися’ (СУ, Ктк, Ор, Дер, Кур, Нг, Шидл, Зсл).

не брати дурного в голову, а тяжкого в руки [не^u б'рати дур'ного у |головау / а т'аш'кого у |руки] ‘не перейматися’ (Внк, Зар, Кар, Кос, Ктг, Лсв, МО, Нг, Сахк, Лдхк, СГ, Злнч, Рмнк).

не брати зайвого в голову [не^u б'рати |зайвого у |головау] ‘не перейматися’ (Кос).

не брати зайвого в голову, а тяжкого в руки [не^u б'рати |зайвого у |головау / а т'аш'кого у |руки] ‘не перейматися’ (Кос, Взв).

не брати лишнього до голови [не^u б'рати |лиш'ого до голо'ви] ‘не перейматися’ (Пж, Пдс).

не в голові кому [не^u у голо'в'і] ‘не думати про щось, не турбуватися’ (Бл).

не виходить з голови [не^u ви'ходить з голо'ви] ‘довго пам'ятати’ (Нів).

не дружити з головою [не^u дру'жити з го'ло'воюу] ‘дурний’ (Ярм, Грб).

не забивати голову чим, ким [не^н заби^лвати |головау] ‘не перейматися’ (Нг, Нвс).

не забивати дурним голови [не^н заби^лвати дур^нним голо^лви] ‘не турбуватися, виявляти байдужість’ (Кдр, Лдхк).

не йде з голови [не^н йде з голо^лви] ‘хвилюватися’ (Корм).

не мати воливи в голові див. ОЛИВА.

не мати клепки в голові див. КЛЕПКА.

не мати клепок в голові див. КЛЕПКА.

не мати олію / волю в голові див. ОЛІЯ.

не мати розуму в голові див. РОЗУМ.

не мати тямки в голові див. ТЯМКА.

не полова в голові див. ПОЛОВА.

не пуста голова [не^н пус^лта голо^лва] ‘розумний’ (Січ).

не хватає волю в голові див. ОЛІЯ.

не хватає клепки в голові див. КЛЕПКА.

не хватає сіна в голові див. СІНО.

нічого в голову не брати [н^н’ічо ў |головау не^н б^лрати] ‘не перейматися нічим’ (Вр, Слоб).

нічого до голови не брати [н^н’ічо до голо^лви не^н б^лрати] ‘не перейматися нічим’ (СУ).

носитись комин головою [но^лситис’ |коми^н голо^лвойу] ‘бешкетувати’ (Нг).

обіляти болотом з ніг до голови див. БОЛОТО.

облити з ніг до голови див. НОГА.

обмити від ніг до голови див. НОГА.

обпаклювати з ніг до голови див. НОГА.

олій в голові є див. ОЛІЯ.

олії в голові не хватає див. ОЛІЯ.

опустити голову [опус^лтити |головау] ‘соромитися’ (Дун, Ор, Бб).

от варить голова в кого [от |варит’ голо^лва] ‘розумний’ (Ор, Взв, Зсл).

паморочиться в голові кому [п^лпаморочи^лца ў голо^лв’і] ‘втрачати свідомість’ (Ів) **запаморочилося в голові кому** [за^лпаморочил^лос’а ў голо^лв’і] ‘втратити свідомість’ (Нг, СУ, Шидл).

петрає голова в кого [*пeтpaйe гoлoвa*] ‘розумний’ (Нів, Нвс).

повилітало з голови кому [*пoвил'їтaлo з гoлoв'и*] ‘забутися’ (Щбр).

покласти головою [*пoк'лaст'и гoлoвoйу*] ‘померти насильною смертю’ (Сшц, Клнв, Злнч, Терем).

покласти голову [*пoк'лaст'и гoлoвy*] ‘померти насильною смертю’ (Злч, Кур, Нс, Лдхк, СО, Брн, Слм, Знк, Кур, Скуп, Тпр, Пнк, Скр, Грг, Мрлб, ВМц, Лнц, Мнст)

покотилоси в голові в кого [*пoкoт'илoс'и ў гo'лoв'ї*] ‘втрачати свідомість’ (Мих).

помішєлоси в голові в кого [*пoм'їш'єлoс'и ў гo'лoв'ї*] ‘втрачати свідомість’ (Мих).

похнюпити голову [*пox'н'уп'ит'и гoлoвy*] ‘сумувати’ (Влн).

появилася клепка в голові див. КЛЕПКА.

прибавилось олію в голові див. ОЛІЯ.

прийшла згадка до голови див. ЗГАДКА.

прийшло в голову кому [*пp'и'їш'лo ў гoлoвy*] 1. ‘здогадатися’ (Кур, ПХ, СУ, Циб, Жовт). 2. ‘згадати’ (Вер, Жовт, Циб, Ор, Нвс).

пуста голова в кого [*пyс'ta гoлoвa*] ‘дурний’ (Злч).

розвиднілося в голові кому [*poз'в'ид'н'їлoс'я ў гoлoв'ї*] ‘порозумнішати’ (Авр, Рахн, Ктг, Км, Плп, Кад, Слм, Лсв, Бл, Остр, ВО, ВлЗз, Зкрч, Клчв, Рбл, Клчн, Мнц, Тршк).

світла голова в кого [*с'в'їтлa гoлoвa*] ‘розумний’ (Ярм, Корм, Циб, СУ, Ор, Зкрч, Рбл).

сідати на голову кому [*с'їдaт'и нa гoлoвy*] ‘докучати’ (Нс, Дзел).

скакати вище голови [*скaкaт'и в'ищe гoлoв'и*] ‘не дотримуватися певних норм суспільної поведінки’ (СГ, Нс, Вер, Влн, Пж).

сквозняк в голові див. СКВОЗНЯК.

скочити вище голови [*с'кoч'ит'и в'ищe гoлoв'и*] ‘прославитись’ (Злч, Корм, МК, Км, Влн, Кос, Нс, Пж, Авр, СГ, Вер).

слабий на всю голову [*слaб'їй нa ўс'ю гoлoвy*] ‘божевільний’ (Вр, Якмц).

слабий на голову [*слaб'їй нa гoлoвy*] ‘дуже дурний’ (Куг, Корм, Рахн, ПХ, Шум, Шмк, Лшк, Жбч, Ант, ВО, МлЮн).

слабий на голову, а лічить ноги [*сла'бий на |голова / а |л'ічит' |ноги*] ‘дуже дурний’ (Злч, Грц).

сметана варить в голові див. СМЕТАНА.

сонце в голові зійшло див. СОНЦЕ.

спустити голову [*спус|тити |головау*] ‘сумувати’ (СУ).

стояти на головах [*сто|йати на |головах*] ‘бешкетувати’ (Кар).

стукнуло в голову кому [*с|тукнуло ў |головау*] ‘здогадатися’ (Дов, СГ, Остр, СУ, Пж, Слоб, Кур, Зел, Злч, Корм, Цик, Нг, МК, Км, Кар, Ор, МлШк). 2. ‘пригадати’ (Взв, Ор).

стукнуло по голові кому [*с|тукнуло по' го'ло'в'і*] ‘пригадати’ (Дов).

сум голову побирас див. СУМ.

сушити голову [*су|шити |головау*] 1. ‘напружено думати’ (Кар, Шм). 2. ‘постійно хвилюватися’ (Ярм).

схватитись руками за голову див. РУКА.

схопитися за голову [*схо|питис'а за |голо'ву*] ‘почати хвилюватися’ (Влн).

тримати в голові [*три^е|мати ў голо'в'і*] ‘пам’ятати’ (Вар, Злч).

тримати високо голову [*три^е|мати ви^е|соко |головау*] ‘чванитися’ (Цик).

тямуща голова [*т'а|мушча голо'ва*] ‘розумний’ (Ор).

ухопитись руками за голову див. РУКА.

хитра голова [*хитра |голо'ва*] ‘розумний’ (Коз, Блп).

ховати голову [*хо'вати |головау*] ‘соромитися’ (Бб).

ходити вниз головою [*хо|дити ўниз голо'войу*] ‘бешкетувати’ (Лсв).

ходити з задертою головою [*хо|дити з за'дертойу голо'войу*] ‘чванитися’ (Ктг).

ходити по голові кому [*хо|дити по голо'в'і*] ‘знущатися, завдавати неприємностей’ (Пдс, Пж).

хоть кіл на голову затеши див. КІЛ.

хоч кіл на голові теши див. КІЛ.

хоч кілки на голові теши див. КІЛОК.

хоч кілок на голові теши див. КІЛОК.

хоч колика на голові теши див. КОЛИК.

хоч масло на голові роби див. МАСЛО.

шось в голові не добре [шос' ỳ го'ло'в'і не''добре] 'знепритомніти' (Чр).

як грім на голову див. ГРІМ.

як довбнею по голові дало див. ДОВБНЯ.

як з голови вилетіло [йак з голо'ви 'виле'т'іло] 'забутися' (Влх, Виг, Куг, Бл, Вер, Крив, Слоб, ВлЗз).

як обухом по голові див. ОБУХ.

як сніг на голову див. СНІГ.

ГОЛОВУСИ

мати головуси на плечах [м'ати голо'вуси на п'лецах] 'розумний' (Плп).

не хватає клепки в головусах див. КЛЕПКА.

стояти на головусах [сто'йати на голо'вусах] 'бешкетувати' (Плп).

ходити на головусах [хо'дити на голо'вусах] 'бешкетувати' (Плп).

ГОЛОД

вмирати з голоду [ўми'рати з 'голоду] 'дуже хочеться їсти' (Ор).

голод не тітка [голод не''т'ітка] 'голод сам по собі не минає' (Коз).

заказати голодовку [зака'зати голо'доўку] 'голодувати' (Сах).

мліти голодом [м'л'іти 'голодом] 'бути голодним' (Вар, Цик).

ГОЛОДНЯК

голодняк напав на кого [голод'н'ак на'пав] 'дуже голодний' (Злч).

ГОЛОДОВКА

об'явити голодовку [об'я'вити голо'доўку] 'голодний' (Шум).

ГОЛОС

*відбереш в песій голос [Номис, 471].

голос здіймати [го'лос зд'і'мати] 'розкритися' (Коз).

голос зняти [го'лос з'н'ати] 'розкритися' (Корм).

голос подати [го'лос по'дати] 'розкритися' (Кад).

на всій голос [на ўс'є'ї'голос] 'дуже голосно' (Бшк).

ГОЛУБ

посивіти, як той голуб [по'сив'іти йак той 'голу'б] 'постаріти, посивіти' (Кур).

сивенький, як голуб [си'є'вен'киї йак 'голуб] 'постаріти, посивіти' (Чр).

ГОЛУБЦІ

варити голубці [ва|р^ити |голуц'і] ‘спати’ (Виг).

ГОПАК

в ногах дришки гопака вибивають див. НОГА.

ГОПКИ

мати гопки з ким [ма^ти |гопки] ‘сваритися’ (Плп).

ГОРА

гора з плечей впала [го|ра с пле^чей у|пала] ‘у кого-небудь зникли проблеми, турботи, не стало важких переживань’ (См).

гора з плечей злізла [го|ра с пл^чей зл'ізла] ‘у кого-небудь зникли проблеми, турботи, не стало важких переживань’ (Шидл, Дун).

гора з плечів спала [го|ра с п'леч'іу с'пала] ‘у кого-небудь зникли проблеми, турботи, не стало важких переживань’ (Плп) / ~ **плечий** ~ [го|ра с пле^чий с'пала] (Лсв).

гору з плечей скинути [го|ру с пле^чей с'кинути] ‘перестати хвилюватися’ (Кад).

зійшло, як гора з плечий [з'ійш^ло як го|ра с пле^чий] ‘у кого-небудь зникли проблеми, турботи, не стало важких переживань’ (Цик).

кинутись з гори [кину^тис' з го|ри] ‘вчинити самогубство’ (Мк).

нажертись, як гора [на|жер^тис' як го|ра] ‘дуже наїстися’ (Корм).

ніби гора з плечей впала [н'іби го|ра с пле^чей у|пала] ‘у кого-небудь зникли проблеми, турботи, не стало важких переживань’ (Нов) / ~ з^ч плеч ~ (Мк, ЧрЗр).

ніби гору з плечей звалити [н'іби |го|ру с пле^чей звал^ити] ‘заспокоїтися’ (Км) / ~ с плеч ~ [н'іби |го|ру с плеч звал^ити] (Крив).

обіцяти золоті гори кому [об'іц'ати золо^т'і |го|ри] ‘багато обіцяти’ (Січ, Коз, Шум, Шмк).

сон бере гору див. СОН.

шось таке ляпне, як дурний з гори збіжить [шос' та^ке л'япне / як дур^ний з го|ри з'б'іжит'] ‘говорити дурниці’ (Сахк).

як рак на горі свисне див. РАК.

ГОРБ

винести на горб [вине^сти на горб] ‘поховати’ (Блгр).

ГОРБОК

винести на горбок [ʎvine^uсти на гор¹бок] ‘поховати’ (Лпс, Мкрц).

занести на горбок [за¹нести на гор¹бок] ‘поховати’ (ВМц).

повезти на горбок [по¹вести на гор¹бок] ‘поховати’ (Щрб).

ГОРБОЧОК

занести на горбочок [за¹нести на гор¹бочок] ‘поховати’ (Том, Крв, Клш).

лягти на горбочок [л¹а¹гти на гор¹бочок] ‘померти’ (Клш).

ГОРЕ

горем забитий [ʎгорем за¹битий] ‘бідний’ (Кос).

горем прибитий [ʎгорем при^{e1}битий] ‘сумний’ (Кос).

горя зазнати [ʎгора за¹знати] ‘дуже довго бідувати’ (Корм, Цик).

чуже горе його не колише [чу¹же¹ горе його не^u колише] ‘виявляти байдужість’ (Злч).

ГОРІЛКА

заробити на хліб і горілку див. ХЛІБ.

ГОРІШКИ

винести в горішки кого [ʎvine^uсти ў гор¹ішки] ‘поховати’ (Крман).

ГОРЛО

горло дерти [ʎгорло ¹дерти] ‘кричати’ (Лсв, Сахк, Плп, Ктк).

горло надривати [ʎгорло надри^{e1}вати] ‘кричати’ (Жовт).

горло рвати [ʎгорло р¹вати] ‘кричати’ (Мк, Кос, Цик, Бб).

залятись по горло [за¹л¹атис¹ по¹ горло] ‘багато випити спиртного’ (Сутк).

застригти в горлі, як кіл [за¹стригти ў ¹горл¹і йак к¹іл] ‘докучати’ (Скл).

одне одому горло гризти [од¹не¹ одному¹ горло¹ г¹риз¹ти] ‘постійно сваритися’ (Сутк).

поперек горла стати кому [пoпe^uрек¹ горла¹ стати] ‘докучати’ (Циб, Лдхк).

поперек, як кістка в горлі див. КІСТКА.

стати, як кістка в горлі див. КІСТКА.

ГОРОБЕЦЬ

*вилетів, як горобець из стріхи [Номис, 598].

горобці ловити [гороп'ц'і ло'вити] ‘нічого не робити, ледарювати’ (Мк).

горобців щитати [гороп'ц'і'ю шчи^{el}тати] ‘виконувати марну роботу, ледарювати’ (Нг).

горобцям дулі давати [гороп'ц'ам |дул'і да'вати] ‘нічого не робити, ледарювати’ (Злч, МО, Кар, Влн, Ктг, Кдр, Слм).

горобцям дулі показувати [гороп'ц'ам |дул'і по'казувати] ‘нічого не робити, ледарювати’ (Коз, Скл, Жовт, Остр, Слм, Гел, Грн, Кшл, Грб, Жбч).

горобцям дулі тицяти [гороп'ц'ам |дул'і |тиц'ати] ‘нічого не робити, ледарювати’ (Кос).

надутися, мов горобець на мороз [на'дутис'а мо'у гороб'ец' на мо'роз] ‘виявляти незадоволення’ (Кос).

сили, як в горобця під коліном див. СИЛА.

стріляний горобець [ст'р'іл'аний гороб'ец'] ‘мати досвід’ (Ктг).

як в горобця під коліном [йак у' гороб'ц'а п'ід кол'іном] ‘дуже худий, слабкий’ (Мшк).

ГОРОБЧИК

горобчика не прогодувати [го'ропчи'ека не" про'году'вати] ‘мало заробити’ (Корм).

ГОРОД

скочити в чужий город [с'кочи'ти у' чу'жий го'род] ‘зрадити чоловікові чи жінці’ (СУ).

ГОРОХ

*як горох при дорозі, хто йде, то й скубне [Номис, 128].

*як горохом до стіни [Номис, 567].

говорити, як горох молоти [гово'р'ити йак го'рох мо'лоти] ‘швидко і багато говорити, не зупиняючись’ (СУ).

говорити, як об стіну горохом бити див. СТИНА.

сльози котяться, як горох див. СЛЪОЗА.

сльози, як горохи див. СЛЪОЗА.

як в стіну горохом див. СТИНА

як об стіну горохом див. СТИНА.

як горох з торби сипець [йак го|рох с |торби |сипе^уц'е] ‘багато говорити, не зупиняючись’ (Корм).

ГОРПИНА

церемонитися, як Горпина на базарі [це^уре^у|мони^етис'а йак Гор|пина на ба|зар'і] ‘чванитися’ (Кос).

ГОРШОК

*дується як легке в горшку [Номис, 144].

виріс до горшка [вир'іс до горш|ка] ‘про дитину, що досягла першого року життя’ (Скл).

від горшка два вершка [в'ід горш|ка два ве^ури|ка] ‘про невисоку на зріст людину’ (Шм).

горшками ділитися з ким [горш|ками д'і|литис'а] ‘сваритися’ (Кад).

горшки бити з ким [горш|ки |бити] ‘сваритися’ (Зел, Рахн, СУ, Кур).

горшки побити з ким [горш|ки по|бити] ‘посваритися’ (МлШк).

каша в горшку кипить див. КАША.

не святі горшки ліплять [не^у с'в'а|т'і горш|ки |л'іпл'ат] ‘при бажанні можна навчитися багато чому’ (Зар).

ГОРЩИК

горщики лизати кому [горш|чи^еки ли^езати] ‘улещувати когось’ (МК).

ГОРЯТА

не святі горята ліплять [не^у с'в'а|т'і гор'ата |л'іпл'ат] ‘при бажанні можна навчитися багато чому’ (Шидл).

ГОТОВЕ

чекати на готове [чи^ел|кати на го|тове] ‘нічого не робити’ (Кад).

ГОСПОДАР

не господар свого слова [не^у гос|подар с|вого с|лова] ‘не виконувати обіцянки’ (МО, Кар, Слм).

ГРАБ

зачепитисі до граба [зач'і|питис'і до г|раба] ‘вчинити самогубство, повіситися’ (Цик).

занести на граби [за|нести на гра|би] ‘поховати’ (Зчк, Зпд).

ГРАБЛІ

взяти граблями по зубах [ʎ'з'ати грабл'ами по зу'бах] 'зазнати поразки' (МК).

стати на граблі [с'тати на грабл'і] 'зазнати поразки' (Ктг).

ГРАМОТА

взятись за грамоту [ʎ'з'атис' за г'рамоту] 'вчитися' (Влн, Нвс).

ГРАНІТ

гризти граніт науки [г'ристи гра'н'іт на'уки] 'вчитися' (Нг).

ГРАНЬ

червоний, як грань [че'р'воній йак гран'] 'почервоніти від сорому' (Внк).

ГРЕБІНЕЦЬ

виламуватися, як воша на гребінці див. ВОША.

ГРЕБІНЬ

посиніти, як в півня гребінь див. ПІВЕНЬ.

ГРЕЦЬ

хай йому гець [хай йо'му грец] 'коли висловлюють незадоволення' (Коз).

ГРЕЧКА

в гречку ходити [ʎ'г'речку хо'дити] 'постійно зраджувати дружині чи чоловікові' (Дзел, Коз, Ярм, Знк, Бл, Нс, Став, ПО, Пж, Кудр, Лдхк, Жбч, Мжгр, Кшл).

набалакати сім мішків гречки див. МІШОК.

скакати в чужу гречку [ска'кати ʎ'чу'жу г'речку] 'постійно зраджувати чоловікові чи дружині' (Кур, Лсв).

скочити в речку [с'кочи'ти ʎ'г'речку] 'зрадити дружині (чоловіку)' (Ор, Дов, Циб, Виг, Дер, Кур, Шидл, Злч, Зар, Корм, Цик, Нг, Рахн, МК, МО, Км, Кар, Кад, Кос, Ктк, ПХ) / **вскочити** ~ [ʎ'с'кочи'ти ʎ'г'речку] (СУ).

хай буде гречка, аби не суперечка [хай 'буде г'речка / аби не" супе"речка] 'погоджуватися з усім' (Коз, Бб).

ГРИБ

*їж пиріг з грибами, держи язик за зубами [Номис, 90].

ГРИМАСА

гримасу точити [зри^eмасу то^чити] ‘кривитися’ (Нг).

ГРИЦЬ

*без Гриця и вода не освятиця [Номис, 157].

ГРІБ

*до гробу [Свидницький, 413].

*так, як з гробу встав [Номис, 368].

в гріб загнати кого [ґр'іб за^гнати] ‘спричинити смерть’ (Прт) / ~ гроб ~ [ґр'іб за^гнати] (Михц).

довести до гроба кого [до^вести до г^роба] ‘спричинити смерть’ (Дзвч).

закидати гроба кому [за^кидати г^роба] ‘поховати’ (Грг).

покласти в гріб кого [по^класти ґр'іб] ‘поховати’ (Влн, Дзвч).

положити в гріб кого [поло^жити ґр'іб] ‘поховати’ (Крмн, Івц).

припровадити до гробу кого [при^епро^вади^ети до г^робу] ‘поховати’ (Бар).

ГРІМ

і грім не розбудить кого [і гр'ім не^у роз^будит'] ‘міцно спати’ (Крив).

хоч грім з небес [хоч гр'ім з не^убес] ‘міцно спати’ (Кар).

як грім на голову [ґр'ім на ^голову] ‘щось раптове сталося, неочікуване’ (Сутк).

ГРІХ

*ні гріха, ні спасіння [Номис, 345].

*ходиш, неначе як гріх без душі [Номис, 486].

позбавити первородного гріха [поз^бавити не^урво^родного гр'іха] ‘охрестити дитину’ (ЖЗн).

ГРІШ

не мати за душою ні гроша див. ДУША.

ГРОШІ

*сидить, як чорт на грошах в болоті [Номис, 160].

кури гроші / грошей не клюють / клюют див. КУРКА.

не шанувати грошей [не^у шанувати г^роше^у] ‘необдуманно тратити гроші’ (Нг).

провіяти всі гроші [про^віяти ґс'і г^рош'і] ‘витратитися’ (Км).

пустити всі гроші [п^ус'т^ити ўс'і з'рош'і] ‘збідніти’ (МК).

пустити гроші на вітер [п^ус'т^ити з'рош'і на ^в'ітє"р] ‘збідніти’ (Кад, Лсв,См).

розкидати грошима [ро^{ск}и^єдати зрош^има] ‘необдумано тратити гроші’ (Кад).

розпустити всі гроші [ро^{сп}ус'т^ити ўс'і з'рош'і] ‘витратитися’ (Внк, Вр, Корм, Нг, Сахк).

розтринькати всі гроші [ро^{ст}р^ин'кати ўс'і з'рош'і] ‘витратитися’ (Корм, ПХ, Нов, Куг, СГ, Нг, ПО, Пж, Слоб, Дзел, Нов, Куг, СГ, Слоб, ПО, Пж, Нг, Кшл) / **розтренькати** ~ [ро^{ст}р^{ен}'кати ўс'і з'рош'і] (Нг).

ГРУДИ

бити себе в груди [б'ити сє"бе ў з'руді] ‘лукавити, нещиро присягатися’ (Шм).

землі насипати на груди див. ЗЕМЛЯ.

камінь під грудьми став див. КАМІНЬ.

мало серце з грудей не вискочить див. СЕРЦЕ.

серце з грудей / грудий вискакує див. СЕРЦЕ.

скласти руки на грудях див. РУКА.

ГРУДКА

кинути грудку [к'ин^ути з'рут^ку] ‘поховати’ (Дер).

ГРУШЕЧКА

піти до грушечки [п'і^ти до з'руше"чки] ‘померти’ (Злс, УР).

ГРУШКА

*показує грушки на вербі [Номис, 318].

занести під грушку кого [за^нести п'ід з'руш^ку] ‘поховати’ (Зстл).

обіцяти на вербі золоті грушки див. ВЕРБА.

піти до грушки [п'і^ти до з'руш^ки] ‘померти’ (Злс, УР).

показувати грушки на вербі кому [по"казувати зруш'ки на ^в'ерб'і] ‘брехати’ (Кур).

шукати на вербі грушок див. ВЕРБА.

ГРЯЗЮКА

обливати грязюкою кого [обл^иєвати зр'а^з'укою] ‘неславити когось’ (МК, Коз).

ГРЯЗЬ

обливати гряззю кого [обли^евати з^р'аз'у] 'неславити когось' (Дун, СУ) / ~ **граззю** [обли^евати з^р'аз'у] (Дов).

ГУБА

*говорить, що слиня до губи принесе [Номис, 569].

*і губи не роззявив 'промовчав, не сказав ні слова' [Грінченко, IV, 45].

*не годиця халяви з губи робити [Номис, 317].

*через губу не плюне [Номис, 143].

викопилити губу [в^ікопи^елити гу^б'у] 'багато хотіти' (Сутк).

відквасити губи [в'ітк^васи^ети гу^б'у] 'бути незадоволеним чимось' (СУ).

відквасити губу [в'ітк^васи^ети гу^б'у] 'бути незадоволеним чимось' (СГ).

воткопилити губу [вотко^пили^ети гу^б'у] 'плакати' (МК, Лдхк).

губи кривити [гу^б'и кри^евити] 'бути незадоволеним чимось' (Корм).

губою ляпати [гу^б'ойу л'апати] 'говорити' (Нів, Лдхк).

дути губу [ду^т'и гу^б'у] 'сердитися' (Пж, Коз, Пдс, Кшл).

закрутити губу на цвях [закру^т'ити гу^б'у на ц'в'ах] 'чванитися' (СУ).

заспустити губи [заспу^с'тити гу^б'и] 'багато говорити' (Нів).

квасити губи [к^васи^ети гу^б'и] 'кривити обличчя від злості' (Км).

квасити губу [к^васи^ети гу^б'у] 'кривити обличчя від злості' (Нов, СГ, Нг, Став, Остр, Слоб).

копилити губу [ко^пили^ети гу^б'у] 'чванитися' (Кар, Кос, См, Лдхк).

кусати губи [ку^с'ати гу^б'и] 'шкодувати про щось' (Зел, Рахн).

молоко на губах висухає див. МОЛОКО.

молоко на губах обсохло див. МОЛОКО.

надути губи [на^д'ути гу^б'и] 1. 'чванитися' (Корм). 2. 'кривитися' (См). 3. 'сердитися' (Нс, Кдр, Циб, ПХ, Мшн). 4. 'виявляти невдоволення' (Дун, МК).

надути губи, як сич на морозі [на^д'ути гу^б'и як сич на мо^р'оз'і] 'виявляти невдоволення' (Остр, Грн).

надути губу [на^д'ути гу^б'у] 'виявляти невдоволення' (Шм).

насупити губи [на¹супити¹ губи] ‘сердитися’ (Грн, Пдс).
роскатати губу [роз^ска^тати губу] ‘багато хотіти’ (СГ).
роскрити губу [роск^рити губу] ‘розкритися’ (Вар, Нг, Кшл).
складати губи бантіком [скла^дати¹ губи бан^тіком] ‘кривитися’ (Км).

шоб молоко на губах висохло див. МОЛОКО.

ГУ-ГУ

ні гу-гу [н^і гу^{гу}] ‘мовчати’ (Ор).

ГУСКА

з нього, як з гуски вода [з¹ н^{ого} йак з¹ гуски во^да] ‘байдужий’ (Злч).

ГУТА

*горить так, як у гуті [Номис, 609].

Г

ГАВА

гав ловити [га^у ло^вити] ‘бездіяльно проводити час, нічого не робити; втрачати нагоду’ (Шм).

упіймати гаву [у^п і^пмати гаву] ‘впасти’ (Влн).

ГАГАРІГИ

задерти гагаріги [за^дерти гага^р і^ги] ‘впасти’ (Цик).

ГАНДЖ

шукати гандж [шу^кати ган^ж] ‘безпідставно чіплятися’ (Злч).

ГАНА

дати гану кому [г^дати гану] ‘критикувати’ (Км).

ГВАЛТ

*гвалт кричить [Номис, 139].

здійняти гвалт [зд^ін^яти гвалт] ‘розкритися’ (Влн).

зробити гвавт [зро^бити гва^т] ‘розкритися’ (Цик, Злч, СУ).

наробити гвалту [наро^бити гвалту] ‘розкритися’ (Слм, Кур, Зел, Коз, Шидл, Злч, Куг, Нг, Вер, Км, Крив, Клб, Остр, Слоб, Дзел, Нів, Авр, Пж, Шум, МлШк, Йсп, Пдс, Кшл, Слм, Шмк).

підняти гвалт [п^ід^няти гвалт] ‘розкритися’ (Кос).

шчинити гвалт [шчи^нити гвалт] ‘розкритися’ (Кор, Лдхк).

ГЕДЗЬ

гец **вкусив кого** [г^ец ʏку¹сиў] ‘сердитися’ (Кор).

мати гедзя в носі [м¹ати г^ез’а ʏ¹нос’і] ‘бути завжди незадоволеним’ (Йсп).

ГЕДЗЕНЬ

гедзень вкусив кого [г¹езе^н ʏку¹сиў] ‘дуже сердитий’ (Плп).

ГЕМБА

відквасити гемби [в’ітк¹васи^ети г¹емби] ‘виявляти невдоволення’ (Кос).

відкрити гембу [в’ітк¹р^ити г¹ембу] ‘розкритися, кричати’ (Внк, Циб).

гемба не закривається в кого [г¹емба не^н закри^евайе^ц’а] ‘розкритися, кричати’ (МК).

закопилити гембу [зако^пилити г¹ембу] ‘виявляти невдоволення’ (Рмнк).

зробити невдоволену гембу [зро^бити не^нʏдо^лволе^ну г¹ембу] ‘скривитися від незадоволення’ (Нів).

роздзвирити гембу [роз^з’авити г¹ембу] ‘розкритися’ (Сахк, Вр).

розкрити гембу [ро^{ск}’р^ити г¹ембу] ‘розкритися, кричати’ (Плп, Кад, Бл, Став, Нг, МшКт, Крвч, ПО) / ~ **дембу** [ро^{ск}’р^ити д^ембу] (Корм).

розкрити гемби [ро^{ск}’р^ити г¹емби] ‘розкритися, кричати’ (Йсп).

розняти гембу [роз^н’ати г¹ембу] ‘розкритися’ (Кур, Злч, МО, Нс) / ~ **гембу** [роз^н’ати г¹ембу] (Км).

розпустити гембу [ро^{спус}’тити г¹ембу] ‘розкритися’ (Лсв, Цик, Нг, Авр).

ГЕМЗА

піти до Гемзи [п’і¹ти до Г¹емзи] ‘померти’ (Кмр).

ГИГА

віддати гиги [в’і¹дати г¹иги] ‘померти’ (Крс).

дати гиги [д¹ати г¹иги] ‘збожеволіти’ (Мих).

Д

ДАВНС

надумати давнс [на¹думати даўн¹'е] 'пригадати' (Влн).

ДАТИ

*або дай, або видеру [Номис, 89].

дати драла [д¹дати д¹рала] 'приспішитися, утікати' (всі н. п.).

дати знати [д¹дати з¹нати] 'повідомити' (Лшк, Хдц).

дати навікача [д¹дати наўт¹'іка¹ча] 'утікати' (Км).

йа ти дам! [йа ти дам] 'на позначення найвищого ступеня вияву ознаки, якості' (Завл).

ДАХ

дах посунувся в кого [дах по¹сунуўс¹'а] 'збожеволіти' (Осл).

ДВЕРІ

*моргнула, як кругловида (свиня) в двері [Номис, 599].

*ні в кут, ні в двері [Номис, 346].

дурний, як двері [дур¹ний йак д¹вер¹'і] 'дуже дурний' (ВЯ, ВО).

жити, як в Бога за дверима / дверми див. БОГ.

простий, як двері [прос¹тий йак д¹вер¹'і] 'дурний' (Крч).

сидіти, як в Бога за дверима див. БОГ.

ДЕНЬ

*говорить, так як трі дні хліба не ів [Номис, 566].

*що в Бога день, а в ёго очі, як баньки [Номис, 514].

годувати завтрашнім днем [году¹вати заўтр¹'ішн¹'ім днем] 'не виконувати обіцянки' (Січ).

доживати останні дні [дожи^евати ост¹ан¹'і дн¹'і] 'помирати' (МшКт).

жити завтрашнім днем [ж¹жити заўтрашн¹'ім днем] 'марно сподіватися' (МК) / ~ дньом [ж¹жити заўтрашн¹'ім дн¹'ом] (Слоб, Січ).

заробила, як сліпа в базарний день [заро¹била йак сл¹'іпа ў ба¹зарний ден¹] 'мало заробити' (МлШк).

на третій день додумає [на т¹рет¹'ій ден¹ до¹думайе] 'про повільну людину' (Ярм, Якмц).

ніби три дні не їв [н'іби три д'н'і не^у їїў] ‘дуже голодний’ (Дун).
святкувати день святого нероби [с'в'атку^ввати ден' с'в'а^того не^уроби] ‘лінуватися’ (Вар).

святкувати день святої нероби [с'в'атку^ввати ден' с'в'а^тойї не^уроби] ‘лінуватися’ (Коз, Лдхк).

шукати вчорашнього дня [шу^кати ўчо^рашн'ого дн'а] ‘вередувати’ (Цик).

ДЕРЕВО

завішатися на дереві [за^в'ішатис'а на ^дере^в'і] ‘вчинити самогубство’ (Мшц).

повішатися на дереві [по^в'ішатис'а на ^дере^в'і] ‘вчинити самогубство’ (Злнч).

тріснути до дерева [т^р'існути^с'а до ^дере^в'а] ‘дурний’ (Плп).

хропіти, аж листя з дерева сипеться див. ЛИСТЯ.

ДЕСЯТОК

не один десяток літ проміяти [не^у о^дин де^с'аток л'іт пром'і^н'ати] ‘про людину похилого віку’ (Мк).

ДЄЛА

наробити дєлов кому [наро^бити д'є^лоў] ‘зробити неприємність’ (Вар, Бл) / ~ **ділов** [наро^бити д'і^лоў] (Гел, Грб).

натворити дєлов кому [натво^рити д'є^лоў] ‘зробити неприємність’ (Пшкц).

ДИВИТИСЯ

не можна подивитися [не^у ^можна поди^витис'а] ‘не смачно’ (Лшк).

ДЖМІЛЬ

***дав ёму лупня добре – довго буде джмелів слухати** [Номис, 202].

***чмілі гудуть** [Номис, 516].

ДЖОР

дати джору [д^ати ^джору] ‘утікати’ (Слоб, Коз, Зстл, МшКт, Бл).

ДЖОС

дати джосу кому [д^ати ^джосу] 1. ‘набити’ (МК, Коз, Жовт). 2. ‘критикувати, сварити’ (Дун, Жовт, Коз).

ДЗВІН

хоч в дзвін бий [хоч ў з'в'ін бий] ‘міцно спати’ (Кос).

ДЗВІНИЦЯ

втришитися, як п'яний дяк на дзвіницю див. ДЯК.

ДЗУСЬКА

захолоти на дзуську [захо⁰лоти на ¹дзус'ку] 'дуже змерзнути' (Лдхк).

ДЗЮРА

*то так потрібне, як дзюра в мості [Номис, 437].

ДЗЮРКА

заробити на дзюрку від бублика [заро⁰бити на ¹З'урку в'ід ¹бубли^ека] 'мало заробити' (Злч).

заробити на дзюрку від вобарінка [заро⁰бити на ¹З'урку в'ід во¹бар'інка] 'мало заробити' (Злч).

сопіти в дві дзюрки [со¹п'іти ў дв'і ¹З'урки] 'голосно дихати' (Ярм, Циб, Дов, Ор, Вzv, Грб, Пдс).

ДЗЯБЛО

дзябло взяло кого [¹З'абло ў¹з'ало] 'померти' (Влн).

ДЗЯВАЛО

відкрити дзявало [в'ітк¹рити ¹З'авало] 'розкритися' (Скл).

ДИБИ

ставати на дибі [ста¹вати на ди^еби] 'впиратися, не скорятися' (Кур, Коз, Нов, Крив, Дун, ПО, Ор, Кдр, Влн, Слоб, Нів, Кур, Шидл, Злч, Нг, МК, МО, Км, Кар, Кос, Сл, Пдс, Шмк, Кшл, Коз, Нов, Крвч, ЧрЗр, ПО, Вzv, Ор, Авр, Рмнк).

ДИБКИ

ставати на дибки [ста¹вати на ¹диб^нки] 'впиратися, не підкорятись' (Дзел, Остр, Клб).

ДИВО

беруть дива кого [бе^нрут' ди^ева] 'дивуватися' (Кад).

диву даватися [¹диву да¹ватис'а] 'дивуватися' (Ктк, Ор, Влн, Рмнк, Бб) / ~ датись [¹диву ¹датис'] (Жовт).

ДИМ

аж дим пішов [аиш дим п'і¹шоў] 'надмірно щось робити' (Кдр).

диму без вогню не буває [¹диму бе^нз во¹гн'у не^н бу¹вайе] 'про негативний, небажаний наслідок, якому завжди передує якась причина' (Шм).

пообіцяти сім мішків диму *див.* МІШОК.

пустити дим в очі *кому* [п^ус^тити дим в ¹оч'і] ‘обманути’ (Гел, Грб).

ДИНЯ

гнилий, як диня [г^ни^лий йак ¹дин'а] ‘дуже лінивий’ (Кур).

ДИРКА

кров вип'є і дирки не зробить *див.* КРОВ.

сопіти в дві дирки [со^п'іти ў дв'і ¹дирки] ‘сердитися’ (Гел, СУ, Пж, Грб).

ДИТИНА

дитина *знайшлася в кого* [ди^л'тина знайш^лас'а] ‘народити дитину’ (Вер, МК, Влн).

купити дитину [ку^п'ити ди^л'тину] ‘народилася дитина’ (Ктг).

мати дитину [ма^т'и ди^л'тину] ‘народилася дитина’ (Остр).

радіти, як дитина [ра^д'іти йак ди^л'тина] ‘дуже радіти’ (Січ, Шум).

тішитись, як мала дитина [т'іш^тис' йак ма^л'а ди^л'тина] ‘дуже радіти’ (Дзел, Клб).

як малі діти [йак ма^л'і ¹д'іти] ‘тішитися чимось незначним’ (Завл).

ДИТИНКА

знайшлася дитинка *в кого* [знайш^лас'а ди^л'тинка] ‘народити дитину’ (Вер).

ДИТИНСТВО

відійти від дитинства на віки [в'ід'і^л'ти в'ід ди^л'тинства на^л'віки] ‘подорослішати’ (Нів).

ДИТЯ

спати, як дитя після купелі [с^п'ати йак ди^т'а ¹п'ісл'а ¹купе^л'і] ‘міцно спати’ (Мшк).

ДИХАТИ

дихати через раз [д^л'хати ¹чере^с рас] ‘важко захворіти’ (Корм).

ледве дихати [л^л'д^л'ди хати] ‘захворіти’ (Коз, Шидл, Корм, Цик, Нг, МК, МО, Кар, Крив, Клб, Остр, Дер, Гел, Пж, Мк, Вар, Ор, Скл, Грб, Пдс, Жбч, ЧрЗр, Мжгр, Кшл, Мк, Жбн).

ледь дише [л^л'д'ди ше] ‘важко захворіти’ (Кшл).

насилу дихати [на^л'силу ¹дихати] ‘бути при смерті’ (Рахн, Плп, Мк).

не давати дихати *кому* [не^л'да^л'вати ¹дихати] ‘знущатися’ (Мжгр).

не дає дихати [ни да'їе |дихати] ‘задохатися’ (Мшн).

ДИЯВОЛ

віддати душу дияволу [в'і|дати |душу ди^ейаволов'і] ‘вчинити самогубство’ (Днс).

диявол приступив до кого [ди^ейавол при^есту|ниў] ‘вчинити самогубство’ (Мтнц).

продати душу дияволу див. ДУША.

ДІВКА

*не буде баба дівкою [Номис, 268].

*таке гарне, як ти дівка (лає молодицю) [Номис, 343].

*тоді то було, як баба була дівкою [Номис, 316].

дівка в соку [д'іўка ў со|ку] ‘доросла дівчина, готова до заміжжя’ (Корм).

дівка на віданні [д'іўка на в'іда|н'і] ‘про готову до заміжжя дівчину’ (Слоб) / ~ на віданю [д'іўка на в'іда|н'у] (МК, ГЧ).

дівка на порі [д'іўка на по|р'і] ‘про готову до заміжжя дівчину’ (Слоб).

згадала баба як була дівкою див. БАБА.

убманути дівку [убма|нути |д'іўку] ‘зрадити’ (Лдхк).

як дівка засватана [йак |д'іўка зас|ватана] ‘засоромитися’ (Ів).

ДІВЧИНА

встидатися, як дівчина [ўсти|датис'і йак |д'іўчина] ‘червоніти від сорому (про хлопця)’ (Ярм).

дівчина на виданні [д'іўчина на вида|н'і] ‘про готову до заміжжя дівчину’ (у всіх н.п.).

дівчина на порі [д'іўчина на по|р'і] ‘про готову до заміжжя дівчину’ (ГЧ).

підманути дівчину [п'ідма|нути |д'іўчину] ‘зрадити’ (Нов).

ДІД

*люблять, як пси діда [Номис, 246].

*так ти не хочеш, як дід сороківки [Номис, 244].

надіявся дід на мід – без вечері спати ліг [на|д'ійаўс'а д'ід на м'ід бе^з ве^чер'і с|пати л'із] (Грн).

посивіти, як дід [по|сив'іти йак д'ід] ‘постаріти, посивіти’ (Дун).

сопіти, як дід старий [со^hп'іти йак д'ід ста^hрїї] ‘важко дихати’ (Нов, ЧрЗр).

ДІДЬКО

лізти дідькові на роги [л'істи д'ім'ков'і на |роги] ‘ризикувати’ (Рахн).

дідько взяв кого [д'ім'ко ўз'аў] ‘пропасти’ (Влн). 2. ‘вчинити самогубство’ (ГЧ).

дідько спокусив кого [д'ім'ко споку^hсиў] ‘вчинити самогубство’ (Рсх).

ДІЖКА

бубнити, як в діжку [буб^hнити йак ў д'іж^hку] ‘говорити незрозуміло’ (Влн).

вскочити в діжку з лихом [ўс^hкочи^hти ў д'іж^hку з |лихом] ‘пропасти’ (Влн).

ДІЛО

зробив діло – балакає все село [зро^hбиў д'іло ба^hлакає ўсе си^hло] ‘осоромитися’ (Скл).

крутити ділами [к^hрутити д'ілами] ‘нечесно заробляти’ (Мк).

наробити діла [наро^hбити д'іла] ‘вчинити необдумано’ (Осл, Скл).

наробити ділов кому [наро^hбити д'ілоў] ‘нашкодити’ (Дун, Кар, СУ, Бл, Осл, Грб, Вар) / ~ дєлов [наро^hбити д'єлоў] (Бр, Вар).

не довести діла до кінця [не^h до^hвести д'іла до к'ін'ц'а] ‘не зробити справу; не виконувати обіцянок’ (Кар).

смертноє діло [с^hмертноїє д'єло] ‘про дуже важке життя’ (Зстл).

труба діло див. ТРУБА.

ДІМ

піти до вічного дому [п'іти до |в'ічного |дому] ‘померти’ (Врб).

ДІРКА

годувати дірками від бубликів кого [году^hвати д'ірками в'ід |бублик'іў] ‘не виконувати обіцянки’ (Мк).

ДІТИ

циганські діти не милі кому [ци^hган'с'к'і д'іти не^h мил'і] ‘дуже втомитися’ (Кад).

ДІТИСЬКА

гзяться, як дітиська [г'з'ац'а йак д'і'тис'ка] ‘вередувати’ (Нов, Лдхк).

ДНО

впасти на дно [ў'пасти на дно] 1. ‘опуститися’ (Взв, Ор). 2. ‘азнати поразки’ (Кур, Ор).

опуститися на дно [опус'титис'а на дно] ‘бідувати’ (Вар, Грн, Остр, Сшн).

перевертати верх дном [не"ривир'тати верх дном] ‘бешкетувати’ (Пж).

перевертати все догори дном [пере"ве"р'тати ўсе догори дном] ‘бешкетувати’ (Дов, Пшкц).

перевертати хату догори дном див. ХАТА.

піти на дно [п'і'ти на дно] ‘не дотримуватися норм поведінки’ (Слоб).

робити переверти дном [роб'ити не"рверти дном] ‘бешкетувати’ (Циб).

ДОБРО

а бодай тобі добро було! [а бо'даї то'б'і доб'ро було] (Мк).

добра кури не клюють [доб'ра 'кури не" кл'у'їут'] ‘заможно жити’ (Грб).

купатися в добрі [куп'атис'а ў доб'р'і] ‘заможно жити’ (Кад, Кшл).

ДОВБНЯ

як довбнею по голові дало [йак 'доўбне"ў по голо'в'і 'дало] ‘забути’ (Ів).

ДОГАНА

дати догану кому [д'ати до'гану] ‘сварити, критикувати’ (Пж, Пдс).

ДОЛЯ

долю пришити [д'ол'у при'шити] ‘пояснення того, що вагітній жінці не можна шити в неділю, бо це зашкодить долі дитини’ (Жзн).

зав'язати долю [заўйе'зати 'дол'у] ‘пояснення того, що вагітній жінці не можна шити чи прязти в неділю, бо це зашкодить долі дитини’ (Жзн).

змиритися з долею [зми'ритис'а з 'долейу] ‘примиритися з чимось, не вживати ніяких заходів’ (Клб).

клясти нещасливу долю [к'л'асти не"шчас'ливу 'дол'у] ‘жалітися’ (Нів).

на долю нарікати [на 'дол'у нар'і'кати] ‘жалкувати’ (ВЯ, МлШк).

ДОМ

дом совстов [дом со'в'етоў] ‘розумний’ (Мк, МлЮн).

ДОМІВКА

домівка два на два [до'м'іўка два на два] ‘могила’ (Тлж).

ДОМКА

празнувати святої Домки [п'разнувати с'в'а'тойі 'Домки] ‘ледарювати, нічого не робити’ (Нг).

святкувати свято святої Домки див. СВЯТО.

святкувати святої Домки [с'в'атку'вати с'в'а'тойі 'Домки] ‘ледарювати, нічого не робити’ (Кар).

справляти святої Домки [спра'ўл'ати с'в'а'тойі 'Домки] ‘ледарювати, нічого не робити’ (Влн).

ДОМОВИНА

зайти в домовину [заї'ти ў домо'вину] ‘померти’ (Врхн).

опустити домовину [опус'тити домо'вину] ‘поховати’ (Катр).

ДОНЯ

чекай, доню, до суботи [че"каї 'дон'у до су'боти] ‘марно сподіватися’ (Вер).

ДОПОМОГТИ

допомогти жити кому [допомох'ти 'жити] ‘зашкодити’ (Гел, Грб).

ДОРІЖЕНЬКА

*до неї доріженьку топче [Свидницький, 437].

ДОРОГА

*крутить, як чорт дорогою [Номис, 182].

*на Божій дорозі [Номис, 369].

*як горох при дорозі, хто йде, то й скубне [Номис, 128].

готуватися в дорогу [готу'ватис'а ў до'рогу] ‘бути при смерті’ (Мк, Шар, Нвдн).

дорогу порімняти [до'рогу пор'ім'н'ати] ‘впасти’ (Осл, Остр).

збитись з дороги [з¹б¹итис' з до¹роги] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Дун, Січ).

звернути з дороги [звир¹нути з до¹роги] 'опуститись, не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Злч).

кіт дорогу перейшов див. КІТ.

міряти дорогу [м'ір'ати до¹рогу] 'йти' (Ніверка, Слоб).

навести на правильну дорогу кого [на¹вести на п¹равил'ну до¹рогу] (Січ).

перебирати дорогу [п¹е¹р¹е¹би¹рати до¹рогу] 'йти, крокувати' (Нг).

пертись, як бик дорогою див. БИК.

піти в далеку дорогу [п'і¹ти ў да¹леку до¹рогу] 'померти' (Глб, ГГ).

піти не по тій дорозі [п'і¹ти не¹ по т'ї¹ до¹роз'і] 'схибити, не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Нів).

піти по кривій дорозі [п'і¹ти по кри¹в'ї¹ до¹роз'і] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Крив, Клб) / ~ **кривов дорогов** [п'і¹ти кри¹во¹у до¹рого¹] (МК).

піти пустими дорогами [п'і¹ти пус¹тими до¹рогами] 'опуститися' (СУ).

провести в останню дорогу кого [про¹вести в ос¹тан'у до¹рогу] 'поховати' (ВлКл, Тлж, Жзн).

пройти свою дорогу [про¹ти сво¹їу до¹рогу] 'прожити' (Дун).

розгубити по дорозі [розг¹убити по до¹роз'і] 'забути' (Вар).

стати на Божу дорогу [с¹тати на ¹Бо¹жу до¹рогу] 'бути при смерті' (Дрч).

стати на дорогу [с¹тати на до¹рогу] 'зволікати' (Баг, Злч, ВС).

стати на жидівську дорогу [с¹тати на жи¹д'їс'ку до¹рогу] 1. 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Корм, Км, Кад). 2. 'зволікати' (Рахн, Влх, Став, Бл, Крив, Нов, Жбн).

стати на слизьку дорогу [с¹тати на сли¹с'ку до¹рогу] 'опуститись, не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Кос, Кдр).

стояти шо пень без дороги див. ПЕНЬ.

шльомбати по дорозі [ш¹л'омбати по до¹роз'і] 'йти' (Вер).

ДОРОЖКА

стелитися, як дорожка під ноги [сти^елитис'а йак до^рошка п'ід^ноги] ‘улещувати когось’ (Нг).

топтати дорожку до кого [топ^тмати до^рошку] ‘залицятися’ (Грн, Остр).

ДОСАДА

мати досаду [м^ати до^саду] ‘сумувати’ (Внк, Кад, Пж, Пдс).

на серце досада див. СЕРЦЕ.

ДОСВІД

набиратись досвіду [наб^ратис' ^лдос'в'іду] ‘порозумнішати’ (Нів).

ДОШКА

*худий, як дошка [Номис, 382].

винести в чотирьох дошках [вине^нсти у чоти^ер'ох ^лдошках] ‘поховати’ (Клш).

горбатий, як доска [гор^батій йак ^лдоска] ‘фізичні вади’ (Лдхк).

доробитися до гробової доски [д^ор^об^итис'а до гр^об^ов^ой^ой ^лдоски] ‘бідувати’ (МО).

піти під чотири дошки [п'і^ти п'ід чо^тири ^лдошки] ‘померти’ (Знк, Пр, Рсх).

плоска, як доска [п^лоска йак ^лдоска] ‘дуже худа’ (Ктг, Ор, Циб, Зсл).

суха, як доска [су^ха йак ^лдоска] ‘дуже худа’ (Сахк).

худий, як дошка [ху^дий йак ^лдошка] ‘дуже худий’ (Виг).

штири дошки і землі трошки [ш^тири ^лдошки і зе^нм^л'і т^рошки] ‘померти’ (Внк, Звд).

ДОЩ

*оце убрався, як свиня в дощ [Номис, 380].

*грахвив з дощу під стріху [Номис, 117].

*чекає, як каня дощу [Номис, 589].

кричати, ніби ворона на дощ див. ВОРОНА.

надутися, як жаба на дощ див. ЖАБА.

чекати на дощ з чистого неба [чи^екати на дощ з ч^истого ^лнеба] ‘даремно сподіватися на що-небудь’ (Кад).

чекати, як каня на дощ див. КАНЯ.

ДРАБИНА

висить, як на драбині [ви¹сит' йак на дра¹бин'і] 'про одяг на худій людині' (Кдр).

зробилася, як драбина [зро¹билас'а йак дра¹бина] 'схудла' (Ктг).

ДРАП

дати драпа [д¹ати д¹рапа] 'швидко тікати, бігти куди-небудь' (Слоб, НУ).

ДРАПАК

дати драпака [д¹ати д¹рапа¹ка] 'швидко тікати, бігти куди-небудь' (Слм, Скл, Шидл, Злч, Корм, Нг, Вер, Внк, Кдр, Кад, Влн, Клб, Остр, Баг, Кос, СУ, ВС, Кшл, Жбч, Пшкц, Лдхк, Жбн, ВС, Грн).

ДРЕМНОТА

дремнота надійшла на вочі [дре¹м¹нота над'іш¹ла на ¹воч'і] 'дуже хочеться спати' (Скл).

ДРИЖАКИ

бити зубами дрижака див. ЗУБ.

дрижаки беруть [дри¹жа¹ки бе¹рут'] 'відчувати страх' (СУ).

дрижаки гонити [дри¹жа¹ки го¹нити] 'відчувати страх' (СУ, Лдхк).

дрижаки продавати [дри¹жа¹ки про¹да¹вати] 'мерзнути' (Кдр).

ДРИЖИЦІ

вхопити дрижиці [џхо¹пити д¹рижиц'і] 'замерзнути' (Мк, Мшн).

ДРИЖКИ

в ногах дрижки гопака вибивають див. НОГА.

ДРИМБА

висохнути на дримбу [висохнути на д¹римбу] 'схуднути' (Чр).

скласти дримби [ск¹ласти д¹римби] 'померти' (Мк).

худа, як дримба [ху¹да йак д¹римба] 'дуже худа' (Дер).

ДРИМБОЧКА

висохнути в дримбочку [висохнути ѱ д¹римбочку] 'схуднути' (Вер).

ДРІЖДЖІ

розпухнути, як на дріжджах [рос¹пухнути йак на д¹р'ішчах] 'поправитися' (Виг).

рости, як на дріжджах [рос¹ти йак на д¹р'іжчах] (ЖЗн) 'швидко рости' / ~ **дрождах** [рос¹ти йак на д¹рожзах] (Кур).

ДРІМАТИ

дрімати на ходу [др'і¹мати на хо¹ду] ‘дуже хотіти спати’ (Шидл).

ДРІМОТА

дрімота бере кого [др'і¹мота бе¹ре] ‘хотіти спати’ (Корм).

дрімота напала на кого [др'і¹мота на¹пала] ‘хотіти спати’ (Куг, Кос).

курача дрімота лізе на кого [кур'ача др'і¹мота л'ізе] ‘хотіти спати’ (Нг).

наводити дрімоту на кого [на¹води¹ти др'і¹моту] ‘наврочити’ (Куг, Кос, Кад).

ДРІТ

дати дроту кому [да¹ти др¹оту] ‘набити’ (Злч).

ДРОВА

впасти, як дрова [в¹пасти як др¹ова] ‘дуже втомитися’ (СГ).

наломати дров [нало¹мати дроў] ‘нашкодити’ (Зел, Злч, Цик, Плп, Кад, Вар, СГ, Слоб, Куг, Слм, Коз, Остр, Крив, Пж, Авр, Пж, Грн, Рмнк, Пдс, Нг, Нс, Клб, Кдр, Ктг, Лдхк) / **наламати** ~ [нала¹мати дроў] (Зар, МК, МО, Км, Кар, Кос, Нс, Нг, Кдр, Ктг, Остр, Жбч).

нарубати дров кому [нару¹бати дроў] ‘нашкодити’ (МО, Виг, Клб, Лдхк).

ДРОЖ

бере в дрож кого [бе¹ре ў др¹ож] ‘змерзнути’ (Кос).

ДРУЗИ

піти до друзів [п'і¹ти до др¹уз'іў] ‘померти’ (Тст).

ДУБ

***дуба дала** [Свидницький, 437].

***сказавесь, так як дурний з дубу вірвався** [Номис, 298].

винести під дуби [вине¹сти п'ід ду¹би] ‘поховати’ (Вск).

відкинути дуба [в'ід¹кинути дуба] ‘померти’ (Кнщ).

впасти з дуба [в¹пасти з дуба] ‘дурний’ (См, Плп, Осл, Ант, ВО, В.Солиха, Грц, ЛсВл).

врізати дуба [в¹р'ізати дуба] ‘померти’ (у всіх н. п.).

врізати дуба раньше сроку [в¹р'ізати дуба ран'ше с¹року] ‘вчинити самогубство’ (СУ).

глухий, як дуб [глу¹хий як дуб] ‘недочувати’ (Км).

дати дуба [ˈдати ˈдуба] 1. ‘померти’ (у всіх н. п.). 2. ‘дуже змерзнути’ (ПХ).

з дуба геннутися [з ˈдуба ˈгеннутисˈа] ‘дурний’ (Виг, Кар, Грц, Пчск).

занести під дуб [заˈнести п’ід дуб] ‘поховати’ (Тмк).

крепкий, як дуб [кˈрепкій йак дуб] ‘про сильного чоловіка’ (Слоб).

ставати дуба [стаˈвати ˈдуба] ‘впиратися, не підкоряється’ (МК, Крив).

ставати дубом [стаˈвати ˈдубом] ‘не скоряться’ (Жовт).

стати дуба [сˈтати ˈдуба] ‘не скоряться’ (Крч, МшКт).

стати дубом [сˈтати ˈдубом] ‘не скоряться’ (Жовт).

стояти, як дуб [стоˈйати йак дуб] ‘стояти непорушно’ (См, Мшн) /

стуяти ~ [стуˈйати йак дуб] (Січ).

чуть дуба не дати [чутˈ ˈдуба не ˈдати] ‘дуже змерзнути’ (Куг).

ДУБИНКА

занести під дубинку кого [заˈнести п’ід дубинку] ‘поховати’ (Рзд).

ДУГА

зігнуло в дугу кого [з ˈігнуло ʔ дугу] ‘дуже голодний’ (Влн).

ДУЖЧИЙ

робитися дужчим [роˈбитисˈа ˈдуичим] ‘набиратися сил’ (Влн).

ДУЛЯ

воронам дулі крутити див. ВОРОНА.

горобцям дулі давати див. ГОРОБЕЦЬ.

горобцям дулі показувати див. ГОРОБЕЦЬ.

горобцям дулі тицяти див. ГОРОБЕЦЬ.

заробити дулю [зароˈбити ˈдул ʔ] ‘мало заробити’ (Вр).

заробити дулю з маком [зароˈбити ˈдул ʔ з ˈмаком] ‘нічого не заробити’ (Кос).

ДУМКА

бідний думкою багатіє [ˈб’ідній ˈдумкойу багаˈт’ійє] (Взв).

бідний думкою радіє [ˈб’ідній ˈдумкойу раˈд’ійє] ‘потішати себе намірами, сподіваннями’ (Ор, Ктк, Зсл).

думки їдять кого [думˈки їїˈд’ат ʔ] ‘сумніватися’ (Кар).

дурень думкою багатіє див. ДУРЕНЬ.

дурне думкою радіє [дур^{не} |думкоюу ра^д'ііє] ‘безцільно мріяти’ (Лдхк).

дурний думкою багатий [дур^{ний} |думкоюу ба^гатиї] ‘потішати себе намірами, сподіваннями’ (Дов).

дурний думкою багатіє [дур^{ний} |думкоюу бага^т'ііє] ‘потішати себе намірами, сподіваннями’ (Кадк, Ярм, СУ, См, Плп, Сл, Лдхк).

дурний думкою радіє [дур^{ний} |думкоюу ра^д'ііє] ‘потішати себе намірами, сподіваннями’ (См, Плп, Осл, Шидл).

мати думку [ма^{ти} |думку] ‘сподіватися’ (Цик).

прийшло на думку [при^єїш^{ло} на |думку] ‘пригадати’ (Км).

спало на думку [с^пало на |думку] ‘здогадатися’ (Осл, Січ, Рмнк).

ДУНАЙ

піти за Дунай [п'і^{ти} за Ду^{на}ї] ‘вчинити самогубство’ (Жнб).

ДУПЕЛЬ

дупеля з'їсти [дупел'а з'ї^{сти}] ‘померти’ (Млм, Брж).

ДУР

дур в голові в кого [дур у голо^в'і] ‘бешкетувати’ (Нів).

дур з голови вийшла кому [дур з голо^ви |вийшла] ‘порозумнішати’ (Км, Жбч, Кдр, Нів).

дур заходить кому [дур за^ходи^єт] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Кур).

дур заходить в голову [дур за^ходит' у |голову] 1. ‘бешкетувати’ (Коз). 2. ‘заподіяти собі смерть’ (Кдр).

ДУРАК

прикидатися дураком [прики^датис'а дура^ком] ‘впіратися’ (Шум, Шмк).

ДУРАЧОК

дурачка валяти [дурач^ка ва^л'ати] ‘прикидатися’ (Скл).

ДУРЕНЬ

*дурень дурнем [Номис, 292].

*носиця, як дурень з писанкою [Номис, 147].

валяти дурня [ва^л'ати |дурн'а] ‘нічого не робити, лінуватися’ (Жовт).

взяти за дурня кого [у^з'ати за |дурн'а] ‘обманути’ (Корм).

грати дурня [грати дурн'а] 'прикидатися' (Крив, Злч, Дов, Став, ПО, Баг, Остр, Куг, Клб, Слм, Нг, Пж, СГ, Нів, Зел, Нг, МК, Км, Кар, Влн, Виг, Пж, Ор, Циб, Жбн, ЧрЗр, Пдс, Взв, Сл, Осл, Крвч, Вер, Плп, Нс, Йсп, Жбч, МлШк, Скл, Дзел, Кдр, ВС, Коз, Нов, Мжгр). 2. 'жартувати' (Чр, МлШк).

дурень думкою багатіє [дуре"н' |думкою бага"т'ійє] 'потішати себе намірами, сподіваннями' (Слоб).

дурня клеїти [дурн'а к'лейіти] 'прикидатися' (МО, Кар, Кад, Нг, СГ) / ~ **клеяти** [дурн'а к'л'ейіати] (Пж).

дурня клеїти з себе [дурн'а к'лейіти себе"] 'прикидатися' (Рмнк).

дурня ліпити [дурн'а л'і'пити] 'прикидатися' (Остр, Рмнк).

корчити дурня [корчи"ти дурн'а] 'прикидатися' (Ор, Дер, Взв, Кшл).

лишити в дурнях кого [ли"шити у' дурн'ах] 'обдурити' (Клб).

обіцянка цяцянка, а дурневі радість див. ОБІЦЯНКА.

пошити в дурні кого [по"шити у' дурн'і] 'обманути' (СГ, Кдр, Остр, Зел, Корм, МК, Км, Кар, Виг, Кос, Пж, Грн, Пдс, Йсп, Клб).

робити з себе дурня [ро"бити 'с:ебе" дурн'а] 'прикидатися' (Сутк, Коз, Нс).

розмріявся дурень [розм'р'іяує'а дурен'] 'марно сподіватися' (Ор).

ДУРІЙКА

дурійка напала на кого [ду'р'ійка на"пала] 'бешкетувати' (Авр, Кур, Нов, Мих, ЧрЗр).

ДУРІСТЬ

вибити дурість з кого [виби"ти дур'іс'т'] 'робити покірним' (МК).

ДУРКА

дурка в голову зайшла кому [дурка у' голову зайшла] 'сердитися' (Кар).

дурка напала [дурка на"пала] 'бешкетувати' (Км, Кар).

дурки в голові [дурки у' голо"в'і] 'дурний' (Сутк).

дуркою зацікавитися [дуркою зан'і"матис'а] 'ледарювати' (Плп).

дуркою маїтися [дуркою майітис'а] 1. 'бешкетувати' (Плп). 2. 'ледарювати' (Мих).

страдати дуркою [стра"дати дуркою] 'безцільно мріяти' (Дун).

ДУРМАН

дурман в голову вдарив кому [дур¹ман у¹ |голова у¹дариу¹] ‘сердитися’ (Кар).

дурман в голову поселився кому [дур¹ман у¹ |голова посе¹лиу¹с¹а] ‘дурний’ (Влн).

дурману наїстися [дур¹ману на¹їістис¹’а] ‘дурний’ (Км, Якмц).

дурману об’їстися [дур¹ману об¹їістис¹’а] ‘говорити дурниці’ (Плп).

ДУРНЕ

дурне молоти [дур¹не мо¹лоти] ‘брехати’ (МК).

ДУРНИЙ

*алежто дурний, аж куриця! [Номис, 294].

грати дурного [г¹рати дур¹ного] ‘прикидатися’ (Кур, Нов, Внк, Плп).

дурне радіє ‘безцільно мріяти’ [дур¹не ра¹д¹їїє] (Нвс).

дурний став [дур¹ний стау¹] ‘збожеволіти’ (Внк, ВлЗз, Мнц).

дурний, аж крутиться [дур¹ний аш к¹рути¹’а] ‘дуже дурний’ (ВЯ, Якмц).

дурний, аж підскакує [дур¹ний аш п¹ітс¹какуїє] ‘дуже дурний’ (Клч).

дурний, аж піщить [дур¹ний аж п¹ішчит¹] ‘дуже дурний’ (ВС, ВО).

дурний, аж проситься [дур¹ний аш п¹росиц¹’а] ‘дуже дурний’ (МК, Мнц).

дурний, аж ся крутить [дур¹ний аж с¹’а к¹рути¹’т] ‘дуже дурний’ (Кур).

дурним зробитися [дур¹ним зро¹битис¹’а] ‘збожеволіти’ (Кур, МліОн).

кікотять, як дурні [к¹’ікот¹’ат¹’ йак дур¹н¹’і] ‘сміятися’ (Лдхк).

наробитися, як дурний [наро¹битис¹’а йак дур¹ний] ‘тяжко наробитися’ (Пдс).

показувати дурного [по¹казувати дур¹ного] ‘прикидатися’ (МК).

пошити в дурних кого [по¹шити у¹ дур¹них] ‘обманути’ (Плп).

робити дурного з кого [ро¹бити дур¹ного] ‘насміхатися’ (Внк, Коз).

робити з себе дурного [ро¹бити |с:ебе¹ дур¹ного] ‘прикидатися’ (Клб, Нг, Нс, Внк).

робити когось дурним [ро¹бити ко¹гос¹’ дур¹ним] ‘обманювати’ (Мих).

сміяться, як дурні [*с'м'і'йац'а йак дур'н'і*] ‘реготати’ (Нвс).

як дурні [*йак дур'н'і*] ‘бешкетувати’ (Нвс).

ДУРНИК

*пошився у дурники [Номис, 293].

дурника грати [*дурни'єка г'рати*] ‘прикидатися’ (Дзел, Зел, Коз, Скл, Злч, Зар, Корм, Дун, Нс, Вер, Осл, Кар, Плп, Кдр, Кос, Слоб, Жбч, Йсп).

дурника кидати [*дурни'єка кидати*] ‘прикидатися’ (Плп).

дурника строїти [*дурни'єка ст'ройіти*] ‘прикидатися’ (Плп).

дурника шити [*дурни'єка шити*] ‘прикидатися’ (Кар, МО, СУ).

зробити дурником кого [*зробити дурником*] ‘обманути’ (Мк, Йсп).

ДУРНИЦЯ

впороти дурницю [*йпо'проти дур'ниц'у*] ‘помилитися’ (Дер).

дурниці молотити [*дур'ниц'і молотити*] ‘говорити нісенітниці’ (Плп).

ДУХ

*дух спустити [Левченко, 89].

*духу пускається ‘помирає’ [Грінченко, III, 500].

*ні хуху, ні духу [Франко, I, 116].

аж дух сперло [*аж дух с'перло*] ‘злякатися’ (Злч).

аж дух захопило [*аж дух захо'пило*] ‘захоплення, подив, обурення’ (Шм).

Богови дух віддати див. БОГ.

вибитися з духу [*вибитис'а з духу*] ‘задохатися’ (Куг).

випустити дух [*випусти'єти дух*] ‘померти’ (Глб, ГГ, Брж, Дзвч).

дух відвести [*дух в'ід'вести*] ‘перепочити’ (Кар, Нс, Пж, Жовт, ВС, СГ, Слоб, Баг, Жбч).

дух забило [*дух за'било*] ‘важко дихати’ (МК, Кар, Влн).

дух заперло [*дух за'перло*] ‘важко дихати’ (Внк, МК).

дух затримати [*дух зат'римати*] ‘не дихати’ (Ор).

дух перебило [*дух пе''ре''било*] ‘відчувати страх’ (Мк, Лдхк).

дух перевести [*дух пе''ре''вести*] ‘перепочити’ (МК, Плп, Крч, Остр, Клб, Вер, МшКт, Жбч, Сл, Пж, ЧрЗр, Жбн, СГ, Став, Січ, ПО, ВС, Нс).

дух перехопило [дух не^нре^нхо^нпило] ‘важко дихати’ (Зар).

дух підпирає [дух п’итни^нрайе] ‘важко дихати’ (Мк).

дух сперло [дух с^нперло] ‘не дихати’ (Нг).

духа отдати [духа о^нд:ати] ‘померти’ (Дзвч).

занепасти духом [зане^нпасти^н духом] ‘зневіритися’ (Осл, Остр, Грн, Пж, Пдс).

заперти в собі дух [за^нперти^н у^н соб’і дух] ‘важко дихати’ (Ів, Крив).

ледве дух переводити [ледве дух не^нре^нводити] ‘важко дихати’ (См, МО, Км, ПО, Став, ЧрЗр).

набиратися духу [наб^нратис’а^н духу] ‘відважитися, насмілитися’ (Авр, МшКт, Скл).

насилу дух випускати [на^нсилу^н дух ви^нпус^нкати] ‘важко дихати’ (Рахн).

насилу дух переводити [на^нсилу^н дух не^нре^нводити] ‘втомитися, наробитися’ (Січ, Крив, Остр, Клб, Вер, Ппн).

не годен духу витягнути [не^н годе^нн^н духу вит’агнути] ‘важко дихати’ (Цик).

ні слуху, ні духу див. СЛУХ.

піддало духу кому [п’ід:ало^н духу] ‘покращився настрої’ (Лдхк, Івах).

спустити дух [спус^нтити^н дух] ‘померти’ (Січ, Ччл, Ор, Лтв, МП).

щоб духу і не було [ш^нчоб^н духу і не^н було] ‘про чийсь небажану присутність’ (Шм).

ДУША

*глибоко запало мені в душу [Свидницький, 413].

*горить, як за умерлого душу [Номис, 609].

*душа в п’яти так і посунулася [Свидницький, 441].

*душа його чула [Свидницький, 443].

*лежить, наче камінь на душі [Номис, 482].

*на той світ душа перейде [Свидницький, 413].

*ходиш, неначе як гріх без душі [Номис, 486].

*чого ти стоїш над моєю душею [Номис, 156].

аж в душу змерзнути [аж у^н душу з^нмерзнути] ‘дуже змерзнути’ (Слоб).

аж душа в п'ятах [аш душа ʏ п'ятах] ‘дуже налякатися’ (СГ, Нг, Авр, Рмнк).

аж душа труситься [аж душа т|русѝ'ц'а] ‘дуже змерзнути’ (Зел).

аж лекше на душі стало [аж лекше на душ'і с'тало] ‘заспокоюватися’ (Вар, Шидл, Корм, Остр).

Бог прийняв душу див. БОГ.

брати за душу [б|рати за |душу] ‘хвилювати, будити сумління’ (Шм).

в душі відпустило [ʏ |душ'і в'ід^мпус'тило] ‘заспокоїтися’ (Влн).

в душі похололо [ʏ душ'і похо'лоло] ‘злякатися’ (См).

в очи світе, поза очи душу рве див. ОКО.

від душі відійшло [в'ід душ'і в'ід'ійш'ло] ‘перестати хвилюватися’ (МК).

від душі відлягло [в'ід душ'і в'ідл'а'гло] ‘перестати хвилюватися’ (См, Кос, Жовт, Жбч, СГ).

відвести душу [в'ід'вести |душу] ‘висловлювати кому-небудь те, що наболіло, поділитися своїми переживаннями’ (Шм).

віддати Богові / Богу / Богови душу див. БОГ.

віддати Богові душу, а землі тіло див. БОГ.

віддати душу [в'і|д:ати |душу] ‘померти’ (Блг, Спг).

віддати душу дияволові [в'і|дати |душу ди^ейаволов'і] ‘вчинити самогубство’ (Днс).

віддати душу злому духові [в'і|дати |душу з'лому |духов'і] ‘вчинити самогубство’ (Чнк).

віддати душу нечестивому [в'і|дати |душу не^нче^нс'тивому] ‘вчинити самогубство’ (Волиця Теофіп.).

віддати душу нечистому [в'і|дати |душу не^нчистому] ‘вчинити самогубство’ (у всіх н.п.)

віддати душу рогатому [в'і|дати |душу ро'гатому] ‘вчинити самогубство’ (Івц).

віддати злому душу [в'і|дати з'лому |душу] ‘вчинити самогубство’ (Крвч).

віддати чорту / чортові / чортови душу див. ЧОРТ.

відійшла душа [в'ід'ійшла душа] ‘померти’ (Жищ).

відкривати душу [в'і|кри'вати |душу] ‘виявляти суть’ (Влн).

відлетіла душа [в'ідле^лт'іла ду^лша] ‘померти’ (Жищ).

відпустити душу [в'ітпус^тити ду^шу] ‘померти’ (Плс).

вложувати душу [у^лложувати ду^шу] ‘дуже старатися’ (Гел, Пшкц, Бб).

вспокоїти душу [ўспо^койіти ду^шу] ‘померти’ (Кар).

втихомирити душу [ўти^хо^мири^ти ду^шу] ‘перестати хвилюватися’ (Виг).

гадюка на душі в’ється див. ГАДЮКА.

гризти за душу кого [з^ристи за ду^шу] ‘набридати, завдавати мук’ (Плп).

дати лихому душу [дати ли^лхому ду^шу] ‘вчинити самогубство’ (Кчб, Грз).

до душі припасти [до ду^ши і при^лпасти] ‘сподобатися’ (Лдхк, Нс).

душа болить [ду^лша бо^лит’] ‘хвилюватися’ (Кос, Скл) / ~ болит [ду^лша бо^лит] (Кад, Шидл). 2. ‘сумувати’ (МК).

душа в п’ятах [ду^лша ў н’йа^тах] ‘злякатися’ (Вар, Остр, Нг, Клб, Нів, Внк, Виг, Зар, МК, Нг, Ор, Плп, ПХ, Зсл, Вzv, СГ, МлШк, Скл, Кдр, Мшн, Вер, Авр, ЧрЗр, Став, Куг, Осл, Пдс, Нс, Бл, Рмнк) / ~ в п’стах [ду^лша ў н’йе^тах] (Зел). 2. ‘хвилюватися’ (Вар, Йсп) / ~ в п’яти [ду^лша ў н’йа^ти] (Клб).

душа в п’ятках [ду^лша ў н’йа^тках] ‘злякатися’ (Дун, Остр, Коз, Грн).

душа в п’яти втікла [ду^лша ў н’йа^ти ўт’ік^лла] ‘злякатися’ (Бл, Км) / ~ втікля [ду^лша ў н’йа^ти ўт^ік^лла] (Осл).

душа в п’яти забігла [ду^лша ў н’йа^ти за^біг^лла] ‘дуже злякатися’ (Кос).

душа в п’яти залізла [ду^лша ў н’йа^ти за^ліз^лла] ‘дуже злякатися’ (Зел, МлШк).

душа в п’яти йде [ду^лша ў н’йа^ти їде] ‘почати хвилюватися’ (Нг).

душа в п’яти сховалася [ду^лша ў н’йа^ти схо^валас’а] ‘злякатися’ (Рахн, СУ, Шидл).

душа уйшла в п’яти [ду^лша уїш^лла ў н’йа^ти] ‘злякатися’ (ЧрЗр).

душа в тілі [ду^лша ў т’і^лі] ‘бути при смерті’ (Корм).

душа виходит [ду^лша ви^лходи^т] ‘помирати’ (Злнч).

душа відчуває [ду^лша в’ітчу^лває] ‘передчувати’ (Плп, Кур).

душа віщує [ду¹ша в¹іш¹чує] ‘передчувати біду’ (Нг, Пж, Пдс).
 душа вмерла [ду¹ша у¹мерла] ‘померти’ (Злнч).
 душа з тіла рветься [ду¹ша с¹т¹іла р¹вец¹’а] ‘хвилюватися’ (Лдхк).
 душа забила в п’ятки [ду¹ша за¹билас¹’ у¹ п¹йатки] ‘відчувати страх’ (Скл).
 душа забігла у п’ятки [ду¹ша за¹б¹ігла у¹ п¹йатки] ‘відчувати страх’ (Кдр).
 душа завмерла [ду¹ша за¹у¹мерла] ‘злякатися’ (Влн).
 душа зайшла в п’яти [ду¹ша зай¹шла у¹ п¹йати] ‘відчувати страх’ (Нів).
 душа мліє [ду¹ша м¹л¹’їє] ‘хвилюватися’ (Влн).
 душа не на місці [ду¹ша не¹ на¹ м¹’іс¹’ц¹’і] ‘хвилюватися’ (См).
 душа охолола [ду¹ша охо¹лола] ‘відчувати страх’ (Бб, Ктк).
 душа палає [ду¹ша на¹лає] ‘відчувати інтимні почуття’ (Влн).
 душа перевертається [ду¹ша пере¹ве¹р¹тайєц¹’а] ‘хвилюватися’ (См).
 душа передчує [ду¹ша не¹ре¹ч¹:у¹ває] ‘відчувати тривогу’ (Ктг).
 душа підказує [ду¹ша п¹’іт¹казує] ‘передчувати біду’ (Кос).
 душа пішла [ду¹ша п¹’ішла] ‘померти’ (Чрн).
 душа пішла в п’яти [ду¹ша п¹’ішла у¹ п¹йати] ‘відчувати страх’ (Дер, Кур, МО, Коз, Кур).
 душа пішла в п’ятки [ду¹ша п¹’ішла у¹ п¹йатки] ‘відчувати страх’ (Став, Вер).
 душа плаче [ду¹ша п¹лаче] ‘журитися’ (Кар).
 душа покинула тіло [ду¹ша по¹кинула т¹’іло] ‘померти’ (Вкт, Йсп).
 душа прощає з світом [ду¹ша прош¹чайєс¹’е с¹:в¹’ітом] ‘бути при смерті’ (Жзн).
 душа ридає [ду¹ша ри¹дає] ‘журитися’ (Сахк).
 душа співає [ду¹ша с¹п¹’іває] ‘радіти’ (Нг).
 душа стала на мірі [ду¹ша с¹тала на¹ м¹’ір¹’і] ‘заспокоїтися’ (Січ, Вер, Кдр, Цик, Злч).
 душа стоїть спокійна [ду¹ша сто¹їт спо¹коїна] ‘заспокоїтися’ (Лсв).
 душа сховалася в п’яти [ду¹ша схо¹валас¹’ у¹ п¹йати] ‘злякатися’ (Куг, Мшн, Нс).
 душа терпне [ду¹ша т¹ерпне] ‘хвилюватися’ (Кос).

душа чує [ду¹ша¹ чуйє] ‘передчувати’ (Коз, ПО, Нс, Крив, Км, МшКт, Нг, СГ).

душа чує [ду¹ша¹ чуйє] ‘передчувати’ (Дер, Влн, Кар, См, Ярм, СГ, Нг, СУ, Кшл).

душою чути [ду¹шойу¹ чуту] ‘передчувати’ (Рмнк, Коз, Кшл, МлШк, Авр, Кадк, Жовт) / **душов** ~ [ду¹шоў¹ чуту] (Бл) / **душею** ~ [ду¹шейу¹ чуту] (Мк, Авр, МлШк).

душу витягнути [ду¹шу¹ вит¹ агнути] ‘померти’ (Дзвч).

душу зав’язати [ду¹шу¹ заўйа¹зати] ‘схвднути’ (ПХ).

за душою ні копійки [за ду¹шойу¹ н¹ і ко¹п¹ ійки] ‘бідний’ (Кдр).

залити душу [за¹лити¹ ду¹шу] ‘напитися алкогольних напоїв’ (Шидл).

занапастити душу [зана¹пастити¹ ду¹шу] ‘вчинити самогубство’ (Нг, Баг, Ппл).

запасти в душу кому [за¹пастити¹ ў¹ ду¹шу] ‘сподобатися’ (Гел, Жзн, Слоб, Нов, Куг, Ор, Зар, Дун, Нг, МО, Км, Грб, ЧрЗр, Жбч, Рмнк, ВС).

запродати душу [за¹продати¹ ду¹шу] ‘вчинити самогубство’ (Крст).

заяча душа [зай¹ача ду¹ша] ‘боягузлива людина’ (Грн, Остр).

згубити душу [згубити¹ ду¹шу] ‘вчинити самогубство’ (СУ, Ппл).

змерз, аж душа труситься [змерз аж ду¹ша т¹русиц¹а] ‘змерзнути’ (МлШк).

змякнути в душі [з¹м¹ акнути¹ ў¹ ду¹ш¹ і] ‘злякатися’ (Січ).

камінь з душі відляг див. КАМІНЬ.

камінь з душі впав див. КАМІНЬ.

камінь з душі звалився див. КАМІНЬ.

камінь на душі див. КАМІНЬ.

коти на душі шкрабають / шкребають / шкребуть / шкребут / шкребуться див. КІТ.

кривити душею [к¹ривити¹ ду¹шейу] 1. ‘прикидатися’ (Куг, СГ, Крив, Клб, Куг) / ~ **душою** [к¹ривити¹ ду¹шойу] (Рмнк). 2. ‘обманювати’ (МО, Км, Виг).

кривити душу [к¹ривити¹ ду¹шу] ‘прикидатися’ (Мк).

легко на душі [лехко на ду¹ш¹ і] ‘перестати хвилюватися’ (Грн).

лізти в душу кому [л¹істи¹ ў¹ ду¹шу] ‘завдавати мук; робити неприємність’ (Кад).

мати Бога в душі *див.* БОГ.

мати заячу душу [мати за'йачу |душу] 'про боягузливу людину' (Плп).

на душі відлягло [на ду'ш'і в'ідл'аг'ло] 'заспокоїтися' (Гел, Грб).

на душі стало легше кому [на ду'ш'і с'тало |легше] 'перестати хвилюватися' (Блщк).

на душі не ладно [на ду'ш'і не^u |ладно] 'мати погані передчуття' (Нів).

на душі потепліло [на ду'ш'і поте^uп'л'іло] 'відчувати спокій після довгого хвилювання' (Дер).

на душі тривожно [на ду'ш'і три'вожно] 'передчувати' (Грб).

найважчий камінь з душі звалився *див.* КАМІНЬ.

наклепати на душу кому [накле^uп'ати на |душу] 'завдавати мук; робити неприємність' (Ор, Ктк, Дов, Бб, Взв).

наплювати в душу кому [напл'у'вати у |душу] 'завдавати мук; робити неприємність' (Шидл, Сахк, МК, Нів).

не брати до душі [не^u б'рати до ду'ши] 'не турбуватися' (Плп).

не мати за душою ні гроша [не^u |мати за ду'шою н'і гро'ша] 'витратися' (Вар).

неспокійно на душі [не^u спо'к'ііно на ду'ш'і] 'хвилюватися' (Км).

ніби камінь з душі впав *див.* КАМІНЬ.

носити зло в душі *див.* ЗЛО.

отдать Богу душу / Богови / Богові / отдать Богові / водати *див.* БОГ.

пішла душа до раю [п'іш'ла ду'ша до |раіу] 'померти' (Рдк).

погубити душу [погу'бити |душу] 'вчинити самогубство' (Врхн).

покинути душу [по'кинути |душу] 'померти' (Блг).

положити душею [поло'жити ду'шею] 'померти' (Врхн).

помнякти душею [пом'н'акти ду'шею] 'змилосердитися' (Влн).

появилась на світ Божа душа *див.* СВІТ.

представилась душа Божа [пре^uдс'тави'лас' ду'ша |Божа] 'померти' (Нг).

прийняти Бога в душу *див.* БОГ.

прийняти Бога до душі *див.* БОГ.

припасти до душі кому [*при^eпасти до ду^ш'і*] ‘сподобатися’ (Нс, Кур, Лдхк).

продати душу дияволу [*про^дати ду^шу ди^яво^лу*] ‘вчинити самогубство’ (Остр, Грн, Івнкц, Клнв, Мхнк, Шрц, Врн).

продати чіюсь душу [*про^дати ч'і^юс' ду^шу*] ‘завдати неприємностей’ (Нів).

світло на душі в кого [*с'в'ітло на ду^ш'і*] 1. ‘закохатися’ (Вар). 2. ‘хороший настрій’ (См).

скаружити душу [*ска^ружити ду^шу*] ‘вчинити самогубство’ (Кур).

стояти над душею [*сто^йати над ду^шею*] ‘докучати’ (Циб, Шм) / ~
душою [*сто^йати над ду^шою*] ‘набридати’ (Нг).

сум упав в душу див. СУМ.

трасти душею [*тра^сти ду^шею*] ‘хвилюватися’ (Влн).

ходити за душею [*хо^дити за ду^шою*] ‘докучати’ (Злч).

ходити, як тіло без душі див. ТІЛО.

чорт душу взяв див. ЧОРТ.

чорт душу забрав див. ЧОРТ.

чуть з душі не вилізе [*чут' з ду^ш'і не^н вил'ізе*] ‘дуже старатися’ (Лсв).

щось не те на душі [*шчос не^н те на ду^ш'і*] ‘мати погані передчуття’ (Нів).

як камінь з душі див. КАМІНЬ.

ДУШОГУБСТВО

сам зробив си душоубство [*сам зро^би^в си ду^шо^уб^ство*] ‘вчинити самогубство’ (Тдр).

ДУШУНКИ

ягби не кошунки, то вилетіли б душунки див. КОШУНКИ.

ДЮРКА

заглядати в мишачу дюрку [*загл'а^дати ў ми^шачу д'урку*] ‘пильно спостерігати’ (Кад).

сопіти в дюрки [*со^п'іти ў д'урки*] ‘дихати’ (Ор, Взв).

ДЯК

вигрішатися, як п'яний дяк на дзвіницю [¹вигр'ішч^етис'а йак п'іаній д'ак на з'в'іниц'у] ‘дивитися, широко відкривши очі; дивуватися’ (Кос).

ДЯКА

*ні дяки ні ласки [Номис, 227].

ДЬОР

дати дьору [¹дати д'ору] ‘втікати’ (Коз, Пж, Кар, Кад, Пж, Бб, Осл, Йсп, Рмнк).

Е

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ходяча енциклопедія [ход'ача е^нциклопед'ія] ‘розумний’ (Дер, Пж, Ант, Олн).

Є

ЄНИКИ

понести на Єників [по¹нести на Й'ени^к'іу] ‘поховати’ (Глгч).

Ж

ЖАБА

*оце! наче жаба до очей лізе [Номис, 181].

*так глибоко, що жабі по око [Номис, 609].

вигрішити очі, як жаба з вочерету див. ОКО.

вигрішити очі, як жаба на світло див. ОКО.

дивитися, як жаба на світло [ди^елитис'а йак ¹жаба на с¹в'ітло] ‘розгубитися; дивитись і не бачити’ (Кур).

набратись, як жаба мулу [набр¹ратис' йак ¹жаба ¹мулу] ‘напитися’ (Зел, Злч, Січ, МлШк, Мжгр).

надутися, як жаба [на¹дутис'а йак ¹жаба] ‘виявляти незадоволення’ (Плп, Вар, Жовт).

надутися, як жаба на дощ [на¹дутис'а йак ¹жаба на дощ] ‘виявляти невдоволення’ (Дер).

ЖАР

дати жару ногам [*дати жару ногам*] ‘утікати’ (Влн).

жар на серці в кого [*жар на серці*] ‘закохатися’ (Пж, Пдс).

кинути жару в вогонь [*кинути жару у вогонь*] ‘погіршувати, ускладнювати становище’ (Кудр, Скл).

насипати жару за пазуху кому [*насипати жару за пазуху*] ‘завдати мук’ (Дун).

ЖАЛОБА

носити жалобу [*носити жалобу*] ‘сумувати’ (Цик).

ЖАЛЬ

аж жаль бересе [*аж жаль бересе*] ‘дуже уболювати за кого-, щонебудь’ (Шм).

жаль бере [*жаль бере*] ‘сумувати’ (Зар).

ЖДАНИКИ

годувати жданиками кого [*годувати жданиками*] ‘не виконувати обіцянки’ (Км).

ЖЕБРАК

пустити в жебраки кого [*пустити у жебраки*] ‘довести до бідності’ (МО, ВС, Пж, Нс, СГ, Пдс).

ЖЕЧІ

збирати жечі на плечі [*збирати жечі на плечі*] ‘тікати’ (Влн).

ЖИВЕ

брати за живе [*брати за живе*] ‘щось викликає сильні почуття’ (Ктг, Лдхк, Нвс).

взяти за живе [*взяти за живе*] ‘щось викликає сильні почуття’ (Шм).

ЖИВИЙ

*ні живий, ні вмерлий [Номис, 304].

*ні живий, ні мертвий [Номис, 219].

допекти до живого кого [*допекти до живого*] ‘завдати мук’ (Лсв, Дер).

ні живий, ні мертвий [*ні живий ні мертвий*] ‘перелякатися’ (Кдр).

ЖИВІТ

аж живіт болить [*аж живіт болить*] ‘багато з’їсти’ (Сщц).

аж живіт тріщить [аж жи^ев'іт тр'іш'чит'] ‘багато з’їсти’ (Нів).

аж за живіт взється [аж за жи^ев'іт ў'з'етис'а] ‘реготати’ (ШМ).

аж за живота братися [аж за жи^ево|та б|ратис'а] ‘дуже сміятися’ (Плп).

в животі буркоче [ў жи^ево|т'і бур|коче] ‘дуже голодний’ (Лсв).

в животі бурчит [ў жи^ево|т'і бур'чит] ‘голодний’ (Цик, Плп).

в животі вуркає [ў жи^ево|т'і вур|кає] ‘голодний’ (Плп).

в животі гуде [ў жи^ево|т'і гу|де] ‘голодний’ (Нів).

живіт до крижей приріс [жи^ев'іт до к|рижеї при^ер'іс] ‘дуже худий’ (Коз). **живіт до плечів прилип** [жи^ев'іт до п|леч'іў при^елип] ‘дуже худий’ (Плп) / ~ **плечей** ~ [жи^ев'іт до пле^чеї при^елип] (Дер) / ~ **плічей** ~ [жи^ев'іт до пли^чеї при^елип] (Шидл).

живіт до спини прилип [жи^ев'іт до с|пини при^елип] ‘дуже худий’ (Кос, Крч, ВС, Нів, Мк, Нс, СГ, Слоб, Йсп) / ~ **спини** ~ [жи^ев'іт до спи^чни при^елип] (Внк).

живіт до спини присох [жи^ев'іт до с|пини при^есох] ‘дуже худий’ (Ктк, Взв, Зсл).

живіт до хребта прилип [жи^ев'іт до хре^п|та при^елип] 1. ‘дуже худий’ (Кур, Лсв, См, МК). 2. ‘дуже голодний’ (Кос).

живіт до хребта присох [жи^ев'іт до хре^п|та при^есох] ‘дуже худий’ (Влн, Рахн, Км, Дер).

живіт до хребта пристав [жи^ев'іт до хре^п|та при^естаў] ‘дуже худий’ (Корм).

живіт запавсі до крижий [жи^ев'іт за|паўс'і до кри^чеї] ‘дуже худий’ (Цик).

живіт надривати [жи^ев'іт надри|вати] ‘дуже сміятися’ (Циб, СУ, Ярм, Осл).

живота від’їсти [жи^ево|та в'ід'їісти] ‘погладшати’ (Лсв).

живота наростити [жи^ево|та нароc|тити] ‘погладшати’ (Дун).

зав’язати вузлом на животі див. ВУЗОЛ.

за живіт братися [за жи^ев'іт б|ратис'а] ‘дуже сміятися’ (Нг, Дзел).

закласти руки на живіт див. РУКА.

мати Бога в животі див. БОГ.

набити живота [на|бити жи^ево|та] ‘наїстися’ (Клб).

нажерти живіт [на¹жерти жи^{е1}в'іт] ‘погладшати’ (См).

наїсти живіт [на¹їсти жи^{е1}в'іт] ‘поправитися’ (Дзел).

накласти живота [на^ккласти жи^ево¹та] ‘багато з’їсти’ (Гел, Грб).

напхати живота [на^пхати жи^ево¹та] ‘наїстися’ (Км, СГ, Ярм, ПО, ВЗВ).

присохся живіт [при^{е1}сохс'а жи^{е1}в'іт] ‘дуже худий’ (Кад).

через живіт плечі чухає [ч¹ере^уз жи^{е1}в'іт п¹леч'і чухайе] ‘дуже худий’ (Гр, Кшл).

через живіт хребет чіхрає [ч¹ере^уз жи^{е1}в'іт хр^{е1}бет ч'іхрайе] ‘дуже худий’ (Злч).

через живіт хребет чухає [ч¹ере^уз жи^{е1}в'іт хр^{е1}бет чухайе] ‘дуже худий’ (Кос).

ЖИД

*багатий, як Жид на блохи [Номис, 106].

збиратися, як жиди на войну [зби¹ратис'а йак жи¹ди на во¹ну] ‘повільно’ (Мшк).

йти жидам воду носити [їти жи^е да¹м во¹ду но¹сити] ‘пропасти’ (Кад).

крутитися, як жид на гімні [кру¹титис'а йак жид на г'ім¹н'і] ‘бешкетувати’ (Сахк).

помогти, як жид німцям [помох¹ти йак жид н'ім¹ц'ам] ‘не допомогти’ (Гел, Грб).

розумний, як чотири жиди вкупі [ро¹зумній йак чо¹тири жи^{е1}ди у¹куп'і] ‘розумний’ (Сахк).

ЖИДИКИ

аж жидики в очах [аж жи¹ди^еки в о¹чах] ‘дуже голодний’ (Кад).

ЖИЗНЬ

жизнь покончити [жизн' по¹кончи^ети] ‘вчинити самогубство’ (Клн).

прийти до життя [при^{е1}їти до жи¹з'н'і] ‘видужувати’ (Внк).

ЖИЛА

*почув короля в жилі (притих з переляку) [Номис, 217].

ЖИЛЕТКА

заробити від желетки рукави [заро¹бити в'ід^м же^{у1}л'етки рука¹ви] ‘нічого не заробити’ (Кур).

заробити до желетки рукава [*заро|бити до же^летки рука|ва*] ‘нічого не заробити’ (Ктг).

ЖИЛУДОК

жилудок підтянуло [*жи^лудок п^іт:’аг^нуло*] ‘дуже голодний’ (Кар).

набити жилудок [*на|бити жи^лудок*] ‘наїстися’ (Цик).

ЖИР

біситися жиру [*б^і’ситис’а |ж:иру*] ‘вередувати’ (Гел, Лдхк).

заплити жиром [*зап|лити |жиром*] ‘погладшати’ (Дов).

і пальця помачати в жир не хватить див. ПАЛЕЦЬ.

казитися жиру [*ка|зитис’а |ж:иру*] ‘вередувати’ (Плп).

набирати жиру [*наби|рати |жиру*] ‘гладшати’ (Коз, Мк).

накласти жиру [*нак|ласти |жиру*] ‘погладшати’ (Кос).

порости жиром [*поро|сти |жиром*] ‘погладшати’ (Нів).

ЖИРАФА

доходить, як до жирафи [*до|ходить’ йак до’ жи|рафи*] ‘повільно думати’ (См, Гел, Ант, ВО, Клчв, Мнц).

ЖИТИ

можна жити [*|можна |жити*] ‘схвально відгукуватися на щось, добре’ (Ствк).

ЖИТТЯ

*а ні до любові, а ні до життя [Номис, 304].

*життя провадить собаче [Номис, 129].

*таке добре (або: красне), як моє життя [Номис, 343].

вбити своє життя [*в|бити с|воє жи^т’а*] ‘вчинити самогубство’ (Кмр).

вкоротити життя [*в|коро|тити жи^т’а*] ‘вчинити самогубство’ (Рахн, Гол, Ясц, Зелн, Кшл, Глб, Кч, Вмц, Лтв).

втлумити життє [*вт|луми^т жи^т’е*] ‘вчинити самогубство’ (Кур).

життє провадити собаче [*жи^т’е про|вади^т со|баче*] ‘бідувати’ (Кур).

життя навчило [*жи^т’а на|чи^ло*] ‘мати досвід’ (Гел, Грб).

життя прожити [*жи^т’а про|жити*] ‘постаріти’ (Цик, Злч, Шум, Крч, Авр, Влх, ВС, Куг, Слм, Став, Жовт, Мжгр, ЧрЗр) / **життє** ~ [*жи^т’е про|жити*] (Нов).

збавити життя [з¹бави^ети жи¹т'а] 'вчинити самогубство' (Гпр).

звести рахунок з життям див. РАХУНОК.

звести рахунки з життям див. РАХУНОК.

згубити життя [згу¹бити жи¹т'а] 'вчинити самогубство' (Врхн).

мати Бога в житті див. БОГ.

обірвати життя [об¹ір¹вати жи^{е1}т'а] 'вчинити самогубство' (Нів).

опозоритись на все життя [оно¹зоритис' на ўсе жи¹т'а] 'вчинити аморально' (Ор, Зсл, Взв).

піти з життя [п¹і¹ти жи:и^{е1}т'а] 'вчинити самогубство' (Корм, Глб, Злж, Тлж, Зст, Гел, Тршв).

повертатися до життя [пове^ур¹тати^ес'а до жи^{е1}т'а] 'видужувати' (Км, Крч).

позбути життя [поз¹бути жи^{е1}т'а] (Сшц).

покінчити життя [по¹к¹інчи^ети жи^{е1}т'а] 'вчинити самогубство' (Лс, Зал-1, Брж, Мнст).

покінчити з життям [по¹к¹інчи^ети жи:и^{е1}т'ам] 'вчинити самогубство' (Шидл, Клб, Слм, Жбч, Кутелова Дунаєв., Мшц, Нов, Вzv, Ппл).

прийти в життя [при¹йти ў жи^{е1}т'а] 'народитися' (Лсв, Км).

прийти до життя [при^ейти до жи^ет'а] 'народитися' (Нів).

прощатися з життям [прош¹чатис'а з^{жс} жи^{е1}т'ам] 'бути при смерті' (Км).

скаржити життє [ска¹ржи^ети жи^{е1}т'е] 'вчинити самогубство' (Кур).

скінчити життє [ск¹ін¹чити жи^{е1}т'е] 'вчинити самогубство' (Мих).

ЖОВТОК

*жовтий, як жовток [Номис, 576].

ЖУРБА

впасти в журбу [ў¹пасти ў жур¹бу] 'журитися' (Мих).

журба бере кого [жур¹ба бе^ире] 'журитися' (Ів).

журба гризе кого [жур¹ба гри^езе] 'журитися' (Мих).

ходити в журбі [хо¹дити ў жур¹б'і] 'сумувати' (Цик).

ЗАБУТИ

*забув, як заорав [Номис, 274].

ввіченки забути [в'іче^нки за^бути] ‘забути назавжди’ (Злч, Нс).

забути, як заорати [за^бути йак зао^рати] ‘забути назавжди’ (Влн, Кудр) / ~ **заворати** [за^бути йак заво^рати] (Рахн, Рмнк).

ЗАБИТИЙ

спати, як забитий [с^пати йак за^битий] ‘міцно спати’ (См, Внк, Авр, Жбн, Пдс, Лдхк, Нвс).

ЗАВІРЮХА

***тобі так хочеця робити, як старому псови в завірюху брехати** [Номис, 482].

ЗАВІШАТИСЯ

ади завішався [а^ди за^віша^є’а] ‘вчинити самогубство’ (СУ).

ЗАВТРАК

годувати завтраками [го^ду^вати за^втраками] ‘обіцяти, але не виконувати обіцяного’ (Шум, Шмк).

ЗАГАР

зайшов загар в голову кому [за^гшо^є за^гар ^є голо^ву] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Кур).

ЗАГИН

зайти в загин [за^гти ^є за^гин] ‘міцно спати’ (Кур).

ЗАД

засвітити задом [зас^в’і^тити за^дом] ‘тікати’ (Кос).

ЗАДНИЦЯ

задніцу лизати кому [за^д’н’и^цу ли^єзати] ‘улещувати когось’ (Дун, СУ).

задніцу мити кому [за^д’н’и^цу ми^тити] ‘улещувати когось’ (Дун).

мовчати, як задниця [мо^єчати йак за^дни^єц’а] ‘мовчати’ (Сахк).

обмити задницю кому [об^мити за^дни^єц’у] ‘обмовляти’ (Чр).

ЗАДНІЙ

задніх пасти [за^дн’іх па^{ст}ити] ‘відставати, бути позаду всіх’ (Шм).

ЗАЄЦЬ

***величаєцця, як заяць хвостом** [Номис, 143].

***вирвався, як заєць з конопель** [Номис, 219].

***він так боїця, як заяць бубна** [Номис, 218].

боятися, як заєц бубна [бо¹йатис'а йак¹зайец¹бубна] ‘дуже боятися’ (Злч).

трастись, як зайць [трас¹тис' йак¹зайіц'] ‘дуже боятися’ (Дун, Пшкц).

як зайцеві стоп-сигнал [йак¹зайцев'і стоп с'іг'нал] ‘не потрібний’ (Нів).

ЗАЙТИ

зайшло сім за вісім кому [зайш¹ло с'ім за¹в'іс'ім] ‘дурний’ (Км).

ЗАКЛАД

***закладом робити** ‘повільно робити, без поспіху’ [Грінченко, II, 48].

ЗАКЛИНИТИ

заклинило зовсім [зак¹лини¹ло¹зоўс'ім] ‘забути’ (Скл).

ЗАЛІЗО

йти, як вода дзілізо несе див. ВОДА.

ЗАЛУЧЧЯ

Санько з Залуча див. Санько.

ЗАМОК

будувати замок на піску [буду¹вати¹замок на п'іс¹ку] ‘безцільно мріяти’ (Злч).

будувати повітряні замки [буду¹вати¹по¹в'ітран'і¹замки] ‘безцільно мріяти’ (Зел, Км).

мурувати замки на леді [муру¹вати¹замки на¹лед'і] ‘безцільно мріяти’ (Рахн).

рот на замку див. РОТ.

ЗАНІМИТИ

ніби занімило кому [н'іби зан'і¹мило] ‘мовчати’ (Нг, Плп).

ЗАОРАТИ

***так, наче заорало!** [Номис, 274].

як заворало [йак заво¹рало] ‘забути’ (Цик).

ЗАПАРА

зробити запару кому [зро¹бити за¹пару] ‘нашкодити’ (Ор).

ЗАПОРИ

аж запарі зайшли [аж ¹запар'і зайш¹ли] ‘дуже змерзнути; втратити чутливість у кінцівках від холоду’ (Корм, Ор, Плп, Рахн, Чр, Клб, Жовт, Пж. Мк, Крч, СГ, Нов, Слм, Вер, Злч, Дер, Ів, Кос, Цик, Шидл).

аж запори позаходили [аж ¹запори^е поза¹ходи^ели] ‘дуже змерзнути; втратити чутливість у кінцівках від холоду’ (Лсв).

діставати запорі [д'іста¹вати ¹запор'і] ‘дуже змерзнути’ (Мих).

запар зайшов [¹запар зайш¹оў] ‘дуже змерзнути; втратити чутливість у кінцівках від холоду’ (Кар) / **запара** ~ [¹запара зайш¹оў] (Зар).

запарі зайшли [¹запар'і зайш¹ли] ‘дуже змерзнути; втратити чутливість в кінцівках від холоду’ (Куг, МК, ВС, Авр, Йсп, Коз) / **запарі** ~ [¹запарі^е зайш¹ли] (Ктг, МО, Нг, См) / ~ **зашли** [¹запарі^е заш¹ли] (Кур).

ЗАПРАВКА

вивезти під заправку [¹виве^узти п'ід за¹праўку] ‘поховати’ (Тпр).

ЗАРІЗАНИЙ

верещати, як зарізаний [ве^уре^уш¹чати йак за¹різаний] ‘голосно кричати’ (Злч).

ЗАРІЗАТИ

***хоць заріж, то не хоче!** [Номис, 150].

як одрізало [йак од¹р'ізало] ‘про несподіване припинення дії’ (Шм).

ЗАСВАТАНИЙ

стояти, як засватаний [сто¹йати йак зас¹ватаний] ‘не рушити з місця’ (Мшк).

ЗАСНУТИ

заснути вічним сном [зас¹нути в'ічни^ем сном] ‘померти’ (Сут).

заснути довічним сном [зас¹нути до¹в'ічни^ем сном] ‘померти’ (Дзвч).

заснути навіки [зас¹нути на¹в'іки] ‘померти’ (СО, Ччл, Блг, Вск, Влн, Кпс, Плх, Брж).

заснути назавжди [зас¹нути на¹заўжди] ‘померти’ (Дрч).

ЗАСЬ

знати зась [з¹нати зас'] ‘дотримуватись норм суспільної поведінки’ (Сахк).

ЗАТИРКА

вчепитися до роботи, як голодний до затирки *див. РОБОТА.*

вчепитися до роботи, як дурний до затирки *див. РОБОТА.*

вчепитися, як дурний до затирки [ўче^ннитис'а йак дур^ний до ¹зати^рки] ‘старатися’ (Чр).

ЗАЦПИТИ

ніби заціпило [н'іби за^ц'іпило] ‘мовчати’ (Кудр).

ЗАХРОПТИ

захропів на льоту [захро^п'іў на л'о^ту] ‘міцно спати, хропіти’ (Влн).

ЗАШМОРГ

затягнути зашморг [зат'аг^ннути ¹зашморг] ‘вчинити самогубство’ (Крсн). **натягнути зашморг** [нат'аг^ннути ¹зашморг] ‘вчинити самогубство’ (Злнч).

ЗАШПОРИ

аж зашпори позаходили кому [аж ¹зашпори поза^ходи^ли] ‘дуже змерзнути; втратити чутливість у кінцівках від холоду’ (Внк, Зар) / ~ **зашпарі** ~ [аж ¹зашпар'і поза^ходи^ли] (Кар) / ~ **зашпари** ~ [аж ¹зашпари поза^ходи^ли] (Жбч, Грн, Крч, Слоб).

зашпари зайшли в пальці кому [¹зашпари зайш^ли ў ¹пал'ц'і] ‘дуже змерзнути; втратити чутливість у кінцівках від холоду’ (МК).

зашпори позаходили кому [¹зашпори поза^ходи^ли] ‘дуже змерзнути; втратити чутливість у кінцівках від холоду’ (Нвс).

ЗБИТОК

*збиток (збитка) робити ‘пустувати’ [Грінченко, II, 123].

*робити на збитки ‘робити на зло, шкодити’ [Грінченко, II, 123].

наробити збитків [наро^бити з^битк'іў] ‘нашкодити’ (Кур, Нг, Влн, Коз, Гел, Скл, Вар).

робити збитки [ро^бити з^битки] 1. ‘нашкодити’ (Коз, Бб, Грб, Скл, Вар, Пшкц, Кшл, Вар, Мжгр). 2. ‘робити шкоду на свято Андрія’ (Ткл).

ЗБРЕХНУТИ

як не збрехне, то не дихне [йак не^н збр^хне то не^н ди^хне] ‘про брехливу людину’ (Куг).

ЗБРУЧ

в Збручі смерть знайти [ʏ Збруч'і смерт' знаїти] 'вчинити самогубство' (Втк).

піти в Збруч [п'іти ʏ Збруч] 'померти' (Кур).

ЗВЕДЕНЮКИ

зійшлося два зведенюки [з'їшлос'а два зви'ди'н'у'ки] 'бешкетувати' (Нг, Нвс).

ЗВЕСТИСЯ

*звестися ні нащо 'опуститися; зіпсуватися' [Грінченко, II, 135].

звести нанівець [з'вести нан'і'вець] 'зовсім знищити, довести до втрати будь-яке значення, силу' (Шм).

звестися на свої двоє [з'вестис'а на с'воїй д'воєй] 'вставати' (Плп).

звестися ні на що [з'вестис'а н'і'нашчо] 'опуститися' (Влн, Авр, Слоб).

ЗВОЛОКИ

зволоки тягнути [з'волоки т'аг'нути] 'зволікати' (Мих).

ЗГАДКА

прийшла згадка до голови [при'їшла з'гатка до голо'ви] 'пригадати' (Влн).

ЗДАТИСЯ

*не здався ні до чого: ні за ним, ні перед ним [Номис, 305].

ЗДАЧА

дати здачу кому [д'дати з'дачу] 'відповідати образою на образу, ударом на удар' (Ор).

ЗДОГАДКА

мучити себе здогадками [мучи'єти се'бе здо'гатками] 'предчувати' (Кад).

ЗГУБИТИ

сам себе згубив [сам се'бе згу'биў] 'вчинити самогубство' (Ктг).

ЗДОРОВ'Я

втратити здоровля [ʏт'рати'єти здо'роў'а] 'захворіти' (ПХ, Ор).

загубити здоровля [загу'бити здо'роў'а] 'захворіти' (МК).

занепало здоров'я [зане'пало здо'роў'я] 'захворіти' (Сшц).

занепасти здоров'ям [*зане'пасти здо'роўйам*] 'захворіти' (См) / ~ здоровлям [*зане^u'пасти здо'роўл'ам*] (Км, Вер, Став, Куг, Дзел, Слоб).

змарнувати здоровля [*змарну'вати здо'роўл'а*] 'хворіти' (Циб, Дун, Ярм, Ор, Взв, Вар, Зсл).

лишитися здоровля [*ли^e'шити^e'с'а здо^y'роўл'а*] 'захворіти' (Влн).

не мати здоровля [*не^u'мати здо^y'роўл'а*] 'захворіти' (Кур, Сутк).

підірвати здоровля [*п'ід'ір'вати здо^y'роўл'а*] 'захворіти' (Кур).

піткачало здоров'я [*п'ітка'чало здо'роўйа*] 'захворіти' (См).

прийти до здоров'є [*при^e'їти до здо'роўйе*] 'видужати' (Мих).

ЗЕМЕЛЬКА

віддати земельці *кого* [*в'ідати зе^u'мел'ц'ї*] 'поховати' (Клин).

засипати земелькою *кого* [*за'сипати зе^u'мел'кою*] 'поховати' (Клин).

ЗЕМЛЯ

*далеко, як небо від землі [Номис, 357].

*добре ёго приняв, що аж носом заповров землю [Номис, 210].

*за царя Томка, як була земля тонка [Номис, 316].

*крізь землю пішов [Свидницький, 450].

*такий добрий, як чортового назімка хата [Номис, 232].

*хоч сирової землі хватайсь! [Номис, 128].

аж земле дрежить [*аж зем'л'е дре^u'жит'*] 'чимдуж утікати, що є духу, без оглядки' (Шм).

аж земля тремтить [*аж^u зе^u'м'л'а тре^u'м'тит'*] 'кричати' (Нів).

аж земля трасеться [*аж^u зе^u'м'л'а тра'сец'а*] 'на позначення найвищого ступеня вияву ознаки, якості' (Чплк).

бити поклони об землю *див.* ПОКЛІН.

бити чолом об землю *див.* ЧОЛО.

в землю покласти *кого* [*ў'земл'у пок'ласти*] 'поховати' (Втк).

в сирій землі мучатись [*ў си^e'р'їй зе^u'м'л'ї 'мучи^e'тис'*] 'померти' (Зж).

відати Богові душу, а землі тіло *див.* БОГ.

віддати землі *кого* [*в'ідати зе^u'м'л'ї*] 'поховати' (Ор, Кчм, Брж).

віддати сирій землі *кого* [*в'ідати си^e'р'їй зе^u'м'л'ї*] 'поховати' (Катр).

врости в землю [*ўрос'ти ў 'земл'у*] 'стояти на одному місці' (Нг, Пшкц).

гепнутися до землі [*гепнути^с'а до зе^м'л'і*] ‘впасти’ (Плп, Скл).

думати, що він пуп землі див. ПУП.

думати, що в землі робиться [*думати шо ў зе^м'л'і роби^с'а*] ‘сумувати; опустити голову від суму’ (Влн).

закидати землею кого [*закидати зе^м'лейу*] ‘поховати’ (Злнч, Мшц).

закопати в землю кого [*закопати ў земл'у*] ‘поховати’ (Юх, Крмн, Бубн, Тпр, Бал, ВК, Рач, Гол, Бр, Плвн, Лдн).

залишити холодній землі кого [*зали^ешити хо^лодн'їй зе^м'л'і*] ‘поховати’ (Кчм).

занести в землю кого [*за^нести у земл'у*] ‘поховати’ (Кмр).

запхати в землю кого [*запхати ў земл'у*] ‘поховати’ (Ччл).

зарити в землю кого [*за^рити ў земл'у*] ‘поховати’ (Зст, Брж).

зарити в землю носом [*за^рити ў земл'у носом*] ‘впасти’ (См).

зарити землею кого [*за^рити зе^м'лейу*] ‘поховати’ (Зст).

засипати землею кого [*за^сипати зе^м'лейу*] ‘поховати’ (Лпс, Хрш, ВОл, СО, Крст, Вт, Шрк, Ябл, Ясц, Зстл, Блщ, Гол, Злнч, Лсг, Мнк, Мр, Мшц, Рач, Терн, Чнк, Ччл, Бубн, Жищ, Клив, Івц, Мдр, Чорн, Лтр, Грк, Зал-1, Жвн, Сокл, Рх, Пчск, Чрн, Кст, Бл, Зар, Лтв, Мхк, СлСм, Шидл, НУ, Стф, Мквц, Крк, РН, Пшк, Плс, Бгд, Мих, Шрц, Став, Вск, Баг, Глс, Лп, Влн, Втц, ВС, Гум, Завл, Калч, Клд, Лск, Нів, Ор, Пр, СУ, Рог, Чпл, Коз, Трб, Кзмн, Мнц, Мвч, Глб, ГГ, ЗК, НГ, Ктл, Пнк, Грб, Дрк, Кпс, Нмр, Схн, Хжн, Цмб, Лдн, Брщ, Плх, Мсц, Бл, Зар, Крчк, СлСк, СлСм, Тршв, Лсгр, Нвц, Прц, Стф, Пшк, Плс, Кадк, Пргн, Стр, Скл, Слб, Сут, Шар, Крив, Влхв, Виг, Врхн, Дзвн, Збр, Ів, Крвч, МП, Ввк, Лтк, Мих, Муш, Стрл, Грм, Коц, Срк, Глгч, Вшк, Шрц, Клс, Кмр, Зст, Крнк) / ~ **землею** [*за^сипати зе^м'л'ою*] (Мхв, Кст).

засипати сирою землею кого [*засипати си^ерою зем^л'ейу*] ‘поховати’ (Взв).

засунути землею кого [*за^сунути зе^м'лейу*] ‘поховати’ (Зкрч).

землею чути від кого [*зем^л'ейу чути*] ‘бути при смерті’ (Шар).

землі насипати на груди [*зе^м'л'і на^сипати на г^руди*] ‘поховати’ (Рач).

землі не доставати [*зе^м'л'і не^н доста^вати*] ‘зазнаватися’ (Кур).

землі не доступати [зе^мл'і не^д досту^пати] ‘азнаватися’ (Ярм).

землі під ногами не чути [зе^мл'і п'ід но^гами не^чути] ‘азнаватися’ (Кур, Стн, Сщц).

землю заскородити [земл'у заско^родити] ‘впасти’ (Вс, Нвс).

земля зносила кого [зе^мл'а зно^сила] ‘померти’ (Хнк).

земля прийняла кого [зе^мл'а при^єїн'ала] ‘померти’ (Кар).

земля прийняла кого [земл'а при^єїн'ала] ‘померти’ (Куг).

зійти в землю [зі^їти ў земл'у] ‘померти’ (Дзвч).

зрівняти з землею кого [зр'і^їн'ати з:є^мл'ейу] ‘неславити’ (Дун).

кинути жменьку землі [кинути ж^мен'ку зе^мл'і] ‘поховати’ (Лпс).

крізь землю провалитися [кр'із' земл'у прова^литис'а] ‘пропасти’ (Дун, Нг, Рахн, МК, МО, Кар, Кад, Кос, СУ, Ктк, Коз, Остр, Слоб, СГ, Куг, Коз, Січ, Став, Слм, Крч, Взв, Бб, Йсп, ЧрЗр) / скрізь ~ [скр'із' земл'у прова^литис'а] (Циб).

луче в землю б пішов [луче^м ў земл'у б п'ішоў] ‘дуже соромитися’ (Кур).

лягти в сиру землю [л'ах'ти ў си^ру земл'у] ‘померти’ (Цик, Жовт, Лтв, Лнц).

лягти в землю [л'ах'ти ў земл'у] ‘померти’ (Крмн, Сшн, Брж, Сут).

на землю спуститися [на земл'у спус^титис'а] ‘змиритися з певними обставинами’ (Клб, Нвс).

накрити землею кого [накр^їтити зе^мл'ейу] ‘поховати’ (Лтв).

насипати землі на кого [на^сипати зе^мл'і] ‘поховати’ (Лдн, Мнц).

обвінчати з землею [обв'ін'чати з зе^мл'ейу] ‘поховати’ (Катр).

передати землі кого [пе^ре^ддати земл'і] ‘поховати’ (Катр).

піти в землю [п'іти ў земл'у] ‘померти’ (Врхн, См, Ндд, Тлж, Зст).

піти в сиру землю [п'іти ў си^ру земл'у] ‘померти’ (Лдн, СУ, Прос, Лсн).

піти землю гризти [п'іти земл'у з^риз'ати] ‘померти’ (Влн).

піти під землю [п'іти п'ід земл'у] ‘померти’ (Рач, Плвн).

піти сиру землю їсти [п'іти си^єр^у земл'у ї^їстити] ‘померти’ (Щцц).

повернутися до землі [пове^рнути^єс'а до земл'і] ‘померти’ (Дзвч).

покинути грішну землю [по^кинути з^рішну земл'у] ‘померти’ (Глб, ГГ).

лишити грішну землю [ли^ешити г^р'ішну¹земл'у] 'померти' (Ппл).
 покрити землею кого [пок^рити зе^м'м'лею] 'поховати' (Лсг).
 положити в сиру землю [поло^жити ў си^е'ру¹земл'у] 'поховати'
 (Влн).
 поцілуватися з землею [поц'ул'у'ватис'а зе^м'м'лею] 'впасти' (Шидл).
 почорніти, мов земля [почор^н'іти моу^з'м'л'а] 'постаріти' (Кос).
 придати землі кого [при^е'дати зе^м'м'л'і] 'поховати' (СтОс).
 прийняти землю [при^ї'н'ати¹земл'у] 'бути похованим' (Трб).
 прикидати землею кого [при^е'кидати зе^м'м'лею] 'поховати' (Став,
 Плс).
 прикопати землею кого [при^еко^п'ати зе^м'м'лею] 'поховати' (Мнк).
 прикрила земля кого [при^ек^р'ила зе^м'м'л'а] 'померти' (Тст).
 прирости до землі [при^ерос^т'ити до зе^м'м'л'і] 'непорушно стояти' (Кад,
 Влн).
 присипати землею кого [при^е'сипати зе^м'м'лею] 'поховати' (Ппл, Гук,
 Глгч, Колс, Цик).
 провалитись крізь землю [прова^л'итис' кр'із'¹земл'у] 'осоромитися'
 (Злч, Кос, Скл, Пж, Авр, Ярм, Пдс).
 провалитись під землю [прова^л'ити'єс' н'ід¹земл'у] 'осоромитися'
 (См).
 простягнутися по землі [прос'т'аг^н'ути'єс'а по зе^м'м'л'і] 'впасти'
 (Ппл).
 рвати землю [р^в'ати¹земл'у] 'дуже старатися' (Коз).
 скритися в землю [ск^р'ити'єс'а ў¹земл'у] 'померти' (Чпл).
 спустити в землю кого [спус^т'ити ў¹земл'у] 'поховати' (Лтв).
 телепнути на землю [те^л'лепнути на¹земл'у] 'впасти' (Цик).
 тупцювати землю [тупц'у'вати¹земл'у] 'непорушно стояти' (Влн).
 штири дошки і землі трошки див. ДОШКА.
 як до зимлі приріс [йак до зим^л'і при^є'р'іс] 'стояти на одному місці'
 (Вар).
 як під землею піти [йак н'ід¹земл'у н'і^т'и] 'пропасти' (Корм, Мих).
 як під землею пропасти [йак н'ід¹земл'у про^п'асти] 'зникнути'
 (Корм, Мих).

ЗЕРНИНА

макової зернини в роті не було [макової зе^рнини ў рот'і не^у було] ‘дуже голодний’ (Нг).

ЗЙТИ

зійшов на ніч [з'ї^шоў на н'їц] ‘дуже схуднути’ (Клб, Авр).

зійти на ніщо [з'ї^ти на н'їш^чо] ‘бідувати’ (Остр).

зійти на нет [з'ї^ти на н'ет] ‘бідувати’ (Зстл).

ЗІНИЦЯ

берегти, як зіницю ока [бе^ре^хти йак з'ї^ниц'у о^ка] ‘пильнувати’ (МК).

ЗІР

втратити з поля зору див. ПОЛЕ.

ЗІРКА

впала зірка [ў^пала з'ї^рка] ‘померти’ (Кос, Мхв).

зірка погасла [з'ї^рка по^гасла] ‘померти’ (Злж).

зірки збирати [з'ї^рки зби^рати] ‘бути щасливим’ (Плп).

з'явилася зірка в небі [з'я^вилас'а з'ї^рка ў неб'ї] ‘народилася дитина’ (Кос).

ЗІРНИЦЯ

*аж зірничі засвітили (так стукнувся) [Номис, 306].

*рябе, як на небі зірничі увечері [Номис, 380].

ЗІРОЧКА

зірочки заблискали [з'ї^роч^ки заб^лискали] ‘знепритомніти’ (Скл).

З'ЇСТИ

*не ззість, доки не обреше [Номис, 319].

ЗЛИДАР

піти злидарі шукати [п'ї^ти з^лидар'ї шу^кати] ‘пропасти’ (Йсп).

ЗЛИДНІ

*вчепився, як злидні бондара [Номис, 155].

*за злиднями (або: через злидні) и світа не бачить [Номис, 107].

бути в злиднях [бути ў з^лид'н'ах] ‘довго бідувати’ (Нг).

в злидні впасти [ў з^лид'н'ї ў^пасти] ‘почати бідувати’ (Кур, МК).

в злидні попасти [ў з^лид'н'ї по^пасти] ‘почати бідувати’ (Рахн).

жити в злиднях [ж^ити ў з^лидн'ах] ‘бідувати’ (Скл).

жити з злиднями [ʲж¹ити з:¹лид'н'ами] ‘довго бідувати’ (Кад).

злидні їдять [з:¹лидн'і їй'д'ат'] ‘бідувати’ (Дов).

злидні напали [з:¹лид'н'і на'пали] ‘почати бідувати’ (Кос).

злидні не пускають [з:¹лид'н'і не^u пус'кайут] ‘довго бідувати’ (Влн).

злидні обсіли [з:¹лид'н'і оп'с'іли] ‘бідувати’ (Шидл).

злидні падають [з:¹лид'н'і падайут] ‘почати бідувати’ (Кад).

злидні пасти [з:¹лид'н'і пасти] ‘бідувати’ (См).

злидні присіли кого [з:¹лид'н'і при^{e1}с'іли] ‘бідувати’ (Кос, СУ).

не може з злиднів вилісти [не^u може з:¹лид'н'іу¹ вил'істи] ‘довго бідувати’ (СУ).

ЗЛИЙ

злий завоював кого [злий¹ завойу¹ваў] ‘вчинити самогубство’ (Сл).

ЗЛІСТЬ

надутися від злості [на¹дутис'а в'ід з'лос'т'і] ‘дуже сердитися’ (Нів).

чуть не лопне від злості [чут' не^u лопне в'ід з'лос'т'і] ‘дуже сердитися’ (Січ).

шипіти зі злісті [ши¹п'іти з'і з'л'іс'т'і] ‘дуже сердитися’ (Бб).

ЗЛО

носити зло в душі [но¹сити зло у ду¹ш'і] ‘мати намір відплатити’ (Рахн, МО, Км).

таїти в серці зло див. СЕРЦЕ.

ЗЛОБА

носити злобу [но¹сити з'лобу] ‘сердитися на когось’ (СУ).

ЗМІЯ

лихий, як змія [ли^{e1}хий йак зм'і'я] ‘дуже злий’ (Жбч).

ЗНАК

тільки знак лишився [т'іл'ки знак ли^{e1}шиўс'а] ‘дуже схуднути’ (Дер).

ЗНАТИ

добре знати робити [д¹обре з¹нати ро¹бити] ‘розумний’ (Мжгр).

не знати, де дігисі [не^u з¹нати де д'ітис'і] ‘ніяковіти’ (Цик).

не знати, де себе діти [не^u з¹нати де се¹бе д'іти] ‘ніяковіти’ (Сл) / ~

подіти [не^u з¹нати де се¹бе по¹д'іти] (Грб).

не знати, де сісти [не^u з¹нати де |с'істи] ‘хвилюватися, ніяковіти’ (Клб).

не знати, де стати [не^u з¹нати де с¹тати] ‘розгубитися’ (Крив, Цик, Жбн, Пдс, Лсв, Шидл, Ів, МО, Крвч, Нс, Авр, Вер, Кшл).

не знати, де стати і що казати [не^u з¹нати де с¹тати і шо ка¹зати] ‘розгубитися’ (Дзел).

не знати, за що братись [не^u з¹нати за шо б¹ратис'] ‘розгубитися’ (Лдхк).

не знати, куди дітись [не^u з¹нати ку¹ди |д'ітис'] ‘ніяковіти’ (Куг) / ~

куда подітись [не^u з¹нати ку¹да по¹д'ітис'] (Слм).

хто його знає [хто його з¹нає] ‘невідомо’ (Бшк).

ЗОЗУЛЯ

стала, як сива зозуля [с¹тала йак |сива зо¹зул'а] ‘посивіти, постаріти’ (Влн).

ЗОЛОТО

купатися в золоті [ку¹патис'а у¹|золот'і] ‘заможнo жити’ (Зар).

ЗОРЯ

*аж зорі скачуть (мороз такий) [Номис, 68].

дивитися, як баран на зорі див. БАРАН.

ЗРІЛИЙ

стати зрілим [с¹тати з¹р'ілим] ‘про дорослу людину’ (Січ).

ЗРОБИТИСЯ

недобре зробилося кому [не^u|добре зро¹билос'а] ‘знепритомніти’ (Дун, Дер).

погано зробилося кому [по¹гано зро¹билос'а] ‘знепритомніти’ (СУ).

робиться зле кому [роби¹ец'а зле] ‘втрачати свідомість’ (Кад, Влх, Бл).

ЗУБ

*держи язик за зубами [Номис, 90].

*е, вже на мене зуби гострять [Номис, 424].

*їж пиріг з грибами, держи язик за зубами [Номис, 90].

*трудно вирвати, як псові з зубів [Номис, 238].

*хоч ёму зуби вибери [Номис, 516].

*шкірити зуби ‘сміятися’ [Грінченко, IV, 501].

аж зубами клацає [*аж зу¹бами к¹лацайе*] ‘дуже змерзнути’ (Дер).

бити зубами дрижака [*б¹ити зу¹бами дри^ежа¹ка*] ‘дуже змерзнути’ (Кар).

бреше, аж зубами креше [*б¹реше аж зу¹бами к¹реше*] ‘обманювати’ (Злч, Ктг).

бути в чорта в зубах див. ЧОРТ.

взяти граблями по зубах див. ГРАБЛІ.

вибити зуби [*в¹ибити^ети зу¹би*] ‘впасти’ (См).

вишкірити зуби, як пес до шушлавка [*вишк¹іри^ети зу¹би йак пес до шушлау¹ка*] ‘сміятися’ (Цик).

вішести зуби в банта [*в¹іш¹ети зу¹би у¹банта*] ‘голодувати’ (Мих).

воко за воко, зуб за зуб див. ОКО.

вухналі кувати зубами див. ВУХНАЛЬ.

говорити через зуби [*гово¹рити через зу¹би*] ‘сердитися’ (МК).

гострити зуб на кого [*гост¹рити зуб*] ‘мати намір відплатити’ (Сщц).

держати язика за зубами див. ЯЗИК.

дожити до жовтого зуба [*до¹жити до жоу¹того зу¹ба*] ‘постаріти’ (Вер).

до науки зуб набити див. НАУКА.

заціпити зуби [*зац¹і¹пити зу¹би*] ‘замовкнути’ (См).

зісти зуби [*з¹і¹сти зу¹би*] ‘мати досвід’ (Ор, Остр, Циб, СУ, Кур, Зел, Злч, Нг, МК, МО, Км, Кад, Влн, Ктг, Кос, Взв, Коз, Жбн, Став, Дзел, Пж, Сл, ВС, Вер, Кадк, Крвч, Нів, Скл, Січ, Бл) / з’їсти ~ [*з¹ї¹сти зу¹би*] (Дов).

зісти зуби на собі [*з¹і¹сти зу¹би на соб¹і*] ‘мати досвід’ (Кур).

зуб до зуба скаче [*зуб до зу¹ба с¹каче*] ‘дуже змерзнути’ (СУ).

зуб на зуб не попадає [*зуб на зуб не^н по¹па¹дайе*] ‘дуже змерзнути’ (Ктк, Коз, Лсв, Шидл, См, Влн, Дер, Кос, Бб, Ктк, Сл, Слм, Грб, Січ).

зубами цокати [*зу¹бами цо¹кати*] ‘дуже змерзнути’ (Вр).

зубами цокотати [*зу¹бами цо¹ко¹тати*] ‘дуже змерзнути’ (Дун).

зуби забалакувати кому [*зу¹би заб¹лакувати*] ‘обманювати’ (Кур).

зуби заговарювати кому [*зу¹би за¹го¹варувати*] ‘обманювати’ (Плп) / ~ заговорювати [*зу¹би за¹го¹вор¹увати*] (Шм).

зуби на бантах [*зу¹би на бан¹тах*] ‘обмежувати себе в чомусь’ (Ктг).

зуби наверха [ʰзуби на¹верха] ‘сміятися’ (Лсв) / ~ **наверхе** [ʰзуби на¹верхе] (Плп, Дер).

зуби показувати [ʰзуби показувати] 1. ‘сміятися’ (МК). 2. ‘виявляти свою суть’ (КТГ).

зуби продавати [ʰзуби прода¹вати] ‘сміятися’ (Влн, Дер, Кос, Грн, Кшл).

зуби сушити на сонці [ʰзуби су¹шити на¹сон¹’ц’і] ‘дуже сміятися’ (Ор, Вzv, Зсл, Ктк).

зуби точити [ʰзуби то¹чити] ‘багато розмовляти, балакати’ (Влн, Нів, Грн).

зуби чесати [ʰзуби че^шати] ‘багато розмовляти, балакати’ (Км).

зуби чешуться кому [ʰзуби чешу^ц’а] ‘дуже хотіти чогось’ (Внк).

йти чорту в зуби див. ЧОРТ.

піти, як до чорта в зуби див. ЧОРТ.

класти зуби на банти [к¹ласти¹ зуби на¹банти] ‘голодувати’ (Дер, Плп, СУ) / ~ **банта** [к¹ласти¹ зуби на¹банта] (Влн).

класти зуби на бантини [к¹ласти¹ зуби на¹бантини] ‘голодувати’ (Вер, Рмнк).

лізти чорту в зуби див. ЧОРТ.

лупити зуби [ʰлупи^тти¹ зуби] ‘сміятися’ (Кшл, Коз).

мати зуб на кого [ʰмати¹ зуб] ‘мати намір відплатити’ (Кур, Корм, Нг, Рахн, Внк, МК, Кад, Виг, Вр, Кос, ПХ, Мшн, Дзел, Пдс, Пж, Мк, ЧрЗр, Авр, Влх, Остр, Бл, Жбч, СГ, Зстл, ВС, Вер, Нів, Шмк, Став, Кшл, Куг, Грб, Крвч, Нов, Коз, Жбн, Січ) / ~ **зуба** [ʰмати¹ зуба] (Цик, Кар, Плп).

ні в зуб ногою [н’і ў зуб но¹гойу] ‘не турбуватися ні про що, бути байдужим’ (Злч).

перетирати на зубах кого [п^е’’р^е’’ти^ерати на зу¹бах] ‘обмовляти, критикувати’ (Кос).

піти до чорта в зуби див. ЧОРТ.

побувати в голодного в зубах [побу¹вати ў го¹лодного ў зу¹бах] ‘пережити неприємності’ (См, Злч, Влн).

побувати в чорта в зубах див. ЧОРТ.

показувати свої зуби [*по|казувати с|войі |зуби*] ‘виявляти свою суть’ (См).

покласти зуби на полицю [*по|класти |зуби на по|лиц|ю*] ‘голодувати’ (Злч, Зар, Кад, Нг, См, Шидл, Клб, МлШк, Нс, МшКт, ПО, Крвч, Жбч, Нг, ВС, Куг, Слм, СГ).

покласти зуби на полку [*по|класти |зуби на |полку*] ‘голодувати’ (Корм, Кар, МО, Км, МК, Осл, Пдс, Скл, Мк, Авр, ЧрЗр, Влх, Бл, Йсп, Коз, Нов, Грб).

поломати зуби [*поло|мати |зуби*] ‘азнати поразки’ (МК, Км).

получити граблями по зубах [*полу|чити граб|л|ами по зу|бах*] ‘азнати поразки’ (Куг).

попасти чортові / чортови в / на зуби див. ЧОРТ.

поставити зуби на банта [*пос|тавити |зуби на |банта*] ‘голодувати’ (Дов).

поставити зуби на полку [*пос|тави|ти |зуби на |полку*] ‘голодувати’ (Рахн, Дун, См).

пройшов Крим і Рим, і мідні труби, і чортові зуби див. КРИМ.

регочеться, що зуби видно [*ре|гоче|ц|а шо |зуби |видно*] ‘дуже сміятися’ (СУ).

розквітатися зуб за зуб [*роскв|і|татис|а зуб за зуб*] ‘відомстити’ (Ктк, Бб).

скалити зуби [*с|кали|ти |зуби*] ‘сміятися’ (Ор, Цик, Км, ВС, Грб, Авр, Сщц, Кур) / **скалети** ~ [*с|кале|ти |зуби*] (Нг, МО, Ор, Кос, СУ). 2. ‘сердитися’ (Жовт, Скл, Пшкц, Вар, Дов).

скалити зуби до сонця [*с|кали|ти |зуби до |сонц|а*] ‘тішитися’ (ВС).

скреготати зубами [*скре|го|тати зу|бами*] ‘сердитися’ (См, Злч, МлШк).

скриготіти зубами [*скри|го|т|ти зу|бами*] ‘дуже змерзнути’ (Влн).

скуштувати гіркоти на зуб [*скушту|вати г|ірко|ти на зуб*] ‘натерпітися лиха’ (Нів).

сушити зуби [*су|шити |зуби*] 1. ‘сміятися’ (Ктк, Кур, Зел, Шидл, Зар, Цик, Злч, Нг, МО, Кар, Плп, Влн, Виг, Дер, Клб, Вар, Шмк, МлШк, Лдхк, Нс, МшКт, Пдс, ПО, Мжгр, Мк, Авр, Бл, Остр, СГ, Нов, Крвч,

Куг, Жбн, Нів, Став, Кур, Лсв, СУ). 2. ‘набиратися розуму, вчитися’ (Злч, См).

точити зуб на кого [то¹чити зуб] (Зел, МлШк, Грб) ‘мати намір відплатити’ / ~ **зуби** [то¹чити ¹зуби] (Км).

тримати язик / язика за зубами див. ЯЗИК.

цокати зубами [цокати зу¹бами] ‘злякатися’ (Кар).

цокотіти зубами [цокот¹ти зу¹бами] ‘замерзнути’ (Нів, Клб).

шкірити зуби [ш¹к’іри^ети ¹зуби] ‘сміятися’ (Коз, Цик, Дун, МК, Плп, Влн, Кос, СУ, Бб, Крвч, ЧрЗр, Осл, Вер, Січ, Куг, Став, Нів, Грн, Ор, Дер).

шкірити зуби, як пес до соломи [ш¹к’іри^ети ¹зуби йак пес до со¹ломи] ‘сміятися’ (Плп) / **щірити** ~ [ш¹ч’іри^ети ¹зуби йак пес до со¹ломи] (Рахн) / **щирити** ~ [ш¹чири^ети ¹зуби йак пес до со¹ломи] (Лсв).

щирити зуби [ш¹чири^ети ¹зуби] ‘сміятися’ (Кур) / **щірити** ~ [ш¹шич’іри^ети ¹зуби] (Кур).

щирити зуби, як пес до кукурудзи [ш¹чири^ети ¹зуби йак пес до куку¹рузи] ‘сміятися’ (Плп, Кур).

ЗУБОК

взяти на зубок [у¹з’ати на зу¹бок] ‘запам’ятати’ (Влн).

ЗУСТРІЧ

піти до Бога на зустріч див. БОГ.

ЗЧЕПИТИ

зчепити докупи кого [сче¹пити до¹купи] ‘одружити’ (Жзн).

I

ІВАН

радилися Іван з Петром [ради¹лис’ Іван с Пи¹тром] ‘сваритися’ (СУ).

ставити з себе Івана-пана [ста¹ви^ети ¹с:ебе Івана ¹пана] ‘чванитися’ (Кос).

строїти з себе Івана Івановича [ст¹ройіти ¹с:ебе Івана Іванови^еча] ‘зазнаватись’ (Скл).

тішитися, як дурний Іван [t'ishi^etis'a йак дур'ній Іван] ‘сміятися без причини’ (Кос).

ІВАНІВСЬКА

на всю Іванківську [на ўс'у Йі'ванк'іўску] ‘голосно’ (Дун).

ІВАНОВИЧ

строїти з себе Івана Івановича див. ІВАН.

ІНДИК

*надувся, як индик [Номис, 180].

набурмоситися, як індюк [набур^лмоси^etис'а йак ін^лд'ук] ‘виявляти незадоволення, сердитися’ (Корм).

надутися як індик [на^лдутис'а йак ін^лдик] 1. ‘виявляти незадоволення, сердитися’ (Дзел, Кар, КТГ) / ~ індюк [на^лдутис'а йак ін^лд'ук] (Зар, Циб) / ~ єндик [на^лдутис'а йак йендик] (Влн). 2. ~ індик [на^лдутис'а йак ін^лдик] ‘чванитися, зазнаватися’ (Км, СУ, Циб, Ярм).

ІНІЙ

інеєм покритися [іне^нйем пок^лритис'а] ‘посивіти, постаріти’ (Шидл).

ІНТЕРЕС

інтерес розбирає [інте^нрес розби^ерайе] ‘надмірно цікавитись чимось’ (Влн).

ІСКРА

*лихе, аж іскри ёму скачуть [Номис, 272].

*розсвітив ёму свічку, аж з очей іскри летять [Номис, 202].

*так, як іскра на нёго впала [Номис, 181].

аж іскри з очей йдуть [аж^ліскри з^лочей їдут'] ‘дуже сердитися’ (СГ).

аж іскри з-під ніг йдуть [аж^ліскри сп'ід н'іг їдут'] ‘швидко бігти’ (Нів).

аж іскри сипляться [аж^ліскри сипл'ац'а] ‘дуже швидко бігти’ (Скл).

іскри кресати [іскри кре^нсати] ‘сердитися’ (См).

рве, аж іскри летять [рве аж^ліскри ле^нт'ат'] ‘дуже сердитися’ (МО).

сипати іскрами [сипати^ліскрами] ‘дуже сердитися’ (Дзел, Жовт).

ІСТУКАН

мовчати, як істукан [моу¹чати йак істу¹кан] ‘про німу людину’ (Скл).

Ї

ЇДА

аж згорбатіти від їди [аж згорбат’іти в’ід йі¹ди] ‘дуже наїстися’ (Влн).

ЇРУНДА

тараторити їрунду [тара¹тори^ети йірун¹ду] ‘брехати’ (Скл).

ЇСТИ

їж і хочеться [йіж і¹хоче[“]ц’а] ‘дуже смачно’ (Нвц).

як їсть, так упріє, як робить, так змерзне [йак йіс’т’ так ўп’р’йіє / йак¹робит’ так з¹мерзне] ‘ледачий’ (Мшк).

ЇХАТИ

яке їхало, таке здибало [йа¹ке йіхало та¹ке з¹дибало] ‘однакові’ (Ктг).

Й

ЙОЛОП

оце йолоп цара небесного [о¹це йіолоп ца¹ра не[“]бесного] ‘дурний’ (Плп) / ~ йолуп ~ [о¹це йіолуп ца¹ра не[“]бесного] (Чр).

ЙТИ

йде, ніби пише [йде¹н’іби¹пише] ‘йти гордовито, повільно’ (Скл, Нвс).

йде, як штири вкупі [йде йак ш¹тири у¹куп’і] ‘дуже гладкий’ (Злч).

йти карабульци [йти ка¹рабул’ци] ‘падати’ (Злч, Січ).

йти шо моч [йти шо моч] ‘швидко йти’ (Цик).

не йде, а пливе [не[“]йде а пли^еве] ‘чванитися’ (Кад).

йде на танче [йде на¹танче] ‘покращується’ (Сत्वк).

К

КАБАН

впасся, як кабан [*у'пас: 'а йак ка'бан*] ‘погладшати’ (Нг).

гладкий, як кабан [*глад'кий йак ка'бан*] ‘дуже гладкий’ (Корм, Цик, Взв).

КАГЛА

закрити каглу [*зак'рити каг'лу*] ‘замовкнути’ (Кос).

як з кагли сажі [*йак з каг'ли 'саж'і*] ‘чорний, брудний’ (Клм).

КАДИЛО

*поможе, як умерлому кадило [Номис, 269].

поможе, як мертвому кадило [*по'може йак 'мертвому ка'дило*] ‘не допоможе’ (Мшк).

КАЗАТИ

каже, як по писаному [*'каже йак по 'писаному*] ‘говорити грамотно’ (Клб).

масенько казати [*мас'нен'ко ка'зати*] ‘говорити з лестощами’ (Вер).

КАЗКА

розказувати казки кому [*рос'казувати каз'ки*] ‘обманювати’ (Дун, Грб).

КАЛАБАНЯ

посадити в калабаню кого [*поса'дити у' кала'бан'у*] ‘завдати неприємностей’ (МК).

КАЛАЧИК

пекти калачики [*пе'к'ти ка'лаци'ки*] ‘померти’ (Чпл).

КАЛИНА

*таке хороше, як калина [Номис, 377].

піти під калину [*п'і'ти п'ід ка'лину*] ‘померти’ (Вар).

посадити калину [*поса'дити ка'лину*] ‘поховати’ (Сут).

КАЛИТА

потрусити калитою [*потру'сити кали'тою*] ‘витратитися’ (Остр, Км).

КАЛИТКА

потрусити калиткою [п^тру^сити кал^тит^кой^ю] ‘витратитися’ (Злч, МО).

спорожнити калитку [сп^оро^жни^ти кал^тит^ку] ‘витратитися’ (Зел).

КАЛІКА

каліка безмозгла [ка^л’іка бе^мс^лмоз^гла] ‘дурний’ (ВСлх).

нема ума, щитай каліка див. УМ.

КАЛОША

сісти в калошу [с^істи у^ь кал^ош^у] ‘осоромитися’ (См).

КАМЕРДУС

піти коло Камердуса [п^іти ко^ло Кам^ер^дуса] ‘померти’ (Лшк).

КАМІЗЕЛЬКА

заробити на рукав до камізельки див. РУКАВ.

КАМІНЬ

***лежить, наче камінь на душі** [Номис, 482].

***трахвила коса на камінь** [Номис, 209].

***трудно вийти з біди, як каміню з води** [Номис, 131].

***як камінь у воду** [Номис, 121].

впасти, як камінь в воду [у^пасти йак^ь кам[’]ін[’] у^ь во^ду] ‘пропасти’ (Нов).

вчіпити камінь на шию [у^чі^пити кам[’]ін[’] на^ь ший^у] ‘взяти на себе непосильні зобов’язання’ (Слоб).

гризти камінь навуки [г^ристити кам[’]ін[’] на^ь вуки] ‘вчитися’ (Кур).

держати камінь за пазухою [де^ржати кам[’]ін[’] за^ь пазухой^у] ‘мати намір відплатити’ (Км).

камінь від серця відліг [кам[’]ін[’] від^м серц[’]а в[’]ідл[’]іг] ‘заспокоїтися’ (Км).

камінь з голови [кам[’]ін[’] з голо^ви] ‘заспокоїтися’ (ПХ).

камінь з душі відляг [кам[’]ін[’] з ду^ш’і в[’]ідл[’]аг] ‘заспокоїтися’ (Злч).

камінь з душі впав [кам[’]ін[’] з ду^ш’і у^паў] ‘заспокоїтися’ (СГ, Нг, Нів, Скл, Корм, Дун, Нг, Внк, МО, Ор, Вр, Кос, Клб, Рмнк, Пдс).

камінь з душі звалився [кам[’]ін[’] з ду^ш’і звал^иўс[’]а] ‘заспокоїтися’ (Мк, Осл).

камінь з плеч скотився [ʔкам'ін' с плеч ско'тиўс'а] 'заспокоїтис'я' (ПХ).

камінь з плечей звалився [ʔкам'ін' з^с пле^шчей зва'лиўс'а] 'заспокоїтис'я' (Клб).

камінь з плечей зійшов [ʔкам'ін' с пле^шчий з'і'шоў] 'заспокоїтис'я' (Влн).

камінь з серця [ʔкам'ін' 'с:ерц'а] 'заспокоїтис'я' (Зар).

камінь на душі в кого [ʔкам'ін' на ду'ш'і] 'сумувати' (Дов).

камінь на серці в кого [ʔкам'ін' на 'серц'і] 'мати погані передчут'я' (Кад, СУ, Слоб).

камінь під грудьми став [ʔкам'ін' п'ід груд'ми стаў] 'відчувати страх' (Влн).

канути, як камінь в воду [ʔканути йак 'кам'ін' ў 'воду] 'пропасти' (Корм, СУ).

летіти камінь головою [ʔлет'іти 'кам'ін' голо'воў] 'падати' (Злч).

не вилазити з біди, як камінь з води див. БІДА.

не рушиці, як камінь [ни^е 'руш'іц'і йак 'кам'ін'] 'розгубитис'я, стояти непорушно' (Кур).

ніби камінь з душі впав [ʔн'іби 'кам'ін' з ду'ш'і ўпаў] 'заспокоїтис'я' (Кдр, Дзел, Слм, Куг, Ярм, Жбч).

ніби камінь з душі впав [ʔн'іби 'кам'ін' з ду'ш'і ўпаў] 'заспокоїтис'я' (Влх).

ніби камінь з серця впав [ʔн'іби 'кам'ін' 'с:ерц'а ўпаў] 'заспокоїтис'я' (Став).

ніби камінь з серця звалити [ʔн'іби 'кам'ін' 'с:ерц'а зва'лити] (Грб).

носити камінь за пазухою [но'сити 'кам'ін' за 'пазухойу] 'мати намір відплатити' (Нс, Слоб, МО, Кар, Плп, СУ, Шм, Авр, Йсп) / ~ **пазухов** [но'сити 'кам'ін' за 'пазухоў] (Нг, Мих) / ~ **пазухом** [но'сити 'кам'ін' за 'пазухом] (Кур).

піти, як камінь в воду [п'іти йак 'кам'ін' ў 'воду] 'пропасти' (Цик, Плп, СУ).

повісити камінь на шию [пов'іси^ети 'кам'ін' на 'шиўу] 'вчинити самогубство' (Чпл).

сидіти камином [си^ел'іті |камине^м] 'нічого не робити' (Мих, Нг, СГ).

слово тверде, як камінь див. СЛОВО.

стати каменем [с'тати |каме^мнем] 'відчувати страх' (Влн).

талапати, як каменем в воду [та^лпати йак |каме^мнем у |воду] 'говорити незрозуміло, базікати' (Влн).

як камінь з душі [йак |кам'ін' з ду^ш'і] 'заспокоїтись' (Пж).

як камінь з душі впав [йак |кам'ін' з ду^ш'і у^пау] 'заспокоїтись' (Авр).

як камінь з плеч [йак |кам'ін' з^с плеч] 'стало легше' (Жовт).

як камінь у воду [йак |кам'ін' у |воду] 'пропасти' (МО, Кур, Нов, Пж).

КАМІНЧИК

камінчик взяти [ка^лм'ін'чик у^з'ати] 'запам'ятати' (Клб).

КАНДАЛИ

відкинути кандали [в'іт^лкнуніти канда^лли] 'померти' (Пудл).

КАНЯ

*чекас, як каня дощу [Номис, 589].

чекати, як каня на дощ [че^кати йак |кон'а на дошч] 'марно сподіватися' (Остр).

КАПРИЗИ

викидати каппризи [ви^ки^лдати кап^лпризи] 'вередувати' (Кар).

КАПУСТА

в капусті знайшовся [у ка^пус^т'і знай^шоу^с'а] 'відповідь на дитяче питання «Звідки мене взяли?»' (Нс).

закачаніти, як капуста на морозі [закача^н'іти йак ка^пуста на мо^роз'і] 'замерзнути' (Злч).

знайшли в капусті [знай^шли у ка^пус^т'і] 'відповідь на дитяче питання «Звідки мене взяли?»' (Мк, Км, МК, Слоб, Нс, ГЧ, Цик, Дун, Влн, Шмк, Пдс, Рмнк, Кшл, Йсп, Грб, Чплк) / ~ капусці [знай^шли у ка^пус'ц'і] (Дун).

капуста в голові в кого [ка^пуста у голо^в'і] 'дурний' (Вр).

КАПЦІ

взяти капці в руки [у^з'ати |капц'і у |руки] 'тікати' (Лсв).

відкинути капці [*в'ідкинути |капц'і*] ‘померти’ (СО, Кривч, Калч, Чргк, Лтв).

капцями катнути [*капц'ами кат|нути*] ‘померти’ (Лтв).

капцями накритися [*капц'ами нак|ритис'а*] ‘померти’ (Плп).

скласти капці [*ск|ласти |капц'і*] ‘померти’ (Плп, Волк, Знк, Зор).

КАПШУК

надутися, як капшук [*на|дутис'а йак кап|шук*] ‘виявляти невдоволення’ (Лсв). **КАРА**

кара Божа [*кара |Божа*] ‘про причини того, що жінка не має дітей’ (Чпл).

КАРАКУЛІ

выводити каракулі [*ви^e|водити ка|ракул'і*] 1. ‘вчитися писати’ (Кад). 2. ‘гордовито йти, вихиляючи всім тілом’ (Кдр, Кос).

КАРБАЛЕТ

карбалет уструювати [*карба|л'ет ўст|раїювати*] ‘сваритися’ (Лдхк).

КАРМАН

вдарити по карману [*ў|дари^eти по кар|ману*] ‘витратитися’ (Кдр, Кос).

вітер в кармані заробити див. ВІТЕР.

прибарахолитися до пустого кармана [*при^eбара|холи^eтис'а до пу|стого кар|мана*] ‘витратитися’ (Злч).

КАРТИ

розкрити карти [*роск|рити |карти*] 1. ‘виявляти свою суть’ (Кад, Баг, Грб). 2. ‘викривати когось’ (Км, ВС).

КАТ

*як кат измив (повиїдали все, що поставили) [Номис, 535].

крепкий, як кат [*к|репкий йак кат*] ‘дуже товстий’ (Чр).

КАТУШКА

гуляти на всю катушку [*гу|л'ати на ўс'у ка|тушку*] ‘постійно зраджувати’ (Вр).

КАЧАН

задеревеніти на качан [*задеревеⁿ|н'іти на ка|чан*] ‘дуже замерзнути’ (Вар).

задубіти на качан [*задуб'іти на ка'чан*] ‘дуже замерзнути’ (Кур, Кос).

закоцяб, як качан [*зако'ц'аб йак ко'чан*] ‘дуже замерзнути’ (Виг).

замерзнути на качан [*за'мерзнути на ка'чан*] ‘дуже замерзнути’ (Січ).

замерзнути, як качан [*за'мерзнути йак ка'чан*] ‘дуже замерзнути’ (Кдр, Чр, СУ).

КАЧЕЧКА

іти, як качечка [*і'ти йак 'каче'чка*] ‘про людину, яка кульгає’ (Чр).

кривенька качечка [*кри'вен'ка 'каче'чка*] ‘про людину, яка кульгає’ (Ктг).

хитається, як качечка [*хи'етайе'с'і йак 'каче'чка*] ‘про людину, яка кульгає’ (Ктг).

КАЧКА

ходити, як качка [*хо'дити йак 'качка*] ‘про людину, яка кульгає’ (СГ).

шоб тебе качка копнула [*шоб те'бе 'качка 'копнула*] (Куг, Пж, СГ, Нг, Нов, Пж, Кшл).

КАША

*не дамся в кашу наплювати [Номис, 213].

заварити каші [*зава'рити 'каш'і*] ‘нашкодити’ (Нов, МО, ЧрЗр, Грб, Мшн) / ~ **кашу** [*зава'рити 'кашу*] (Влх, Кур, Корм, МО, Км, Кдр, Кос, СУ, Шм).

заварити таку кашу, що не годен розхльобати [*зава'рити та'ку 'кашу шо не" 'годе'н розх'л'обати*] ‘азнати неприємностей через власні дії’ (СУ).

каша в горшку кипить [*'каша ў гори'ску ки'пит'*] ‘сваритися’ (Злч).

каша не варить у кого [*'каша не" вар'ит*] ‘дурний’ (Вар).

каші наколотити кому [*'каш'і наколо'тити*] ‘нашкодити’ (См, МК).

наварити каші кому [*нава'рити 'каш'і*] ‘нашкодити’ (Внк, МК, Влн, Дзел, Злч, Жовт, ПО, Став, Куг, Коз, Баг, Йсп, Пдс, Авр, Став, Жбн, ВС).

хочеться Божої каші [*хо'чи'ца 'Божойі 'каш'і*] ‘бути при смерті’ (Лдхк).

КАЮК

настав каюк кому [нас¹тау̯ ка¹йук] ‘померти’ (Кур).

КВАСНИЦЯ

зробитися квасницею [зро¹бити^с’а квас¹нице^н’йу] ‘кривити обличчя’ (Влн).

КВАСОЛЯ

*високий, як тополя, а дурний, як хвасоля [Номис, 297].

КЕЛЕВО

наїсти гелево [на¹йісти¹ гели^с’во] ‘погладшати’ (Злч).

ото відпустив келево [о¹то в’ітпус¹ти^ю келе^н’во] ‘погладшати’ (Чр, СУ).

КЕНДЮХ

кендюх напхати [кен¹’д’ух нап¹хати] ‘багато з’їсти’ (Слм, Злч).

набити кендюха [на¹бити ки^снд’уха] ‘багато з’їсти’ (Виг) / ~ кендюх [на¹бити кен¹’д’ух] (Січ, Вер, Влн).

КИДАТИСЯ

кидатися навтьоки [ки¹датис’а на^у’т’оки] ‘втікати’ (Крив, Грб).

КИСЛИЦІ

*їму десь кислиці сняця [Номис, 390].

кислиці розводити [ке^н’слиц’і роз¹води^сти] ‘плакати’ (Плп, Баг, ВС).

переїстися кислиць [пе^н’ре¹йістис’а кис¹лиц’] ‘мати незадоволене обличчя, скривлене’ (Сутк).

пустити кислиці [пуст¹ити кис¹лиц’і] ‘плакати’ (Грб).

скривитися, як ніби кислиць наїстися [скри^{ел}витис’а йак¹ н’іби кис¹лиц’ на¹йістис’а] ‘мати незадоволене обличчя’ (Остр, Грн).

КИРПА

кирпу гнути [кирпу г¹нути] ‘чванитися’ (Остр, Дер, Кос, Грн, Ор).

кирпу дерти [кирпу д¹ерти] ‘чванитися’ (МО, Нів).

кирпу кривити [кирпу кри^{ел}вити] ‘кривити обличчя від невдоволення’ (Бб).

КИШЕНЯ

*цуп та луп, сховав у кишенью [Номис, 489].

вивернути кишені [виве^ннути ки^{ел}шен’і] ‘витратити всі гроші’ (Сутк).

вітер в кишені / кишенях гуляє *див. ВІТЕР.*

вітер в кишенях грає *див. ВІТЕР.*

вітер в кишенях див. ВІТЕР.

вітер в кишенях свистить *див. ВІТЕР.*

за словом в кишеню / до кишені не полізе *див. СЛОВО.*

нема нічого в кишенях [*не^uма н і^lчого ў ке^uшен ах*] ‘бідний’ (Рахн).

спорожнити кишені [*спорож^lнити кише^uн і*] ‘витратитися’ (Влн).

КИШКА

*лізеш, я (замість як) кишка [Номис, 485].

аж кишки болять [*аи ки^eш^lки бо^l’ат*] ‘дуже хотіти їсти’ (СУ).

аж кишки лопают [*аж киш^lки лопаю^т*] ‘дуже сміятися’ (Нг).

аж кишки ся трусять [*аи ки^eш^lки с а т^рус’ат*] ‘дуже боятися’ (СУ).

зчипилися кишки [*счи^lпилис а киш^lки*] ‘бути голодним’ (Лдхк).

кишка тонка [*киш^lка тон’ка*] ‘не вистачить сил, здібностей, засобів щось зробити’ (Шм).

кишки в середині злиплися [*киш^lки ў се^uре^uдин і злипли^eс а*] ‘схуднути’ (Кдр).

кишки вальса грають [*ки^eш^lки вал’са г^раут*] ‘бурчить у животі від голоду’ (Жовт).

кишки грають марш [*ки^eш^lки г^раю^т марш*] ‘дуже хотіти їсти’ (Слоб, Січ, Слм, Куг, Вер, Корм, См, Нг, МО, Кар, Кад, Ктг, СУ, ПО, Крвч, Жбч, Коз, Нів, Кдр, Злнч, Дзел, Остр, Клб, СГ, Грб, Став, Грн, Нс, Лдхк, Йсп, Шмк, Січ, Пдс) / ~ **грають** ~ [*ки^eш^lки г^раю^т марш*] (Сутк, Нг, Пж, Вар, Кур, Лсв, Шидл, Злч, Зар, Нг, Рахн, Авр, Мжгр, Вар) / ~ **марша** [*ки^eш^lки г^раю^т марша*] (Влн, Км, Плп, Рмнк).

кишки до хрепта прилипли [*ки^eш^lки до хре^uпта при^eлипли*] ‘дуже хотіти їсти’ (Кар).

кишки злиплися [*ки^eш^lки злипли^eс а*] ‘дуже голодний’ (Зел, МК, Вр, МлШк).

кишки зсохлися [*киш^lки с:охлис а*] ‘дуже хочеться їсти’ (Жовт).

кишки позлипалися [*ки^eш^lки позли^eпалис а*] ‘дуже голодний’ (Кос, Кдр, Скл, Мк).

кишки рвати [*ки^eш^lки р’вати*] ‘дуже сміятися’ (Злч, Нг, СГ).

кишки сваряться [*киш^lки с’вара^ц а*] ‘дуже хочеться їсти’ (Крив).

кричить, аж кишки видно [кри¹чит' аж киш¹ки¹ видно] 'сваритися' (Клб).

набити кишку [на¹бити¹ кишку] 'наїстися' (Нг, Слоб, Жовт, СГ).

напхати кишку [нап¹хати¹ кишку] 'наїстися' (МК, ЧрЗр, МлШк, Грб, Циб) / ~ **кишки** [нап¹хати¹ киш¹ки] (Ярм).

ходити, як без кишок [хо¹дити¹ йак бе¹с ки¹шок] 'дуже худий' (Злч).

КІГТІ

рвати кігті [р¹вати¹ к'іхт'і] 'утікати' (Внк) / ~ **кохті** [р¹вати¹ кохт'і] (Корм, Км, Влн).

КІЛ

***єдного плота коли** [Номис, 359].

застригти в горлі, як кіл див. ГОРЛО.

хоть кіл на голову затеши кому [хот' к'іл на ¹голову зате¹ши] 'впертий' (Лсв).

хоч кіл на голові теши кому [хоч к'іл на голо¹в'і те¹ши] 'виявляти байдужість' (Кур, Жбч, Циб, Ор).

КІЛЛЯ

***хоч и кілля теши на голові** [Номис, 150].

КІЛОК

висить, як на кілку [ви¹сит' йак на к'іл¹ку] 'про одяг на худій людині' (Кдр).

хоч кілки на голові теши кому [хоч к'іл¹ки на голо¹в'і ти¹ши] 'дуже впертий' (Кдр).

хоч кілком гати [хоч к'іл¹ком га¹ти] 'багато' (Кшл).

хоч кілок на голові теши [хоч к'ілок на голо¹в'і те¹ши] 'дуже впертий' (Нів, Ярм, Пж, Слм). 2. 'виявляти байдужість' (Взв).

КІНЕЦЬ

віддати кінці [в'і¹дати¹ к'ін'ц'і] 'померти' (Коз, Корм, См, Цик, МК, Км, Ор, Кдр, Кос, Грб, ЧрЗр, Мк, Лдн, Тлж, Авр, Кривч, Тин, Вер, Ктг, Бр, Кап, Лбм, Злнц, Зст, Брж, Днс, Глч, Михц, Рдк, ВС, СГ) / **оддати** ~ [о¹д:ати¹ к'ін'ц'і] (Крсн).

віддати кінці в воду [в'і¹дати¹ к'ін'ц'і у¹ воду] 'зникнути, пропасти' (Чр) / ~ **г воду** [в'і¹дати¹ к'ін'ц'і г¹ воду] 'пропасти' (Кур).

відкинути кінці [в'іт'кинути |к'ін'ц'і] 'померти' (Нів, Злнч, Лтв, Крсн) / ~ **конці** [в'іт'кинути |кон'ц'і] (Кдр).

від початку до кінця див. ПОЧАТОК.

гупати без кінця [гупайе бе"с к'ін'ц'а] 'кричати, сваритися' (Лдхк).

доїхати кінця [до'їхати к'ін'ц'а] 'померти' (Ор).

слі кінці з кінцями зводити [йел'і |к'ін'ц'і с |к'ін'ц'ами з'води'ти] 'бідувати' (Дер).

зводити кінці з кінцями [з'водити |к'ін'ц'і с |к'ін'ц'ами] 'бідувати' (Остр, Пж).

кінець до кінця не годен втулити [к'і'нец' до к'ін'ц'а не" |годе"н їту'лити] 'бідувати' (Лсв).

кінців не зводити [к'інц'і'ю не" з'водити] 'бідувати' (Зстл).

ледве кінці з кінцями зводити [ледве |к'ін'ц'і с |к'ін'ц'ами з'води'ти] 'бідувати' (Слм, Км, Плп).

ледь кінці з кінцями зводити [лед' |к'ін'ц'і с |к'ін'ц'ами з'води'ти] 'бідувати' (Влх, ПО, МК, Осл, Куг, Грб, Авр, ЧрЗр, Мжгр).

ледь-ледь кінці з кінцями зводити [лед' лед' |к'ін'ц'і с |к'ін'ц'ами з'води'ти] 'бідувати' (Кар).

насилу кінці з кінцями зводити [на|силу |к'ін'ц'і с |к'ін'ц'ами з'води'ти] 'бідувати' (Нг, Внк, СГ, Січ).

насилу кінці з кінцями сходяться [на|силу |к'ін'ц'і с |к'ін'ц'ами с'ход'ац'а] 'бідувати' (Рахн).

не годен кінці звести [не" |годе"н |к'ін'ц'і з'вести] 'бідувати' (Кур).

не довести діла до кінця див. ДІЛО.

не могли кінці з кінцями зводити [не" мог'ти |к'ін'ц'і с |к'ін'ц'ами з'води'ти] 'дуже бідувати' (СУ, Корм, Кад).

піти з кінцями [п'і'ти с |к'ін'ц'ами] 'пропасти' (Нів, Кур, Зел, Злч, Куг, Корм, Цик, Злч, Нг, Рахн, ПО, Внк, МК, Км, Осл, Кар, Плп, Кдр, Влн, Клб, Баг, Кос, Жбн, Пдс, Жбч, Грб, РРмнк).

плентатись в кінці [п'лентатис' у |к'ін'ц'і] (Пдс).

склеїти конці [ск'лейіти |кон'ц'і] 'померти' (Пдс).

КІНДРАТ

занести до Кіндрата кого [за'нести до К'індрата] 'поховати' (СУ).

Кіндрат схопив *кого* [K'ind'rat scho'niŷ] ‘померти’ (Дзвч).

КІНЬ

***кінь** пішов на банта (издох) [Номис, 608].

***на коні сидить и коня глядить** [Номис, 307].

бігти, як кінь [b'ixti ŷak k'in] ‘утікати’ (Чр).

глядіти з-під дохлого коня підкови [gl'a'd'iti sn'id 'doxlogo ko'n'a n'id'kovi] ‘вередувати’ (СУ).

коня зів би [ko'n'a z'iy'bi] ‘дуже голодний’ (См) / ~ **б ся зів** [ko'n'a b s'a z'iy] (Кур).

ржати, як кінь [rʒati ŷak k'in] ‘сміятися’ (Дов, Пшкц).

стояти, як кінь [sto'ŷati ŷak k'in] ‘непорушно стояти на одному місці’ (МО).

КІНЧИК

ходити по кінчику ножа [xo'diti po 'k'in'chiku no'ʒa] ‘бути в небезпеці, ризикувати’ (Жовт).

КІРПІЧ

за угла кірпічом прибитий див. ВУГОЛ.

КІСТКА

***заглядає, як сорока в кістку** [Номис, 599].

аж до кісток пробирає [aʒ do k'is'tok probi'el'rajē] ‘змерзнути’ (Км, Дер).

аж кістки тріщат [aʃi k'is't'ki tr'ish'chat] ‘змерзнути’ (Шидл).

вилупитися, як сорока на кістку див. СОРОКА.

дивитись, як ворона в порожню кістку див. ВОРОНА.

дістає до самих кісток [d'is'tajē do 'sami'x k'is'tok] ‘холодно’ (Клб).

до кісток пробирає [do k'is'tok probi'el'rajē] ‘холодно’ (Сутк, Нів, Став, Нс, ПО).

єдно лишилося, шо шкіра і кістки див. ШКІРА.

заглядати, як сорока в кістку див. СОРОКА.

задубіти на кістку [zadu'b'iti na 'k'is'tku] ‘дуже змерзнути’ (СУ).

затаракотіти кістками [zataraxko't'iti k'is't'kami] ‘впасти’ (Влн).

зложити кістки [zlo'ʒiti k'is't'ki] ‘померти’ (Злсц, Рпнц, Глб, ГГ).

кістками калатати [k'is't'kami ka'latati] ‘дуже худий’ (Лсв, Кад).

кістками таракотіти [к'іст¹ками таракот'іти] 'дуже худий' (Кар).

кістками трісти [к'іст¹ками тр'істи] 'дуже худий' (Зар).

кістки мити кому [к'іст¹ки мити] 'пліткувати про когось' (Коз, Нів, Став, Остр, Зар, Кад, Лсв, МК).

кістки обмивати кому [к'іст¹ки обми^евати] 'обмовляти, неславити когось' (Шидл, Пж, Дун).

кістки перебирати кому [к'іст¹ки пе^уре^уби^ерати] 'обмовляти, неславити когось' (Плп).

кістки перемити кому [к'іст¹ки пе^уре^умити] 'критикувати' (Дер, Корм, Нів, Остр, Жовт, Дун, Коз, Вар, Пшкц, Ктк).

кістки світяться в кого [к'іст¹ки с'в'іт'ац'а] 'дуже худий' (Січ).

лиш кістки тараккають у кого [лиш к'іст¹ки тараккают'] 'дуже худий' (Кос).

лишилися шкіра і кости див. ШКІРА.

лишилися одні кістки і шкіра в кого [ли^ешили^ес'а од'н'і к'іст¹ки і ш¹к'іра] 'дуже худий' (Ор) / ~ **кості да** ~ [ли^ешили^ес'а од'н'і к'ос'т'і да ш¹к'іра] (Корм).

лишилися тільки кістки і шкіра [ли^ешили^ес'а т'іл'ко к'іст¹ки і ш¹к'іра] 'дуже худий' (Слм).

лишилися тільки шкіра і кості див. ШКІРА.

лягти кістками [л'ах'ти к'іст¹ками] 'померти' (ЧО).

лягти кіццями [л'ах'ти к'іс'ц'ями] 'померти' (Кур).

обмити кістки кому [обмити к'іст¹ки] 'пліткувати про когось' (Пж).

одна шкіра та кістки див. ШКІРА.

перебирати кістки кому [пе^уре^уби^ерати к'іст¹ки] 'пліткувати про когось' (Авр).

поперек, як кістка в горлі [поперек йак к'істка ў горл'і] 'набридливий, надокучливий' (Мшк).

пробирає до самих кісток [проби¹рає до са¹мих к'іс'ток] 'дуже змерзнути' (Став, Нс, ПО, Жбч).

прозябнути до кісток [проз'абнути до к'іс'ток] 'дуже змерзнути' (Кур).

промерзнути до кісток [*про'мернути до к'іс'ток*] ‘дуже змерзнути’ (Кшл).

стати, як кістка в горлі [*с'тати йак к'істка ў 'горл'і*] ‘набридати’ (Злч).

тільки кістки світяться [*т'іл'ки к'іст'ки с'в'ім'ац'а*] ‘захворіти, змарніти’ (Дун).

шукати кістку в молоці [*шу'кати к'істку ў моло'ц'і*] ‘вередувати’ (Км).

КІСТОЧКИ

обмивати кісточки кому [*обми'вати к'істоч'ки*] 1. ‘пліткувати’ (Мк, Шидл, МК). 2. ‘критикувати’ (Ктк).

перебирати всі кісточки кому [*пе'ре'би'рати ўс'і к'істоч'ки*] ‘неславити, обмовляти’ (Клб).

перебирати по кісточках [*пе'ре'би'рати по к'істоч'ках*] ‘критикувати’ (Кдр).

перемивати кісточки кому [*пе'ре'ми'вати к'істоч'ки*] ‘неславити, обмовляти’ (Зел, Злч, Км, Кар, МО, См, СУ, Кур, МК, МК, Нг, Баг, Нг, ПО, Нс, Став, Куг, Крив, Бл, Слоб, СГ, Клб, Слм, Вер, Дзел, Остр, Слоб, Сутк, Виг, Грн, ЧрЗр, МлШк, Сшц, Жбч).

перемити всі кісточки кому [*пе'ре'мити ўс'і к'істоч'ки*] ‘неславити, обмовляти’ (ВС, Грб, Дзел, Нг, ПО, Нс, Став, Жбн, Куг, Крвч, Бл, Сл, СГ, Йсп, Клб, Слм).

перещитати всі кісточки [*пере'шчи'тати ўс'і к'істоч'ки*] ‘впасти’ (Пдс).

пообливати всі кісточки кому [*пообли'вати ўс'і к'істоч'ки*] ‘неславити’ (Злч) / **вобливати** ~ [*вобли'вати ўс'і к'істоч'ки*] (Кур).

КІСТЯК

задубеніти на кістяк [*задубе'н'іти на к'іс'т'ак*] ‘замерзнути’ (Скл).

замерзнути на кістяк [*за'мерзнути на к'іс'т'ак*] ‘змерзнути’ (Злч).

КІТ

***бігас, як кіт загорений** [Номис, 309].

***бридиця, як кіт салом** [Номис, 244].

***великий, як світ, а дурний, як кіт** [Номис, 297].

***граєся, як миш з котом** [Номис, 138].

*допався, як кіт до сала [Номис, 535].

*жис, як кіт з псом [Номис, 209].

*не любить, як кіт сала [Номис, 244].

*носиця, як кіт из салом [Номис, 147].

великий, як світ, а дурний, як кіт див. СВІТ.

вилежуватися, як кіт на печі [ви^eл^eжуватис'а йак к'іт на пе^uч'і] 'багато спати' (Дун).

витріщити балухи, як кіт на глині див. БАЛУХИ.

гристися, як кіт з псом [г^rистис'а йак к'іт с псом] 'сваритися' (Кос).

дертися, як коти [д^rертис'а йак ко'ти] 'сваритися' (Плп).

жертися, як пес з котом див. ПЕС.

жити, як кіт зо собакою [жⁱжити йак к'іт зо со'бакою] 'мати погані стосунки' (Скл).

жити, як кіт на п'єцу [жⁱжити йак к'іт на п'їецу] 'безтурботно жити' (Кос).

жити, як пес з котом див. ПЕС.

заробити, як кіт на глині [заро'бити йак к'іт на г'лин'і] 'нічого не заробити' (Авр).

заробити, як кіт наплакав [заро'бити йак к'іт наплакаў] 'нічого не заробити' (Осл, Слоб, Нс, Став, Кдр, Скл, Сутк, См, Цик, Злч, МК, Плп, Кад, Дер, Кос, ПХ, Йсп, Жбн, Циб).

заробити, як котові на швайку [заро'бити йак ко'тов'і на ш'вайку] 'нічого не заробити' (Кшл).

кіт дорогу перейшов кому [к'іт до'рогу пе'ре'їшоў] 'сваритися' (Кад).

коти на душі шкрабають у кого [ко'ти на ду'ш'і шк'рабайут'] 1. 'хвилюватися' (Дер, Км) / ~ шкребується [ко'ти на ду'ш'і шкре'у'буц'а] (Дер, Км) / ~ шкребають [ко'ти на ду'ш'і шкре'байут'] 2. 'сумувати' (Вар) / ~ шкребуць [ко'ти на ду'ш'і шкре'у'бут'] 3. 'передчувати щос недобре' (ПО, Клб, СГ, Коз, Остр, Куг, Нг, Жбч, Грб, Грн, Авр) / ~ шкребут [ко'ти на ду'ш'і шкре'у'бут] (Слм).

коти шкребуць кого [ко'ти шкре'у'бут'] 'мати нечисте сумління' (МО, Нів).

пішло коту під хвіст [п'иш^ло ко^ту п'ід хв'іст] ‘пропало’ (Кур).
поцапатись, як коти [по^цапатис' йак ко^ти] ‘посваритися’ (Скл).
тягнути kota за хвіст [т'аг^нути ко^та за хв'іст] ‘зволікати’ (Дун,
Жовт) / **тягти** ~ [т'ах^ти ко^та за хв'іст] (Дзел).

хотіти, як кіт сала [хо^т'іти йак к'іт'сала] ‘дуже хотіти’ (См).

щоб тобі коти меду нанесли [шоб то^б'і ко^ти меду на^несли] (КтГ).

як кіт наплакав [йак к'іт на^плакаў] ‘мало’ (Вар, Бл, Мк, Слм, Січ,
Куг, Мшк, Шм, Лдхк, Жбч, Мжгр, Шмк, Грб, Вzv, Нвс, Ор, Ктк, Зсл,
Пшкц, СУ).

КІТКА

дивитися, як кітка на мишу [ди^елитис'а йак к'ітка на м^ишу]
‘ласо, пристрасно дивитися’ (Чр).

КІШКА

пробігла чорна кішка між ким [про^вбігла чорна к'ішка]
‘сваритись’ (Циб).

кішки деруть [к'ішки де^лрут'] ‘відчувати страх’ (СУ).

КЛЕПКА

*тобі клепки одної в голові не достає: тобі треба клепку вставить
[Номис, 293].

без клепки лишитись [бе^с к^лепки ли^шитис'] ‘дурний’ (Лдхк).

без сьомої клепки в голові [бе^с с'омої к^лепки ў голо^в'і] ‘дурний’
(См, Якмц).

бракує десятої клепки [бра^куїе де^с'атої к^лепки] ‘дурний’ (Влн).

бракує клепки в голові [бра^куїе к^лепки ў голо^в'і] ‘дурний’ (СГ,
Грц).

бракує одної клепки [бра^куїе од^ної к^лепки] (Тршк, Мквц) / ~ **єдної**
[бра^куїе йед^ної к^лепки] ‘дурний’ (Ів) / ~ **їдної** ~ [бра^куїе йід^ної
к^лепки] (ВО, Клчв).

всі клепки повилітали [ўс'і к^лепки повил'італи] ‘забутися’ (Нг).

всі клепки погубити [ўс'і к^лепки погу^бити] ‘не дотримуватися
певних норм поведінки’ (Кар, Кос, Олн).

втратити клепку [ўт^рати^ти к^лепку] ‘зробити щось необдумано’
(Остр, Пдс, Грн). 2. ‘збожеволіти’ (Коз, Вар, Скл, Бб).

десятої клепки не хватає [де^uс'атойі к'лепки не^u хва'тайе] 'дурний' (Клчв) / ~ не фатайє [де^uс'атойі к'лепки не^u фа'тайе] (Якмц).

дійти до клепки [д'іі'ти до к'лепки] 'порозумнішати' (Злч).

з'явилася клепка в голові [зй'вилас'а к'лепка у' голо'в'і] 'порозумнішати' (МК).

загубити клепку [загу'бити к'лепку] 'втратити розум' (Зар, Сахк, Влн, Кдр, Ор) / ~ клепки [загу'бити к'лепки] (Влн) / згубити ~ [згу'бити к'лепку] (Якмц).

збирати клепки [зби^eрати кле^uп'ки] 'почати думати' (Ярм).

зсунувся з клепки, як пес з соломи [с:уну'с'а с к'лепки йак пес с:оломи] 'втратити розум' (Кос).

клепка вилетіла в кого [к'лепка 'виле^t'іла] 'збожеволіти' (ВО).

клепка впала в кого [к'лепка у'пала] 'втратити розум' (Кур).

клепка всохлася в кого [к'лепка у'сохлас'а] 'втратити розум' (Нг).

клепка росипалась у кого [к'лепка ро'сипалас'] 'втратити розум' (Злч, Км).

клепки бракує кому [к'лепки бра'кує] 'дурний' (Коз, Клб, Вер, Нов, Став, Зел, Кад, Кар, Шидл, ЧрЗр, Грб, Жбн, ВО, Клчв).

клепки вибило кому [к'лепки 'виби^eло] 'дурний' (Жовт).

клепки не на місці [к'лепки не^u на^m'іс'ц'і] 'дурний' (Кос).

клепки не стало в кого [к'лепки не^u с'тало] 'збожеволіти' (Скл).

клепки позбутися [к'лепки поз'бутис'а] 'втратити розум' (Влн, Злч, Баг, ВС).

клепку вставити кому [к'лепку у'с'тавити] 'набити' (Шидл, Йсп, ВО, ВСлх, Клчв).

лишитись без клепки [ли^e'шитис' бе^uс к'лепки] 'збожеволіти' (ВлЗз).

мати клеку в голові [ма'ти к'лепку у' голо'в'і] 'розумний' (Бл, Кдр, Вар, Нг, Км, Кур, Ктг, МК, СУ, Злч, Внк, Кад, Влн, Кос, Плп, Січ, Жбч, ЧрЗр, Пдс, Шмк, Дов, ВО, Клчв, Крмч).

мати клепку [ма'ти к'лепку] 'розумний' (Бл, Ор, Дов).

набрати клепки [наб'рати к'лепки] 'порозумнішати' (Ор).

набратися клепки [наб'ратис'а к'лепки] 'мати досвід' (Дзел, Влн, Шидл, Циб, СУ, Взв, Дов, Крмч, ЛсВл).

не мати клепки в голові [не^u |мати к|лепки ў голо^v|в'і] ‘дурний’ (Вар, Остр, Нг, Виг, Ор, Цб, См, Вр, Дер, Злч, Корм, Вер, Кар, МК, МО, Плп, СУ, Цик, Чр, Коз, Слм, Пж, ПО, Жовт, Нів, Мк, Крив, Злч, Слоб, Осл, Пдс, Куг, Крвч, Жбн, Шмк, Пж, Жбч, Авр, Сл, Ант, ВО, Зкрч, Рбл) / ~ **в гулуві** [не^u |мати к|лепки ў гулу^v|в'і] (Рмнк). 2. ‘збожеволіти’ (Вар, Остр) / ~ **клепок** ~ [не^u |мати к|лепок ў голо^v|в'і] 3. ‘не дотримуватися певних норм поведінки’ (Куг, Коз, Крив, Пж, Остр, Слоб, Вар, Остр, Нг, Грц, Клчв, Клчн, Пчск).

не хватає клепки [не^u хва^t|тайе к|лепки] ‘дурний’ (Зкрч) / **не фатає** ~ [не^u фа^t|тайе к|лепки] (Клчн).

не хватає клепки в голові [не^u хва^t|тайе к|лепки ў голо^v|в'і] ‘дурний’ (Бл, См, Внк, Вр, Дер, Внк, Нг, СУ, Цик).

не хватає клепки в головусах [не^u хва^t|тайе к|лепки ў голо^v|вусах] ‘дурний’ (Плп).

не хватило клепки кому [не^u хва^t|тило к|лепки] ‘дурний’ (Влн).

нема клепки в кого [не^u |ма к|лепки] ‘дурний’ (МК, СУ, Коз, Слм, Пж, ПО, МшКт, Сл, Осл, Нів, Мк, Крвч, Мжгр, Злч, Циб).

немає їдної клепки [не^u |маїе їд|ної к|лепки] ‘забувати’ (Лдхк).

погубити клепки [погу^b|бити к|лепки] ‘діяти необдумано’ (Січ).

появилася клепка [пойа^v|вилас'а к|лепка] ‘порозумнішати’ (Влх).

появилася клепка в голові [пойа^v|вилас'а к|лепка ў голо^v|в'і] ‘порозумнішати’ (Блп, Блг).

розгубити клепки [розу^b|бити к|лепки] ‘втратити розум’ (Кос, Ярм, СУ).

триматися клепки [три^e|матис'а к|лепки] ‘розумний’ (Влн).

КЛИН

*хоч ёму клин на голові теши [Номис, 150].

бити клина до кого [бити к|лина] ‘залицятися’ (Кд).

на клин занести [на клин заⁿ|нести] ‘поховати’ (ВМц).

підбивати клина до кого [п'ітби^e|вати к|лина] ‘залицятися’ (Кур, См, Дер) / ~ **клин** [п'ітби^e|вати к|лина] (Ктг) / ~ **клиння** [п'ітби^e|вати к|лин'а] (СУ, Жовт, Остр, Грн) / ~ **клинні** [п'ітби^e|вати к|лин'і] (Ббч) /

~ **клинни** [п'ітби^e|вати к|линни] (Лсв, Корм, Влн, КзКд).

світ клином не зійшовся див. СВІТ.

стало клином [с'тало к'лином] ‘забутися’ (Кос).

точити клини до кого [то'чити к'лини] ‘залицятися’ (См).

КЛИНЕЦЬ

бити клинці до кого [б'ити к'лин'ц'і] ‘залицятися’ (Кад).

підбивати клинця до кого [п'ідби'вати к'лин'ц'я] ‘залицятися’ (Остр) / ~ клинці [п'ідби'вати к'лин'ц'і] (Коз, Вер, Крив, Січ, Куг, Нів, Слм, Пж, Нс, Нг, Влх, Бл, СГ, Скл, Слоб, Злч, Кдр, ПО, Шидл, Ів, Зар, Дун, Нг, Внк, МК, Км, Кар, Плп, Кос, Авр, Йсп, МК, Км).

КЛІПКА

закачати кліпку [зака'чати к'л'іпку] ‘напитися алкогольних напоїв’ (Кар).

залити кліпку [за'лити к'л'іпку] ‘напитися алкогольних напоїв’ (Жовт, Кар, Плп, Кос) / ~ кліпки [за'лити к'л'іпки] (Дер, МК, Пж, Бл) / заляти ~ [за'л'ати к'л'іпки] (Дов, Коз, Вzv, Ор, Нвс, Шмк, Цик, Сл).

кліпка на кліпку заходить [к'л'іпка на к'л'іпку за'ходить] ‘дуже хотіти спати’ (Вар).

підпирати кліпки [п'ітпи'рати к'л'іпки] ‘дуже хотіти спати’ (Корм).

КЛІПОВКА

залити кліповку [за'лити к'л'іпоўку] ‘напитися алкогольних напоїв’ (Зар).

КЛОПІТ

*збувся клопоту помер [Свидницький, 448].

збутися клопоту [з'бутис'я к'лопоту] ‘померти’ (Шмк).

КЛОЧА

голова набита клочам див. ГОЛОВА.

мняти клоча [м'н'ати к'лоча] ‘виконувати марну роботу’ (Остр, Грн).

КЛЮЧКА

*ключки собі шукати ‘придиратись’ [Грінченко, II, 255].

шукати ключки [шу'кати к'л'учки] ‘чіплятися, прискіпуватися до дрібниць’ (Мих).

довести до ключки кого [до'вести до к'л'учки] ‘завдати шкоди’ (Мк).

КЛЯМКА

*запала й тому клямка [Номис, 119].

клямка впала кому [к^л'амка у^пала] 'збожеволіти' (Мк, Внк, МК, Км, Ор, Авр, Грц).

мати клямку в голові [л^мати к^л'амку у^голо^в'і] 'розумний' (Мк).

КНИЖКА

аз, буки, книжки в руки див. АЗ.

бере тяга до книжок див. ТЯГА.

братися до книжок [б^ратис'а до кни^ежок] 'почати вчитися' (Скл, Зел, Кар, Кос, Пдс, Жбн) / братисі ~ [б^ратис'і до кни^ежок] (Цик) / братиси ~ [б^ратиси до кни^ежок] (Мих).

братися за книжки [б^ратис'а за кни^еж^уки] 'почати вчитися' (Дун, Нг).

кидатися до книжок [ки^едатис'а до кни^ежок] 'хотіти вчитися' (Корм).

рватися до книжок [р^ватис'а до кни^ежок] 'хотіти вчитися' (Авр).

хапатися до книжок [ха^патис'а до кни^ежок] 'хотіти вчитися' (Пж, Виг, Дзел, ПО, ЧрЗр).

хапатися за книжки [ха^патис'а до кни^ежок] 'хотіти вчитися' (Коз, Остр).

чіплятися до книжок [ч^п'ін^л'атис'а до кни^ежок] 'хотіти вчитися' (Лсв).

КОБИЛА

*ирже, як кобила до вівса [Номис, 244].

*кива, як кобила [Номис, 143].

*розмова, як з кобилою в болоті [Номис, 567].

заробити ся, як на здохлій кобилі [заро^бити с'а йак на з^дохл'їй ко^бил'і] 'нічого не заробити' (Влн).

лежати, як та кобила [ле^ж'жати йак та ко^била] 'дуже важко набобитися' (Гол).

молоти, як кобила хвостом [мо^лоти йак ко^била хво^ст^ом] 'базікати' (Шидл).

реготати, як кобила [ре^г'готати йак ко^била] 'дуже сміятися' (Скл, Влн) / регочеться ~ [ре^г'гоче^ч'а йак ко^била] (Чр).

розказувати сон рабої кобили див. СОН.

сплести сон рабої кобили див. СОН.

стала ширша за кобилу [*с'тала ширша за ко'билу*] ‘погладшати (про жінку)’ (Скл).

так хочеться, як кобилі взети [*так хочи'ц'а йак ко'бил'і в'із ве''з'ти*] ‘зовсім не хочеться’ (Йсп).

КОВАДЛО

*вліз межі молот и ковадло [Номис, 118].

КОГУТ

репетувати, як когут [*ре''не''ту'вати йак ко''гут*] ‘кричати’ (Кдр).

спірівсі, як когут [*с'п'іри'ус'і йак ко''гут*] ‘виявляти незадоволення, сердитися’ (Кур).

КОЖУХ

*держиця, як вош кожуха [Номис, 155].

вивернути кожуха до кого [*виве''рнути ко'жуха*] ‘сварити; критикувати’ (Кур).

казав пан кожух дам див. ПАН.

приймати до кожуха [*при'мати до ко''жуха*] ‘сварити; критикувати’ (Жовт).

прилипнути, як реп'ях до кожуха див. РЕП'ЯХ.

причепитися, як реп'ях кожуха див. РЕП'ЯХ.

КОЗА

*знай, коза, своє стійло [Номис, 85].

*знаю я, де козам роги втинають [Номис, 189].

високий, як лоза, дурний, як коза див. ЛОЗА.

набити, як Сидорову козу [*на'бити йак Сидорову ко'зу*] ‘дуже побити’ (Кдр, Мшк).

нагадати козі смерть [*нага'дати ко'з'і смерт'*] ‘пригадати комусь про щось неприємне’ (Злч).

прийде коза до воза [*п'ри'їде ко'за до 'воза*] ‘мати намір відплатити’ (Осл, Остр, Лдхк).

скакати, як коза [*ска'кати йак ко'за*] ‘бешкетувати’ (Сутк).

хотіти, як коза на ярмарок [*хо'т'іти йак ко'за на 'йармарок*] ‘зовсім не хотіти’ (Внк).

ше прийде коза до воза [*ше п'ри'їде ко'за до 'воза*] ‘мати намір відплатити’ (Грн).

шкіриться, як коза облуплена [ш'к'іри'ц'а йак ко'за облупле'на] 'сміятися без причини' (Рмнк).

як козі ніж [йак ко'з'і н'іж] 'зовсім не потрібний' (Сутк).

КОЗЕЛ

впертись, як козел [у'п'ертис' йак ко'зел] 'не поступатися' (Сутк).

дурний, як козел [дур'ний йак ко'зел] 'дурний' (Блп).

КОЗЛІ

козлі викидати [козл'і вики'дати] 'вередувати' (Кдр).

КОЗЮБ

замерзнути на козюб [за'мерзнути на ко'з'уб] 'втратити чутливість від холоду' (Кдр).

КОЛЕСО

*треба, як п'ятого колеса до воза [Номис, 437].

запхати палки в колеса див. ПАЛКА.

накрутитися, як білка в колесі див. БІЛКА.

повкладати палки в колеса кому див. ПАЛКА.

позабивати цьвахи в колеса див. ЦВЯХ.

п'яте колесо до воза [п'яте колесо до воза] 'бути зайвим' (Мшн).

ставити палки в колеса див. ПАЛКА.

як п'яте колесо в возі [йак п'яте коле'со у' воз'і] 'зовсім не потрібний' (Нг, СГ).

як п'яте колесо до воза [йак п'яте коле'со до воза] 'зовсім не потрібний' (Слоб, Вер, МК, Влн, Мшк).

КОЛИВО

коливо нести [коли'во нести] 'робити поминки' (Лдн, Штв, Рмнк, Мнц, Втк, Шар, Мк, Всн).

коливо робити [коли'во робити] 'робити поминки' (Дов).

КОЛИК

хоч колика на голові теши кому [хоч колика на голо'ві те'ши] 'про когось дуже впертого, настирливого' (Шм).

КОЛІНО

аж коліна підгинаються [аш кол'іна п'ідг'инаю'а] 'відчувати страх' (Кдр).

впасти на коліна [у'пасти на кол'іна] 'кланятися' (Дов).

гризти коліна [з^лри^лсти кол^л'іна] 1. 'голодувати' (Зел, Шидл, Грб, Пж) / ~ **куліна** [з^лри^лсти ку^л'іна] (Пж). 2. 'бідувати' (Вар).

клякнути на коліна перед ким [кл^л'акнути на кол^л'іна] 'улещувати когось' (Ярм).

коліна трусяться [кол^л'іна т^лрус'ац'а] 'дуже боятися' (Внк, Пдс) / **коліни** ~ [кол^л'іни т^лрус'ац'а] (См).

море по коліна див. МОРЕ.

на коліна падати [на кол^л'іна п^ладати] 'кланятися' (Корм, Дов, Бб, Коз).

на коліна ставати перед ким [на кол^л'іна ста^лвати] 'улещувати когось' (Рахн).

п'яному море по коліна див. МОРЕ.

сили, як в горобця під коліном див. СИЛА.

тормозити колінами [тор^лмо^лз^лити ко^л'л'ін'ми] 'впасти' (Скл).

як в горобця під коліном див. ГОРОБЕЦЬ.

КОЛІЯ

вибитися з колії [в^либ^ли^л'ти^лс'а с кол^л'ії] 'втрачати силу' (Скл, Зар).

збити з колії кого [з^лб^лити с кол^л'ії] 'обманути' (Слоб, Вер, МК, Влн).

збитися з колії [з^лб^литис'а с кол^л'ії] 'жити не за правилами моралі' (Кдр).

КОЛОДА

*бімбус, як Берко в колоді [Номис, 142].

*се так чваниця, як Берко в колоді [Номис, 142].

грохнутися, як колода [з^лрох^лнутис'а йак ко^ллода] 'впасти від перевтоми' (Остр, Грн).

гнити, як колода [з^лни^лти йак ко^ллода] 'ледачий' (Ярм, Циб).

лежати, мов колода [ле^л'жати мо^л ко^ллода] 'ледачий' (Взв, Дов, Циб).

лежати, як колода [ле^л'жати йак ко^ллода] 'ледачий' (СУ).

КОЛОТНЕЧА

робити колотнечу [ро^л'бити колот^л'нечу] 'сваритися' (Мих, Авр, Дов).

КОЛЬКА

бути колькою в боці кому [бу^лти |кол'койу ў |боц'і] 'докучати' (Влн).

КОЛЬОРИ

бачити все в блакитних кольорах [¹бачити ўсе ў бла¹китних кол'о¹рах] 'сприймати все надто оптимістично' (Нів).

КОМАР

забити комара [за¹бити ко¹мара] 'задрімати' (Цик).

комар носа не підточить [ко¹мар ¹носа не² п'і¹т:очит'] 'розумний' (Кдр).

комара душити [кома¹ра ду¹шити] 'спати' (Коз) / ~ **дусити** [кома¹ра ду¹сити] (Злч).

КОМАРИК

подавити комарика [пода¹вити ко¹мари¹ка] 'заснути' (Корм).

КОНДИЦІЯ

дійти до кондикції [д'і¹ти до кон¹дику¹її] 'вп'яніти' (Нів).

КОНИК

викидати коники [ви¹ки¹дати¹ кони¹ки] 'вередувати' (Кдр, Коз, Ярм, ПО, Вер, Слоб, Вер, Скл, Дзел, Злч, Внк, МК, Плп, Ктг, Вр, Кос, Пж, Жбч, Вzv, Ор, Циб, СУ).

грати в коники [г¹рати ў ¹кони¹ки] 'нічого не робити, лінуватися' (Пдс).

кидати коники [ки¹дати¹ кони¹ки] 'зробити неприємність' (Лдхк, Коз, Нвс, Коз, Клб).

корчити коники [корчи¹ти коники] 'прикидатися' (Осл).

ото викинув коника [о¹то вики¹нуў кони¹ка] 'зробити неприємності' (Ктк, Бб, Зсл, Ор, Нвс, Вzv, Коз).

показати коники [пока¹зати кони¹ки] 'виявляти свою суть' (Куг, Коз, Мк, Корм, Цик).

показати свої коники [пока¹зати с¹вої¹ кони¹ки] 'виявити свою суть' (Жбн).

показувати коники [пока¹зувати коники] 'вередувати' (Жбн).

ставити коники [с¹тавити кони¹ки] 'вередувати' (ПХ).

строїти коники [ст¹ройіти кони¹ки] 1. 'вередувати' (Нів, Слм, Нов, СГ, Нс, Злч, Нг, Став, Слоб, Баг, Крив, Кур, Лсв, Злч, МО, Кар, Плп, Нс, Авр, ВС, ЧрЗр, Йсп). 2. 'придурюватися' (Клб).

КОНОПЛІ

*вирвався, як з конопель [Номис, 628].

***вирвався, як заєць з конопель** [Номис, 219].

мочити коноплі [мо^чити ко^нопл'ї] ‘плакати’ (Кос).

вискочити, як Пилип з конопель див. ПИЛИП.

городити сім кіп конопель див. КОПА.

КОНТОРА

на конторах повести [на^конторах по^вести] ‘обдурювати’ (Скл).

КОНЧИНА

прийшла кончина кому [при^йшла кон^чина] ‘померти’ (Крмн).

КОНЬКИ

коньки відкинути [кон^ки в'іт^кинути] ‘померти’ (Влн, Скл, Внк, Злнч, Жищ).

КОНЯКА

іржати, як коняка [ір^жати йак ко^н'ака] ‘голосно сміятися’ (Слоб).

КОПА

городити сім кіп конопель [горо^дити с'ім к'іп коно^пел'] ‘брехати’ (Вар).

наговорити сім кіп вовни і всі не повні [нагово^рити с'ім к'іп во^вни і ўс'і не^повні] ‘брехати’ (Вар).

не хватає сорок до копи в кого [не^хватає сорок до ко^пи] ‘дурний’ (Жовт).

КОПИТО

без задніх копит [бе^з задн'іг^х ко^пит] ‘дуже втомитися’ (Жовт).

відкинути копита [в'іт^кинути ко^пита] ‘померти’ (Шидл, См, Цик, МК, Км, Плп, Дер, Коз, Дзел, Крив, Нов, Січ, Слм, Йсп, Клб, ЧрЗр, Нов, Пдс, Грб, Рмнк, Хрш, ВОлк, Крмн, Бубн, Злнч, Дов, Жвн, Ор, Ант, Бер, Стф, Крв, Ан, Дмк, Кадк, Шар, БЗ, Лнц).

копитами скалатати [ко^питами ска^латати] ‘померти’ (Лтв).

копитами траснути [ко^питами т^раснути] ‘померти’ (Лтв).

підкований на штири копиті [п'ід^кованій на ш^тири ко^пит'ї] ‘розумний’ (Клчв) / ~ **копита** [п'ід^кованій на ш^тири ко^пита] (ВО).

скласти копита [ск^ласти ко^пита] ‘померти’ (Внк, Пудл, Щрб, Ромн).

КОПИЦЯ

зробилася, як копиця [зро|билас'а йак ко|пиц'а] ‘погладшати (про жінку)’ (Влн).

стала ширша за копицю сіна [стала |ширша за ко|пиц'у |с'іна] ‘дуже погладшати (про жінку)’ (Скл).

шукати голку в копиці сіна див. ГОЛКА.

КОПІЙКА

в копійку влетіти [ў ко|п'їйку ўле^u|т'їти] ‘витратитися’ (Скл, Слм, Кос, Куг, Шм, Жбч, Коз).

жива копійка [жи|ва ко|п'їйка] ‘грошові прибутки, які надходять від торгівлі на базарі’ (Шм).

за душою ні копійки див. ДУША.

й копійки не дасть [ї ко|п'їйки не^u |дас'т'] ‘дуже скупий’ (Нів).

кинути копійку [к|иннути ко|п'їйку] ‘заплатити’ (Жовт).

посмійся, Андрійку, дам тобі копійку див. АНДРІЙКО.

приймати за чисту копійку [при^e|мати за |чисту ко|п'їйку] ‘вірити’ (Влн).

робити очі по п'ять копійок див. ОКО.

розтринькати все до копійки [ро|ст|рин'кати ўсе до ко|п'їйку] ‘витратити всі гроші’ (Кар, Остр, Жбн).

КОПІЙОЧКА

викинути всьо до копійочки [ви|кинути ўс'о до ко|п'їйочки] ‘витратити всі гроші’ (Вар).

витратитися до копійочки [ви|тратитис'а до ко|п'їйку] ‘витратити всі гроші’ (Грн).

вишептатисі до копійочки [ви|ши^e|птатис'ї до ко|п'їйочки] ‘витратитися’ (Цик).

КОПІТ

дати копоту кому [д|ати |копоту] ‘насварити, розкритикувати’ (Сшн).

КОРІНЬ

перевертати догори коренем [пе^u|ре^u|вер|тати до|го|ри |ко|ре^u|нем] ‘бешкетувати’ (МК, Влн).

рубати під корінь [ру¹бати п'ід¹ кор'ін'] ‘підривати основу чогось’ (ШМ).

КОРЗИНА

плести корзини язиком [п¹лести кор'зини йа¹зиком] ‘дуже багато говорити’ (Влн).

КОРИТО

*здібний, як віл до корита [Номис, 304].

опинитися на розбитому кориті [опи^{e1}нитис'а на роз¹битому ко¹рит'і] ‘збідніти’ (Влн).

сісти в корито [с'істи ў ко¹рито] ‘померти’ (Злсц, Ор, Рпнц, Брщ).

КОРНЯТ

піти до Корнята [п'і¹ти до Кор¹н'ата] ‘померти’ (Мтнц).

КОРОБОЧКА

коробочку роззявити [ко¹робочку роз¹з'ави^eти] ‘розкритися’ (Плп).

КОРОВА

*ходить, як корова за телям [Номис, 156].

*ходить, як теля з коровою [Номис, 156].

виріщитися, як корова [в¹итр'ішчи^eтис'а йак ко¹рова] ‘пильно спостерігати, не кліпаючи’ (См).

гладка, як корова [глад^{m1}ка йак ко¹рова] ‘дуже товста (про жінку)’ (Нг).

забула корова, як була теличкою [за¹була ко¹рова йак бу¹ла те^{m1}личкойу] ‘зазнаватися’ (Бб).

зробилася, як корова [зро¹билас'а йак ко¹рова] ‘погладшати (про жінку)’ (Ктг).

йти, як корова [й¹ти йак ко¹рова] ‘сповільнитися’ (Нвс).

крутиці, як корова на мотузку [к¹рути^eц'і йак ко¹рова на мо¹тус¹ку] ‘не змогти пригадати’ (Кур).

нажертися, як корова [на¹жертис'а йак ко¹рова] ‘багато з'їсти’ (Вар).

назолитися, як корова води [назо¹литис'а йак ко¹рова во¹ди] ‘випити багато алкогольних напоїв’ (Влн).

напитися, як корова води [на¹питис'а йак ко¹рова во¹ди] ‘випити багато алкогольних напоїв’ (Внк).

пити, як корова воду [п¹ити йак ко¹рова во¹ду] ‘багато і часто випивати’ (Внк).

пішла корова, нехай йде і теле [п¹ишла ко¹рова не¹хай йде і те¹л¹е] ‘якщо є великі витрати, то менші в порівнянні ніщо’ (Шм).

ревіти, як корова [ре¹в¹іти йак ко¹рова] ‘голосно плакати’ (Вар, Лсв, Корм, См, Злч, Дер, СУ, Авр) / **ревати** ~ [р¹евати йак ко¹рова] (Внк, Остр).

розлягтися, як корова [розл¹аг¹тис¹’а йак ко¹рова] ‘лежати, нічого не робити’ (Нг).

розпастиь, як корова [рос¹пастис¹’ йак ко¹рова] ‘погладшати (про жінку)’ (Сахк).

розростися, як корова [розрос¹тис¹’а йак ко¹рова] ‘погладшати (про жінку)’ (Вар, СУ, Лдхк).

талапати язиком, як корова хвостом див. ЯЗИК.

товста, як корова [то¹ўста йак ко¹рова] ‘дуже товста (про жінку)’ (Злч).

ходить, як корова [ходи¹т¹’ йак ко¹рова] ‘дуже товста (про жінку)’ (Злч).

шлухати, як корова [ш¹л¹ухати йак ко¹рова] ‘голосно плакати’ (Дер).

як корова язиком злизала [йак ко¹рова йази¹ком зли¹зала] ‘пропадати’ (Дов).

КОРОК

нюхати корок [н¹ухати ¹корок] ‘зловживати спиртними напоями’ (Коз).

КОРОНА

йти, ніби корогну на голові нести [йти ¹н¹іби ко¹рону на го¹ло¹в¹і ¹нести] ‘йти, пихато задираючи голову’ (Злч).

перегулювати корону з ким [не¹ре¹гу¹увати корону] ‘сваритися’ (Мк).

КОРОЛЬ

***почув короля в жилі (притих з переляку)** [Номис, 217].

***сивись (сивий єсть), як циганський король** [Номис, 385].

КОРОСТА

***розївся, як вош у корості** [Номис, 237].

КОСА

***трахвила коса на камінь** [Номис, 209].

коса на камінь зайшла [ко¹са на ¹кам'ін' зайшла] 'про гостру суперечку людей, які не хочуть один одного' (Шм).

пішла коса на камінь [п'ишла ко¹са на ¹кам'ін'] 'про гостру суперечку людей, які не хочуть один одного' (Грб).

КОСИ

коси диба [коси ¹диба] 'злякатися' (МК).

коси дибом стали [коси ¹дибом с'тали] 'злякатися' (Ів, См, Цик, Кос, СУ). 2. 'здивуватися' (Мшн, Пж, Нг).

коси дубом стали [коси ¹дубом с'тали] 'дуже злякатися' (Кдр).

коси на голові рвати [коси на го¹ло¹в'і р'вати] 'дуже сердитися, кричати' (Плп).

коси піднялися [коси п'ід¹н'алис'а] в кого 'злякатися' (СУ).

рвати на собі коси [р'вати на ¹соб'і коси] 'дуже нервуватися' (Влх, Всл, Бл, Злч).

КОСТОМАХА

шукати костомаху в молоці [шу¹кати косто¹маху ў моло¹ц'і] 'вередувати' (Кур).

висохнути на костомаху [висохнути на ко¹сто¹маху] 'схуднути' (Кдр).

заябнути на костомаху [за¹з'абнути на косто¹маху] 'дуже змерзнути' (Скл).

замерзнути до костомах [за¹мерзнути до ко¹сто¹мах] 'дуже змерзнути' (Дзел).

КОСТІ

кості перебирати [кос'т'і не¹ре¹би¹рати] 'критикувати' (Нвс).

лягти косьми [л'аг'ти кос'т'і¹ми] 'померти насильною смертю' (Жбч, Кос).

мити кості кому [л'мити ¹кос'т'і] 'пліткувати; обмовляти' (Шидл).

мороз кості ломить див. МОРОЗ.

обмити всі кості кому [об¹мити ўс'і ¹кос'т'і] 'пліткувати; обмовляти' (Авр, Цик).

одні кості да шкіра [од¹н'і ¹кос'т'і да ш¹к'іра] 'дуже худий' (Кар).

одні кості лишилися [од¹н¹і¹ |кості лі^ешили^ес^а] ‘дуже схуднути’ (Влн).

перемішати всі кості кому [п^ер^ем^іш^ети^і |кості] ‘пліткувати; обмовляти’ (Мих).

тільки кості да шкіра [т^іл^{ко} |кос^ті да ш^кіра] ‘дуже худий’ (Слм).

шкіра і кості див. ШКІРА.

язик без костей див. ЯЗИК.

КОСТЮМ

дерев’яний костюм одягти [д^ер^ев^ян^{ий} |кост^юм од^яг^{ти}] ‘померти’ (Дзвч).

КОТЕНЯ

сліпий, як котеня [с^лі^пий |як кот^ин^я] ‘надто довірливий’ (Йсп).

КОЦЮБА

висохла, як коцюба [в^{ис}ох^{ла} |як ко^цю^{ба}] ‘схуднути (про жінку)’ (СУ, Дов).

зігнулися в коцюбу [з^іг^{ну}ли^{ся} |в ко^цю^{бу}] ‘про згорблену людину’ (Чр).

КОЧЕРГА

задерти носа, що й кочергою не достати див. НІС.

ні Богові свічка, ні чортові кочерга див. БОГ.

КОШАРА

зробилася, як кошара [зр^об^{ил}ас^я |як ко^шара] ‘погладшати (про жінку)’ (Влн).

КОШИК

плести кошики [п^ле^{сти} |кош^ик^и] ‘багато говорити’ (См).

КОШУНКИ

якби не кошунки, то вилетіли б душунки [я^кб^и не^у |ко^шун^{ки} / то |вил^ет^и |іли б ду^шун^{ки}] (Грн).

КПИНИ

взяти на кпини кого [в^зя^{ти} на кп^ин^и] ‘насміхатися’ (Жзн).

КРАЙ

довести до краю кого [до^ве^{сти} до к^рай^у] ‘завдати мук, неприємностей’ (Зел).

заллятися по самий край [за^л'атис'а по¹самі^й кра^й] 'випити багато алкогольних напоїв' (Влн).

край приходе [кра^й при¹ходи^е] 'бути при смерті' (Мжгр).

піти на край світу [п'і^{ти} на кра^й с'в'іту] 'залишити, покинути' (Скл, Пдс).

ходити по краю бритви [хо¹дити по к'ра^йу б'ритви] 'ризикувати' (Кдр, Кос).

ходити по краю лезвія [хо¹дити по к'ра^йу л'езв'і^я] 'ризикувати' (Ктг).

ходити по краю ножа [хо¹дити по к'ра^йу но¹жа] 'ризикувати' (См).

КРАСА

*краси набіратися 'красивішати' [Грінченко, II, 300].

дав Бог красу, та не дав розуму див. БОГ.

КРАСКА

в краску кинуло кого [у¹ к'раску кинуло] 'почервоніти від сорому' (Корм, Влн).

впасти в краску [у¹пасти у¹ к'раску] 'почервоніти від сорому' (Кшл, Грб).

загнати в краску кого [зага¹н'ати у¹ к'раску] 'соромити, критикувати' (Клб).

малювати в розових красках [ма^л'увати у¹ 'розових к'расках] 'безцільно мріяти' (Йсп).

КРЕТ

сліпий, як крет [с'л'і^пий йак крет] 'нічого не бачить' (Внк).

КРИГА

*холодний, як крига [Номис, 576].

КРИЖІ

живіт до крижей приріс див. ЖИВІТ.

живіт запавсі до крижий див. ЖИВІТ.

немає часу крижі вирівняти [не^у 'має¹ часу к'риж'і 'вир'і^н'ати] 'мати багато клопотів, роботи' (Кдр).

КРИК

крик зняти [крик з¹н'ати] 'розкричатися' (Внк).

крик підняти [крик п'ід¹н'ати] 'розкричатися' (Кос).

наробити крику [*наро^бити к^рику*] ‘розкричатися’ (Дун, Рахн, Внк, МК, Кад, Дзел, Ярм, Пж, Остр, Бл, Остр, Грн).

КРИМ

бачити Крим і Рим [*бачити Крим і Рим*] ‘мати досвід’ (ПХ).

піти, ніби в Крим за сіллю [*п^іти н^іби у Крим за с^іл^лу*] ‘пропасти, зникнути’ (Нг).

піти, ніби в Крим по сіль [*п^іти н^іби у Крим по с^іл^л’*] ‘пропасти, зникнути’ (СГ, См).

пройти Крим і Рим [*проїти Крим і Рим*] ‘мати досвід’ (Куг, Нг, Мк, Влх, СГ, ПО, Лсв, Шидл, Корм, Рахн, Внк, МК, МО, Км, Плп, Кад, Рмнк, Мжгр, Жбч, ЧрЗр, Авр, Шмк, Нів).

пройти Крим і Рим, і мідні труби [*проїти Крим і Рим і м^ід^н’и т^руби*] ‘мати досвід’ (Жовт, Коз, Кур, Зел, Злч, Сахк, Осл, Кар, Дер, МлШк).

пройти Крим і Рим, і мідні труби, і чортові зуби [*проїти Крим і Рим і м^ід^н’и т^руби і ч^ор^то^в’и з^уби*] (Остр, Грн).

КРИНИЧКИ

піти в кринички [*п^іти у кри^чни^чки*] ‘померти’ (Крш).

КРИТИКА

дати критику кому [*дати к^ритику*] ‘сваритися, робити зауваження’ (Жбч).

КРИХТА

не мати ні крихти в роті [*не^у мати н^і к^рихти у р^от^і’*] ‘нічого не їсти’ (Нів). **крихти в роті не мати** [*к^рихти у р^от^і не^у мати*] ‘нічого не їсти’ (Шмк, Взв). **КРИША**

криша поїхала в кого [*к^риша пої^їхала*] ‘збожеволіти’ (Дун, Скл, Блг, Зкрч, ВО, Клчв, ЛсВл).

кришу зірвало кому [*к^ришу з і^рвало*] ‘збожеволіти’ (Лдн, Якмц).

КРИШКА

ані кришки в роті не мати [*ан^і к^ришки у р^от^і не^у мати*] ‘нічого не їсти’ (Циб).

без кришки хліба сидіти [*бе^с к^ришки х^л’іба си^д’и^ти*] ‘не мати їжі в хаті’ (Слоб).

кришки в писку не було [к¹ришки у̇ ¹писку не^u ¹було] ‘нічого не їсти’ (Лсв, Дер, Пдс).

кришки в писку не мати [к¹ришки у̇ ¹писку не^u ¹мати] ‘нічого не їсти’ (МК).

кришки в роті не мати [к¹ришки у̇ ¹рот’і не^u ¹мати] ‘нічого не їсти’ (Слоб, МК, Ор, Ктг, Вр).

лишитися без кришки хліба [ли^eшити^eс’а бе^uз^e к¹ришки х¹л’іба] ‘збідніти’ (Влн).

не мати ні кришки [не^u ¹мати н’і к¹ришки] ‘голодувати’ (Ор).

КРИЧАТИ

кричати, як наймило [кри^eчати йак на¹мило] ‘голосно кричати, репетувати’ (Дер).

кричати, як наймилося [кри^eчит йак на¹милося’а] ‘голосно кричати, репетувати’ (Лсв).

кричати, як недорізаний [кри^eчати йак не^uдо^yр’ізаний] ‘голосно кричати’ (Ор, Кдр, Взв).

кричит, аж заслинилося [кри^eчит аж зас¹лини^eлося’а] ‘голосно кричати, репетувати’ (Лсв).

КРІСЛО

не знати на яке крісло сісти [не^u з¹нати на йа¹ке кр¹ісло ¹с’істи] ‘розгубитися’ (МК).

КРІТ

сліпий, як кріт [сл’і¹пий йак кр’іт] ‘нічого не бачити’ (Лдхк, Коз, Нвс, Скл).

КРОВ

*а молода кров грає! [Свидницький, 478].

вдарила заяча кров [у̇¹дарила ¹зайача кроу̇] ‘злякатися’ (Жовт).

виссати всю кров у кого [в¹исати ус’у кроу̇] ‘довести до смері, самогубства’ (Скл).

кров бушує [кроу̇ бу¹шує] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Кос).

кров бує [кроу̇ бу¹їає] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Крив, См, МО, Ор).

кров вип’є і дирки не зробить [кроу̇ ¹вип’є і ¹дирки не^u з¹робит’] ‘завдати мук’ (Кдр).

кров вирує в кого [кроў ви^еруйе] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Кдр).

кров грає в кого [кроў з^арайе] ‘сердитися’ (Жовт).

кров з носа [кроў з^аноса] ‘дотримуватись обіцянки’ (Кдр).

кров заграла в кого [к^ароў за^аграла] ‘закохатись’ (МлШк).

кров ссати кому [кроў^а:ати] ‘завдавати мук’ (Лсв).

мати заячу кров [м^ати зайачу кроў] ‘боягузлива людина’ (Плп).

молода кров грає [моло^ада кроў з^арайе] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Зел, МК, Авр).

пити кров в кого [п^ити кроў] ‘знущатися’ (Злч, Кос, Кдр).

серце обливається кров’ю / кровлю див. СЕРЦЕ.

як кров з молоком [йак к^ароў з моло^аком] ‘гарний, гарна’ (Рмнк).

КРОВАТЬ

хропе, аж кровать ходором ходе [хро^апе аж кро^ават^а, ходором^а х^оде] ‘голосно хропіти’ (Скл).

КРОК

дати більший крок [д^ати б^іл^іш^ій крок] ‘приспішитися’ (Крив).

міряти кроки [м^іряти к^ароки] ‘йти’ (Корм, ЧрЗр).

прибавити кроку [при^бавити к^ароку] ‘приспішитися’ (Куг).

три кроки ступити [три к^ароки сту^пити] ‘близько знаходитись від чогось’ (Кдр).

КРОКІШ

збліднути, як крокіш [зб^ліднути йак к^арок^іш] ‘відчувати страх’ (Влн).

КРОПИВА

довольний, як голий в кропиві [до^вол^ний йак голий^і ў кро^пив^і] ‘незадоволений’ (Мшк).

хочеться, як голому в кропиву [хо^чиц^я:а йак голому^і ў кро^пиву] ‘зовсім не хотіти’ (Жовт, Вер, Кшл).

КРУГ

круг давати [круг да^авати] ‘об’їжджати, обходити територію по колу; долати відстань довшим шляхом’ (Сшн).

КРУГЛОВИДА

***моргнула, як кругловида (свиня) в двері** [Номис, 599].

КРУПА

надутися, як миш на крупу *див.* МИША.

рахувати крупу *кому* [раху¹вати кру¹пу] ‘скупий’ (Січ).

КРУЧОК

брати на кручок [б¹рати на кру¹чок] ‘мати намір відплатити’ (Грб).

пійматися на кручок [п¹ї¹матис¹’а на кру¹чок] ‘зазнати поразки’ (Ктг).

КУБІТА

стала кубіта нівроку [с¹тала ку¹б¹іта н¹ї¹року] ‘погладшати (про жінку)’ (Нг).

КУДИ

хоть куда! [хот¹’ ку¹да] ‘на позначення найвищого ступеня вияву ознаки, якості’ (Сшн).

КУКУРУДЗА

щирити зуби, як пес до кукурудзи *див.* ЗУБ.

КУЛАК

зібрати нерви в кулак *див.* НЕРВ.

кулак до кулака терти [ку¹лак до ку¹ла¹ка¹ терти] ‘битися’ (Вар).

плакати в гиркий кулак [п¹лакати ў ги¹р¹кий ку¹лак] ‘дуже плакати’ (Цик).

КУЛЬКИ

вивезти в кульки [в¹иве¹зти ў ку¹л¹ки] ‘поховати’ (Прос).

КУЛЯ

летіти, як куля [лет¹’іти йак ку¹л¹’а] ‘швидко бігти’ (Влн).

КУПА

купи не держиться [ку¹пи не¹’ держиц¹’а] ‘про щось логічно не зв’язане, не систематизоване’ (Шм).

очі на купу лізуть *див.* ОКО.

КУПІЛЬ

спати, як дитя після купелі *див.* ДИТЯ.

спати, як після купелю [с¹пати йак п¹іс¹л¹’а купе¹л¹’у] ‘міцно спати’ (Злч, Осл, Авр, Влх, Дов).

спати, як по купелі [с¹пати йак по купе¹л¹’і] ‘міцно спати’ (Км) / ~ по купелі [с¹пати йак по купе¹ли] (Ів, Жовт).

КУПУВАТИ

нема, то й не купиш [не^uма то ї не^u |купиш] ‘дурний’ (Ант, ВО, Крмч, Тршк).

КУРИ

*він говорить мені за Химини кури [Номис, 319].

*сова спить, та кури бачить [Номис, 271].

добра кури не клюють *див.* ДОБРО.

заробити на сміх курам *див.* СМІХ.

кури гроші не клюють *в кого* [кури зрош’і не^u кл’у’йут’] ‘заможно жити’ (Сутк, Корм, Злч) / ~ грошей [кури грошей не^u кл’у’йут’] (Куг, Мк, Осл, КТГ) / ~ клюють [кури зрош’і не^u кл’у’йут] (Кад, Мшн).

мати Химині кури в голові [мати |Химі^eн’і |кури у голо^v’і] ‘дурний’ (Бл).

КУРКА

*ах ти пришиблена курка! [Номис, 295].

*написав, мов курка лапою [Номис, 286].

*не маєш у голові тулку за дурну курку [Номис, 294].

дурне, як курка [дур^{ne} йак |курка] ‘дуже дурний’ (Дов, Куг).

жити, як мельникова курка [жити йак |мел’никова |курка] ‘заможно жити’ (Злч).

мокрый, як курка [мокрый йак |курка] ‘змоклий’ (Мшк).

КУРОПАТ

*ти-то спритний, як Матвій до куропатв [Номис, 305].

КУРЧА

сліпий, як курча [с’л’і’пий йак кур|ча] ‘не бачити’ (Плп).

КУСОК

ні куска в роті [н’і кус|ка у |рот’і] ‘голодувати’ (Дов).

КУТ

*ні в кут, ні в двері [Номис, 346].

КУТНІ

показувати кутні [по|казувати |кут’н’і] ‘сміятися’ (Корм).

КУТОК

не знати до якого кутка притулитись [не^u з’нати до йа|кого кут|ка при^eтулитис’] ‘соромитися’ (Осл).

Л

ЛАБА

задерти лаби [*за'дєрти лаби*] ‘померти’ (Клш).

ЛАВА

витагнути ся вздовж лави [*в'ит 'агнути с'а ўздоўж лави*] ‘померти’ (Глб).

ЛАВКА

по лавці не посується [*по лаўц'і не" по'суне"ц'а*] ‘дуже лінивий’ (Нг).

ЛАВРИ

спочивати на лаврах [*спочи^евати на лаўрах*] ‘задовольнятися досягнутим’ (См).

ЛАДАН

дихати на ладан [*д'ихати на ладан*] ‘бути при смерті’ (Корм, Км, Рмнк, Жбч, Чем, Лдн).

боятися, як чорт ладану *див. ЧОРТ.*

ЛАЗНЯ

*гаряче, як у лазні [Номис, 609].

ЛАМПОЧКА

все до лампочки кому [*ўсе до лампочки*] ‘байдужий’ (Скл, Січ, Куг, Рмнк, Шшк).

ЛАПА

*написав, мов курка лапою [Номис, 286].

ходити на задніх лапах *перед ким* [*хо'дити на 'зад'н'іх 'лапках*] ‘улещувати когось’ (См).

ЛАПША

вішати лапшу на вуха кому [*в'ішати лап'шу на 'вуха*] ‘брехати, обманювати’ (Ктк, Влн, Слм, Нов, Злч, Корм, Дун, МО, Км, Кар, Плп, Дер, Кур, Ор, Нг, Дзел, ПО, Авр, Йсп, Шшк, Грб, Кшл, ЧрЗр, Пшкц, Вzv, Вар).

вішати на ніс лапшу *див. НІС.*

лапшу вішати кому [*лап'шу в'ішати*] ‘обдурювати’ (Мшн, Ктк).

навішати лапші кому [*на'в'ішати лап'ш'і*] ‘обманути’ (Скл, Січ, Куг).

чіпляти лапшу на вуха кому [ч'іпл'ати лап'шу на 'вуха] 'брехати'
(Бб, Пшкц, ВЗв).

ЛАСКА

*ні дяки ні ласки [Номис, 227].

*ні спору, ні ласки [Номис, 345].

падати в ласку [падати у 'ласку] 'бути покiрним' (Виг, Нiв).

ЛАСТИ

вiдкинути ласт [в'iд'кинути 'ласт] 'померти' (Вск).

скласти ласт [ск'ласт 'ласт] 'померти' (ВлКл, Тлж).

склеїти ласт [ск'лейіт 'ласт] 'померти' (Злнч, Мк, Ор, Iвнкц, Жвн, Щрб, Слб, Шар).

ЛАСТIВКА

чемна, як ластiвка [чeмнa йак 'ласт'т'iвкa] 'порядна, вихована'
(Влн).

ЛАТКА

*латка на латці [Номис, 492].

ЛАХИ

трусити лахами [тру'сити 'лахами] 'бiдувати' (Злч).

трасти лахами [трас'т'и 'лахами] 'бiдувати' (Вер).

ЛЕБIДЬ

страждати, як лебiдь за лебiдкою [страж'дати йак 'леб'iд' за ле'б'іткoiу] 'сумувати за коханою людиною' (Скл).

ЛЕБIДКА

страждати, як лебiдь за лебiдкою див. ЛЕБIДЬ.

ЛЕГКЕ

*дуєся як легке в горшку [Номис, 144].

ЛЕДАР

валяти ледара [вал'ати 'ледара] 'нiчого не робити, лiнуватися'
(Нiв).

ЛЕЛЕКА

лелека приніс кого [ле'л'ека при'ел'іс] 'вiдповiдь на дитяче питання
'Звiдки мене взяли?'' (Iв, Влн, СГ, Баг, Сiч, Нг, Шмк, ВС, Нг) /
лилека ~ [ли'лека при'ел'іс] (Дун).

лелека принесла *кого* [ле^uлека при^lнесла] ‘відповідь на дитяче питання «Звідки мене взяли?»’ (МлШк).

ЛЕМЕНТ

наробити лементу [наро^lбити леме^uнту] ‘розкричатись’ (Взв).

ЛЕТІТИ

летіти карабульци [лет^lіти ка^lрабул^lци] ‘впасти’ (Нг).

летіти по самошечому [лет^lіти по само^lшечому] ‘дуже швидко бігти’ (Влн).

летіти стрімголов [лет^lіти стр^lімго^lлоу] ‘дуже швидко бігти’ (Нг).

летіти шкереберть [лет^lіти шке^uре^uберт^l] ‘впасти’ (Нг).

ЛЕЗВІЄ

ходити по краю лезвія *див.* КРАЙ.

ЛИБА

либу давити [либу да^lвити] ‘посміхатися’ (См, Пшкц).

ЛИЖІ

нагострити лижі [нагост^lрити лиж^lі] ‘втікати’ (Ів).

ЛИКО

не ликом шитий [не^u ликом шитий] ‘розумний’ (Клчв, Клчн).

ЛИН

*набравсь, як лин мулу [Номис, 602].

ЛИПА

вивезти до липи [виве^uзти до липи] ‘поховати’ (ННт).

голодна, як липа [го^lлодна йак липа] ‘дуже голодна’ (Влн).

ЛИПИ

занести між липи [за^lнести м^lіж липи] ‘поховати’ (Сошня Ізяслав.,).

ЛИПКА

обдерти, як липку *кого* [об^lдерти йак липку] ‘довести до біди’ (Влн).

занести під липку *кого* [за^lнести п^lід липку] ‘поховати’ (Кадк).

ЛИС

*обкис, як лис [Номис, 65].

втягнутись, як лис [вит^lагну^lтис йак лис] ‘лежати, нічого не робити’ (МО).

такий розумний, як лис [та^lкий ро^uзумний йак лис] ‘дуже розумний’ (МК).

облеслий, як лис [об^леслий йак лис] ‘дуже улесливий’ (Ктг).

хитрий, як лис [хитрий йак лис] ‘дуже хитрий’ (Ярм, Ор, Циб, Взв).

ЛИСИЙ

наказати, як сліпий лисого стриже див. СЛІПИЙ.

ЛИСТ

труситися, як осинний лист [тру^ситис’а йак о^синовий лист] ‘відчувати страх’ (Злч).

ЛИСТЯ

хропіти, аж листя з дерева сипеться [хро^п’іти аж ^лис’т’а з ^дере^ва ^сипе^ц’а] ‘дуже хропіти’ (Кос).

ЛИХЕ

втнути лихе [ўт^ннути ли^ехе] ‘нашкодити; наробити біди’ (Кад).

ЛИХИЙ

лихий ся зтягнув [ли^ехий с’а зат’аг^нуў] ‘вчинити самогубство’ (Мвчк).

ЛИХО

вскочити в діжку з лихом див. ДІЖКА.

довести до лиха й смутку кого [до^вести до ^лиха і с^мутку] ‘завдати комусь неприємностей’ (Нг).

зазнати лиха [заз^нати ^лиха] ‘набідуватися’ (Крив, Куг, Баг, Нс, Скл, Зел, Злч, МК, Км, Кос, ПХ, Пдс, ЧрЗр, Жбн, ВС, Мшн, Жбч, Нс, Скл, МлШк).

знати по чом фунт лиха див. ФУНТ.

набратися лиха [наб^ратис’а ^лиха] ‘довгий час бідувати’ (Авр).

натерпітися лиха [нате^рп’ітис’а ^лиха] ‘набідуватися’ (СГ).

підігнати лихо до кого [п’ід’іг^нати ^лихо] ‘довести до біди’ (Бб, Ор).

скуштувати лиха [скушту^вати ^лиха] ‘набідуватися’ (Кос, Нів).

чуже лихо за сахар [чу^же ^лихо за ^сахар] ‘тішитися чужій біді’ (МО).

ЛИХОМАНКА

впасти в лихоманку [ўп^асти ў ^лихо^манку] ‘дуже сердитися’ (Осл).

ЛИЦЕ

з лица спасти [з ли^ц’а с^пастити] ‘змарніти від чого-небудь, занедужати’ (Лдхк, Нвс).

лизати і лице, і бороду кому [ли^езати і ли^еце і бороду] ‘улещувати когось’ (Лсв).

лиця не мати [ли^ц’а не^н |мати] ‘змарніти від чого-небудь, занедужати’ (Шм, Мшн).

мінятися лицем [м’і^н’атис’а ли^ецем] ‘хвилюватися’ (Влн).

наїсти лиця [наїїсти |лиц’а] ‘погладшати’ (Кдр).

показувати своє лице [по|казувати с’воєе ли^еце] ‘виявляти свою справжню суть’ (МК).

ЛІД

битися, як риба об лід див. РИБА.

мурувати замки на леді див. ЗАМОК.

розтопитися, як лід [росто^в|питис’а йак л’ід] 1. ‘соромитися’ (Скл).

2. ‘подобрішати’ (ПО, Жовт, Коз).

холодне, як лід [хо^лодне йак л’ід] ‘дуже холодне’ (Мшн).

хотіти печеного леду [хо^в|т’іти не^нченого |леду] 1. ‘вередувати’ (Нг).

2. ‘бажати неможливого’ (Лсв).

хотіти печеного леду в Петрівку [хо^в|т’іти не^нченого |леду ў Пе^н|р’іўку] ‘бажати неможливого’ (Плп).

хотіти печеного леду вліті [хо^в|т’іти |пече^нного |леду ў|л’ім’і] ‘бажати неможливого’ (Вар).

як лід скрес [йак л’ід скрес] ‘швидко’ (Скл).

ЛІЖКО

валяться на ліжку [ва|л’атис’ на |л’ішку] ‘ледарювати’ (Пдс).

встати з ліжка [ўс|тати з |л’ішка] ‘видужувати’ (МК, ПО, Жовт, Коз, Дзел, Жбн) / ~ люжка [ўс|тати з |л’уж^нка] (Ктг).

звестися з ліжка [з|вестис’а з |л’ішка] ‘видужувати’ (Пдс).

з ліжка впав [з |л’ішка ўпаў] ‘дурний’ (Крмч).

ледве до ліжка долізити [л’едве до |л’ішка до|л’із’ти] ‘дуже втомитися’ (Км).

стати з ліжка [с|тати з |л’ішка] ‘видужувати’ (Дзел).

ЛІЙ

*ні се лій, ні се масло [Номис, 346].

мати лій в голові [л’мати л’ій ў голо^в|в’і] ‘розумний’ (Дер).

ні лій, не масло, ні змерз, ні погасло [н'і л'ій / не^u |масло / н'і змерз н'і по|гасло] ‘безхарактерна людина’ (Ктг).

ЛІК

найшов лік на кого [наї|шоў л'ік] ‘видужувати’ (Виг).

ЛІКОТЬ

гризти лікті [г²|ристи л'ікт'і] ‘виявляти незадоволення’ (Клб, Жовт, Грб, Рмнк).

кусати лікті [ку|сати л'ікт'і] 1. ‘виявляти велику досаду, жалкувати’ (Внк, МО, Кар) / ~ лігті [ку|сати л'ігт'і] (Рахн) / ~ локті [ку|сати |локт'і] (Авр). 2. ‘виявляти незадоволення’ (Баг, Куг, Крив, Нів, Слм, Злч, Коз, ВС, Куг, Жбн, ЧрЗр, Пдс).

ЛІНЬ

лень напала [л'ен' на|пала] ‘лінуватися’ (СУ).

лінь бере [л'ін' бе^u|ре] ‘лінуватися’ (Влн, Виг, ПО).

лінь матінка [л'ін' |мат'інка] ‘не хотіти нічого робити’ (Січ).

лінь матушка [л'ін' |матушка] ‘не хотіти нічого робити’ (Мшн).

лінь родилась раніше нас [л'ін' ро|дилас' |ран'ше нас] ‘не хотіти нічого робити’ (Остр, Грн).

надійшла лінь-матушка [над'ійш|ла л'ін' |матушка] ‘не хотіти нічого робити’ (Скл).

ЛІНЬКИ

ліньки беруть [л'ін'ки бе^u|рут'] ‘лінуватися, не хотіти нічого робити’ (Крив, Злч, Нів, Нс, Циб, Скл, Мшн).

ліньки вчепилися [л'ін'ки ўче^u|пилис'а] ‘лінуватися, не хотіти нічого робити’ (Грб).

ліньки напали [л'ін'ки на|пали] ‘лінуватися, не хотіти нічого робити’ (Злнц).

ліньки настали [л'ін'ки нас|тали] ‘лінуватися, не хотіти нічого робити’ (Плп, Дзел).

ЛІС

*ні до ліса, ні до біса [Номис, 346].

занести під ліс [за|нести п'ід л'іс] ‘поховати’ (Скл).

когось баче під лісом, а себе під носом не баче [ко|гос' |баче п'ід л'ісом а се^u|бе п'ід |носом не^u |баче] (Грн).

кричати, як в лісі [*кри¹чати йак у¹ л'іс'і*] ‘голосно говорити, кричати’ (Кдр).

навучка не йде в ліс, а в ніс *див.* НАУКА.

не бачити свого під носом, а бачити чуже під лісом *див.* НІС.

піти за ліс [*п'іти за л'іс*] ‘померти’ (Клнн).

ЛІТА

вийти з літ [*ви¹йти з л'іт*] 1. ‘постаріти’ (Кур, Лсв, Шидл, Цик, Кар).

2. ‘втратити розум у старості’ (Дзел, Крив, Пдс, Грб).

віджити літа [*в'ід¹жити л'іта*] ‘постаріти’ (Кад).

дорости до літ [*дорос¹ти до л'іт*] ‘стати дорослим’ (Цик).

дорости до своїх літ [*дорос¹ти до сво¹їх л'іт*] ‘порозумнішати’ (Кур).

доходити до літ [*до¹ходи^ети до л'іт*] 1. ‘вирости’ (Нг, СГ, Шидл, Внк, Км, Вер, Грб, Цик, Нів). 2. ‘постаріти’ (Вер, Пдс). 3. ‘порозумнішати’ (Сахк, Кдр, Осл).

доходити літ [*до¹ходити л'іт*] ‘старіти’ (Мшн).

літа прожити [*л'іта про¹жити*] ‘постаріти’ (Осл).

мати всі літа [*ма¹ти ўс'і л'іта*] ‘дорости’ (Мих).

не один десяток літ проміняти *див.* ДЕСЯТОК.

прийти в літа [*при¹ти ў л'іта*] ‘дорости’ (ПО, Став, Зар, Корм, МК, Кар, Жбч, Жбн, Влх).

шо з літ, то з розуму [*шо з л'іт то з¹розуму*] ‘про необдуманий вчинок старшої людини’ (Ярм).

ЛІТО

*ріс, як мокрого літа [Номис, 384].

чекати взимі літа [*чи^{е1}кати ўзи^{е1}м'і л'іта*] ‘даремно сподіватися на що-небудь’ (См).

ЛОБ

аж баньки ся вилазят на лоба *див.* БАНЬКА.

аж лоб твердий [*аж лоб тве^ур¹диї*] ‘наїстися’ (Грб).

аж очі на лоба полізли *див.* ОКО.

вочі / вочи / гочі на лоба / лоб лізуть *див.* ОКО.

вочі полізли на лоба *див.* ОКО.

записати на лобі [запи^есати на лоб'і] ‘запам’ятати’ (Сахк, Кдр, Осл, Шмк, ВО, Зкрч, Пчск).

запороти лобом [запо^ороти лобом] ‘впасти’ (Скл).

зарубати на лобі [зару^бати на лоб'і] ‘запам’ятати’ (МлШк).

написати на лобі [напи^есати на лоб'і] ‘запам’ятати’ (Дун, Коз, Авр, Пдс, Кшл).

очі на лоба вилазять див. ОКО.

очі на лоба повилазили див. ОКО.

очі на лоба / лоб полізли див. ОКО.

очі на лобі див. ОКО.

ЛОДОЧКА

на чужих лодочках кататися [на чу^жих лодочках ка^татис'а] ‘зраджувати дружині (чоловікові)’ (Нг).

ЛОЖКА

втопити в ложці води кого [ўто^пити ў лошц'і во^ди] ‘завдавати неприємностей через дрібниці’ (Плп).

ложки води в хату не внести [лошки во^ди ў хату не^н ў^нести] ‘дуже лінуватися’ (Км).

тупий, як тота ложка [ту^пий йак то^та лошка] ‘дуже дурний’ (Жзн).

ЛОЗА

високий, як лоза, дурний, як коза [ви^есокий йак ло^за дур^ний йак ко^за] ‘дурний’ (Ант, ВО, Грц, ЛсВл, МЧрн, Пшкц).

любити, як чорт лозу див. ЧОРТ.

ЛОКАТОР

наставити локатори [нас^тави^ети ло^катори] ‘уважно слухати’ (Км).

ЛОКШИНА

на вуха локшин начіпляти див. ВУХО.

ЛОМАКА

худий, як ломака [ху^дий йак ло^мака] ‘дуже худий’ (Лдхк).

ЛОПАТА

молоти язиком, як лопатом див. ЯЗИК.

ЛОПАТИНСЬКИЙ

посватав Лопатинський *кого* [пос'ватау̯ Лопатин'с'кий] 'померти' (Шлс).

ЛОПУХ

*дує ся, як лопух на вогні [Номис, 144].

ЛУБКИ

*ти ёму образки, а він тобі лубки [Номис, 572].

ЛУБ'Я

*ти ёму образи, а він тобі лубья [Номис, 572].

ЛУПЕНЬ

*дав ёму лупня добре – довго буде джмелів слухати [Номис, 202].

ЛЮБОВ

*а ні до любові, а ні до життя [Номис, 304].

ЛЮДИ

*ні Богу, ні людям [Номис, 346].

вже можна йти меж люди [ўже̯ ¹можна̯ йти̯ ¹межи̯^е ¹л'уди] 'дорости, домогтися певного становища в суспільстві' (Ктг).

вибитися в люди [в¹ибитис'а̯ ў̯ ¹л'уди] 'домогтися певного становища в суспільстві' (Дер).

вивести в люди [в¹ивести̯ ў̯ ¹л'уди] 'допомогти кому-небудь досягти певного становища в суспільстві' (Шм).

вийти в люди [в¹ийти̯ ў̯ ¹л'уди] 1. 'прославитися' (Нг). 2. 'дорости, домогтися певного становища в суспільстві' (Шидл, Осл). 3. 'розумний' (Влн).

впасти людям на язык [ў¹пасти̯ ¹л'уд'ам̯ на̯ йа'зык] 'вчинити так, що люди засуджують' (Нів).

входити в люди [ў¹ходити̯^е ў̯ ¹л'уди] 'дорости, домогтися певного становища в суспільстві' (Кур).

дорости до людей [дорос'ти̯ до̯ л'удеї̯] 'дорости, домогтися певного становища в суспільстві' (Ктг).

жити, як люди [ж¹ити̯ йак̯ ¹л'уди] 'дотримуватися норм поведінки' (Дов, МлШк, Зстл).

з кого насміхаються, з того люди бувають [з^с ¹кого̯ насм'і'хайуц'а̯ з^с ¹того̯ ¹л'уди̯ бу'вайут'] (Грн).

людей перед собою не бачити [л'у¹дєй¹ пєрєд со¹бoйу нє^u бачи^єти] ‘загордитися’ (Кад).

мають люди що говорити [л¹майут л'уди шо гово¹рити] ‘погано прославитися’ (Дер).

об'явитися межі людьми [об¹йавити^єси мєжи л'уд¹ми] ‘народитися’ (Мих, Мнст).

піти по людях [п'і¹ти по л'уд'ах] ‘збідніти’ (Плп).

пустити по людях кого [п¹ус¹тити по л'уд'ах] ‘довести до біди, до бідності’ (Плп).

ЛЮДИНА

бути людиною [бути л'у¹динойу] 1. ‘дотримуватися норм поведінки’ (Осл, Йсп, Жбч). 2. ‘дорости, домогтися певного становища в суспільстві’ (Дун).

вгурна людина [ўгур¹на л'у¹дина] ‘впертий’ (Цик).

затлумити людину [зат¹луми^єти л'у¹дину] ‘довести до смерті’ (Мих).

згубити людину [зг¹убити л'у¹дину] ‘довести до смерті’ (Мих).

зігнати з світу людину див. СВІТ.

на людину похожий [на л'у¹дину по¹хожії] ‘дорости’ (Лдхк).

піти до верхніх людей [п'і¹ти до¹ верхн'іх л'у¹дєй] ‘померти’ (Лшк).

стати людиною [с¹тати л'у¹динойу] ‘дорости, домогтися певного становища в суспільстві’ (Кос).

ЛЮДСЬКІСТЬ

дійти до людськості [д'і¹ти до л'уц'кості] ‘порозумнішати’ (Влн).

ЛЯК

бере ляк кого [бє^uре л'ак] ‘відчувати страх’ (Кад, Баг, ВС).

ЛЯМКА

тягнути лямку [т'аг¹нути л'амку] 1. ‘довго бідувати’ (Влн, Жовт). 2. ‘зволікати’ (Кад, Баг).

ЛЯРВО

розкабаніла, як лярво [роскаба¹н'іла йак л'арво] ‘погладшати (прпо жінку)’ (МК).

ЛЯСИ

ляси відпускати про кого [л'аси в'ітпус¹кати] ‘пліткувати’ (Нс).

ляси торочити [л'аси торочити] 'базікати, багато говорити' (Клб, Рмнк).

ляси точити [л'аси точити] 'базікати, багато говорити' (Вер, Кур, СГ, Остр, Нів, Слоб, Нг, Клб, Дзел, Вар, Ор, Циб, Коз, Дов, Кур, Зел, Злч, Корм, Км, Влн, ПХ, Жбн, Йсп, Нвс, Мшн, Грб, Кшл, Грн, Шмк, Сл, НУ, Пдс, Авр, Жбч, Лдхк, МлШк, Бб, Взв, Циб).

ЛЬОДОК

ходити по першому льодку [ходити по першому л'од^мку] 'ризикувати' (Км).

М

МАК

*спить, як маку випив [Номис, 499].

*спить, як маку наївся [Номис, 499].

втерти маку кому [у^ттерти маку] 'набити' (Кдр).

заробити дулю з маком див. ДУЛЯ.

почервоніти, як мак [поче^ррво^н'іти йак мак] 'почервоніти від сорому' (Жовт).

сісти маком [с'істи маком] 'осоромитися' (ВС, Крвч, Вер, Мшн, Клб, Нс, Пж, Нг, Остр, Бл, СГ, Став, Злнч).

стати маком [с'тати маком] 'осоромитися' (Злч).

МАКІТРА

дойшло до макітри [дойшло до ма^к'ітри] 'зрозуміти' (Вар).

мати макітру на в'язах [мати ма^к'ітру на у^йязах] 'розумний' (СУ).

МАКОВИННЯ

спати, як маковиння напитися [с'пати йак мако^вин'а на^питис'а] 'міцно спати' (Злч, Внк).

МАКОГІН

*як макогін облизав [Номис, 202].

лисий, як макогін [лисий йак мако^г'ін] 'лисий' (Кдр)

макогін лизати [мако^г'ін ли^зати] 'бути голодним' (Вар).

плести макогона [п^лести мако^гона] 'говорити нісенітниці' (Скл).

МАКУХ

збити макух [з'бити ма'кух] 'впасти' (Ів).

МАМА

*та він би маму свою пропив [Номис, 514].

з бідою, як з рідною мамою див. БІДА.

лишитися в чому мати народила [ли^{el}шитис'а у 'чому 'мати наро'дила] 'збідніти' (Кдр).

Кузькину мати показати кому [Куз'кину 'мати пока'зати] 'набити' (Кдр).

плакати, як за мамом [п'лакати йак за 'мамом] 'дуже плакати' (Лшк).

шо маму рідну поховала [шо 'мamu 'р'ідну похо'вала] 'дуже плакати' (Кшл).

МАНДРИК

занести до Мандрика [за'нести до 'Мандри'ка] 'поховати' (НП).

МАНДРОНИ

плести мандрони [п'лести манд'рони] 'базікати' (Ор, Січ) / ~ мандроні [п'лести манд'рон'і] (Кад).

МАНІВЦІ

піти манівцями [п'і'ти ман'і'у'ц'ами] 'не дотримуватись норм суспільної поведінки' (Злч, Рахн, МО, Км, Влн, СУ, Нс).

МАННА

манна небесна [мана не'бесна] 'допомога надприродних сил' (Шм).

чекати манну з неба [чи^{el}кати 'ману з 'неба] 'даремно сподіватися на що-небудь' (Кад) / ~ манни ~ [чи^{el}кати 'мани з 'неба] (Влн).

МАРА

мара взяла кого [ма'ра у'з'ала] 'пропасти' (Влн).

МАРКО

*говчеця, як Марко по пеклі [Номис, 171].

тлумитися, як Марко по пеклі [т'луми'тис'а йак Мар'ко по 'пекл'і] 'бешкетувати' (Вр).

тлумитися, як Марко на пеклі [т'луми'тис'а йак Мар'ко на 'пекл'і] 'бешкетувати' (Чр).

МАРШ

кишки грають / грають марш / марша *див.* КИШКА.

МАСА

давати масу [да¹вати¹ масу] ‘міцно спати’ (Лдхк).

МАСКА

зривати маску з *кого* [зри^{e1}вати¹ маску] ‘викривати когось’ (Км, Пдс).

натягати маску [нат¹а¹гати¹ маску] ‘прикидатися’ (Бб).

МАСЛО

*ні се лій, ні се масло [Номис, 346].

*плаває, як пиріг у маслі [Номис, 115].

добрий, як масло [д¹обрий¹ йак¹ масло] ‘дуже добрий’ (Сшц).

жити, як вареник в маслі *див.* ВАРЕНИК.

жити, як пиріг в маслі *див.* ПИРИГ.

йде, як по маслу [йде¹ йак¹ по¹ маслу] ‘все вдається’ (Вар, Грб).

кататися, як сир в маслі *див.* СИР.

купатися в маслі [ку¹пати¹с¹ а¹ у¹ мас¹ л¹ і] ‘заможнo жити’ (Кшл).

купатися, як пиріг в маслі *див.* ПИРИГ.

купатися, як сир в маслі *див.* СИР.

ні лій, не масло, ні змерз, ні погасло *див.* ЛІЙ.

підливати масла в вогонь [п¹ідли^{e1}вати¹ масла¹ у¹ во¹гон¹] ‘підбурювати до якихось дій’ (Куг, Кад, Авр, Мк, Кдр, Рмнк).

підмашувати слова маслом *див.* СЛОВО.

плавати, як пиріг в маслі *див.* ПИРИГ.

плавати, як сир в маслі *див.* СИР.

сказати, як маслом помастити [ска¹зати¹ йак¹ маслом¹ пома¹сти¹] ‘услесливо говорити’ (МК).

так робить, як по маслу [так¹ робит¹ йак¹ по¹ маслу] ‘старатися’ (См).

хоч масло на голові роби [хоч¹ масло¹ на¹ го¹ло¹в¹ і ро¹би] ‘про манеру ходити, підскакуючи’ (Злч).

як булка в маслі *див.* БУЛКА.

як масло в сметані [йак¹ масло¹ у¹ сме^{u1}тан¹ і] ‘заможнo жити’ (Кар).

як сир в маслі *див.* СИР.

МАТВІЙ

*ти-то спритний, як Матвій до куропатв [Номис, 305].

МАТІНКА

лінь матінка *див. ЛІНЬ.*

МАТКА

покірне теля дві матки ссе *див. ТЕЛЯ.*

покірне телятко дві матки мас *див. ТЕЛЯТКО.*

покірне телятко дві матки ссе *див. ТЕЛЯТКО.*

МАТУШКА

лінь матушка *див. ЛІНЬ.*

надійшла лінь матушка *див. ЛІНЬ.*

МАХ

дати маху [¹дати ¹маху] ‘зазнати поразки; помилитися’ (См, МК, Нс, Слоб, СГ, Осл, Бб, Жнб, Рмнк).

МАЦЬОК

начинити мацьок [¹начи^{e1}нити ¹мац’ок] ‘багато з’їсти’ (Злч).

напхати мацька [¹нап’хати ¹мац’ка] ‘багато з’їсти’ (Авр).

МЕД

*хвалить, як би медом мастив [Номис, 340].

говорити, як медом мазати [¹гово¹рити ¹як ¹медом ¹мазати] ‘улесливо говорити’ (ПХ).

захотіти, як меду в Спасівку [¹захо¹т’іти ¹як ¹меду ¹у ¹Спас’іўку] ‘дуже хотіти чогось’ (Дер).

змастити язик медом *див. ЯЗИК.*

мазати речі медом [¹мазати ¹реч’і ¹медом] ‘улесливо говорити’ (Став).

надіявся дід на мід – без вечері спати ліг *див. ДІД.*

не було меду кому [¹не^u ¹було ¹меду] ‘зазнати біди’ (Лшк).

ніби медом помастив [¹н’іби ¹медом ¹помаст’иў] ‘улесливо говорити’ (Вар, Нов, ПО).

сказав, як медом помазав [¹ска¹заў ¹як ¹медом ¹по¹мазаў] (Внк).

сказати, як медом мастити [¹ска¹зати ¹як ¹медом ¹маст’ити] ‘улесливо говорити’ (Кур, Нг) / ~ **помастити** [¹ска¹зати ¹як ¹медом

помаст¹ити] (Зел, Слм, Рмнк, ПО, Нов, Бл, Остр, Влх, МшКт) / ~
намастити [*ска¹зати йак¹ медом намаст¹ити*] (Рахн).

так би заснув, як меду лизнув [*так би зас¹нуў йак¹ меду ли^ез¹нуў*]
‘дуже хочеться спати’ (Грн).

щоб тобі коти меду нанесли див. КІТ.

як медом помастив [*йак¹ медом помаст¹иў*] ‘услесливо говорити’
(Жбч).

МЕДАЛЬ

заробити медаль [*заро¹бити ме^uдал’*] ‘не отримати плати за роботу’
(Сутк).

МЕДВЕДИК

*крутиця, як медведик в млині (невеличке колесо, що зверху пада
на ёго вода) [Номис, 170].

МЕДВІДЬ

медвідь на вухо наступив кому [*мид¹в’ід’ на¹ вухо наст¹иў*] ‘глухий
(глуха)’ (Кдр).

сунути, як медвідь [*сунути йак¹ мид¹в’ід’*] ‘йти, не оминаючи
перешкоди’ (Кдр).

МЕДОК

говорити медком [*го¹ворити ме^uд^mком*] ‘услесливо говорити’ (МК,
МО, Плп, Йсп).

говорити, мов медок варити [*гово¹рити моў ме^uдок ва¹рити*]
‘услесливо говорити’ (Кос).

медком мазати [*ме^uд^mком¹ мазати*] ‘улещувати когось’ (Км).

медком підмашувати кому [*ме^uд^mком п’ід¹машчувати*] ‘улещувати
когось’ (Плп).

поливає медком [*поли^eвайе ме^uд^mком*] ‘услесливо говорити’ (Плп).

МЕЖА

перейти межу [*пе^uре^uїти ме^uжу*] ‘не дотримуватися норм суспільної
моралі’ (Взв).

піти за межу [*п’їти за ме^uжу*] ‘померти’ (Злсц, Ор, Рпнц, Клчв, Чпл,
Рмнк).

відійти за межу [*в’ід’їти за ме^uжу*] ‘померти’ (Лпс).

МЕЛЕНЯ

говорити під меленя [говори́ти п'ід 'меле^н'а] ‘безперервно говорити’ (Кад).

МЕЧ

лихий, як меч [ли^хий йак меч] ‘сердитий’ (Кур).

сказати, як мечем в серце [ска^зати йак ми^чем у 'серце] ‘сказати щось неприємне’ (Скл).

МИЙКА

пішла мийка по селі [п'ишла 'мийка по се^л'і] ‘про когось погано говорять’ (Плп).

МИЛІСТЬ

подати на милість [по^дати на 'мил'іс'т'] (Кт).

МИЛО

*як мила зів [Номис, 173].

дати на мило [д^ати на 'мило] ‘обрядодія, коли дарують гроші на хрестинах дитини, кладучи їх у горщик’ (Чпл).

заробити, як Гершко на милі див. ГЕРШКО.

заробити, як дурний на милі [заро^бити йак ду^рний на 'мил'і] ‘нічого не заробити’ (Вер, Дзел).

заробити, як Мошко на милі див. МОШКО.

заробити, як циган на милі див. ЦИГАН.

наробитися, як дурний мила найвсія [наро^бити^с'а йак ду^рний 'мила на'йїс'а] ‘дуже втомитися’ (Внк, Кад, Дер).

МИЛЯ

*миля козацька (довга) [Номис, 349].

МИНДИЛЬ

сліпий Миндиль [сл'і'пий 'Минди^л] ‘не бачити’ (СУ).

МИНЯ

*знай, миня, стійло [Номис, 85].

МИР

пустити по миру кого [пус^тити по 'миру] ‘поширювати плітки’ (Внк, Кад, Дер).

спочивати з миром [спочи^лвати з 'миром] ‘померти’ (Злнч, Врц).

МИСКА

миски лизати кому [ми^ес^іки ли^езати] ‘улещувати когось’ (МК).

миску нести [ми^іску не^істи] ‘робити поминки’ (Злнч, Мк, Штв, СУ, Втк, Лдн, Шар, Блщ, Мк, Млц, Лск, Втк, Сахк, Клчн, Вах, Пс, Всн, Пас).

не в своїй мисці [не^у ў сво^ійй мис^ці] ‘почуватися ніяково’ (МшКт).

МИСЛЯ

і мислі не мати [і мисл^і не^у мати] ‘не здогадуватися’ (Ктл).

прийшла мисля кому [при^ійшла ми^ес^іл^а] ‘здогадатися; додуматися’ (См).

МИША

*граєся, як миш з котом [Номис, 138].

*пропав, як руда миш [Номис, 121].

дивитися, як кітка на мишу див. КІТКА.

надутися, як миш на крупу [на^дути^ся йак миш на кру^пу] ‘виявляти незадоволення’ (Дер).

пасія, як в скаженої миші див. ПАСІЯ.

пристати, як руда миш [при^ес^тати йак ру^да миш] ‘набридати’ (Кдр).

МІЗКИ

випало з мізків [ви^пало з м^ізк^іў] ‘забути’ (Нів).

забивати мізки кому [заби^вати м^із^ки] ‘обманювати’ (Коз).

закрутити мізки кому [закру^тити м^із^ки] ‘обманути’ (МлШк).

заліпити мізки кому [зал^іпити м^із^ки] ‘обманути’ (Став).

запудрити мізки кому [за^пудрити м^із^ки] ‘обманути’ (Внк).

мати добрі мізки [мати до^{бр}і м^із^ки] ‘розумний’ (МшКт).

мізки крутять у кого [м^із^ки к^рутят^ь] ‘розумний’ (Вар).

мізки мати [м^із^ки мати] ‘розумний’ (Нг).

мізків багато в кого [м^із^кіў ба^гато] ‘розумний’ (Нів).

шевелиються добре мізгі [ше^вел^яц^я добре м^із^гі] ‘розумний’ (Скл).

МІЗКУВАТИ

добре мізкує [до^{бр}е м^із^кує] ‘розумний’ (Кад, Зкрч, Рбл).

МІНА

корчити міну [*к'орч'ити м'іну*] ‘кривитися’ (Коз).

підірвати, як міна [*п'ід'ір'вати йак м'іна*] ‘різко встати’ (Скл).

МІРА

душа стала на мірі *див.* ДУША.

знати міру [*з'нати м'іру*] ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Зел, МК, МО, Кар, Плп, Дзел, Нг, Куг, Сл, Жбн, Нів, СГ, Клб, Жбч, Коз, ПО, Нс).

знати міру в собі [*з'нати м'іру у соб'і*] ‘не зловживати їжею, напоями’ (Пдс, Нс, ПО, Коз, Жбч, Злнч, Жбн).

мати міру [*мати м'іру*] ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Влн, Кур, Січ, Жбн, Сл).

наїстися без міри [*на'ій'стис'а бе^уз м'іри*] ‘багато з'їсти’ (Лсв).

не знати міри [*не^у з'нати м'іри*] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Нів).

не мати міри [*не^у мати м'іри*] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (МК).

МІРКА

зняти мірки з кого [*з'н'ати м'ірки*] ‘набити’ (Грб).

МІСТ

навести мости з ким [*на'вести мост'и*] ‘домовитися про щось’ (Скл).

МІСТ

*оце пропав – як з мосту упав [Номис, 120].

*то так потрібне, як дзюра в мості [Номис, 437].

МІСТО

*ні до села, ні до міста [Номис, 346].

МІСЦЕ

віднести на постійне місце [*в'ід'нести на пост'ійне м'ісце*] ‘поховати’ (Росш).

душа не на місці *див.* ДУША.

є голова на місці *див.* ГОЛОВА.

з місця рушати [*з м'іс'ц'а рушати*] ‘почати рух’ (Злнч, Крвч, Куг, Жбч, Пдс, Шидл, Внк, МК, Км) / ~ **рушити** [*з м'іс'ц'а руши'ти*] (ВС,

Крвч, Злч, Крив, Слоб, Куг, Лсв, Влн, Пдс) / **рушети з місце** [руш'ети з м'іс'ц'е] (Мих).

заклякнуту на місці [закл'акнуту на м'іс'ц'і] 'не рухатися' (Кдр).

зірватися з місця [зір'ватис'а з м'іс'ц'а] 1. 'різко встати' (Дун, Дзел). 2. 'раптово залишити все і переїхати в інше місце' (Коз, Влн).

знати своє місце [знати сво'є м'ісце] 'дотримуватись певних норм поведінки, моралі' (Влн, Циб, Ярм).

зрушити з місця що [зруши'ети з м'іс'ц'а] 'почати ось робити' (Кад).

клепки не на місці див. КЛЕПКА.

мати місце [мати м'ісце] 'дотримуватись певних норм поведінки, моралі' (Мшн).

місця не знаходити [м'іс'ц'а не^н зна^ходити] 'дуже хвилюватися' (Кдр).

місця собі не знаходити [м'іс'ц'а со^вб'і не^н на^ходити] 'дуже хвилюватися' (МК, ПХ, Дзел) / ~ **знаходити** [м'іс'ц'а со^вб'і не^н зна^ходити] (Дун, Влн, Жзн, СУ, Кур, Нг, Коз, Ктк, Пдс, Вар, Кдр, Вер).

не зрушати з місця [не^н зрушати з м'іс'ц'а] 'непорушно стояти' (Влн).

не мати місця [не^н мати м'ісц'а] 'не дотримуватись певних норм поведінки, моралі' (Мшн).

очі на мокрому місці див. ОКО.

поставити на місце кого [пос^тавити на м'ісце] 'вказати комусь на недоліки, зробити зауваження' (СГ, Нс, Нг).

прирости до місця [при^ерости до м'іс'ц'а] 'непорушно стояти' (Злч).

прирости на місці [при^ерости на м'іс'ц'і] 'непорушно стояти' (Виг).

серце на місце стало див. СЕРЦЕ.

серце не на місці див. СЕРЦЕ.

стирчати на місці [сти^ерчати на м'іс'ц'і] 'непорушно стояти' (Корм).

стояти на місці [сто^йати на м'іс'ц'і] 'дотримуватись правил поведінки' (Цик).

товктися на місці [тоўк^тис'а на м'іс'ц'і] 'нічого не робити' (МК).

топтатися на місці [топ¹тати^ес'а на м'іс'ц'і] ‘нічого не робити’ (МО).

тупцювати на місці [тупц'у¹вати на м'іс'ц'і] ‘нічого не робити’ (Нів, Вер, Крив, Остр, Коз, Нс, МО, Влн, Грн) / ~ **на місци** [тупц'у¹вати на м'ісци] (Мих).

тупцювати на одному місці [тупц'у¹вати на од¹ному м'іс'ц'і] ‘нічого не робити’ (Коз, Нів, Крвч) / ~ **їдному** ~ [тупц'у¹вати на йід¹ному м'іс'ц'і] (Кар) / ~ **їднім** ~ [тупц'у¹вати на йід¹н'ім м'іс'ц'і] (Вер).

МІСЯЦЬ

брехати, як пес на місяць див. ПЕС.

гавкати, як пес на місяць див. ПЕС.

МІТЛА

під метлу [п'ід ме^нт¹лу] ‘все’ (Зстл).

МІХ

дихати, як ковальський міх [д¹дохати йак ко¹вал'с'киї м'іх] ‘важко дихати’ (Злч, Ктг).

ніби міх гудіти [н'іби м'іх гу¹д'іти] ‘важко дихати’ (Кос).

сопіти, як ковальський міх [со^нп'іти йак ко¹вал'с'киї м'іх] ‘важко дихати’ (Внк, Км, Ктг, Жовт, Мшк, Рмнк, Авр).

сопіти, як міх [со^нп'іти йак м'іх] ‘важко дихати’ (Рмнк, Авр).

МІЩЬ

вбиватися з моці [ви^еби^еватис'а з мо¹ц'і] ‘втрачати силу, втомлюватися’ (Став, Шидл) / ~ **мочі** [ви^еби^еватис'а з моч'і] (МК).

міщ покидає кого [м'іц' поки^едає] ‘втрачати силу, здоров'я’ (Влн).

МІШАНКА

заколотити мішанку кому [заколо¹тити м'ішанку] ‘нашкодити’ (МК).

МІШОК

***мішком зза угла прибитий** [Номис, 293].

***оце нарядились, як теля в мішку** [Номис, 495].

бомкнути, як мішок [бомк¹нути йак м'ішок] ‘впасти’ (Ктк).

з-за вугла мішком [з:а ву¹ла м'іш¹ком] ‘дурний’ (Рмнк, Клчв).

меле, як з мішка [меле йак з м'іш¹ка] ‘багато говорить’ (Січ).

набалакати сім мішків гречки [наба|лакати с'ім м'іш'к'іу̯ ɣречки] ‘говорити нісенітниці’ (Рахн).

наговорити десять мішків [нагово|рити ʼдес'ат' м'іш'к'іу̯] ‘наговорити багато незрозумілого’ (Мк).

наговорити сім мішків вовни і всі неповні [нагово|рити с'ім м'іш'к'іу̯ ʼвоўни і ʼс'і не^uпоўн'і] ‘говорити нісенітниці’ (МО, Січ, Ктк).

наговорити сім мішків вовни і то неповні [нагово|рити с'ім м'іш'к'іу̯ ʼвоўни і то не^uпоўн'і] ‘говорити нісенітниці’ (Кшл) / ~ та й ~ [нагово|рити с'ім м'іш'к'іу̯ ʼвоўни та ʼто не^uпоўн'і] (Клн, Січ).

наговорити сім мішків гречаної вовни [нагово|рити с'ім м'іш'к'іу̯ ɣре^uчаної ʼвоўни] ‘говорити нісенітниці’ (Зел).

наговорити сім мішків гречаної половини [нагово|рити с'ім м'іш'к'іу̯ ɣре^uчаної по|лови] ‘говорити нісенітниці’ (Січ).

наговорити сто мішків [нагово|рити сто м'іш'к'ів] ‘важко дихати’ (Йсп).

наказати сім мішків [нака|зати с'ім м'іш'к'іу̯] ‘наговорити багато незрозумілого’ (Внк, Влх).

намолоти сім мішків гречаної вовни [намо|лоти с'ім м'іш'к'іу̯ ɣре^uчаної ʼвоўни] ‘говорити нісенітниці’ (Шидл).

наобіцяти мішок вовни та й той не повний [наоб'іц'ати м'ішок ʼвоўни та ʼтой не^uпоўний] ‘не виконувати обіцянки’ (Бб).

наплести сім мішків вовни [нап|лести с'ім м'іш'к'іу̯ ʼвоўни] ‘говорити нісенітниці’ (Кур, Дов).

натарабанити сім мішків пустого [натара|банити с'ім м'іш'к'іу̯ пус|того] ‘говорити нісенітниці’ (Кар).

нателепати сім мішків вовни і всі не повні [нате^uлепати с'ім м'іш'к'іу̯ ʼвоўни і ʼс'і не^uпоўн'і] ‘говорити нісенітниці’ (Кур).

не мішки на плечах носити [не^u м'ішки на п|лецах но^yсити] ‘про того, хто багато говорить’ (Ктк, Зсл, Кдр).

пообіцяти сім мішків диму [пооб'іц'ати с'ім м'іш'к'іу̯ ʼдиму] ‘пообіцяти те, чого не можна здійснити’ (Осл, Кшл).

прибитий за вугла мішком див. ВУГОЛ.

сапит, як кубінський мішок [са|пит ʼяк куб'ін'с'к'ий м'ішок] ‘важко дихати’ (Корм).

сапіти, як мішок [са^лп'іти йак м'і'шок] 'важко дихати' (Злч, Влх) / сопіти ~ [со^лп'іти йак м'і'шок] (Ів, Рахн, Січ, Бл, Внк, Слм, Вар, Кшл).

сивий, ніби на него хто витріпав мішок [сивий / н'іби на него хто витр'іпаў м'і'шок] 'посивіла людина' (МК).

МЛИН

*крутиця, як медведик в млині (невеличке колесо, що зверху пада на ёго вода) [Номис, 170].

*лепече, як той пустий млин [Номис, 568].

занести за млин кого [за^лнести за млин] 'поховати' (Грб, ВМац).

МЛИНОК

*млинком піти 'крутитися рухаючись' [Грінченко, II, 435].

меле, як млинок [м^лмеле^л йак мли^лнок] 'багато говорити' (Вер).

МЛІСТЬ

млість б'є кого [мл'іс'т' б'іе] 'втрачати свідомість' (Кур, Плп, Нг, СГ).

млість вбила кого [мл'іс'т' у^лбила] 'знепритомніти' (См).

млість вдарила кого [мл'іс'т' у^лдари^лла] 'знепритомніти' (Влн).

млості б'ють кого [мл^лос'т' і б'іут'] 1. 'втрачати свідомість' (Кад). 2. 'відчувати біль' (СУ, Коз).

МНЕЦЬ

*ні швець, ні мнець, ні чорзнаєщо [Номис, 164].

МОВА

*мову відпустило [Свидницький, 451].

мову відібрало кому [м^лову в'ід'іб^лрало] 'замовкнути від переляку' (Кар).

мову відняло кому [м^лову в'ід^лн'ало] 1. 'замовкнути від хвилювання, страху' (Баг, Шидл, СГ, Нів, Нг, Куг, Слм, Остр, Нс, Пис, ЧрЗр, Кшл, Лдхк, ВС). 2. 'оніміти' (Кдр, МО, Ор, Коз, ПО, Жбн).

мову відоймило кому [м^лову в'ід^лої^лмило] 'мовчати' (Коз, ПО).

мову забрало кому [м^лову заб^лрало] 'замовкнути' (Сутк, Внк).

мову одняло кому [м^лову од^лн'ало] 'відчувати страх' (Нвс).

не може бути мови [не^л може^л бути^л мови] 'не можна' (Нів).

МОГИЛА

*горбатого могила виправить [Номис, 174].

бути одною ногою в могилі див. НОГА.

загнати в могилу кого [за^гна^ти у̇ мо^ги^лу] ‘спричинити смерть’ (Брж).

засипати могилу [за^сипа^ти мо^ги^лу] ‘поховати’ (Катр).

лягти в могилу [л^аг^ти у̇ мо^ги^лу] ‘померти’ (Снк, Дзвч).

насипати могилу [на^сипа^ти мо^ги^лу] ‘поховати’ (Мшц, Став, Ромн, Лдн, Врхн, Глгч).

піти в могилу [п^іти у̇ мо^ги^лу] ‘померти’ (Лтв).

стояти однов ногов в могилі див. НОГА.

як могила [й^ак мо^ги^ла] ‘мовчати’ (Злч).

МОГОРИЧ

випити могорич [в^іпи^ти мо^го^рич] ‘домовитися’ (Ярм, МК).

віддати могорич [в^ід^ати мо^го^рич] ‘домовитися’ (МК).

МОДА

не в моді кому [не^у̇ мо^д’і] ‘байдуже’ (Лшк).

МОЗОК

аж мозги задубіли в кого [аж мо^зги заду^б’іли] ‘дуже змерзнути’ (Злч).

вишибло мозги кому [виши^бло мо^зги] ‘дурний’ (Внк, Пдс, ВО, Крмч).

добре мозги варат у кого [д^обре мо^зги ва^рат] ‘розумний’ (Кад).

дойшло в мозга кому [доїш^ло у̇ мо^зга] ‘зрозуміти’ (Влн).

забити мозги кому [за^бити мо^зги] ‘обманути’ (СУ) / ~ **мозга** [за^бити мо^зга] (Корм).

закрутити мізки кому [за^кру^тити м^із^ки] ‘обманути’ (Зел).

заливати мізки кому [за^ли^вати м^із^ки] ‘обманювати’ (Кос).

заліпити мізки кому [за^лі^пити м^із^ки] ‘обманути’ (Злч, Внк, МО).

затерти мозги кому [за^тер^ти мо^зги] ‘обманути’ (Плп).

затуманювати мозок кому [за^ту^ман^увати мо^зок] ‘обманювати’ (Мих).

мозги крутити кому [мо^зги кру^тити] ‘обманювати’ (Осл).

мозку бракує кому [ʎмоску бра'куйе] ‘дурний’ (Блп, Ант, ВО, ЛсВл).
мозку не хватає кому [ʎмоску не^у хва'тайе] ‘дурний’ (Ант, ВО, ВСлх, Зкрч).

мозок всох кому [ʎмозок ўсох] ‘дурний’ (Зкрч) / ~ **всохся** [ʎмозок ў'сохс'а] (Рбл).

полощити мізги кому [пo'лощчe'ти м'ізги] ‘завдавати мук, дошкуляти’ (Кад).

прибило мізги кому [при^eбило м'ізги] ‘дурний’ (Нг) / ~ **мозги** [при^eбило моз'зи] (Ант, ВО).

пудрити мозги кому [пудрити моз'зи] ‘обманювати’ (Пж).

розвиднілось в мозгах кому [роз'вид'н'ілос' ў моз'гах] ‘порозумнішати’ (Внк).

шевелити мозгами [ше^уве^улити моз'гами] ‘думати’ (Грц, МЧрн, ВО, Блг).

шелепати мозгами [ше'лепати моз'гами] ‘думати’ (Клчв, Клчн).

МОЗОЛЬ

наїсти трудовий мозоль [на'йісти трудо'вий мо'зол'] ‘погладшати’ (Дер).

ставати на мізоль кому [ста'вати на м'ізол'] ‘дошкуляти’ (МшКт).

МОКРИЙ

робить, як мокре горить [рoбит' йак мoкре гoрит'] ‘повільно робити, зволікати’ (Кдр).

як мокре горить [йак мoкре гoрит'] ‘зволікати’ (Взв, Циб, Ярм).

МОЛИТВА

прочитати молитву [прочи^eтати мо'литву] ‘померти’ (Крст).

МОЛОДІСТЬ

не першої молодості [не^у першoйі мoлодoс'т'і] ‘старий’ (Коз).

МОЛОКО

***хіба пташачого молока нема** [Номис, 101].

білий, як молоко [б'ілий йак мoло'ко] ‘сивий’ (Виг, Слоб, Взв, Циб, Вар, Січ, Куг). 2. ‘переляканий’ (Шмк). 3. ‘блідий’ (Нів).

в молоці купатися [ў мoло'ц'і ку'патис'а] ‘жити в достатку’ (Корм).

вмачати вуса в молоко див. ВУСА.

вурдитися, як молоко [ʼвурди^етис^а йак моло^{ко}] ‘кривитися, виявляти незадоволення’ (Злч, Км, Кар, Став, Ярм, Баг, Крив, ВС, Жбн) / **вурдитисі** ~ [ʼвурди^етис^і йак моло^{ко}] (Цик).

дутися, як молоко [ʼдутис^а йак моло^{ко}] ‘сердитися’ (Ор).

іти, що молоко спечасться на голові кому [[i^{ти} шо моло^{ко} спе^шчайе^ца на голо^ві] ‘йти з високо піднятою головою, гордовито’ (Грн, Остр).

молока не мати лише пташиного [молока не^ш мати ли^еше пта^шино^{го}] ‘жити в достатку’ (Корм, Нг).

молоко на губах висохє в кого [моло^{ко} на гу^бах ви^со^ха^йе] ‘дорости’ (Дун).

молоко на губах обсохло [моло^{ко} на гу^бах оп^сохло] ‘дорости’ (Бб, Коз).

облитися молоком [об^литис^а моло^{ком}] ‘посивіти’ (Грб).

побіліти, як молоко [поб^іл^іти йак моло^{ко}] ‘посивіти’ (Ктг, Ярм, Січ, Куг).

посивіти, як молоко [пос^{ив}іти йак моло^{ко}] ‘постаріти’ (Кшл).

сивий, як молоко [сивий йак моло^{ко}] ‘постаріти’ (Авр).

скиснути, як молоко в баняку [с^киснути йак моло^{ко} ў бан^аку] ‘скривитися’ (Ктг).

стати, як біле молоко [с^тати йак б^іле моло^{ко}] ‘посивіти’ (См).

чекати від цапа молока див. ЦАП.

шоб молоко на губах висохло [шоб моло^{ко} на гу^бах ви^сохло] ‘треба дорости’ (Коз).

шукати кістку в молоці див. КІСТКА.

шукати костомаху в молоці див. КОСТОМАХА.

як квасне молоко [йак квас^{не} моло^{ко}] ‘кривити обличчя; виявляти незадоволення’ (Плп).

як кров з молоком див. КРОВ.

як молоком облили кого [йак моло^{ком} об^лили] ‘сивий’ (СГ, Нс).

МОЛОТ

*вліз межі молот и ковадло [Номис, 118].

МОЛОТОК

забило молотком кому [за^било молот^{ком}] ‘забутися’ (Кос).

МОНАСТИР

підвести під монастир кого [п'ід'вести п'ід монас'тир] 'завдати неприємностей, обманути' (Коз, Пж, СГ, Нг, Дзел, Кур, Зел, Дун, МК, МО, Км, Кос, Грб, Шмк, МлШк, Мжгр, Пдс, Йсп, Ярм, МшКт).

підвести, як дурного під монастир [п'ід'вести йак дур'ного п'ід монас'тир] 'завдати неприємностей, обманути' (СУ).

піти під монастир [п'і'ти п'ід монас'тир] 'збідніти' (Жовт).

МОНЕТА

за чисту монету брати [за 'чисту мо'нету б'рати] 'безсумнівно вірити' (Км, ПХ, Остр, Мк, Куг, Жбч).

за чисту монету мати [за 'чисту мо'нету 'мати] 'безсумнівно вірити' (Кад, Жбч, Куг).

за чисту монету приймати [за 'чисту мо'нету при'ї'мати] 'безсумнівно вірити' (Шидл).

МОРДА

відкрити морду [в'ітк'рити 'морду] 'розкритися' (Вар).

кривити мордою [к'ри'вити 'мордою] 'не хотіти' (Осл).

кривити морду [кри'вити 'морду] 'не хотіти' (Кар, Ктк). 2. 'кривити обличчя' (Злнч, Дзел, Зстл).

набрати води в морду див. ВОДА.

наїсти морду [на'їсти 'морду] 'погладшати' (Бб).

напхати морду [нап'хати 'морду] 'наїстись' (Вар).

розкрити морду [роск'рити 'морду] 'кричати' (Чр, Ор, Дзел).

розпустити морду [роспус'тити 'морду] 'кричати' (Цик, Вр).

скривити морду [скри'вити 'морду] 'не хотіти' (Мжгр).

таньби води в морду набрати див. ВОДА.

МОРЕ

*вибіраєця, як за море стріляти [Номис, 485].

*жди, море, погоди [Номис, 140].

випив би море [в'ипи'є'ї би 'море] 'дуже хотіти пити' (Кур).

ждати з моря погоди [ж'дати з 'мор'а по'годи] даремно сподіватися на що-небудь' (Шмк).

море по коліна кому [л'море по ко'л'іна] 'байдуже' (Дов, Ор, Кур, МО, Км, Кар, ВЗв, Грб, Скл, Авр, Лдхк, Кдр).

п'яному морю по коліна [п'іаному 'морє" по кол'іна] 'байдуже' (ПО).
пішов, як за море [п'ішоў як за 'морє"] 'пропасти' (Пдс, Кдр, Клб).
сидіти й дождати з мора погоди [си^{el}д'іти і дожи^{el}дати з 'мора по'годи] 'нічого не робити, а даремно сподіватися на що-небудь' (Кос).

чекати з моря вітру [чи'кати з 'мор'а 'в'ітру] 'даремно сподіватися на що-небудь' (Йсп).

чекати з моря погоди [че^u'кати з 'мор'а по'годи] 'даремно сподіватися на що-небудь' (Кур, Зел, Шидл, Зар, Дун, МК, МО, Км, Влн, Виг, Дер, ПХ, СУ, Ор, Ктк, Циб, Дов, Слм, Вар, СГ, Скл, Бл, Влх, Нг, Дзел, Скл, Нс, Вер, Пж, Коз, Нов, Слоб, Січ, Куг, Клб, Остр, Злч, Став, Взв, Пшкц, Мшн, Авр, МлШк, Лдхк, Пдс, Кшл, Рмнк, Жбч, ВС, Грб, Жбн, Грн, Шмк, Нів, Пж, Мжгр, Кадк, Зсл) / ~ **мора** ~ [че^u'кати з 'мора по'годи] (Цик, Чр, Злч, Кар, Лсв, Рахн) / ~ **морє** ~ [че^u'кати з 'мор'є по'годи] (Мих).

МОРКВА

*знає свиня, що морква [Номис, 271].

МОРОЗ

*мороз піде поза плечі [Свидницький, 470].

*надувся, як сич на мороз [Номис, 180].

аж мороз пішов за шкурою [аж мо'роз п'ішоў за ш'курою] 'дуже змерзнути' (Плп).

аж мороз пішов по шкірі [аж мо'роз п'ішоў по ш'к'ірі] 'відчувати страх' (Злч).

аж мороз пішов поза шкіру [аж мо'роз п'ішоў 'поза ш'к'іру] 1. 'дуже змерзнути' (Кдр, Злч, Ктг). 2. 'злякатися' (Чр, Кос) / ~ **шкірою** [аж мо'роз п'ішоў 'поза ш'к'ірою] 'відчуті холод або страх' (Шм).

закачаніти, як капуста на морозі див. КАПУСТА.

мороз до серця дійшов кому [мо'роз до 'серц'а до'ішоў] 'дуже змерзнути' (Км).

мороз кості ломить кому [мо'роз 'кос'т'і 'ломит] 'дуже змерзнути' (Злч).

надувси / надувсі, як вош на морозі див. ВОША.

надуги губи, як сич на морозі див. ГУБИ.

надутися, мов горобець на мороз *див. ГОРОБЕЦЬ.*

надутися, як сич на мороз *див. СИЧ.*

надутися, як сич на морозі *див. СИЧ.*

надутися, як сова на мороз *див. СОВА.*

скривитися, як вош на морозі *див. ВОША.*

МОРОКА

набратися мороки [*наб'ратис'а мо'роки*] ‘бідувати’ (МО, Влх, Пдс).

МОРОЧЕННЯ

морочити морочення кому [*мороч'ити мо'роче"н'а*] ‘набридати’ (Вер).

МОТОЦИКЛ

вимахуватися, як блоха на мотоциклі *див. БЛОХА.*

МОТУЗ

***гарцює, як теля на мотузі** [Номис, 547].

МОТУЗОК

зачепитися мотузком [*заче"питис'а мо'ту'ском*] ‘вчинити самогубство, повіситися’ (Кур).

зусунуло з голови, як мотузок з шиї *див. ГОЛОВА.*

крутиці, як корова на мотузку *див. КОРОВА.*

мотузком підперзатися [*мотус'ком п'ітпе"ре"затис'а*] ‘голодувати’ (Кос).

на мотузок вчепитися [*на мо'ту'зок ўче"питис'а*] ‘вчинити самогубство, повіситися’ (Злч).

намити мотузку [*на'мили'ти мо'туску*] ‘вчинити самогубство, повіситися’ (Кчм).

повішатися на мотузку [*пов'ішатис'а на мотус'ку*] ‘вчинити самогубство, повіситися’ (Злнч).

скакати, як теля на мотузку *див. ТЕЛЯ.*

ся задавив мотузком [*с'а зада'виў мо'ту'ском*] ‘вчинити самогубство, повіситися’ (Кур).

чіпатися мотузка [*ч'і'патис'а мотус'ка*] ‘вчинити самогубство, повіситися’ (Гнк).

МОХ

обрости мохом [*оброс'ти мохом*] ‘постаріти’ (Злч).

МОЧА

моча стукає в голову кому [мо¹ча ст¹укайе у́ ¹голови] ‘не дотримуватися певних норм поведінки, моралі’ (Ктг).

МОШКО

*розумієця, як Мошко на перці [Номис, 302].

доробитися, як Мошко на перцеві [до¹ро¹битис’а йак ¹Мошко на ¹перце^в’і] ‘бідувати’ (Влн).

заробити, як Мошко на милі [за¹ро¹бити йак ¹Мошко на ¹мил’і] ‘мало заробити’ (Цик, Нг, СГ, Остр, Грн).

заробити, як Мошко на перці [за¹ро¹бити йак ¹Мошко на ¹перц’і] ‘мало заробити’ (СУ) / ~ **перцеві** [за¹ро¹бити йак ¹Мошко на ¹перце^в’і] (Влн).

МУЗИКА

слава, як музика див. СЛАВА.

МУКА

попасти в муку [по¹пасти у́ ¹муку] ‘бідувати’ (МО).

МУЛ

*набравсь, як лин мулу [Номис, 602].

набратися мулу [наб¹ратис’а ¹мулу] ‘напитися’ (Нвс).

набратись, як жаба мулу див. ЖАБА.

МУМІЯ

мовчати, як мумія [моу¹чати йак ¹мум’ія] ‘мовчати’ (Злч).

МУРАВА

піти під мураву [п’і¹ти п’ід му¹раву] ‘померти’ (См).

МУРАВСЬКИЙ

віддатися за Муравського [в’і¹д:атис’а за Му¹раўс’кого] ‘померти’ (Пчп) / **відатиси** ~ [в’і¹датиси за Му¹раўс’кого] (Мшк, Мушк).

засватав Муравський кого [зас¹ватау́ Му¹раўс’кий] ‘померти’ (Ктг, Сирв).

піти до Муравського [п’і¹ти до Му¹раўс’кого] ‘померти’ (МК, СО, Пас).

піти за Муравського [п’і¹ти за Му¹раўс’кого] ‘померти’ (Мшк, Мушк).

МУРАХА

аж мурахи пішли поза шкіру [аж му¹рахи п¹ішли ¹поза ш¹к¹'іп¹'у] 'відчувати страх' (Цик).

МУРАШКА

*мурашки по шкірі лаять [Свидницький, 420].

аж мурашки по плечах лаят [аж му¹рашки по п¹лечах ¹лаз'ат] 'відчувати страх' (Вар).

мурашки на серці вигаят [му¹рашки на ¹серц'і ¹вигаят] 'хвилюватися' (Корм).

мурашки на серці грают [му¹рашки на ¹серц'і ¹грают] 'хвилюватися' (Зар).

мурашки по тілі в кого [му¹рашки по ¹т'іл'і] 'відчувати страх' (Нг).

мурашки по тілі бігають [му¹рашки по ¹т'іл'і ¹б'ігають] 'відчувати страх' (Дер).

мурашки по шкірі бігають [му¹рашки по ш¹к'іп'і ¹б'ігають] 'відчувати страх' (Лсв).

МУРИК

Мурика грати [¹Мури^ека ¹грати] 'прикидатися' (Грб).

МУХА

*заліз, як муха в патоку [Номис, 111].

*кидаєця, як муха в окропі [Номис, 448].

*мала мухи в носі [Свидницький, 437].

*мухами гудований (пронозувате) [Номис, 271].

*опарився, як муха на окропі [Номис, 118].

*пожививсь, як собака мухою [Номис, 234].

*швидкий, як муха на окропі [Номис, 448].

*як тебе муха вкусила! [Номис, 180].

з мухами в голові [з ¹мухами ¹у голо¹в'і] 'дурний' (Січ).

крутитися, як муха в окропі [кру¹титис'а ¹як ¹муха в ок¹роп'і] 'бути заклопотаним' (Сахк, Мшк).

має добрі мухи [¹має ¹добр'і ¹мухи] 'про дуже злу, недобру людину' (Куг).

мати зелені мухи [¹мати зе¹лен'і ¹мухи] 'зла людина, сердита' (Рмнк).

мати мухи [¹мати ¹мухи] 'дурний' (Остр, Нов).

мати мухи в носі [*мати* ¹мухи *ў* ¹нос'і] ‘про злу людина, сердиту’ (Влх, МК, Кур, Зар, Корм, Рахн, МО, Км, Кар, Дер, Кшл, Авр, Жбч, ПО, Грб).

муха вкусила за носа кого [¹муха *ў*ку¹сила за ¹носа] ‘сердитий, злий’ (Злч).

муха вкусила кого [¹муха *ў*ку¹сила] ‘про того, хто в поганому настрої гнівається, нервує, про чийсь незрозумілу, дивну поведінку’ (Шм, Кшл).

муха на ніс сіла кому [¹муха на н'іс ¹с'іла] ‘сердитися’ (Корм) / ~ **носа** ~ [¹муха на ¹носа ¹с'іла] ‘сердитися’ (Злч).

мухи кусають кого [¹мухи ку¹сайут'] ‘сердитий, злий’ (Йсп).

муху давити [¹муху да¹вити] ‘спати’ (Кар).

набратися мух [*наб*¹ратис'а мух] ‘сердитися’ (Кад).

набридливий, як муха [*наб*¹ридливиї *й*ак ¹муха] ‘надокучливий’ (Злч, Остр, Грн).

надоїдливий, як муха [*надо*¹їйдливиї *й*ак ¹муха] ‘надокучливий’ (Ор).

нать муха не пролетить [*нат*' ¹муха не^н проли¹тит] ‘дуже тихо’ (Мвч).

піти за мухи [*п*'і¹ти за ¹мухи] ‘померти’ (Влкл).

показувати мухи в носі [*по*¹казувати ¹мухи *ў* ¹нос'і] ‘виявляти справжній свій характер’ (Слоб).

робити з мухи слона [*ро*¹бити з ¹мухи сло¹на] ‘перебільшувати’ (Км).

слабкий, як муха [*слап*¹киї *й*ак ¹муха] ‘не мати сили’ (Корм).

сонний, як муха [¹соннії *й*ак ¹муха] ‘хотіти спати’ (Сахк).

ходити, як сонна муха [*хо*¹дити *й*ак ¹сона ¹муха] ‘хотіти спати’ (Км).

як муха в Спасівку [*й*ак ¹муха *ў* С¹пас'і¹ўку] ‘зла людина, сердита’ (Кар).

якась муха вкусила кого [*й*а¹кас' ¹муха *ў*ку¹сила] ‘сердитий, злий’ (Кар, Плп).

МУШКА

взяти на мушку кого [*ў*¹з'ати на ¹мушку] ‘спостерігати’ (Цик).

М'ЯСО

*ні риба, ні м'ясо [Номис, 345].

ні риба, ні м'ясо / м'ясо див. РИБА.

Н

НАВІЖЕНИЙ

летіти, як навіжений [л¹ет'іти йак нав'і'жениї] ‘швидко бігти’ (Злч).

кричати, як навіжений [кри^eчати йак нав'і'жениї] ‘голосно кричати, сварити’ (Кдр, Лсв, Мшк).

репетувати, як навіжений [ре^uпе^uтувати йак нав'і'жениї] ‘голосно кричати, сварити’ (Кур).

НАВРОК

робити наврок на кого [ро¹бити наў¹рок] ‘мати здатність наврочити’ (Кшл).

НАВЧАННЯ

гризти навчання [г²рис³ти наў¹чан':a] ‘вчитися’ (Грб).

НАГРАДА

вихудати на нагороду [в¹вихудати на наг¹раду] ‘дуже схуднути’ (Ярм).

НАДІЯ

жити надією [л¹жити на¹д'ііейу] ‘сподіватися’ (Корм, Км, Дер, Куг, Крвч, ПО, Нів, Злнч) / ~ надійом [л¹жити на¹д'ііо¹м] (Кур).

мати дурну надію [л¹мати дур¹ну на¹д'ііу] ‘мати погані передчуття’ (Нг).

мати надію [л¹мати на¹д'ііу] ‘сподіватися’ (Нг, Ор, МО, Кар, Кад, Влн, Вzv, Грб, Ярм, ЧрЗр).

плекати надію [пле^uкати на¹д'ііу] ‘сподіватися’ (Км).

строїти пусті надії [ст¹ройіти пус¹т'і на¹д'іії] ‘безцільно мріяти’ (Влн).

НАДІЯТИСЯ

дурно надіятись [л¹дурно на¹д'ііатис'] ‘не вірити’ (Вар).

НАЗИМОК

*такий добрий, як чортового назімка хата [Номис, 232].

НАКАЗАТИ

наказав не знати шо [нака¹заў не^u з¹нати шо] ‘наговорити дурниць’ (Мк).

НАМУЛ

встригнути, як в намулі [ўст¹ригнути йак ў на¹мул'і] ‘потрапити в скрутну ситуацію’ (Злч).

НАПОСТИТИСЬ

вже так напоститисі [ўже так на¹поститис'і] ‘набідуватися’ (Цик).

НАПУД

напуду дати кому [на¹пуду¹дати] ‘налякати’ (Мих).

НАПУДИТИ

напудити досмерті кого [на¹пудити¹досме^uрт'і] ‘дуже налякати’ (Мшн).

добре напудити кого [добре на¹пудити] ‘дуже налякати’ (Крвч, Жбч, Кдр).

НАРОДЖЕНИЙ

не нині народжений [не^u нин'і на¹розе^uний] ‘мати досвід’ (Цик).

НАТУРИЦЯ

показувати свою натурацію [по¹казувати с¹войу на¹тури^eц'у] ‘виявляти свою суть’ (Злч).

НАУКА

братись до науки [б¹ратис' до на¹уки] ‘почати вчитися’ (МшКт).

братись за науки [б¹ратис' за на¹уки] ‘почати вчитися’ (Кдр).

в науку податися [ў на¹уку по¹датис'а] ‘почати вчитися’ (Нвс).

вдаритись в науку [ў¹дари^eтис' ў на¹уку] ‘порозумнішати’ (См).

гризти граніт науки див. ГРАНІТ.

гризти камінь науки див. КАМІНЬ.

гризти науку [г¹ристис на¹уку] ‘вчитися’ (Дер, Мшн).

до науки зуб набити [до на¹уки зуб на¹бити] ‘порозумнішати’ (Осл).

до науки потягло кого [до на¹уки пот'ах^eло] ‘почати вчитися’ (Лдхк).

йде наука в голову кому [їде на¹ука ў¹голову] ‘порозумнішати’ (Вс).

наука не йде в ліс, а в ніс [на¹вука не^u їде ў л'іс / а ў н'іс] ‘дотримуватись певних норм поведінки, моралі’ (Кур).

осягти науку [ос'аг¹ти на¹уку] ‘мати знання’ (Нів).

піти в науку [п'і¹ти ў на¹уку] 1. ‘вчитися’ (Сахк). 2. ‘порозумнішати’ (Дер).

хапатись за науку [ха¹патис' за на¹уку] ‘мати бажання чогось навчитися’ (Сшц).

НЕБЕЛИЦЯ

плести небелиці [п¹лести неб^елиц¹'і] ‘брехати’ (Скл).

розказувати небелиці [роз^сказувати не^билиц^е'і] ‘брехати’ (Скл).

НЕБЕСА

відійти на небеса [в¹ід і¹ти на не^беса] ‘померти’ (ВП).

літати в небесах [л¹ітати у не^бесах] ‘безцільно мріяти’ (Остр).

літати під небесами [л¹ітати п¹ід не^бесами] ‘безцільно мріяти’ (Кар).

піднімати до небес кого [п¹ідн і¹мати до не^бес] ‘вихваляти’ (Сщц).

піднятися під небесами [п¹ідн'аўс'а п¹ід не^бесами] ‘безцільно мріяти’ (Влн).

піти на небеса [п¹іти на не^беса] ‘померти’ (Зстл, Мшц).

податись на небеса [по^дати^с на не^беса] ‘померти’ (Лнц).

хоч грім з небес див. ГРІМ.

НЕБО

*високий до неба, а дурний, як треба [Номис, 297].

*далеко, як небо від землі [Номис, 357].

*рябе, як на небі зірничі увечері [Номис, 380].

бути на сьомому небі [бути на с¹омому неб¹'і] ‘дуже радіти’ (См).

вирувати в небі [ви^рувати у неб¹'і] ‘безцільно мріяти’ (Злнч).

високий до неба, дурний, як не треба [ви¹сокий до¹ неба дур¹ний йак не^б т¹реба] ‘дуже дурний’ (Ант, ВО, ВСлх).

впасти з неба [у¹пасти з неба] ‘народитися’ (Кос).

дерти носом небо див. НІС.

дертись на небо [д¹ертис' на небо] ‘чванитися’ (Нів).

з'явилася зірка в небі див. ЗІРКА.

захотіти небо дістати [захо^тіти небо д¹істати] ‘бажати неможливого’ (Корм).

літати в небі [л¹ітати у не^б'і] ‘безцільно мріяти’ (МшКт, Пдс).

літати під небом [л¹ітати п¹ід небо] ‘безцільно мріяти’ (Виг).

піти на небо [п¹іти на небо] ‘померти’ (Зал-2, Вкт).

попасти, як пальцем в небо див. ПАЛЕЦЬ.

послати на небо кого [пос^лати на небо] ‘заподіяти смерть’ (Баг).

чекати манну / мани з неба див. МАННА.

чекати на дощ з чистого неба *див. ДОЩ.*

шукати синицю в небі *див. СИНИЦЯ.*

НЕБОЖКА

плести, як небожка ногами [*n¹лести йак не¹бошка но¹гами*] ‘говорити дурниці’ (Лсв).

НЕБУТТЯ

відійти в небуття [*в¹ід¹і¹ти у не¹бу¹т¹а*] ‘померти’ (Злсц, Брж, Зж, Лтв).

піти в небуття [*n¹і¹ти у не¹бу¹т¹а*] ‘померти’ (Злнч, Врб).

НЕВИДАЛЬЦЕ

з’явилося на світ невидальце з фуркальцем *див. СВІТ.*

НЕГОДА

чекати погоди в негоду *див. ПОГОДА.*

НЕДІЛЯ

без року неділя *див. РІК.*

НЕДОБРЕ

чувувати шось недобре [*ч¹увувати шос¹ не¹добре*] ‘передчувати’ (Скл).

недобрим пахне [*не¹добрим пахне*] ‘передчувати’ (Скл).

НЕДОВІРА

недовіра бере кого [*не¹до¹в¹іра би¹ре*] ‘сумніватися’ (Нів).

НЕДОРІЗАНИЙ

верещати, як недорізаний [*ве¹ре¹ш¹чати йак не¹до¹р¹ізаний*] ‘дуже голосно кричати, сваритися’ (Нг).

кричати, як недорізаний [*кри¹чати йак не¹до¹р¹ізаний*] ‘дуже голосно кричати, сваритися’ (Кадк).

НЕЖИВИЙ

*говорить, як не живий [Номис, 566].

НЕЗДАЛИЙ

зробивсі нездалий [*зро¹би¹у¹с¹і не¹з¹далиї*] ‘захворіти, втратити силу’ (Кур).

НЕМІЧ

впасти в неміч [*у¹пасти у¹нем¹іч*] ‘втратити силу’ (Вер).

НЕНОРМАЛЬНИЙ

репетувати, як ненормальний [ре^uне^uту^uвати йак не^uнор^uмал^uний] ‘дуже голосно кричати’ (Корм).

НЕРВИ

висотати нерви кому [в^uс^uо^uт^uати нер^uви] ‘завдавати мук’ (Злч).

грати на нервах кому [г^uрат^uи на нер^uвах] ‘дошкуляти’ (Шидл, Цик, Внк, МК, МО, Км, Кар, Плп, Кос, Шмк, Став, Жбн, Коз, ВС, Сщц, Бл, Остр, Влх, Мк, Куг, Пдс, Нів, Крвч, Вар, Дзел, Скл, Мшн, Клб, Йсп) / ~ **нервах** [г^uрат^uи на н^uер^uвах] (Кур, Дун, Кад, Дер, Вр) / ~ **нерви** [г^uрат^uи на нер^uви] (Нг, СГ, Січ).

діяти на нерви кому [д^uй^uати на нер^uви] ‘дошкуляти’ (Цик).

зібрати нерви в кулак [з^uі^uбр^uати н^uер^uви у ку^uлак] ‘заспокоїтись’ (Ор).

нерви портити кому [нер^uви пор^uтити] ‘дошкуляти’ (Корм).

НЕРОБА

святкувати день святого нероби див. ДЕНЬ.

святкувати день святої нероби див. ДЕНЬ.

НЕСЛАВА

зробити неславу кому [зр^uо^uб^uити не^uс^uла^uву] ‘обмовляти’ (Кур).

НЕСТИ

високо себе нести [ви^uсо^uко се^uбе не^uсти] ‘чванитися’ (МК).

НЕТЕРПЛЯЧКА

нетерплячка бере кого [не^uте^uрп^uл^uачка бе^uре] ‘дуже хотіти чогось’ (Км).

НЕЧИСТА

ходити, як нечиста [хо^uди^uти йак не^uч^uіста] ‘бешкетувати’ (Лсв).

НЕЧИСТИЙ

віддати душу нечистому див. ДУША.

нечистий підкусив кого [не^uч^uистий п^uіт^uку^uси^u] ‘вчинити самогубство’ (Зж, Кнщ).

піти за нечистим [п^uі^uти за не^uч^uистим] ‘вчинити самогубство’ (Лнц).

укласти угоду з нечистим див. УГОДА.

НИТКА

*увірвалась нитка [Номис, 119].

висохнути на нитку [ʼ*висохнути на нитку*] ‘дуже схуднути’ (Кур, Плп, Лсв, Дер, СУ) / **висухнути** ~ [ʼ*висухнути на нитку*] (Нів).

витратитися до нитки [вит^{ратитис}’а до ^{нитки}] ‘витратити всі кошти’ (МК).

доробитися до нитки [дороб^{итис}’а до ^{нитки}] ‘почати бідувати’ (Кад, Кшл).

зійти на нитку [з’*ійти на нитку*] ‘дуже схуднути’ (Кшл).

змерзти на нитку [зм^{ер}’*зити на нитку*] ‘дуже замерзнути’ (Влн).

обідрати до нитки кого [об’*ідрати до нитки*] ‘забрати всі кошти’ (Кшл, Кдр, Скл).

одібрати до нитки кого [од’*ібрати до нитки*] ‘довести до бідності’ (Кос).

потратитися до нитки [пот^{ратитис}’а до ^{нитки}] ‘витратити всі кошти’ (Ярм).

пустити все до нитки [пус^{тити} *ўсе до нитки*] ‘втратити все майно’ (Дов).

розоритися до нитки [розо^{ритис}’а до ^{нитки}] ‘втратити все майно’ (Ор).

розтринькатися до нитки [роз^т’*рин’катис’а до нитки*] ‘витратити всі кошти’ (Ярм, Рмнк).

спашувати на нитку [спа^{шувати на нитку}] ‘схуднути’ (Влн).

стратитися на нитку [ст^{ратитис’а на нитку}] ‘витратити всі кошти’ (Зстл).

схуднути на нитку [с^{худнути на нитку}] ‘дуже схуднути’ (СУ).

тонкий, як нитка [тон^{кий} *йак нитка*] ‘дуже худий’ (Злч).

НІЖ

взяти як ножом [ў^{з’ати йак ножем}] ‘різко сказати’ (Злнч, ЧрЗр, Крвч, ВС) / ~ **ножом** [ў^{з’ати йак ножом}] (Км).

в очі ніж встромити див. ОКО.

гострий, як ніж [гост^{рий} *йак н’іж*] ‘сердитий’ (Лдхк).

гострити ніж на кого [гост^{рити н’іж}] ‘мати намір відлатити’ (Нів).

жити на ножах [ж^{ити на ножах}] ‘сваритися’ (Скл).

зарізати без ножа кого [за^{р’ізати без ножа}] ‘довести до біди’ (Скл).

колоти ножем в серце [ко^лоти но^жем у́ серце] ‘завдавати страждань’ (Нів).

сказати, як ножем відрізати [ска^зати йак но^жем в’ідр’ізати] ‘різко сказати’ (МК, Кос) / ~ **ножом** ~ [ска^зати йак но^жом в’ідр’ізати] (Циб, Ор, Бб, Дов, Клб, Осл).

стукнулись два ножі [с^тукнулись’ два но^же’ї] ‘сваритися’ (Грб).

ступати на ніж [сту^пати на н’іж] ‘ризикувати’ (Влн).

ходити по кінчику ножа див. КІНЧИК.

ходити по краю ножа див. КРАЙ.

як козі ніж див. КОЗА.

як ножем в серце [йак но^жем у́ серце] ‘різко сказати’ (СУ, МшКт).

як ножем підрізав [йак но^жем п’ідр’ізаў] ‘різко сказати’ (МшКт).

НІМЕЦЬ

помогти, як жид німцям див. ЖИД.

НІС

***добре ёго приняв, що аж носом заповорв землю** [Номис, 210].

***мала мухи в носі** [Свидницький, 437].

***ніколи – й носа втерти** [Номис, 446].

***носом заповорв** [Свидницький, 482].

***став мені хріном у носі** [Номис, 156].

аж ніс посинів у кого [аж н’іс по^син’іў] ‘дуже змерзнути’ (Жбн).

вішати на ніс лапшу кому [в’ішати на н’іс лап^шу] ‘обманювати’ (Влн).

водити за ніс кого [во^дити за н’іс] ‘обманювати’ (Циб, СУ, Остр, Бл, Коз, Нс, Кур, Зел, Шидл, Цик, Рахн, МО, Км, Кар, Шм, Йсп, Вzv, Жбн, Пдс, ВС, МлШк, Клб, Жбч, Дзел, Ярм, ПО, Нг, ЧрЗр, Мшн, Став, Авр, Крвч, Влх) / ~ **носа** [во^дити за ^нноса] (Зар, Кад, Влн, Дер, Кос, Лдхк, Кдр, Злнч, СГ, Нів).

впустити зі-перед носа [ўпус^тити з’і^пере^д ^нноса] ‘втратити те, що було поруч, доступне’ (МшКт).

дерти ніс догори [д^рти н’іс дого^ри] ‘зазнаватися’ (Рмнк, Мк).

дерти носа високо [д^рти ^нноса ви^соко] ‘зазнаватися’ (Вр).

дерти носом небо [д^рти ^нносом ^ннебо] ‘зазнаватися’ (Кар).

дзьобати носом [з’обати ^нносом] ‘хотіти спати, дрімати’ (Лсв, Кар).

до носа не доскочити кому [до 'носа не'' дос'кочи'ти] ‘зазнається’ (Км).

задерти носа вище голови [за'дерти 'носа 'вищче голо'ви] ‘зазнаватися’ (Лсв, Чр).

задерти носа вище хмар [за'дерти 'носа 'вищче хмар] ‘зазнаватися’ (Зар).

задерти носа вище чила [за'дерти 'носа 'вищче чи'ла] ‘зазнаватися’ (Лсв).

задерти носа, що й кочергою не достати [за'дерти 'носа шо ї коче'р'гою не'' дос'тати] ‘зазнаватися’ (Кос).

задерти носа, як та пава [за'дерти 'носа як та 'пава] ‘зазнаватися’ (Сшц, Січ).

залишитися з носом [зали'шитис'а з 'носом] ‘зазнати поразки’ (Шидл).

запороти носом [запо'роти 'носом] ‘впасти’ (Кур, Зел, Лсв, Злч, Ів, Зар, Цик, Дун, Нг, Рахн, Км, Кар, Плп, Ор, Дер, Кос, ПХ, СУ, Сшц, Йсп, Куг, Кшл, СГ, Клб, ЧрЗр, Нов, Крвч, Влх, Бл, Кдр, Остр, Нів, Рмнк, Слм).

зарити в землю носом див. ЗЕМЛЯ.

зарити носом [за'рити 'носом] ‘впасти’ (Шидл, Злч, Корм, МО, Кар, Кад, Клб, Коз, Вер, Жбч, Жбн, Остр, Нів, Нг, СГ, Мшн, Нс, Шмк, Мжгр).

зарубати на носі [зару'бати на 'нос'і] ‘добре запам'ятати’ (СУ, Коз, Ктк, Ор, Кур, Лсв, Шидл, Зар, Корм, См, Цик, Нг, МК, Км, Кар, Плп, Дер, Вр, Кос, Шм, Вzv, Пшкц, Зсл, Авр, Скл, ЧрЗр, Нов, Крвч, Сл, Грб, Січ, Став, Куг, Рмнк, Шмк, Лдхк, Жбч, Мжгр, Дзел, Кдр, Жбн, Нс, МшКт, ВС, Кадк, Пдс, Нів, СГ, Слм, Кшл, Зетл, ПО, ВО, Блп, Крмч) / **зарубити** ~ [зару'бити на 'нос'і] (Кад, Циб).

зарубати собі на носі [зару'бати со'б'і на 'нос'і] ‘добре запам'ятати’ (Нг, МО) / **зарубити** ~ [зару'бити со'б'і на 'нос'і] (Рахн).

звалитись носом [зва'литис' 'носом] ‘швидко заснути’ (Пдс, Мжгр).

злий, як ніч [злий' як н'іч] ‘дуже сердитий’ (Нвс).

клювати носом [кл'у'вати 'носом] ‘хотіти спати, дрімати’ (Зел, МО, Км, Кар, Пшкц, Йсп, Коз, Дзел, Клб, Остр, Жбч).

когось баче під лісом, а себе під носом не баче див. ЛІС.

комар носа не підточить див. КОМАР.

кров з носа див. КРОВ.

кругом носа пхати [кру¹гом ¹носа п¹хати] ‘виявляти надмірну цікавість’ (Км).

крутити носом [кру¹тити ¹носом] ‘виявляти незадоволення’ (Дов, Нів, Грб).

лиш ніс й вочі лишилися у кого [лиш н¹іс ї ¹воч¹і ли¹шили¹с¹] ‘дуже схуднути’ (Осл).

лиш ніс наставити [лиш н¹іс нас¹тавити] ‘дуже худий’ (Ів, Остр).

лиш ніс стирчить у кого [лиш н¹іс сти¹р¹чит¹] ‘дуже схуднути’ (Авр).

мати гедзя в носі див. ГЕДЗЬ.

мати мухи в носі див. МУХА.

мати синюшний ніс [мати си¹н¹ушний н¹іс] ‘постійно пити’ (Кар).

муха вкусила за носа див. МУХА.

муха на ніс / носа сіла див. МУХА.

набурмоситись, як піч [набур¹моси¹тис¹’ йак н¹іч] ‘виявляти незадоволення’ (МО).

наука не йде в ліс, а в ніс див. НАУКА.

не бачити дальше свого носа [не¹ ¹бачити ¹дал¹ше с¹вого ¹носа] ‘турбуватися лише за себе’ (Плп).

не бачити перед носом [не¹ ¹бачи¹ти ¹перед ¹носом] ‘заснаватися’ (МО).

не бачити свого під носом, а бачити чуже під лісом [не¹ ¹бачи¹ти с¹вого п¹ід ¹носом а ¹бачи¹т¹’ чу¹же п¹ід ¹л¹ісом] ‘критикувати’ (Кдр).

не пхати свого носа [не¹ п¹хати с¹вого ¹носа] ‘не виявляти цікавість’ (Скл).

ніс дерти [н¹іс ¹дерти] ‘заснаватися’ (Зел, Злч, Зар, Цик, Нг, Рахн, МК, Кар, Влн, Виг, СУ) / **носа** ~ [носа ¹дерти] (Дов, Циб, СУ, ВЗв, Жбч, Коз, Ярм, Пж, ПО, Нг, Мжгр, Авр, Нс, ЧрЗр, Крвч, Клб, Злч, МшКт, Грб, Жбн, Сл, СГ, Став, Мшн, Шмк, Нів, Дзел, ВС, МлШк, Нов, Куг, Мжгр).

ніс задирати [н'іс зади^ерати] ‘азнаватися’ (Ктк, Ор, Коз, Нг, Кар, Кос, Нвс, МлШк, Кшл, Кдр, Шидл, Нг, Внк, МК, МО, Плп, Кад, Дер, Шм, Лдхк, Бл, Влх, Скл, Зстл, Вер, Січ, Пдс).

ніс наставився в кого [н'іс нас^тави^еўс'а] ‘дуже худий’ (Рахн).

ніс похнюпити [н'іс пох^н'уни^ети] ‘сумувати’ (Кос).

НІЧ

но ніс наставився і вочі світяться [но н'іс нас^тави^еўс'а і ^івоч'і с^в'ім'ац'а] ‘дуже схуднути’ (Кдр).

носа напукати [н^оса нап^ус^кати] ‘виявляти незадоволення’ (Злч).

носа насупити [н^оса на^супи^ети] ‘виявляти незадоволення’ (Скл).

носа повісити [н^оса по^в'іси^ети] ‘скоритися’ (Корм).

носа повішати [н^оса по^в'ішати] ‘сумувати’ (Зстл, Кдр).

носа посупити [н^оса по^супити] ‘сумувати’ (Пшкц, Взв).

носом заорати [н^осом зао^рати] ‘впасти’ (Внк, Кос, См, ПО) / ~
загорати [н^осом заго^рати] (МлШк, Грб).

носом сопіти [н^осом со^п'іти] ‘важко дихати’ (Влн).

носом хлюпати [н^осом х^л'упати] ‘плакати’ (Пдс, Мжгр).

носом хляпцнути [н^осом х^л'апцнути] ‘впасти’ (Скл).

носом човгати [н^осом ^чоўгати] ‘плакати’ (Кос).

показувати мухи в носі див. МУХА.

слухаю носа не рухаю [с^лухайу^носа не^н'рухайу] ‘лінуватися’ (Зстл).

сумний, як ніч [сум^н'ий йак н'іч] ‘дуже сумний’ (Лдхк).

сунути носа куди не треба [сунути^носа ку^ди не^н'треба] ‘виявляти надмірну цікавість’ (Дер).

темний, як ніч [т^емний йак н'іч] ‘дурний’ (Скл).

тільки очі і ніс видко див. ОКО.

чуже бачить у полі, а свого під носом не бачить див. ПОЛЕ.

НОГА

*зірватися з ноги ‘вскочити’ [Грінченко, II, 183].

*ногою ніде ступити [Свидницький, 452].

аж з ніг паде [а^ж з н'іг^н'паде] ‘дуже втомитися’ (Нг).

аж іскри з-під ніг йдуть див. ІСКРА.

аж ноги трясуться кому [а^ж но^ги тра^с'уц'а] ‘дуже боятися’ (СУ).

без задніх ніг [бе^нз^н |задн^н'іх н'із] 'міцно спати' (Дзел, Баг, Куг, Шм, ЧрЗр, Авр, ВС, КЛб, Пдс, Коз, Жбч, Грн, Нс, Бл). 2. 'утікати' (Нів).
бликнути ногами [б'ликнути но^нгами] 'знепритомніти' (Ор).

брати руки в ноги див. РУКА.

Бога за ноги впіймати див. БОГ.

Бога за ноги злапати див. БОГ.

Бога за ноги зловити див. БОГ.

Бога за ноги схопити див. БОГ.

брати ноги на плечі [б'рати^н |ноги на п'леч'і] 'приспішитися' (СУ).

брати під ноги кого [б'рати п'ід^н |ноги] 'зневажати когось' (Влн).

бути одною ногою в могилі [бути од^ною но^нгою ў мо^нгил'і] 'бути при смерті' (Кос).

вверх ногами, вниз головою [ўверх но^нгами ўниз голо^нвою] 'бешкетувати' (Лсв).

взнати, звідки ноги ростуть [ўз^нати з'в'іт^нки |ноги рос^нтут'] 'викрити когось' (Кдр).

взяти ноги в руки [ўз^н'ати |ноги ў |руки] 'втікати' (Зел, Шидл, Злч, Зар, Корм, См, Нг, Сахк, МК, Кар, Плп, Ор, Кос, Циб, ПХ, Рвн, Остр, Коз, Влх, Нов, МлШк, Шмк, Бл, Сл, КЛб, СГ, Скл, Слм, Кадк, Авр, ЧрЗр, Крвч, Жбч, Куг, Пдс).

винести вперед ногами [вине^нсти ўне^нред но^нгами] 'поховати' (Корм, Држ, Жмл, Злж, Лпс, Сшц, Внк, Волк, Знк, Дшк, СО, Крст, Звл, Птр, Крмн, Бдр, Івц, Бубн, Клнв, Лпк, Скуп, Тпр, Влс, Крч, Шрк, Бал, ВП, Гнк, Івшк, Лшк, Гол, ВЖ, Злнч, Івнкц, Нс, Мк, Млц, Мнк, Рач, Став, См, Мшц, Прг, Снк, Ччл, Штв, Бдр, Гук, ВлКр, Звд, ПдО, Вск, Лтр, ВС, Влн, Дер, Дов, ВС, Калч, Клин, Ктг, Клч, Каш, Нфд, Нів, Ор, Пудл, Рог, Сокл, СУ, Дбр, СУ, Ант, Држн, Кзmn, Клчн, МлПз, Чрн, Чрн, Голв, Пдлс, НУ, Бр, Глб, ГГ, ЗК, Івнк, Шлс, Бржц, Мск, Жкв, Всн, Врнц, Грг, Жбч, Плвн, Смчк, Схн, Хжн, Тлж, Йсп, Ппл, Подл, Смк, Цмб, Лдн, Бзл, Глч, Крвв, Кзмц, Плх, Чем, Вшч, Влх, Зж, Крчк, Лтв, Ромк, Терем, Чгрк, Чр, Цик, Ткч, Мдс, Нвц, Ромн, Мсц, Млм, ЧО, Гел, Крк, Чтб, Плс, Уст, Кадк, Вдш, Івкц, Крнч, Мнст, Пргн, Прос, Скл, Слб, Стр, Сут, Рзд, Рвн, Ндд, Михц, БЗ, Ввк, Грмн, Дзвн, МП, Муш, Стрл, Пнц, Виг, Трлч, Урж, Трб, Лчк, Зел, Глгч, Вшк,

Клшк, Клш, Грз, Кпл, Ркшн, Милц, Дер, Дрч, Лпк, Івнкц, ВЖ, Рач, Тпр, ВС, Пудл, Крчк, Нгр, Муш, Вшк, Крман, Кмр, Щтц, Залж, Зст, Дуб, Мсл, Ткч, Лдн).

винести вперед ногою [ʲвине^нсти ʲне^нред но^гойу] ‘поховати’ (Рог).

винести ногами до сходу сонця [ʲвине^нсти но^гами до с^ходу^у сон^ц’а] ‘поховати’ (Сшн).

випростати ноги [ʲвипростати^н но^ги] ‘померти’ (Дзвч).

витягти ноги [ʲвит’ахти^н но^ги] ‘померти’ (Глб, Дрч, Пшт).

від’їжджати ногами вперед [в’ідійж^жзати но^гами ʲне^нред] ‘померти’ (Глб, ГГ).

відкинути ноги [в’ит^ткинути^н но^ги] ‘померти’ (Цик, Ор, Слм, Вер, Лпс, Крст, Крман, Сирв, Вих, Злнч, Лс, Мр, Рдк, Скц, Ясц, Кур, Срв, СО, Мнк, Лтр, ВС, Влн, Дер, Нів, Пудл, Рх, Рог, СУ, Ант, Држн, Грбс, Івнк, Бржц, Крвв, Кнч, Плх, Жкв, Грг, Мрз, ВлМц, Плвн, Тлж, СМК, Лдн, Брж, Вкт, Гук, Жбн, Лтв, Тршв, Ост, Сут, Плс, Івкц, Скж, Стр, БЗ, Виг, МП, Михц, МЧрк, Мнст, Взл, Цлв, Крман, Колс, Клин, Рвн, Зст, Мк, Виг, Глгч).

відлежувати ноги [в’ід^длежувати^н но^ги] ‘лежати, нічого не робити’ (Цик).

відмахуватися руками і ногами див. РУКА.

відпиратися руками і ногами див. РУКА.

відпихатися руками і ногами див. РУКА.

вітказали руки і ноги див. РУКА.

вклонятися в ноги кому [ʲк^кло^н’атис’а ʲ но^ги] ‘дуже годити, підлещуватися’ (МшКт).

впасти з ніг [ʲп^пасти з н’іг] 1. ‘дуже втомитися’ (СУ, Ор, Рвн). 2. ‘захворіти’ (МК, Циб, Вzv, Дов, Коз, Авр).

впиратися і руками, і ногами див. РУКА.

впиратися / впиратисі / впиратиси руками і ногами див. РУКА.

впіймати Бога за ноги див. БОГ.

дати жару ногам див. ЖАР.

дати ногам відпочити [ʲдати но^гам в’ітп^почити] ‘лежати’ (Мжгр).

дати ногам волю [ʲдати но^гам^н вол’у] ‘втікати’ (См).

дати ногам знати [^ддати но^гам з^нати] ‘втікати’ (Лсв, МК, МО, Кар, Влн, Дер, КТГ).

дати ногам спокій [^ддати но^гам с^пок^ій] ‘лежати’ (МК, Кар, Крвч, Нс, Грн, СГ, Жбн, Злнч, Мжгр).

дрихнути без задніх ніг [^ддрихнути бе^з зад^ніх н^іг] ‘міцно спати’ (Нг).

една нога там, друга тут [^йї^дна но^га там д^руга тут] ‘швидко’ (Цик, Грн) / **їдна** ~ [^йї^дна но^га там д^руга тут] (Мжгр).

з ніг збитися [з н^іг з^битис^я] ‘дуже втомитися’ (См, Взв). 2. ‘захворіти’ (Скл).

з ніг звалитися [з н^іг зва^литис^я] ‘дуже втомитися’ (КТГ, Вер, СГ, Куг, Нов, Зел, Злч, МК, МО, Йсп, МшКт, Жбч, Грн, Нг, ВС, Остр, Бл, Лдхк).

задерти ноги [за^дерти ^ноги] 1. ‘лежати’ (Лсв, Корм, Влн, Зстл). 2. ‘впасти’ (Нг, Сахк, МК, МО, Км, Кад, Влн, Вар, Дзел, Шмк). 3. ‘померти’ (Мшц, Мвч, ГГ, Брж, МП).

задніх ніг не чути [^зад^ніх н^іг не^чути] ‘дуже втомитися’ (Ор).

закинути ноги [за^кинуті ^ноги] 1. ‘відпочивати’ (Клб). 2. ‘померти’ (Том).

закласти ноги на плечі [за^класті ^ноги на п^леч^і] ‘швидко бігти’ (Сл).

закласти ногу на ногу [за^класті ^ногу на ^ногу] ‘лежати’ (Злч).

заклякли ноги кому [за^кл^акли ^ноги] ‘померти’ (ВК).

замоталися ноги в кого [замо^талис^я ^ноги] ‘втомитися’ (Кадк).

затряслися ноги в кого [затр^аслис^я ^ноги] ‘злякатися’ (Йсп).

звалитися без задніх ніг [зва^литис^я бе^з зад^ніх н^іг²] ‘міцно заснути’ (Скл).

звестися на ноги [з^вестис^я на ^ноги] 1. ‘встати’ (Шидл, Кад, Пдс) / **зводитисе** ~ [з^води^етис^е на ^ноги] (Ів, Км, ЧрЗр, Нс, Куг, Влх). 2. ‘заможно жити’ (Кар).

землі під ногами не чути див. ЗЕМЛЯ.

зіп’ястись на ноги [з^іп^ястис^я на ^ноги] 1. ‘встати’ (Злч). 2. ‘досягти підліткового віку’ (Сшн).

зірватися на ноги [з'ір'ватис'а на ¹ноги] 'різко встати' (Зел, Кур, Дун, Нг, Сахк, МК, МО, Кар, Вар, Грб, Вер).

кидати ногами [к'идати но¹гами] 'тікати' (Чр).

кинути себе під ноги [к'инути се^uбе п'ід ¹ноги] 'тікати' (Вар).

кривати на ногу [к'ривати на ¹ногу] 'кульгати' (Цик, Внк, Кшл, Січ).

кривий на ногу [кри^eвий на ¹ногу] 'кульгавий' (Км, МлШк).

кривуляти на обидві ноги [кри^eвул'ати на о^yбидв'і но^yги] 'кульгати' (Дзел).

кричати, ніби хто на ногу наступив [кри^eчати / н'іби хто на ¹ногу наступ¹иў] 'голосно кричати' (Злч).

ледве ногами перебирати [ледве но¹гами пе^uре^uби^eрати] 'дуже втомитися' (Кдр).

ледве ногами переставляти [ледве но¹гами пе^uре^uстаўл'ати] 'дуже втомитися' (Сут).

ледве ноги пересувати [ледве ¹ноги пе^uре^uсу¹вати] 'дуже втомитися' (Куг, Шмк).

ледве ноги потягти [ледве ¹ноги пот'ах¹ти] 'дуже втомитися' (Осл).

ледве ноги сунути [ледве ¹ноги сунути] 'дуже втомитися' (Січ).

на ногах не триматися [на но¹гах не^u три¹матис'а] 'дуже п'яний' (Коз, Мшн).

нажимати на ноги [нажи^eмати на ¹ноги] 'приспішитися' (Ктг).

налягати на ноги [нал'а¹гати на ¹ноги] 'приспішитися' (Кад).

насилу ноги тягти [на¹силу ¹ноги т'ах^eти] 'дуже втомитися' (Сл, Січ).

не бачити нічого під ногами [не^u бачи^eти н'ічого п'ід ногами] 'розгубитися' (Куг).

не годен ні руков, ні ногов див. РУКА.

не з тої ноги встати [не^u с ¹тойі но¹ги ўс'тати] 'сердитися' (Корм).

не знати на яку ногу стати [не^u з¹нати на й¹а¹ку ¹ногу с'тати] 'розгубитися' (Влн, Кос, Мк, Грн).

не мож ні руками, ні ногами див. РУКА.

не чувствовати ні рук, ні ніг див. РУКА.

не чути ніг [не^u чути н'іг] 'дуже втомитися' (МК, ЧрЗр, Дзел).

ніг і рук не чути [н'іг і рук не^u чути] 'дуже втомитися' (Шмк).

ні рук, ні ніг не чути / чутисі див. РУКА.

ні руком, ні ногом див. РУКА.

ніг не чути [н'іг не^у чути] 1. 'дуже втомитися' (Скл). 2. 'дуже змерзнути' (Корм).

ніг під собою не чути [н'іг н'ід со^бойу не^у чути] 'поспішати' (Осл, Нів).

на голову сісти і звішати ноги див. ГОЛОВА.

ногами блендати [но^гами блен^дати] 'повільно йти, не поспішати' (Внк, Цик).

ногами волочити [но^гами воло^чити] 'повільно йти, не поспішати' (Кос).

ногами перебирати [но^гами пе^рре^би^рати] 'повільно йти' (Ор, Зар, МК, Плп, Ор, Кад).

ногами переплігати [но^гами пе^рре^пл^ітати] 'повільно йти, не поспішати' (Кос, Шидл, Плп).

ногами плентати [но^гами плен^тати] 1. 'повільно йти, не поспішати' (Влн, Рахн, Км, Кур, Ів, См, Кос, Грб, СГ, Нс) / ~ **плінтати** [но^гами плін^тати] (Лсв) / ~ **пльонтати** [но^гами пл'он^тати] (МК). 2. 'дуже втомитися' (СУ) / ~ **плентатися** [но^гами плентатис'а] (Остр) / ~ **плентатисі** [но^гами плентатис'і] (Жбн, ВС, Грн, Осл).

ногами плести [но^гами плест^и] 'повільно йти, не поспішати' (Кар, Рмнк).

ногами поблендати [но^гами поблен^дати] 'повільно йти' (Цик).

ногами терти [но^гами тер^ти] 'повільно йти, не поспішати' (Влн).

ногами товкти [но^гами тоу^кти] 'повільно йти, не поспішати' (Нів).

ногами топати [но^гами т'опати] 'повільно йти, не поспішати' (Кад).

ногами човгати [но^гами чоу^гати] 'повільно йти, не поспішати' (СУ).

ногами шурувати [но^гами шуру^вати] 'повільно йти, не поспішати' (СУ, Січ).

ноги в руки [ноги^е у^руки] 'втікати' (Кур, Дун, Ор, СУ, Крвч, Мшн, Сут, Кдр, ЧрЗр, Шмк).

ноги відвалюються в кого [¹ноги в'ід'вал'уйуц'а] ‘дуже втомитися’ (Осл).

ноги волочити [¹ноги волоч'ити] ‘дуже втомитися’ (Кар, Влн, Дер, Клб) / ~ **волокти** [¹ноги волок'ти] (Пшкц, Рмнк).

ноги гудуть у кого [¹ноги гу'дуть] ‘дуже втомитися’ (Кар).

ноги збити [¹ноги з'бити] ‘дуже втомитися’ (Чр).

ноги на плечі [¹ноги на п'леч'і] ‘втікати’ (Клб, Січ, Дзел, Куг, Шмк, Нов, Жбч, Бл, Вар, Мшн, Нг, СГ, Вер, Рмнк, Нс, Влх).

ноги на плечі і вперед [¹ноги на п'леч'і і ўне'ред] ‘швидко бігти’ (Січ, Вар, Бл, Кдр).

ноги на плечі і хода [¹ноги на п'леч'і і х'ода] ‘швидко бігти’ (Мжгр).

ноги підкосило кому [¹ноги п'ід'к'осило] ‘впасти’ (Влн).

ноги простягнути [¹ноги прос'т'аг'нути] 1. ‘впасти’ (Вр) 2. ‘померти’ (Крмн, Злчч, Плвн, Лдн, Днс, Спг, Колс, Іван).

ноги трусяться кому [¹ноги т'рус'ац'а] ‘відчувати страх’ (Крвч).

ноги тягнути [¹ноги т'аг'нути] ‘повільно йти, не поспішати’ (МК, Лсв, Зар, Корм, Кар, Ор, Шидл, Взв, Рвн, Дов, Циб, Коз, Бб, Пшкц, Клб) / **тягти** ~ [¹ноги т'ах'ти] (Взв, Бб, Ктк, Ор) / ~ **потягти** [¹ноги пот'ах'ти] (Нг, МО, Кад) / ~ **потягнути** [¹ноги пот'аг'нути] (Шидл, См, Цик, МК, Кар, Вр).

ноги тягнути, як підволоки [¹ноги т'аг'нути йак п'ід'волоки] ‘дуже втомитися’ (Влн).

ноги-руки терпнуть кому [¹ноги р'уки т'ерпнут'] ‘відчувати страх’ (Коз).

обіляти болотом з ніг до голови див. БОЛОТО.

облити з ніг до голови кого [об'лити з н'іг до голо'ви] ‘обмовити когось’ (Злч, ПХ, Осл).

обмити від ніг до голови кого [об'мити в'ід н'іг до голо'ви] ‘обмовити когось’ (Січ).

обпаклювати з ніг до голови кого [оп:акл'у'вати з н'іх² до голо'ви] ‘критикувати’ (Скл).

одна нога тут, друга там [од'на но'га тут / д'руга там] ‘швидко’ (Злч, Корм, Внк, МК, Коз, Сл, СГ, Грб, ПО, Вер, Нс, Крвч).

одною ногою на тому світі [о'д'ноіу но'гоіу на т'ому с'в'іт'і]

опиратись руками і ногами *див.* РУКА.

падати в ноги кому [*падати* у *ноги*] ‘улещувати когось’ (ПХ, Кшл).

падати з ніг [*падати з н’іг*] 1. ‘дуже втомитися’ (Січ, Кур, Зел, Цик, НГ, Внк, МК, Плп, Шм, Пдс, Коз, Пж, Мжгр, ПО, ЧрЗр, МлШк, Сл, Клб, Кадк). 2. ‘захворіти’ (Дов).

перевертати догори ногами [*пере^вре^птати дого^ри но^гами*] ‘бешкетувати’ (Кадк).

переминатися з ноги на ногу [*пе^рре^ми^енатис^{’а} з но^ги на ^ногу*] ‘розгубитися’ (Км).

переписувати ногами [*пе^рре^писувати но^гами*] ‘повільно йти’ (Пдс).

переставляти ноги [*пе^рре^ста^ул[’]ати ^ноги*] ‘повільно йти’ (Нів, Дзел).

переступати з ноги на ногу [*пе^рре^сту^пнати з но^ги на ^ногу*] ‘соромитися’ (Дзел, Осл).

переступати ногами [*пе^рре^сту^пнати но^гами*] ‘повільно йти’ (Пдс).

підвестись на ноги [*п’ід^вестис[’] на ^ноги*] 1. ‘встати’ (Злч). 2. ‘видужувати’ (Злч). 3. ‘стати заможним господарем’ (Лдхк).

підірвати ноги [*п’ід^ір^вати ^ноги*] ‘встати’ (Осл).

підклав ногу кому [*п’ітк^ла^у ^ногу*] ‘завдати неприємностей’ (Цик).

підкосилися ноги кому [*п’ітко^силис^{’а} ^ноги*] ‘знепритомніти’ (Ор, Циб, Лдхк).

піднестися на ноги [*п’ід^нестис^{’а} на ^ноги*] 1. ‘встати’ (Плп) / **піднестисі** ~ [*п’ід^нестис^{’і} на ^ноги*] (Цик). 2. **підноситисі** ~ [*п’ід^носи^етис^{’і} на ^ноги*] ‘видужувати’ (Цик).

підняти всіх на ноги [*п’ідн[’]ати ^ус^{’і}х на ^ноги*] ‘розбудити’ (Грб).

піднятися на ноги [*п’ідн[’]атис^{’а} на ^ноги*] 1. ‘встати’ (МК, Циб). 2. ‘видужувати’ (Шидл).

плести, як небожка ногами *див.* НЕБОЖКА.

повішати ноги на шию [*по^в’ішати ^ноги на ^ший^у*] ‘втікати’ (Плп).

потягнути ноги, як відволоки [*пот^{’а}г^нути ^ноги ^йак ^в’ідволок^и*] ‘повільно йти; втомитися’ (Цик).

потягнути ноги [пот'аг'нути ¹ноги] 'піти' (Влн, Дов, Циб, Коз, Ктк, СГ, Йсп, Слм, Злнч, Бл, Остр, Жбч, Коз, Вер, Куг, Став, Нів, Жбн, Клб).

потягнути ноги [пот'аг'нути ¹ноги] 'повільно піти' (Дов, Циб, Коз, Ктк).

протягнути ноги [прос'т'аг'нути ¹ноги] 1. 'померти' (Лсв, Корм, См, Цик, Кар, Плп, Кад, Жбн, Нів, Крмн, Ччл, Нов, Шмк, Влх, Бл, Пдс, Злнч, Нов, ЧрЗр) / **протягнути** ~ [прот'аг'нути ¹ноги] (Км, Дзел). 2. 'лежати' (МК, Кар).

розпістерти ноги [росп'іс'терти ¹ноги] 'лежати' (Корм).

розрівняти ноги [розн'і'н'ати ¹ноги] 'лежати' (Коз).

скинути ноги [с'кинути ¹ноги] 'померти' (МП).

скласти ноги [ск'ласти ¹ноги] 'померти' (Мнст).

скласти ноги рівненько перед ким [ск'ласти ¹ноги р'і'н'ен'ко] 'улещувати когось' (Злч).

скочити на ноги [с'кочі'ти на ¹ноги] 'різко встати' (Зел, Шидл, См, Дун, МК, Км, Кар, ПХ, Клб, Остр, Рмнк, Куг, Крвч).

слабий на голову, а лічить ноги див. ГОЛОВА.

сон збив з ніг див. СОН.

спати без задніх ніг [с'пати бе'з ¹зад'н'іх н'іг] 'міцно спати' (Зар, Внк, Кар, Дер, Кос, СУ, Слоб, Клб, Слм, Кдр).

спертись на ноги [с'пертис' на ¹ноги] 1. 'встати' (Дов). 2. 'дорости' (Дов, Рвн).

3. 'почати самостійне життя' (Слоб, Клб, Рвн, Жбн, Кадк).

стати на ноги [с'тати на ¹ноги] 1. 'встати' (Лсв, Рахн, Внк, Ор, СУ, Рвн, Вzv, Вар, Кадк, Дов, Нвс, Злнч, ЧрЗр, Грн, Мжгр, Грб, Нів, Осл, Мк, Нов, Нс, ПО, Січ, СГ, Шмк, Авр, ВС, Бл, Кшл, Коз, МлШк, ВС, Жбч, Клб, Сл, Куг, Пж, Зстл, МшКт, Крвч, Пдс, Пж). 2. 'дорости' (Корм, Внк, МК, Км, Ор, Дов, Вzv, Зстл) / ~ **ногу** [с'тати на ¹ногу] (Вzv). 3. 'займати певне становище в суспільстві' (Кур, Зел, Лсв, Ів, Зар, См, Цик, Нг, Рахн, МК, Км, Мих, Кад, Дер, Дов, Циб, Рвн).

встати на ноги [в'стати на ¹ноги] 'видужувати' (Ів, Дун, Рахн, МК, Км, Плп, Влн, Вр, СУ, Дов, Ор, Циб, Вzv, Шмк, См, Нг, СУ, Шм, Вzv,

Ор, Остр, Сл, Дзел, Клб, Нів, Крвч, Слм, Йсп, Кадк, Бл, ВС, Авр, Остр, ЧрЗр, Нов, Мк).

стати на свої ноги [*с'тати на сво'їй'ноги*] ‘почати самостійне життя’ (Осл).

стелитися, як дорожка під ноги див. ДОРОЖКА.

стояти однов ногов в могилі [*сто'їати од'ноу'но'гоу'у'мо'гил'і*] ‘дуже старий’ (Шидл).

ступати з ноги на ногу [*сту'пати з но'ги на 'ногу*] ‘хвилюватися’ (Кад).

сунутисі ногами [*сунутис'і но'гами*] ‘повільно йти, не поспішати’ (Цик).

схопитися на ноги [*схо'питис'а на 'ноги*] ‘встати’ (Влн).

тягнути ноги за собою [*т'а'гнути 'ноги за со'бою*] ‘дуже втомитися’ (Грн).

тягнути ногу [*т'а'гнути 'ногу*] ‘кульгати’ (Кур, Зел, Ів, Нг, Внк, МК, МО, Км, Сл, Куг, Остр, Жбч, Коз, Вер, Став, Жбн).

тягнути ногу, як риба [*т'а'гнути 'ногу'йак'риба*] ‘кульгати’ (Рахн).

ходити вверх ногами [*хо'дити верх но'гами*] ‘бешкетувати’ (Лсв, Шидл, Км, Плп).

ходити догори ногами [*хо'дити дого'ри но'гами*] ‘бешкетувати’ (Кур, Злч, Корм, МК, МО, Кар, Влн, СУ, Нс, Остр, Пдс, Куг, Шмк, Сл, Став).

храмати на ногу [*хра'мати на 'ногу*] ‘кульгати’ (СУ).

чуть ноги волочити [*чут'ноги воло'чити*] ‘дуже втомитися’ (Пшкц).

шаркати ногами [*шаркати но'гами*] ‘набридати комусь своєю присутністю’ (Осл).

шкандибати на ногу [*шканди^{el}бати на 'ногу*] ‘кульгати’ (Нів).

штикульгати на ногу [*шти^eкул'гати на 'ногу*] ‘кульгати’ (Плп, Дер).

як ноги приросли чому [*йак'ноги прирос'ли*] ‘пропасти’ (Пшкц).

НОЖИЧКИ

*ото сказав, як ножичками відрізав [Номис, 566].

НОРМА

знати норму [*знати 'норму*] ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Мих).

НОСИТИ

високо носити кого [ви¹соко но¹сити] ‘шанувати когось’ (Коз, Вер, СУ, СГ, Нс).

НОСЯНКА

в носянки дуги [ў нос¹ан¹ки¹дуги] ‘соромитися’ (ВС).

НУДОТА

нудота бере кого [ну¹дота бе¹ре] ‘сумувати’ (Злч).

НУТРО

показати нутро [пока¹зати нут¹ро] ‘виявляти свою справжню сутьсумувати’ (Мшн, Остр, Грб).

чути нутром [чути нут¹ром] ‘передчувати’ (Клб, Остр, Скл, Грб, Кдр).

НУЖДА

***наївся лихої нужди** [Номис, 108].

НЮНІ

нюні пускати [н¹ун¹і пус¹кати] ‘плакати’ (Пшкц, Вzv) / ~ **пустити** [н¹ун¹і пус¹тити] (Крвч, МлШк, Лдхк, Дзел, Клб, Мшн, Кдр, Злч, Пдс, Нс, Рмнк).

нюні розводити [н¹ун¹і роз¹водити] ‘плакати’ (Плп).

нюні розпустити [н¹ун¹і роспус¹тити] ‘плакати’ (Кур, Цик, Дун, МК, Км, Влн, Нвс, Кшл, Жбч, Коз, Нг, Нов, ПО, Пж, Мжгр, Авр, ЧрЗр, Влх, Грб, Бл, Куг, Грн, Сл, СГ, Йсп, Шмк, Слм, Скл, Вер) / ~ **роspускати** [н¹ун¹і роспус¹кати] (Бб, Коз).

НЮХ

чути нюхом [чути¹н¹ухом] ‘передчувати щось’ (Ор, Коз, Ктк, Дун, Влн, Зсл, Вzv, Нвс, Вер, Мк, Лдхк, Кдр, Клб, Скл).

НЯВКА

стати, як нявка [с¹тати йак¹н¹аўка] ‘дуже схуднути’ (Кос).

як нявка [йак¹н¹аўка] ‘худий’ (Мшк).

О

ОБЖОРА

получити обжору [получити об'жору] 'наїстися' (Нг).

ОБЦЯНКА

*обіцянка цяцянка [Номис, 224].

годувати обіцянками кого [годувати об'іц'анками] 'не виконувати обіцянок' (Бл, Злч, МО, Кар, МлШк).

здержати обіцянку [здержати об'іц'анку] 'виконати обіцяне' (Крив).

обіцянка цяцянка, а дурневі радість [об'іц'анка 'ц'ац'анка / а 'дурне^в'і 'рад'іс'т'^н'] 'не виконувати обіцянок' (Жовт, Крив, Остр, Дзел, Клб, Злч, Скл, Став, Остр, Коз, Злч, Внк, Км, Плп, Дер, Нів, Кур, Кос, Кдр, Ярм, Грн, МшКт) / обіцянка цяцянка, а дурному радість [об'іц'анка 'ц'ац'анка / а дур'ному 'рад'іс'т'^н'] (Кшл, Остр, Кадк).

ОБЛАКО

літати в облаках [л'ітати в облаках] 'мріяти' (Остр).

ОБЛИЗЕНЬ

*так ёму треба – піймав облизня [Номис, 202].

вхопити облизня [вхопити 'облиз'н'а] 'зазнати поразки' (Нів, Клб, Остр, Скл, Слм, Коз, Остр, Злч, МО, Кар, Грн, Йсп) / схопити ~ [схопити 'облиз'н'а] (Км, Жовт).

дати облизня кому [дати 'облиз'н'а] 'відмовити на сватанні' (Кад).

піймати облизня [п'імати 'облиз'н'а] 'зазнати поразки' (Зел, Кдр) /

впіймати ~ [вп'імати 'облиз'н'а] (Зар, Кад, Шмк).

ОБЛИТИЙ

як облитий [йак об'литої] 'повний' (Пшкц).

ОБМИВАТИ

обмивати пошаною кого [обмивати по'шаною] 'годити' (Нов).

ОБМОРОК

впасти в обморок [впасти в 'обморок] 'знепритомніти' (Лсв, Зар, Дун, Кар, Кдр, Плп, Кдр, Дер, Дзел, ПО, Дов, Ор, Йсп, Пдс, Шмк, Взв).

ОБПЕЧЕНИЙ

гвалтує, як обпечений [гвал'туєє йак о'п:ече"ній] 'голосно кричати' (Скл).

ОБРАЗ

*ти ёму образи, а він тобі лубья [Номис, 572].

до образів дертися [до обра'з'іу'дертис'а] 'бешкетувати' (Влн).

на образи лізти [на обра'зи'л'істи] 'бешкетувати' (Кшл).

ОБРАЗКИ

*ти ёму образки, а він тобі лубки [Номис, 572].

ОБРІК

грати обрік [г'рати об'р'ік] 'видужувати' (Внк).

ОБУХ

як обухом на голові [йак'обухом по голо'в'і] 'несподівано, зненацька' (Кдр, Мшк).

ОБХВАТ

в три обхвата [ў три опх'вата] 'товстий' (Кдр).

ОБХОДИТИ

ніц не обходе кого [н'іц не" оп'ходе] 'байдуже' (Жзн).

ОВЕС

*ирже, як кобила до вівса [Номис, 244].

вспати в печінки вівса див. ПЕЧІНКА.

ОГАРОК

*ні Богові свічка, ні чортові огарок [Номис, 304].

*ні Богові свічка, ні чортові угарок [Номис, 304].

ОКО

*бистро очима стриже [Грінченко, I, 56].

*в очах мигтить, а в голові свистить [Номис, 296].

*затопляти очі 'пильно вдивлятися' [Грінченко, II, 108].

*збанувати на очі 'осліпнути' [Грінченко, II, 121].

*ити світ за очима [Номис, 206].

*кинути оком 'глянути, побачити' [Грінченко, II, 237].

*лізе в вічі, мов оса [Номис, 155].

*лізе в вічі, мов оса [Номис, 155].

*лізе в очі, як сновига [Номис, 155].

*мати на оці ‘спостерігати, стежити’ [Грінченко, II, 410].

*окуляри треба на очі поставити [Номис, 197].

*оце! Так як та оса межі очі летить [Номис, 155].

*очі чорні, як терен [Номис, 378].

*припадає світ за очі йти [Номис, 206].

*розсвітив ёму свічку, аж з очей іскри летять [Номис, 202].

*світити в очі ‘лестити, улещувати’ [Грінченко, IV, 109].

*світить очима [Номис, 181].

*став мені сіллю в оці [Номис, 156].

*стережи, як ока [Номис, 442].

*так треба, як більма в оці [Номис, 437].

*що в Бога день, а в ёго очі, як баньки [Номис, 514].

*якби з ока випав (такий жвавий) [Номис, 272].

‘спостерігати’ (Баг, Нів, Клб, Став, Баг, Жовт, Нс, Сутк, Нов, СГ, ПО, Куг, Остр, Влх, Ор).

аж в вочах паморочить [аж^м у во^лчах |паморочит’] ‘дуже голодний’ (Кос).

аж в очах темніє [аж^м в о^лчах тим^н’іє] ‘дуже голодний’ (Куг, Кдр).

аж жидики в очах див. ЖИДИКИ.

аж іскри з очей йдуть див. ІСКРА.

аж на очі не бачити [аж^м на |оч’і не^н |бачи^ети] ‘дуже хотіти чогось’ (Нвс, Шмк, Лдхк, Крвч, Січ, Куг, Мжгр) / ~ **вочі** [аж^м на |воч’і не^н |бачи^ети] (Авр, Злч, Кос).

аж очі вилазять кому [аж |оч’і ви^елаз’ат’] 1. ‘пильно дивитися’ (Дун). 2. ‘дуже змерзнути’ (Дер) / ~ **вочі** ~ [аж |воч’і ви^елаз’ат’]. 3. ‘дуже старатися’ (МК, Мк).

аж очі злипаються кому [аж |оч’і зли^нпайуц’а] ‘дуже хотіти спати’ (Слм, Січ, Ор, Дов, Ктк).

аж очі на лоба полізли кому [аж |оч’і на |лоба пол’ізли] ‘дуже втомитися’ (Шм).

аж цуцики перед очима див. ЦУЦИК.

берегти, як зіницю ока див. ЗІНИЦЯ.

блимати очима [б^лимати о^лчима] ‘розгубитися’ (Влн, Рмнк, Грб).

боятися вочей підняти [бо¹йй¹атиса во¹чей п'ід¹н'ати] 'осоромитися' (Кдр).

бути солею в оці див. СІЛЬ.

в око взяти [в¹око у¹з'ати] 'пильно спостерігати' (Км, Пдс) / **в воко** ~ [у¹воко у¹з'ати] (Рахн).

в очах потемніло кому [в о¹чах поте¹м¹н'іло] 'знепритомніти' (Кар) / **в вочах** ~ [у¹во¹чах поте¹м¹н'іло] (Вар).

в очи світе, поза очи душу рве [в¹очи с¹в'іте / поза¹очи¹душу рве] (Остр, Грн).

в очі ніж встромити кому [в¹оч'і н'іж у¹стро¹мити] 'говорити про болюче, неприємне' (Кар).

вже йому вочи вилізли [у¹же йому¹вочи¹вил'ізли] 'пропало щось, зникло; нема' (Бл, Влх).

взяти на воко кого, що [у¹з'ати на¹воко] 'пильно спостерігати' (Цик).

взяти оком кого, що [у¹з'ати¹оком] 'примітити' (Клб).

вибирати вочи кому [ви¹би¹рати¹вочи] 'набридати' (Вер).

вилупити очі [вилупи¹ти¹оч'і] 1. 'пильно дивитися, спостерігати' (Сщц) / ~ **вочі** [вилупи¹ти¹воч'і] (МК, Скл) / ~ **вочи** [вилупи¹ти¹вочи] (Дун). 2. 'широко відкрити очі від здивування' (Нг, Кос).

вилупити очі, як зарізаний баран [вилупити¹оч'і йак за¹р'ізаний ба¹ран] 'широко відкрити очі від здивування' (Ктг).

виплакати очі [виплакати¹оч'і] 'подовгу і часто плакати' (МО, Км, Дер, Став, Жбч, Січ, Грб, Жбн) / ~ **вочі** [виплакати¹воч'і] (Ів, Рахн, Плп) / ~ **очи** [виплакати¹очи] (Влн).

вирачити вочі [вирачи¹ти¹воч'і] 'пильно дивитися, спостерігати' (Ярм, Кдр, Слм, Йсп).

вирячати очі [ви¹р'а¹чати¹оч'і] 'широко відкрити очі від здивування' (Км).

витріщити вочі, як жаба на світло [витр'ішчи¹ти¹воч'і йак жаба на с¹в'ітло] 'пильно дивитися' (Кур).

витріщити очі [витр'ішчи¹ти¹оч'і] 1. 'пильно дивитися, спостерігати' (Коз, СУ, Слоб, Дов, Слм, Січ, ПО, Мк, Мшн, Йсп, МшКт, Куг, Крвч, Остр, Шмк, ЧрЗр) / ~ **вочі** [витр'ішчи¹ти¹воч'і]

(Скл). 2. ‘здивуватися’ (Злч, Нг, СУ, Ів, Рахн, Кос) / ~ **вочи** [ʎв^іт^рʎш^чи^єти^іʎвочи] (Вр).

вигріщити очі, як жаба з вочерету [ʎв^іт^рʎш^чи^єти^іʎочʎі^іʎак^іʎжаба з воч^єʎр^єту] ‘здивуватися’ (МК).

відкривати очі на кого [вʎі^ткри^євати^іʎочʎі] ‘викривати когось’ (Зел, МлШк, Нів) / ~ **вочі** [вʎі^ткри^євати^іʎвочʎі] (Рахн).

водити очима [в^оди^{ти}ʎо^чима] ‘розгубитися’ (Кад).

воко за воко, зуб за зуб [ʎво^ко за ʎво^ко зуб за зуб] (Кдр).

вочей не спускати з кого, з чого [в^оч^єй не^є спус^кати] ‘пильно спостерігати’ (МК) / **вочий** ~ [в^оч^єй не^є спус^кати] (Цик).

вочи зажмурити [ʎвочи заж^мури^єти] ‘померти’ (Дун).

вочи йому вилізли [ʎвочи й^ому^іʎвилʎізли] ‘пропало’ (Бл, Влх).

вочи на чоло повилазили [ʎвочи на чо^ло пови^єлази^єли] ‘здивуватися’ (Зар, Корм).

вочи туляці [ʎвочи ʎту^лʎа^цʎі] ‘дуже хочеться спати’ (Цик).

вочий не зводити [в^оч^єй не^є з^води^єти] ‘пильно спостерігати’ (Цик) / **вочей** ~ [в^оч^єй не^є з^води^єти] (Скл, Бл, Вер, Кдр).

вочі на лоба лізуть [ʎвочʎі на ʎлоба ʎлʎізутʎ] ‘здивуватися’ (Вр, Нг, Внк, МК, Км, МО, Ор, Кад, Лдхк, МлШк, Дзел) / **вочи** ~ [ʎвочи на ʎлоба ʎлʎізутʎ] (Зел) / ~ **лоб** ~ [ʎвочʎі на лоб ʎлʎізутʎ] (Лдхк, Шмк, Куг, Жбч) / **гочі** ~ [ʎгочʎі на ʎлоба ʎлʎізутʎ] (Кшл).

вочі на мокре повернули [ʎвочʎі на ʎмокре пове^рнули] ‘плакати’ (Кар).

вочі полізли на лоба кому [ʎвочʎі по^лʎізли на ʎлоба] ‘здивуватися’ (Кдр).

вочі терти [ʎвочʎі ʎтерти] (Осл).

вочі труться [ʎвочʎі ʎт^руцʎа] ‘дуже хочеться спати’ (Осл).

впасти в вочах [ʎв^пасти ʎв^оч^ах] ‘опуститися’ (Кур).

впасти в очі кому [ʎв^пасти в ʎочʎі] ‘сподобатися’ (МО, Рмнк, Крвч) / ~ **очи** [ʎв^пасти в ʎочи] (Мих) / ~ **вочи** [ʎв^пасти в ʎвочи] (Зел) / ~ **воко** [ʎв^пасти ʎв^ок^о] (Км, Мк, Плп) / ~ **око** [ʎв^пасти в ʎоко] (Кшл).

всі очі виплакати [ʎв^сі ʎочʎі ʎвиплакати] (Внк) / ~ **очи** [ʎв^сі ʎочи ʎвиплакати] (Мих) / ~ **вочи** [ʎв^сі ʎвочи ʎвиплакати] (Корм).

втратити очі [ʎвт^рати^{ти}ʎочʎі] ‘не бачити’ (Крив, Нів).

засліпило очі кому [засл'і^пни^ло 'оч'і] ‘не здогадатися про обман’ (Грб).

згубити з очей [згу^бити з о^чей] ‘прогледіти’ (Крив, Став, Жбн, Кшл, Жбч) / ~ **очий** [згу^бити з о^чий] (Мих) / ~ **вочей** [згу^бити з во^чей] (Корм, Км). 2. **загубити** / ~ [загу^бити з во^чей] ‘втратити зір’ (Вер).

зиркати очима [зиркати о^чима] ‘спостерігати’ (Нів).

зімкнути навіки очі [зі^мк^нути на^в'іки 'оч'і] ‘померти’ (Дзвч).

змарніти на очах [змар^н'іти на о^чах] ‘швидко змарніти від хвороби’ (Скл, ПО, Остр, Влх).

знямати полуду з очей див. ПОЛУДА.

зняти пилину з очей див. ПЕЛЕНА.

йти, куди очі бачать [іти ку^ди оч'і 'бачат'] ‘залишити, покинути’ (Взв, Ор).

квадратні очі в кого [квад^рат^н'і 'воч'і] ‘широко відкрити очі від здивування’ (Кдр).

кинути злим оком [кинути злим 'оком] ‘наврочити’ (Коз).

кинути оком на кого [кинути 'оком] 1. ‘хтось сподобався’ (Баг, Сутк, Остр, Пж, Жовт, ВС, Жбч, Авр). 2. ‘наврочити’ (Корм). 3. ~ **воком** [кинути 'воком] ‘поглянути’ (Бл, Дун, Внк, МК, МО, Км, Кар, Плп, Влн, Цик).

кинути очима [кинути о^чима] ‘залицятися’ (Кар).

кинути паршивим оком на кого [кинути пар^шивим 'оком] ‘наврочити’ (Лдхк).

кинутися в очі кому [кинутис'а в 'оч'і] ‘сподобатися’ (Шидл, Нг, Осл) / ~ **вочі** [кинутис'а ў воч'і] (Плп).

кліпати очима [кл'іпати о^чима] 1. ‘дивитися’ (Нов, ПО, Остр, Крив, Жбч, Куг). 2. ‘здивуватися’ Куг, Став, Крив, Клб, Остр, Прц, Коз, Баг, Нов, Жбч, МлШк, Мшн, ВС, Нов, ПО). 3. ‘розгубитися’ (Баг, Коз, Став, Зел, Лсв, Ів, Корм, Дун, Внк, МО, Км, Кар, Дер, ВС) / ~ **вочима** [кл'іпати во^чима] (Кур, Шидл, Зар, См, Рахн, МК, Слм, Бл). 4. [кл'іпати во^чима] ‘не розуміти’ (Злч, Слм, Бл, Кур). 5. ‘не знати чогось’ (Мшн, МлШк).

лиш вочі світяться в кого [лиш 'воч'і с'в'іт'ац'а] 1. ‘дуже худий (худа)’ (Нов, ЧрЗр, Остр) / ~ **вочи** ~ [лиш 'вочи с'в'іт'ац'а] 2.

‘змарніти від хвороби’ (Ів). **тільки вочи світяться в кого** [ʔtʲilʲki ʲvochi sʲvʲimʲaʲa] ‘змарніти від хвороби’ (Бл) / **вочі** ~ [ʔtʲilʲki ʲvochʲi sʲvʲimʲaʲa] (Рахн).

лиш ніс й вочі лишились див. НІС.

лукаві вочі в кого [луʲкаві ʲvochʲi] ‘мати здатність наврочити’ (Виг).

лупати очима [ʲлупати оʲчима] ‘часто кліпати очима’ (Пж, ШМК, Лдхк).

лягти чортові перед очі див. ЧОРТ.

мати воко на кого [ʲмати ʲвоко] ‘мати намір відплатити’ (Корм, Чр).

милити очі кому [ʲмилиʲти оʲчʲi] ‘брехати’ (Нів).

мов очі пеленою покрило [моʲ оʲчʲi пeʲлеʲноʲю покʲрило] ‘нічого не бачити’ (Нів).

мочити вочі [моʲчити ʲvochʲi] ‘плакати’ (Вар).

набиратися в Сірка вочей див. СІРКО.

навіть вочима не кліпати [ʲнавʲitʲ vochʲima neʲ kʲlʲipati] ‘безсоромно брехати’ (Рахн).

накидати оком [накиʲдати оʲком] ‘придивлятися’ (Сутк, Терем, ШМК, Осл).

накинути оком на кого [наʲкинути оʲком] ‘хтось сподобався’ (Осл, Січ, Терем).

на очах чахнути [на оʲчах ʲчахнути] ‘швидко марніти від хвороби’ (Нг, Ор, Дер) / ~ **вочах** ~ [на воʲчах ʲчахнути] (Кур).

на очі навести кому [на оʲчʲi наʲвести] ‘наврочити’ (Йсп).

не зводити очей [неʲ зʲводиʲти оʲчеʲi] ‘пильно дивитися’ (Злч, МК, МО, Км, Кар, Виг, Дер, Кос, ПХ, СУ, СГ, Сутк, Нів, ШМК, ПО, Дзел, Став, Нс, МшКт, Пдс, Жбч, ЧрЗр, Влх, Остр, Клб, Куг, ВС, Грб, Жбн, Кшл, Нов) / ~ **вочей** [неʲ зʲводиʲти воʲчеʲi] (Кур, Зел, Корм, Рахн) / ~ **очий** [неʲ зʲводиʲти оʲчʲi] (Мих) / ~ **вочий** [неʲ зʲводиʲти воʲчʲi] (Нг).

не знати, де діти свої вочі [неʲ зʲнати де ʲдʲити своʲйʲi оʲчʲi] ‘осоромитися’ (См).

не знати, де очі діти [неʲ зʲнати де оʲчʲi ʲдʲити] ‘осоромитися’ (Коз, Лсв, Пдс) / ~ **дівати** [неʲ зʲнати де оʲчʲi ʲдʲивати] (Крив, Клб) / ~ **вочи** ~ [неʲ зʲнати де ʲвочи ʲдʲити] (Цик) / ~ **подіти** [неʲ зʲнати де оʲчʲi

по^д'іти] (Вс, Дзел, Жбн, Остр) / ~ **вочі подіти** [не^у з^{нати} де ^{вочі} по^д'іти] (Вер).

не знати, де сховати вочі [не^у з^{нати} де ^{сховати} ^{воч'і} 'осоромитися' (Шидл).

не зникати з очей [не^у з^{никати} з ^{о'чей} 'бути під наглядом' (Нів).

не мати куда вочі подіти [не^у ^{мати} ^{куда} ^{воч'і} по^д'іти] 'осоромитися' (Вар, Мжгр).

не вірити своїм очам [не^у ^{в'ірити} ^{сво'йім} ^{о'чам}] 1. 'здивуватися' (Дер, Нов, Км, Дов, Злч, Лсв, Виг, Жбч, Мжгр). 2. ~ **вочам** [не^у ^{в'ірити} ^{сво'йім} ^{во'чам}] 'не вірити' (Злч, Кар, Жбч, Мжгр, МК).

ніде очі діти [н'іде ^{оч'і} ^{д'іти}] 'осоромитися' (Грб, Сщ).

но ніс наставився і вочі світяться *див.* НІС.

око за око [око за ^{око}] 'мати намір відплатити' (Дов) / **воко за воко** [воко за ^{воко}] (Кдр).

оком не зморгнути [оком не^у ^{зморгнути}] 'пильно дивитися' (Кар) / ~ **моргнути** [оком не^у ^{моргнути}] 'не поворухнутися, не втратити самовладання, збрехати' (Шм, Лдхк, Нвс, Кдр, Коз, Бб).

опустити очі [о^пу^ст^ити ^{оч'і}] 'соромитися' (Кар, Кос, Лдхк) / **вопустити вочі** [во^пу^ст^ити ^{вочі}] (Цик).

осягти оком [о^с'а^гти ^{оком}] 'подивитися' (Остр, Грн) / **осягнути** ~ [о^с'а^гнути ^{оком}] (ЧрЗр) / ~ **воком** [о^с'а^гнути ^{воком}] (Кос).

очей не відводити з кого, чого [о'чей не^у ^{в'ідводи}ти] 'пильно дивитися' (Кур, Мжгр).

очей не відривати з кого, чого [о'чей не^у ^{в'ідривати}] 'пильно дивитися, не кліпаючи' (Пж).

очей не зводити з кого, чого [о'чей не^у ^{з'водити}] 1. 'дивитися і не бачити' (Дзел). 2. 'милуватися' (Клб). 3.

очей не спускати з кого, чого [о'чей не^у ^{спускати}] 'пильно спостерігати' (Коз, Слоб).

очима відати [о'чима ^{в'ідати}] 'дивитися' (Нів).

очі видивитися [оч'і ^{види}'^ви^{тис}'а] 'довго чекати когось, виглядати' (Йсп).

очі витріщити [оч'і ^витр'и^щи^{ти}] 'розгубитися' (Кад).

очі злипаються [ʃoch'і зли^лпайуц'а] ‘дуже хочеться спати’ (Зсл, Січ, ШМК, МшКт, Пж, Мк, Йсп, Зсл, Остр, Дов, Рвн, Пшкц, Взв, Коз) / ~ **вочі** [ʃвоч'і зли^лпайуц'а] (Пудл, Вар, МК, Кар, СУ) / **вочи** ~ [ʃвочи зли^лпайуц'а] (Влн) / ~ **ся злипають** [ʃвоч'і с'а зли^лпайут] (Дун, Зстл).
очі зліпити [ʃoch'і зл'і^лпиту] ‘заснути’ (Дов, Рвн, Ор, Циб).
очі зтулити [ʃoch'і сту^ллиту] ‘заснути’ (Циб, Рвн, Кадк).
очі муляти кому [ʃoch'і му^лати] ‘навбридати’ (ПХ).
очі на купу лізуть кому [ʃoch'і на ку^лпу л'ізут'] ‘заснути’ (Коз).
очі на лоба вилазять кому [ʃoch'і на лоба ви^ллаз'ат'] ‘пильно дивитися’ (Дун).
очі на лоба повилазили кому [ʃoch'і на лоба пови^ллази^лли] ‘здивуватися’ (МшКт).
очі на лоба полізли кому [ʃoch'і на лоба пол'ізли] ‘здивуватися’ (Кар) / ~ **на лоб** ~ [ʃoch'і на лоб пол'ізли] (Грб).
очі на лобі в кого [ʃoch'і на лоб'і] ‘здивуватися’ (Січ).
очі на мокрому місці в кого [ʃoch'і на мокрому м'іс'ц'і] ‘плакати’ (Дов).
очі на чоло полізли кому [ʃoch'і на чоло пол'ізли] ‘здивуватися’ (Грн).
очі розбіглися кому [ʃoch'і розб'ігли^са] ‘розгубитися’ (Кад, СУ).
очі розходяться кому [ʃoch'і росход'ац'а] ‘розгубитися’ (СУ).
очі склепити [ʃoch'і скле^лпиту] ‘заснути’ (Ор).
очі строїти кому [ʃoch'і ст^лройіти] ‘залицятися’ (СУ).
очі стулити [ʃoch'і сту^ллиту] ‘померти’ (Бр).
очі ховати [ʃoch'і хо^лвати] ‘осоромитися’ (Ор).
пасти очима [ʃпасти очима] ‘спостерігати; стежити’ (Коз).
пелена з вочей впала див. ПЕЛЕНА.
перевернути очі [пe^лpe^лви^лрнути оч'і] ‘напитися’ (Кар).
перти тумана в вочи див. ТУМАН.
піді, куди очі дивляться [п'і^лти ку^лди оч'і ди^лл'ат'с'а] ‘пропасти’ (Нів).
піднести очі [п'ід^лнести оч'і] ‘подивитися’ (Баг, ВС, Жбн, Нс, Злнч, Пдс).
піти з очей [п'і^лти з очей] ‘пропасти’ (Грб).
піти світ за очі див. СВІТ.

повні вочі сліз [пoўн'і'воч'і с'л'із] ‘хотіти плакати’ (Злч).

погані вочі мати [пoган'і'вочи'мату] ‘мати здатність наврочити’ (Вр).

подивитися недобрим оком [пoди^ев^итиса не^ндoб^рим'oкoм] ‘наврочити’ (Дзел).

подивитися поганими очима на кого [пoди^ев^итис'а пoган^ием^иoч^има] ‘наврочити’ (Ктг) / ~ **вочима** [пoди^ев^итис'а пoган^ием^ивоч^има] (МК).

подивитись лихим оком на кого [пoди^ев^итис' лих^им'oкoм] ‘наврочити’ (Кшл).

пожичати в пса вочей див. ПЕС.

позичати в Сірка очі див. СІРКО.

поїдати вочима [пoй^ідати воч^има] ‘пильно дивитися, не відводячи погляду’ (Кдр).

полізли очі на орбіту [пoл'із^ли'oч'і на opб'іту] ‘дивуватися’ (Пдс).

потупити очі [пoтупити'oч'і] ‘осоромитися’ (Пшкц).

просити в Сірка очей див. СІРКО.

пускати пил в очі див. ПИЛ.

пускати пил в очі див. ПИЛ.

пустити дим в очі див. ДИМ.

пхати пальці в чужі вочи див. ПАЛЕЦЬ.

пхати пальці межі вочі див. ПАЛЕЦЬ.

робити великі очі [рoб^ити ве^лик'і'oч'і] ‘дивуватися’ (Баг, Крив, Коз, Км, Кар, ПХ, СУ, ВС, Йсп, Дзел, Клб, Злнч, ЧрЗр, Нів, Став) / ~ **вочі** [рoб^ити ве^лик'і'воч'і] (Кур, См) / ~ **очи** [рoб^ити ве^лик'і'oчи] (Мих) / ~ **вочи** [рoб^ити ве^лик'і'вочи] (Цик).

робити величезні очі [рoб^ити ве^ли^чез'н'і'oч'і] ‘дивуватися’ (Кос).

робити вочі по п'ять копійок [рoб^ити'воч'і пo п'ят' коп'ійок] ‘широко відкрити очі від здивування’ (Плп).

робити коровлячі вочи [рoб^ити ко^рoу^л'ач'і'вочи] ‘дивуватися’ (Вер).

робити круглі очі [рoб^ити к^ругл'і'oч'і] ‘дивуватися’ (Циб, СУ) / ~ **вочі** [рoб^ити к^ругл'і'воч'і] (Ярм).

розбирати чужі очі [рoзб^ирати чуж'і'oч'і] ‘критикувати’ (Бб, Нвс).

розкисли очі [рос'кисли |оч'і] 'плакати' (Січ).

розкривати очі на кого, на що [роскри^евати |оч'і] 'викривати когось' (СГ, Куг, МО, Кад, ПХ, Дун, Грб, Ктг, Сшц, Мшн, Нг).

розтуляти вочі [ростул'ати |воч'і] 'викривати когось' (Плп).

світити в очі кому [с'в'ітити в |оч'і] 'улещувати когось' (Км, Кад, СУ, Грб).

сікти очима [с'ік'ти о'чима] 'спостерігати' (Пшкц).

слабувати на вочі [слабу'вати на |воч'і] 'не бачити' (МК).

сліпий за очі ловить [сл'і'пий за |оч'і |ловит'] 'хотіти спати' (Кос) / ~ **вочі** ~ [с'л'і'пий за |воч'і |ловит'] (Січ, МК, Дун).

сліпий на очі лізе [сл'і'пий на |оч'і |л'ізе] 'хотіти спати' (Січ, МлШк).

сохнути на очах [сохнути на о'чах] 'худнути, марніти через хвороби' (Слоб, Клб) / ~ **вочах** [сохнути на во'чах] (Зар).

спала полуда з вочей див. ПОЛУДА.

статися з очей [с'татис'а з о'чеї] 'бути навроченим' (МО, Км, Кар, Остр, Грн).

сховати вочи [схо'вати |вочи] 'не дивитися' (Дун).

сягнути воком [с'аг'нути |воком] 'подивитися' (Кос).

так плите, аж вочи не бачи [так пли^ете / аж на |вочи не^у |бачи] 'бреше' (Дун, Зстл).

танути на очах [танути на о'чах] 'швидко марніти від хвороби' (Нів).

таяти на очах [тайати на о'чах] 'швидко марніти від хвороби' (Кос) / ~ **вочах** [тайати на во'чах] (Кдр).

темно в очах кому [т'емно в о'чах] 'розгубитися' (МК).

темно в очах зробилося кому [т'емно в о'чах зр'обилося] 'знепритомніти' (Жбн).

тільки очі блищать у кого [т'іл'ки |оч'і бли'щ'чат'] 'дуже схуднути' (Йсп).

тільки очі і ніс видко в кого [т'іл'ки |оч'і і н'іс |видко] 'дуже схуднути' (МК).

тільки очі наставилися в кого [т'іл'ки |оч'і на'ставилис'а] 'дуже худий' (Січ, ШМК).

тільки очі горять у кого [т'іл'ко |оч'і го'р'ат'] 'хворіти' (Км).

тільки очі лишилися в кого [т'іл'ко 1оч'і л'шилис'а] ‘дуже схуднути’ (Слм, Жбч) / тільки вочі ~ [т'іл'ки 1воч'і л'шилис'а] (Кос).

тримати в воці [три^е1мати у 1воц'і] ‘постійно спостерігати’ (Вер).

тримати на очах [три1мати на о1чах] ‘постійно спостерігати’ (Коз).

туман в очі пускати див. ТУМАН.

тягар на вочі ляг див. ТЯГАР.

ховати очі [хо1вати 1оч'і] ‘осоромитися’ (ЧрЗр).

ОКРІП

*кидаєця, як муха в окропі [Номис, 448].

*опарився, як муха на окропі [Номис, 118].

*спарився, як на окропі [Номис, 181].

*швидкий, як муха на окропі [Номис, 448].

крутиться, як муха в окропі див. МУХА.

бути, ніби на окропі [1бути 1н'іби на вок1роп'і] ‘дуже хвилюватися’ (Плп).

ОКРУГА

на всю округу [на усу о^к1ругу] (Жбч).

ОКУЛЯРИ

*окуляри треба на очі поставити [Номис, 197].

ОЛЕНА

Волен бере кого [Во1лена бе^уре] ‘лінуватися’ (Ярм).

Волен вчепилася до кого [Во1лена у́че^у1пилас'а] ‘лінуватися’ (Жовт)

/ ~ вчіпилася [Во1лена у́ч'і1пилас'а] (Ярм).

Волен на плечі напала [Во1лена на п1леч'і на1пала] ‘лінуватися’ (Кдр).

Волен напала на кого [Во1лена на1пала] ‘лінуватися’ (Дзел).

Волену мати [Во1лену 1мати] ‘лінуватися’ (Кур).

ОЛЕНКА

Оленка вчепилася до кого [О1ленка у́че^у1пилас'а] ‘лінуватися’ (Жовт)

/ ~ причіпилась [О1ленка при^еч'і1пилас'] (Кар) / Воленка ~ [Во1ленка

у́че^у1пилас'а] (Осл).

ОЛИВА

не мати воливи в голові [не^u |мати воливи ў голо^vв'і] ‘дурний, психічно ненормальний’ (Січ).

ОЛІЯ

голію бракує кому [го^vл'ію бракує] ‘дурний’ (ВО, Ант) / **голії** ~ [го^vл'іі бракує] (МлЮн).

голію не хватає кому [го^vл'ію не хва^tтайє] ‘дурний’ (Вск, МЧрн, Пшкц) / ~ **не фатайє** [го^vл'ію не фа^tтайє] (Вслх, Клчв).

лишитись без голію в голові [ли^eшитис' бе^uс го^vл'іюў голо^vв'і] ‘збожеволіти’ (ВО).

мати олій в голові [л'мати ол'і'ў го^vло^vв'і] ‘розумний’ (Кос, Слм, Куг) / ~ **волій** ~ [л'мати вол'і'ў го^vло^vв'і] (Влх, Ів, Рахн, Авр) / ~ **влію** ~ [л'мати ўл'і'юў го^vло^vв'і] (Рмнк).

не мати волію в голові [не^u |мати во^vл'ію ў голо^vв'і] ‘дурний, психічно ненормальний’ (Влх, Ів, Бл, Рахн, Ктг) / ~ **олію в голові** [не^u |мати ол'і'юў го^vло^vв'і] (Остр).

не хватає волію в голові [не^u хва^tтайє вол'і'ю ў голо^vв'і] ‘дурний, психічно ненормальний’ (Плп).

олій в голові є в кого [ол'і'ў го^vло^vв'і йє] ‘розумний’ (Кос, Слм, Куг).

олії в голові не хватає кому [ол'іі ў голо^vв'і не^u хва^tтайє] ‘дурний, психічно ненормальний’ (Нг).

прибавилось олію в голові [при^eбавилос' ол'і'ю ў голо^vв'і] ‘порозумнішати’ (Нів).

ОМАНА

ввести в оману кого [ўвести в олману] ‘обманути’ (Нів).

ОМЕЛЬКО

*дурний, як Омелько [Номис, 292].

ОПОЛОНКА

крутиться, як гімно в ополонці див. ГІМНО.

намотатися, як риба в ополонці див. РИБА.

ОПУСТИТИСЯ

опуститися на ніщо [опуститис'а на н'іш'чо] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Цик, Авр).

ОРБИТА

полізли очі на орбіту див. ОКО.

ОРГАНІЗМ

окрепнути організмом [*окрепнути орга^н'ізмом*] ‘видужувати’ (Влн).

ОСА

*лізе в вічі, мов оса [Номис, 155].

*оце! Так як та оса межи очі летить [Номис, 155].

люта, як оса [*л'ута йак о'са*] ‘зла, сердита’ (Влн).

ОСЕЛ

вгурний осел [*ўгур^ний о'сел*] ‘дуже впертий’ (Вер).

вгурний, як осел [*ўгур^ний йак о'сел*] ‘дуже впертий’ (Мшн).

впертий, як осел [*ўпертий йак о'сел*] ‘дуже впертий’ (Злч, СУ, СГ, Крив, Нг, Січ, Дов, Ор, Ктк, Мшк, Жбн, Нвс, Бб, Рвн).

впиратися, як осел [*ўпи^ератис'а йак о'сел*] ‘відмовлятися’ (Кад, Вар, Куг, Нів, Ярм, СУ, Лдхк, Рвн, Жбч, Шмк).

осляча впертість у кого [*осл'ача ў'перт'іст'*] ‘дуже впертий’ (ВС).

ОСЕЛЕДЕЦЬ

*пєс, як по оселедці [Номис, 544].

заробити на оселедця [*заро^бити на осе^л'лец'а*] ‘нічого не заробити’ (ЧрЗр).

заробити на сіль до оселедця / воселедця див. СІЛЬ.

ОСИКА

повіситись на осиці [*по'в'іситис' на о'сиц'і*] ‘вчинити самогубство’ (Мнст).

тремтіти, як осика [*тре^м'іт'іти йак о'сика*] ‘відчувати страх’ (Кос).

ОСТРАХ

острах взяв кого [*острах ўз'аў*] ‘відчувати страх’ (МК, Км).

ОТ

от і до [*от і до*] ‘повністю’ (Сшн).

ОТКАЗ

бідити до отказу [*б'ідити до от'казу*] ‘дуже бідувати’ (Цик).

ОТЛУШКИ

зібрати отлушки [*з'ібрати отлушки*] ‘піти’ (Влн).

ОХОТА

*охота зносе ‘дуже хочеться’ [Грінченко, II, 175].

відбити охоту кому [в’ід|бити о|хоту] ‘позбавити бажання робити що-небудь займатися чим-небудь’ (Шм).

вохота зноси кого [во|хота з|носи^е] ‘дуже хочіти чогось’ (Вер).

мати охоту [ма|ти о|хоту] ‘хотіти чогось’ (Остр).

набрати вохоти [на|брати во|хоти] ‘хотіти чогось’ (Кур).

нема охоти [не^и|ма о|хоти] ‘не хочеться’ (Ів, Рахн, Ктг) / ~ **вохоти** [не^и|ма во|хоти] (Влх, Бл, Куг, ПО, Остр, Кшл).

охота бере кого [о|хота би|ре] ‘хотіти чогось’ (Внк, Дер, Зел, Кад, Влн, Км, Кур, МК, МК, Цик, Крив, Коз, Став, Нс, Ярм, Куг, ПО, Дов, Йсп, Грб, Нс, Пдс, МлШк, Мжгр, СУ, Мшн, Шидл, Йсп, Грб) / **вохота** ~ [во|хота бе^и|ре] (Злч, Зар, Дун).

охота взяла кого [о|хота ў|з’ала] ‘хотіти чогось’ (Корм).

піддаватися охоті [п’ід:а|ватис’а о|хот’і] ‘хотіти чогось’ (Влн).

ОЧКИ

бути в розових очках [бути ў|розових оч|ках] ‘сприймати кого-, що-небудь, не помічаючи його негативних сторін’ (Пж).

дивитися крізь розові очки [ди^е|витис’а кр’із’ |розов’і оч|ки] ‘сприймати кого-, що-небудь, не помічаючи його негативних сторін’ (Дун).

ОЧЕРЕТ

витріщити очі, як жаба з вочерету див. ОКО.

П

ПАВА

задерти носа, як та пава див. НІС.

іти, як пава [іти йак |пава] ‘повільно йти з високо піднятою головою’ (Нвс).

плисти, як пава [п|листи йак |пава] ‘повільно йти з високо піднятою головою’ (Лдхк).

розчервонітись, як пава [роз^сче^ирво|н’итис’ йак |пава] ‘почервоніти від сорому’ (Вар).

ПАВИЧ

ходити, як павич [*хо|дити йак па|вич*] ‘чванитися’ (Жовт, Клм).

ПАВОНІЯ

почервоніти, як павонія [*поче|рво|н|іти йак па|вон|ія*] ‘почервоніти від сорому’ (Скл, Авр).

червоний, як павонія [*чер|воній йак па|вон|ія*] ‘п’яний’ (Мшк).

ПАДАЧКА

мати падачку [*ма|ти па|дачку*] ‘часто втрачати свідомість’ (Мих).

ПАДУНЬКО

падульку мій! [*па|дун|ку м|ій*] (Цик).

ПАДЬ

падь напала на кого [*па|д|на|пала*] ‘збожеволіти’ (Влн).

ПАЗУР

пазурі рвати [*па|зу|р|і р|вати*] ‘дуже сердитися’ (Плп).

ПАЗУХА

*нагрів в пазусі гадюку [Номис, 227].

вигрівати гадюку за пазухою див. ГАДЮКА.

держати камінь за пазухою див. КАМІНЬ.

жити за пазухою [*жи|ти за па|зу|хойу*] ‘заможно жити’ (Нвс).

жити, як в Бога за пазухою / пазухов / позухом див. БОГ.

жити, як в Христа за пазухою див. ХРИСТОС.

наспати жару за пазуху див. ЖАР.

носити гадюку за пазухою див. ГАДЮКА.

носити камінь за пазухою / пазухов / пазухом див. КАМІНЬ.

ПАКІСТЬ

наробити пакості кому [*на|ро|бити па|кос|т|і*] ‘нашкодити’ (Злч) /

зробити пакість [*зро|бити па|к|іс|т|і*] (Ктг).

ПАЛЕЦЬ

*сам-один, як палець [Номис, 473].

зашпари зайшли в пальці див. ЗАШПОРИ.

знає, як свої п’ять пальців [*зна|є йак сво|її п|ят|пал|ц|і*] ‘добре розумітися на чомусь, мати досвід’ (Кдр).

і пальця помачати в жир не хватить [*і па|л|ц|а по|ма|чати ў жи|р не|х|ватит|і*] ‘мало заробити’ (Сахк).

обвести вкруг пальця кого [об'вести вк'руг 'пал'ц'а] 'обдурити' (Грб, Цик).

обвести кругом пальця кого [об'вести кру'гом 'пал'ц'а] 'обдурити' (Лсв, См, Влн, МшКт, Зстл) / ~ **круг** ~ [об'вести круг 'пал'ц'а] (Сл).

обвести навколо пальця кого [об'вести наў'коло 'пал'ц'а] 'обдурити' (Січ, Скл).

палець о палець не вдарити ['пале'ц' о 'пале'ц' не' ў'дарити] 'лінуватися, нічого не робити' (Кур, Слоб) / ~ **об** ~ ['палец' об 'пале'ц' не' ў'дарити] (Грб).

пальці перебирати ['пал'ц'і пере'би'рати] 'нічого не робити; лінуватися' (Жовт).

пальчики облизати ['пал'чики обли'зати] 'дуже смачно' (Жзн).

попасти, як пальцем в небо [по'пасти йак 'пал'це'м ў 'небо] 'безпідставний успіх' (Кур).

пхати пальці в чужі вочи [п'хати 'пал'ц'і ў чу'ж'і 'вочи] 'ризикувати' (Кар).

пхати пальці межі вочі [п'хати 'пал'ц'і 'межі 'воч'і] 'ризикувати' (Кдр).

треба, як терня в пальці див. ТЕРНЯ.

хоч сірник на пальці пали див. СІРНИК.

ПАЛИЦЯ

*люблять, як собака палицю [Номис, 246].

ПАЛКА

запхати палки в колеса кому [зап'хати пал'ки ў ко'леса] 'нашкодити' (Плп, Мк).

перегинати палку [пе'ре'ги'нати 'палку] 'надмірно щось робити' (Злч).

повкладати палки в колеса кому [поў'кла'дати пал'ки ў ко'леса] 'нашкодити' (Нів).

ставити палки в колеса кому [с'тави'ти пал'ки ў ко'леса] 'шкодити' (Кадк).

ПАЛЯ

*палю забивати 'напиватися' [Грінченко, III, 90].

ПАМОРОКИ

памороки забилися кому [памороки забили^ес'а] ‘знепритомніти’ (Грн).

памороки забило кому [памороки забило] ‘знепритомніти’ (Кур, Зел, Злч, Зар, МК, МО, Км, Кар, Влн, СУ, Коз, МлШк, Сут, Нс, Куг, Став, Грб, Слм, Пж, Жбч, ВС, Вер, Остр).

памороки поточили кого [памороки пото^ччили] ‘знепритомніти’ (Сут).

памороки прибили кого [памороки при^ббили] ‘знепритомніти’ (Злнч, Вер, Грн, Кдр, Нс).

ПАМПУХ

*м'ягкий, як пампух [Номис, 575].

ПАМПУШКА

як пампушка [йак пам^ппушка] ‘гладка (про жінку)’ (Йсп).

ПАМ'ЯТЬ

вдарило в пам'ять кому [в^дарило в пам^н'ат'] ‘пригадати’ (Кос).

вибило з пам'яті кому [виби^ло з пам^й'ат'і] ‘не пам'ятати, забути’ (Злч, Якмц) / ~ **пам'ятати** [виби^ло з пам^й'ати] (СУ).

викинуло з пам'яті кого [вики^нуло з пам^й'ат'і] ‘не пам'ятати, забути’ (Чр, Клчн) / ~ **пам'ятати** [вики^нуло з пам^й'ати] (Кос, СУ).

вилетіло з пам'яті [виле^т'іло з пам^й'ат'і] ‘не пам'ятати, забути’ (МО, Кшл) / ~ **пам'ятати** [виле^т'іло з пам^н'ати] (Плп, Мих).

вишибло з пам'яті кого [виши^бло з пам^й'ат'і] ‘не пам'ятати, забути’ (Нов, Кур, Км, Кар, Ор, ВО, Крмч).

вишибло пам'ять кому [виши^бло пам^й'ат'] ‘забути’ (Корм).

відбило пам'ять кому [в'ідбило пам^й'ат'] ‘не пам'ятати, забути’ (МК).

відказує пам'ять кому [в'ід^мказує пам^й'ат'] ‘не пам'ятати, забути’ (Ктг).

впасти без пам'яті [в^пасти бе^з пам^й'ати] ‘знепритомніти’ (Сл).

втратити пам'ять [в^тратити пам^й'ат'] ‘забути’ (Скл).

гет не мати пам'яті [гет не^м мати пам^й'ати] ‘не розуміти’ (Бшк).

дай Боже пам'яті / пам'ятати див. БОГ.

дівоча пам'ять у кого [д'івоча пам^й'ат'] ‘забувати’ (Кдр).

дійти до пам'яті [d'itʲti do 1namiat'ij] 1. 'пригадати' (Злч, Нг, СУ, ВО, Зкрч, Грц, Якмц). 2. 'порозумнішати' (Злч, Нг).

заклинило пам'ять кому [zak'linilo 1namiat'] 'не пам'ятати, забути' (Кос).

запечатати в пам'яті [zap'eʲchatati ʲ 1namn'at'ij] 'запам'ятати' (Влн).

згубити пам'ять [zgu'biti 1namiat'] 1. 'забути' (Січ). 2. **загубити** ~ [zagu'biti 1namiat'] 'знепритомніти' (Кос).

згубитися пам'яті [zgu'bitis'a 1namn'ati] 'не пам'ятати, забути' (Влн).

курача пам'ять у кого [1kuraʲa 1namiat'] 'про забудькувату людину' (Кдр, Кад, Ор) / **курача пам'ять** [1kur'aʲa 1namn'at'] (Злч, Зстл).

лишитися пам'яті в голові [li'eʲʃitʲis'a 1namn'ati ʲ go'lo'v'ij] 'збожеволіти' (Влн).

мати хорошу пам'ять [1mati xo'roʃu 1namn'at'] 'добре пам'ятати що-небудь' (Мшн).

пам'яті нема в кого [1namiatʲi ne'ʲma] 'не пам'ятати, забути' (СУ, ВО).

потеряти пам'ять [pote'ʲr'ati 1namiat'] 'знепритомніти' (СУ) / **потірати** ~ [pot'ir'ati 1namiat'] (Пж).

прийти на пам'ять кому [pri'eʲʲti na 1namiat'] 'пригадати' (Коз, Лсв, Клб, Шидл, ЧрЗр, Мжгр, Пдс, ВС, Нів, Грн, Став, Крвч) / ~ **пам'ять** [pri'eʲʲti na 1namn'at'] (Плп).

прийшло до пам'яті кому [pri'eʲʃlo do 1namn'at'ij] 'пригадати' (Цик) / ~ **пам'яті** [pri'eʲʃlo do 1namn'ati] (Влн).

стати без пам'яті [s'tati be'ʲs 1namn'ati] 'знепритомніти' (Злч).

ПАН

*тепло, як за лихим паном [Номис, 68].

*хоч пан, хоч пропав [Номис, 214].

або пан, або пропав [abo pan abo pro'naʲ] 'ризикувати' (Ктг).

бути собі паном [1buti so'b'i 1panom] 'не дотримуватись норм суспільної поведінки' (Влн).

видно пана по халяві [1vidno 1pana po xa'l'av'ij] 'осоромитися' (Кдр).

казав пан кожух дам [ка¹заў пан ко¹жух дам] ‘не виконувати обіцянки’ (Кдр).

пан прославивсь на всеньке село [пан прос¹лави^еўс^е на у¹сен^еке се¹ло] ‘погано прославитись’ (Лдхк).

ставити з себе Івана-пана див. ІВАН.

ПАНІКА

впасти в паніку [у¹пасти у¹пан^іку] ‘розгубитися, панікувати’ (Вар, Січ).

наробити паніки кому [наро¹бити¹пан^іки] ‘нашкодити’ (Лсв).

ПАНТЕЛИК

*збивсь з панталику [Номис, 296].

збити з пантелику кого [з¹бити с панте¹лику] ‘обдурити’ (Кос) / ~ **пантелики** [з¹бити с панте¹лики] (Шм). 2. ‘розгубитися’ (Скл).

збитися з пантелику [з¹битис^а с панте¹лику] 1. ‘розгубитися’ (Скл). 2. ‘втомитися’ (Зар).

пантелики збилися кому [панте¹лики за¹били^ес^а] ‘знепритомніти’ (Кос).

ПАНТЕРА

злий, як пантера [злий йак пан¹тера] ‘дуже злий’ (Мшк).

ПАРА

*и пари з рота не пустить [Номис, 566].

*навет и пари не пустиш з себе [Номис, 566].

ні пари з вуст [н^іпари з вуст] ‘мовчати’ (Зел, Вар, См, Слоб, ЧрЗр).

пару знайти [п¹пару знай¹ти] ‘одружитися’ (Жзн).

пускати пару [пус¹кати¹пару] ‘дихати’ (Ор, Пшкц).

ПАРАВОЗ

хропіти, як паравоз [хро¹п^іти йак пара¹воз] ‘міцно спати’ (Кдр).

ПАРАФІЯ

спортити парафію кому [с¹портити па¹раф^ійу] ‘нашкодити’ (Кад).

ПАРУБОК

ставати паропком [ста¹вати¹паропком] ‘дорости’ (Мих).

ПАРШИВИЙ

*як паршивого голити (так легко зробити) [Номис, 349].

ПАС

*за царя Саса, як носили пироги за пасом [Номис, 70].

ПАСІЯ

впасти в пасію [ʎ¹пасту ʎ¹пас'ію] ‘сердитися’ (Плп).

мати пасію *на кого* [ʎ¹мати¹пас'ію] ‘мати намір відплатити’ (Злч).

пасію зганяти *на кому* [ʎ¹пас'ію зга¹н'ату] ‘ображати, сварити’ (Ор).

пасія, як в скаженої миші [ʎ¹пас'іа йак ʎ¹ска¹женої¹миш'і] ‘сердита людина, зла’ (Ктг).

ПАСЛІН

*густе, як паслін [Номис, 575].

ПАСХА

відкладати до індійської паски [в'іткла¹дати до ін¹д'іс'кої¹паски] ‘зволікати’ (Сах).

ПАТИК

висохнути на патик [ʎ¹висохнути на па¹тик] ‘дуже схуднути’ (Ктг).

замерз на патик [за¹мерз на па¹тик] ‘дуже змерзнути’ (Кдр).

як патик [йак па¹тик] ‘дуже худий (про чоловіка)’ (Бб).

ПАТИНОК

*розумний, як Соломонів патинок [Номис, 293].

ПАТИЧОК

худий, як патичок [ху¹дий йак па¹ти^{e1}чок] ‘дуже худий’ (Лсв).

брати на патички *кого* [б¹рати на па¹тички] ‘глузувати, насміхатися з когось’ (Вер, Цик).

ПАТКО

патку ти мій! [патку ти м'іі] (Мк, Крвч, Слм, Остр, Цик, Нг, Влх, Сл, Осл, Нс, Пдс, Йсп, СГ, ВС).

патку ти мій милий! [ʎ¹патку ти м'іі¹милий] (Авр, Осл).

патку мій, патку! [патку м'іі¹патку] (Скл).

патку, смутку мій! [ʎ¹патку с¹мутку м'іі] (Дзел).

ПАТОКА

*вхопив шилом патоки [Номис, 118].

*заліз, як муха в патоку [Номис, 111].

ПАТЬОКИ

розпустити патьоки [роспус¹тити па¹т'оки] ‘плакати’ (Км).

ПАША

вийти на зелену пашу [л'вийти на зе^нлену пашу] 'видужувати' (Злч).

ПАЩА

лізти в пашу вовка [л'істи ў пашчу воўка] 'ризикувати' (Кос).

побувати у вовчій пащі [побувати ў воўч'ї пашч'ї] 'мати досвід' (Влн).

ПАЩЕКА

закрити пащеку [закрити паш'чеку] 'замовкнути' (Нвс).

розз'явити пащеку [роз'з'явити паш'чеку] 'голосно говорити про щось приємне, кричати' (Дун, Грб).

розкрити пащеку [роз'крити паш'чеку] 'сваритися' (Мшн).

розтулити пащеку [росту'лити паш'чеку] 'голосно говорити про щось приємне, кричати' (Плп).

ПАЯЛЬНИК

розд'явити паяльник [роз'д'явити пай'ал'ник] 'відкрити рот від здивування' (Кур).

ПЕКЛО

*говчеця, як **Марко по пеклі** [Номис, 171].

жити, як чорт в пеклі див. ЧОРТ.

застало чоловіка пекло на сім світі див. ЧОЛОВІК.

лізти в пекло [л'істи ў пекло] 'ризикувати' (Нов, Мжгр).

лізти перед батька в пекло див. БАТЬКО.

лізти поперед батька в пекло див. БАТЬКО.

лізти попереду батька в пекло див. БАТЬКО.

піти в пекло [п'іти ў пекло] 'вчинити самогубство' (Рдж).

піти до чортів в пекло див. ЧОРТ.

тлумитися, як Марко на пеклі див. МАРКО.

тлумитися, як Марко по пеклі див. МАРКО.

ПЕКТИ

воно не пече кого [во^нно не^н пек'че] 'виявляти байдужість' (Вар).

ПЕЛЕНА

зняти пилину з очей кому [зн'ати пил'ину з о'чей] 'розповісти правду' (Кшл).

мов очі пеленою покрито див. ОКО.

пелена з вочей впала кому [пe^uлe^uна з во^lчeй у^lпала] ‘довідатися про справжній стан речей’ (Кдр).

ПЕЛЬКА

закрити пельку на петельку [зак^lрити п^lел’ку на пe^uл’тел’ку] ‘голодувати’ (Вар).

наїстися до пельки [на^lйістис’а до п^lел’ки] ‘багато з’їсти’ (Лсв).

напхати пельку [п^lнапхати п^lел’ку] ‘багато з’їсти’ (Нс).

пельку відкрити [п^lел’ку в’ітк^lрити] ‘розкричатися’ (Пшкц).

пельку розкрити [п^lел’ку рок^lрити] ‘розкричатися’ (Ор, Плп, Кос, МшКт, Кшл, Скл, Мк).

пельку розняти [п^lел’ку роз’н’ати] ‘розкричатися’ (Км, Кар, СУ).

стулити пельку [сту^lлити п^lел’ку] ‘замовкнути’ (Кос).

ПЕНЬ

*до тебе говори, так як до того пня [Номис, 567].

*підвів під пень кашлять [Номис, 169].

глухий, як пень [глу^lхий йак пен’] ‘людина з вадами слуху’ (Лсв, Корм, Внк, Плп, Влн, Виг, Дер, Кос, Крвч, Пдс, Кдр, Рмнк, Січ, Куг, Вар).

дурний, як пень [дур^lний йак пен’] ‘дуже дурний’ (Виг, Циб, Блп, Ант, ВО, Клчв).

нерухоме, як пень [не^uру^lхоме йак пен’] ‘ледачий’ (Нг).

остовпіти, як пень [осто^lу^lп’іти йак пен’] ‘відчувати страх’ (Влн).

підвести під пень кого [п’ід^lвести п’ід^m пен’] ‘завдати неприємностей’ (Рмнк).

сохнути на пни [сох^lнути на пни] ‘худнути’ (Цик).

спати на пни [с^lпати на пни] ‘дуже хотіти спати’ (Внк, Дер).

старий, як пень [ста^lрий йак пен’] ‘постаріти’ (Зар).

стовбичити, як пень [сто^lу^lбичи^eти йак пен’] ‘непорушно стояти’ (Дун).

стояти, шо пень без дороги [сто^lйати шо пен’ би^eз до^lроги] ‘непорушно стояти’ (Плп).

стояти, як пень [сто^lйати йак пен’] ‘непорушно стояти’ (Чр).

струхнявіти, як пень [струх^lн’ав’іти йак пен’] ‘постаріти’ (Злч).

ПЕНЬОК

*мати на пеньку ‘пам’ятати’ [Грінченко, II, 410].

впертий, як пеньок [в¹п¹ертій йак п¹е¹н¹’ок] ‘дуже впертий’ (Скл).

глухий, як пеньок [г¹лу¹хий йак п¹е¹н¹’ок] ‘людина з вадами слуху’ (СУ).

дурний, як пеньок [д¹урній йак п¹е¹н¹’ок] ‘дуже дурний’ (Блп, Ант, ВО, Клчв).

стирчати, як пеньок [ст¹и¹р¹чати йак п¹е¹н¹’ок] ‘стояти непорушно’ (Лсв).

стояти пеньком [ст¹о¹йати п¹е¹н¹’ком] ‘завмерти від страху’ (Лсв).

стояти, як пеньок [ст¹о¹йати йак п¹е¹н¹’ок] ‘стояти непорушно’ (Лсв).

тупий, як пеньок [т¹у¹пій йак п¹е¹н¹’ок] ‘дуже дурний’ (Плп, ВО).

тупий, як пеньок отой необтесаний [т¹у¹пій йак п¹е¹н¹’ок о¹той не¹о¹б¹тесаний] ‘дуже дурний’ (Рбл).

ПЕРЕВЕРТИ

робити переверти [р¹о¹бити п¹е¹р¹е¹в¹ерт¹и] ‘бешкетувати’ (Км, Кад, Вр, СУ, Осл, Циб, Жбч, Куг, Рвн, Грб, Ор, Пшкц, Вzv, МлШк, Вер, Дов, Січ, Кадк, Кшл, Остр, Сл, Бл, Коз, Авр, Крвч, Влх).

ПЕРЕВОДИТИСЬ

переводитись ні на що [п¹е¹р¹е¹водитис¹’ н¹і на шчо] ‘втрачати силу’ (Жбн).

ПЕРЕЛАЗ

поламати перелаз кому [п¹о¹ла¹мати п¹е¹р¹е¹лаз] ‘залицятися’ (Грб).

ПЕРЕПІЛКА

серце тріпається, як перепілка див. СЕРЦЕ.

ПЕРЕПОЛОХ

наробити переполох [на¹р¹о¹бити п¹е¹р¹е¹по¹лох] ‘сваритися’ (Кдр, Йсп).

ПЕРЕПУДЖЕНИЙ

летіти, як перепуджений [л¹ет¹’іти йак п¹е¹р¹е¹пу¹же¹ний] ‘швидко бігти’ (Сахк).

ПЕРЕСУД

вести пересуди [в¹ест¹и п¹е¹р¹е¹суди] ‘пліткувати’ (Кад).

ПЕРЕЦЬ

*знаєця, як свиня на перці [Номис, 302].

*ой, дам я тобі перцю! [Номис, 188].

*розумієця, як Мошко на перці [Номис, 302].

*сухий, як перець [Номис, 575].

давати перцю кому [да¹вати¹ перц¹'у] 'критикувати' (Сахк, Шм).

доробитися, як Мошко на перцеві див. МОШКО.

заробити, як Мошко на перці / перцеві див. МОШКО.

чує серце пахне перцем див. СЕРЦЕ.

ПЕРЦЮГА

почервоніти, як перцюга [поче^uрвон¹'іти йак не^uр¹'уґа]
'почервоніти від сорому' (Влн).

ПЕС

*висиш, як пес коло ятки [Номис, 599].

*голодний, як пес [Номис, 532].

*жис, як кіт з псом [Номис, 209].

*зсунувся и глузду, як пес з соломи [Номис, 296].

*крутиш своїм світом, як пес хвостом [Номис, 164].

*лежить, як пес на стереві [Номис, 482].

*любить, як пес цибулю [Номис, 246].

*люблять, як пси діда [Номис, 246].

*ні пес, ні баран [Номис, 345].

*пропав, як пес в ярмарку [Номис, 120].

*тобі так хочецця робити, як старому псови в завірюху брехати
[Номис, 482].

*трудно вирвати, як псові з зубів [Номис, 238].

аж пси їдять кого [аш пси їй¹'д'ат¹] 'дуже сердитий' (Ів).

брехати, як пес гавкає [бр^e'хати йак пес¹ гаўкайе] 'обманювати,
брехати' (СУ).

брехати, як пес на місяць [бр^e'хати йак пес на¹ м'іс'ац¹]
'обманювати, брехати' (Плп).

визвіритись, як пес [в¹из'в'іри'єтис' йак пес] 'розкричатися' (Кос).

виляти, як пес фостом перед ким [ви^e'л'ати йак пес фос¹том]
'улещувати когось' (Сахк).

вишкірити зуби, як пес до шушлавка див. ЗУБ.

гавкати, як на пса [гаўкати йак на пса] 'сваритися на когось' (Цик).

гавкати, як пес на кого [¹гаўкати йак пес] ‘сваритися на когось’ (Сахк).

гавкати, як пес на місяць [¹гаўкати йак пес на ¹м’іс’ац’] ‘розкричатися’ (МК).

гірший, як пес [¹г’ірший йак пес] ‘про недобру людину’ (Кадк).

глухий, як пес [¹глу¹хий йак пес] ‘мати вади слуху’ (Сщц).

гнилий, як пес [¹гни^елий йак пес] ‘дуже лінивий’ (Лсв, Злч, МК, Дер, Ктг).

голодний, як пес [¹го¹лодний йак пес] ‘дуже голодний’ (Кур, Лсв, Злч, Ів, Злч, МК, Км, Дер, Кос, СУ, Ктк, Ор, Вzv, Кдр, Мк, Клб, Влх, Вар, Бл, Крвч, Авр, Мшн, Скл, Слм, ВС, Зстл, Кадк) / **голоден** ~ [¹го¹лоде^н йак пес] (Рвн).

гризтися, як кіт з псом див. КІТ.

гризтися, як пси [¹г’ристис’а йак пси] ‘постійно сваритися’ (Плл).

дихтіти, як пес [¹ди^ех¹’іти йак пес] ‘важко дихати’ (МК).

жертися, як пес з котом [¹жертис’а йак пес с ко¹том] ‘постійно сваритися’ (Вар).

жертися, як пси [¹жертис’а йак пси] ‘постійно сваритися’ (Вер, Ор, Дзел, Зстл, Цик).

жити, як пес з котом [¹жити йак пес с ко¹том] ‘постійно сваритися’ (Кур).

з’їв би пса [з’іў би пса] ‘дуже голодний’ (Кур, Пдс).

з’їхати, як пес з соломи [з’іїхати йак пес с:о¹ломи] ‘збожеволіти’ (Нг).

заводити, як пес [за¹води^ети йак пес] ‘голосно плакати’ (Ор).

замерзти, як пес [за¹мерзти йак пес] ‘дуже змерзнути’ (Циб, Дов, СУ, Рвн, СУ, Вzv, Вар, Кадк).

зірватися, як пес з прив’язі [з’ір¹ватис’а йак пес с п¹риўйаз’і] ‘дуже розсердитися’ (Виг).

злий, як пес [злий йак пес] ‘дуже сердитий’ (Кур, Зстл).

знайти, де пес заритий [знаї¹ти де пес за¹ритий] ‘викривати когось’ (Дов).

зсунутися з клепки, як пес з соломи див. КЛЕПКА.

ПЕТЕЛЬКА

закрити пельку на петельку див. ПЕЛЬКА.

ПЕТЛЯ

закласти петлю [закла^лсти пе^тл'у] 'вчинити самогубство' (ПО, ПДО, Лс, Кадк, Глб, Клш).

залігти в петлю [за^л'із^ти ґ пе^тл'у] 'вчинити самогубство' (Ччл) / влігти ~ [ґл'із^ти ґ пе^тл'у] (Лшк, Сшн, Ромн) / полігти ~ [по^л'із^ти ґ пе^тл'у] (Лдн).

затягнути петлю [зат'аг^нути пе^тл'у] 'бідувати, відмовляти собі у всьому' (Кдр, Бдр, Бубн, Ясц, Гол, Нс, Лтр, Влн, Клд, Нів, Ор, Рог, Сокл, СУ, Чрн, Трб, НУ, ГГ, Плвн, Смчк, Хжн, Щрб, Лдн, Брщ, Нвц, Вдш, Івкц, Ндд, Виг, МП, Урж, Взл, Тлж, Залж).

затягнути петлю на шию [зат'аг^нути пе^тл'у на |шийу] 'вчинити самогубство' (Внк) / ~ шиї [зат'аг^нути пе^тл'у на |шиийі] (СО, Крвв).

на петлі повиснути [на петл'і по^виснути] 'вчинити самогубство' (ЛТВ, ЩТЦ).

накинути петлю [на^кинути петл'у] 'вчинити самогубство' (ШМК, Дзел, Лпс).

накласти петлю [нак^ласти пе^тл'у] 'вчинити самогубство' (СО).

повісити на себе петлю [по^в'іси^ти на |себе^т пе^тл'у] 'вчинити самогубство' (ВлКр).

ПЕТРІВКА

*захотілось мерзлого в Петрівку [Номис, 256].

забаглося змерзлого в Петрівку [забаг^лос'а змерзлого ґ Пе^тр'іуку] 'бажати неможливого' (Рмнк).

хотіти змерзлого в Петрівку [хо^т'іти змерзлого ґ Пе^тр'іуку] 'бажати неможливого' (Км).

хотіти печеного леду в Петрівку див. ЛІД.

ПЕТРО

радилися Іван з Петром див. ІВАН.

ПЕЧАЛЬ

ходити в печалі [хо^дити ґ пе^чал'і] 'сумувати' (Цик).

бере печаль кого [бе^ре пе^чал'і] 'сумувати' (Кар).

ПЕЧЕРИЦЯ

зморщитисі, як печериця [з¹моршч^етис^і і як п^еч^ер^иц^я] ‘постаріти’ (Злч, Дов).

ПЕЧІНКА

***кричить, наче на печінки**’ [Номис, 183].

аж печінки перевертати кому [аи п^еч^ін^ки п^ер^ев^ер^тати] ‘знущатися’ (Корм).

бити печінки кому [б^ити п^еч^ін^ки] ‘здавати мук, дошкуляти’ (Цик).

в’їстися в печінці кому [ў¹ї^істис^я ў п^еч^ін^ки] ‘набриднути’ (МлШк, Мшн, Авр, Бл, Рмнк).

вимотати всі печінки кому [в^имотати ўс^і п^еч^ін^ки] ‘здавати мук, дошкуляти’ (Влн).

влізти в печінки кому [ў¹л^істис^я ў п^еч^ін^ки] (Кос) / **влістися** [ў¹л^істис^я ў п^еч^ін^ки] (Внк, МО, Плп, ПХ).

всенькі печінки з’їсти [ў¹с^ен^кі п^еч^ін^ки з^істис^я] ‘набриднути’ (Лдхк).

всипати в печінки віса кому [ў¹сипати ў п^еч^ін^ки в^іс^а] ‘здавати мук, дошкуляти’ (Кос).

грати в печінках кому [г^рати ў п^еч^ін^ках] ‘здавати мук, дошкуляти’ (Кос).

грати по печінках кому [г^рати по п^еч^ін^ках] ‘здавати мук, дошкуляти’ (Рахн).

зісти печінки кому [з^істис^я п^еч^ін^ки] ‘набриднути’ (Пшкц, Вzv, Дов, Ор, Рвн, Бб, Нвс, Кшл)

зісти печінку кому [з^істис^я п^еч^ін^ку] ‘набриднути’ (ЧрЗр).

їсти печінку кому [ї^істис^я п^еч^ін^ку] 1. ‘здавати мук, дошкуляти’ (МК, Влн) / **їсти печінки кому** [ї^істис^я п^еч^ін^ки] (Кур, Зар, Корм, Цик, Нг, Внк, МК, Кар, Плп, Кад, ПХ, Дов, Рвн, Ор, Циб, Зел, Рахн, МО, Мих, ПО, Пж, Мшн, Нг, Шмк, Жбн, Коз, Кшл, Кадк, Січ, Кдр, Вар, Мк, Нов, СГ, Остр, Жбч, Авр, Нів, Йсп). 2. ‘набридати’ (Цик).

печінки сохнуть [п^еч^ін^ки сох^нут] ‘голодний’ (Кос).

печінку гризти кому [п^еч^ін^ку г^ристис^я] ‘знущатися’ (Грб).

пороти по печінках кому [пo|рoти пo пe^uч'ін'кax] ‘завдавати мук, дошкуляти’ (Грн).

сидіти в печінках кому [ci^{el}δ'iti ʏ пe^uч'ін'кax] ‘завдавати мук, дошкуляти’ (См, Цик, Сахк, Рахн, Внк, МК, МО, Км, Кар, Кад, Пж, Осл, Нс, Йсп, СГ, Пдс, Сл, Остр, Влх, ЧрЗр, МлШк, Жбч, Авр, Мжгр, Шмк, Кшл, Коз, Куг, Нг, Вер, Клб, Кадк, Крвч)

сидіти в пичінці кому [ci^{el}δ'iti ʏ пи^{el}ч'ін'ц'і] ‘завдавати мук, дошкуляти’ (Зел, Внк).

П'ЄЦ

жити, як кіт на п'єцу див. КІТ.

ходити з гарачим п'єцом [xo^lдити з гa^lрачим п'їецoм] ‘сердитися’ (Вар).

ПИВО

*пива наварити [Свидницький, 480].

ПИКА

корчити пику [k^lорчити ^lпику] ‘кривити обличчя від гніву’ (Дов, Скл).

кришки в пику не мати див. КРИШКА.

нажерти пику [на^lжерти ^lпику] ‘погладшати’ (Дер).

наїсти пику [на^lїйти ^lпику] ‘погладшати’ (СГ, Кдр).

пику надувати [^lпику наду^lвати] ‘кривити обличчя від гніву’ (Грб, Кшл).

ПИЛ

пускати пил в очі кому [пyс^lкати пил в ^lоч'і] ‘обманювати’ (См).

ПИЛИП

вискочити, як Пилип з конопель [^lвискочи^eти йак Пи^{el}лип с коно^lпел'] ‘сказати щось недоречне’ (Кос).

ПИЛКА

гостра, як пилка [^lгoстрa йак ^lпилка] ‘про жінку, котра може різко відповісти’ (МК, Дер, Скл).

ПИЛЮКА

аж пилюка куриться за ким [аж пи^lл'ука ^lкуру^eц'а] ‘швидко’ (Скл).

зривати пилюку [зри^{el}вати пи^lл'уку] ‘втікати’ (Грб).

ПИРИГ

*їж пиріг з грибами, держи язик за зубами [Номис, 90].

*плаває, як пиріг у маслі [Номис, 115].

годувати чужими пирогами [году¹вати чу¹жими пи^еро¹гами] ‘не виконувати обіцянки’ (Влн).

жити, як пиріг в маслі [ж¹ити йак пи^ер¹іг ґ¹ мас¹л¹і] ‘безтурботно жити’ (Кад, МшКт, Кдр, Грб).

жити, як пиріг в сметані [ж¹ити йак пи^ер¹іг ґ¹ сме¹тан¹і] ‘заможнo жити’ (Грн).

купатися, як пиріг в маслі [ку¹патис¹а йак пи^ер¹іг ґ¹ мас¹л¹і] ‘заможнo жити’ (СГ, Нг).

плавати, як пиріг в маслі [п¹лавати йак пи^ер¹іг ґ¹ мас¹л¹і] ‘заможнo жити’ (МК, Дер).

ПИРІЖОК

пекти пиріжки [пе¹к¹ти пи^ер¹іш¹ки] ‘померти’ (БЗ).

пекти свіжі пиріжки [пе¹к¹ти св¹іж¹і пи^ер¹іш¹ки] ‘померти’ (Ясц).

ПИСАНИНА

братися за писанину [б¹ратис¹а за пис¹ан¹ину] ‘почати вчитися’ (Бл).

ПИСАНКА

*носиця, як дурень з писанкою [Номис, 147].

ПИСОК

*не роби з писка халяви [Номис, 317].

аж в писку засохло кому [аж ґ¹ писку за¹сохло] ‘тривалий час нічого не їсти’ (Шидл).

аж писок відкрити [аи¹ писок в¹ітк¹рити] ‘уважно слухати, відкривши рот’ (МК).

аж писок розявити [аж¹ писок ро¹з¹авити] ‘відкривши рот від здивування’ (Крвч).

аж слина з писка скачи див. СЛИНА.

біди наробити тай писок вмити див. БІДА.

в писку нічо не мати [ґ¹ писку н¹ічо не¹мати] ‘голодний’ (Злч) / ~ нічого ~ [ґ¹ писку н¹ічого не¹мати] (Зстл).

води в писок набрати див. ВОДА.

до писка добре лізе кому [до¹ писка до¹бри^ел¹ізе] ‘смачно’ (Хдц).

задерти писок [за¹дерти¹ писок] ‘азнаватися’ (Кур).
закрити писок [зак¹рити¹ писок] ‘мовчати’ (Кдр).
заткати писка кому [зат¹кати¹ писка] ‘примусити мовчати’ (Влн).
кришки в писку не було див. КРИШКА.
кришки в писку не мати див. КРИШКА.
набити писок [на¹бити¹ писок] ‘наїстися’ (Кур).
наїсти писок [на¹їсти¹ писок] ‘поправитися’ (Кдр).
писка розпустити [п¹иска розпус¹тити] ‘кричати, розкритися’ (Нг).
писок дреться кому [п¹писок др¹ец’а] ‘позіхати, хотіти спати’ (Кдр).
писок зморщити [п¹писок з¹морщи¹ти] ‘скривитися, виявляти незадоволення’ (Плп).
писок рветься [п¹писок р¹вец’а] ‘позіхати, хотіти спати’ (Зел, Ор).
писок роздзвяти [п¹писок роз¹з’ави¹ти] 1. ‘кричати, розкритися’ (Плп) / **роззвяти писка** [ро¹з’ави¹ти писка] (Мих). 2. [ро¹з’ави¹ти писок] ‘уважно слухати’ (Кар, Кос) / **роздзвяти** ~ [роз¹з’ави¹ти писок] (Цик, Кад). 3. ‘здивуватися’ (Пж) / **роздзвяти писок** [роз¹д’ави¹ти писок] (Кур) / **роззвяти** ~ [ро¹з’ави¹ти писок] (Крив) / **роздзвяти писка** [роз¹з’ави¹ти писка] (Вар).
писок розкрити [п¹писок рок¹рити] ‘кричати, розкритися’ (МК, Кад, Кос).
писок скривити [п¹писок скри¹вити] ‘скривитися, виявляти незадоволення’ (Кос, Кдр).
получити по писку [полу¹чити по писку] ‘азнати поразки’ (Корм).
робити з писка халяву [ро¹бити с писка хал’аву] ‘кричати, розкритися’ (Влн).
розкрити писка [рок¹рити писка] ‘кричати, розкритися’ (Влн, Слоб) / ~ **писок** [рок¹рити писок] (Клб).
розняти писок [роз¹н’ати писок] ‘кричати, розкритися’ (Січ).
розтворити писка [роз¹творити писка] ‘кричати, розкритися’ (Влн).
роси в писку не мати див. РОСА.
тримати писок наопашки [три¹мати писок нао¹пашки] ‘кричати, розкритися’ (Влн).
як / ніби / шо води в писок набрати див. ВОДА.

ПІВЕНЬ

*червоний як півень [Свидницький, 418].

посиніти, як в півня гребінь [по¹син'іти йак ʏ¹п'іўн'а з¹реб'ін']
'змерзнути' (Авр).

ПІДВОЛОКИ

ноги тягнути, як підволоки див. НОГА.

тягнути підволоки [т'аг¹нути п'ідволоки] 'йти' (Влн).

ПІДГАРЛЯ

скинути підгарля [с¹кинути п'іт¹гарл'а] 'схуднути' (Бл).

ПІДДУВАЙЛО

закрити піддувайло [зак¹рити п'іду¹вайло] 'мовчати' (Лдхк).

ПІДКОВА

глядіти з-під дохлого коня підкови див. КІНЬ.

ПІДЛОГА

бити чолом об підлогу див. ЧОЛО.

ПІДТИРАЧ

робити підтирачом у кого [ро¹бити п'іти¹ра¹чом] 'улещувати когось'
(Нг).

ПІНА

аж піна тече в кого [аш¹п'іна те¹¹че] 'кричати' (Корм).

ПІРЛЯ

вбратися в пірля [ўб¹ратис'а ʏ¹п'ірл'а] 'почати заможню жити'
(Влн).

ПІРЛЯЧКО

вбратись в пірлячко [ўб¹ратис' ʏ¹п'ірл'ачко] 'вирости' (Км).

ПІР'Я

аж пір'я летить [аж¹п'ір'я ле¹¹тит'] 'немилосердно, з усієї сили,
розлючено' (Шм).

ПІСОК

будувати замок на піску див. ЗАМОК.

ПІТ

*старасця, що піт крівавий ёго 'бливає [Номис, 446].

аж в піт кинуло кого [аж ʏ¹п'іт¹кинуло] 'дуже злякатися' (Шм).

аж **десятий піт** **тече з кого** [аж де^uс'атиі п'іт те^uче] ‘втомитися від важкої роботи’ (Плп).

в піт **вдарило кого** [ў п'іт ў^дари^ло] ‘перелякатися’ (Кдр).

в піт **кинуло кого** [ў п'іт кинуло] 1. ‘злякатися, відчути страх’ (Влн).
2. ~ ‘втомитися’ (Плп).

в поті чола [ў^пот і чо^ла] ‘з великою старанністю’ (Шм).

заляло холодним потом **кого** [за^л'ало хо^лодним^потом] ‘злякатися, відчути страх’ (Км).

облитися холодним потом [об^литис'а хо^лодним^потом] ‘злякатися, відчути страх’ (МО, Плп).

піт градом **котиться в кого** [п'іт г'радом коти^ц'а] ‘тяжко працювати’ (Кад).

потом **вкритися** [п^отом ўк^ритис'а] ‘перелякатися’ (Кдр).

потами **обливатися** [п^отами обли^ватис'а] ‘злякатися, відчути страх’ (Км).

потом **облитися** [п^отом об^литис'а] ‘злякатися, відчути страх’ (Грб).

сім потів **зійде з кого** [с'ім^пот'іў з'і^де] ‘про надмірне напруження, надмірні зусилля, які докладаються кимось до виконання, здійснення чого-небудь’ (Шм).

холодний піт **виступив у кого** [хо^лодний п'іт виступиў] ‘злякатися, відчути страх’ (Внк, Ор, Авр) / **хулодний** ~ [ху^лодни^ї п'іт виступиў] (Кур).

холодний піт **обливає кого** [хо^лодний п'іт обли^ває] ‘злякатися, відчути страх’ (Жовт, Ів, Цик, Внк, Км, Жбч, Куг, Слм).

ПІТИ

***пішли** **наші** **навтікача** [Номис, 219].

далеко **піти** [да^леко п'і^ти] ‘прославитися’ (Плп).

піти **блудом** [п'і^ти блудом] ‘почати бідувати’ (Мих).

піти **відволоки** [п'і^ти в'ідво^локи] ‘пропасти’ (Сутк, Осл).

піти **втяки** [п'і^ти ў^таки] ‘втекти’ (Вр).

піти **геть** [п'і^ти гет'] ‘залишати щось, когось’ (Кдр).

піти **дзьобки** [п'і^ти дзь'обки] ‘впасти’ (Лсв).

піти **курца** [п'і^ти курца] ‘впасти’ (Лсв, Дер).

піти **налево** [п'і^ти на^л'ево] ‘зрадити’ (Кур).

піти нурца [n'ɪ'tɪ |'нурца] ‘впасти’ (Лсв, Січ).

піти під себе [n'ɪ'tɪ n'ɪd |'себе^u] ‘опуститися’ (Вер).

піти покотом [n'ɪ'tɪ |'покотом] ‘впасти’ (МК).

піти пошморгом [n'ɪ'tɪ |'пошморгом] ‘впасти’ (Мих).

піти прахом [n'ɪ'tɪ n'прахом] ‘померти’ (Чпл).

пішли наші навтікача [n'ɪʃ|ли |'наш'і наўт'іка|ча] ‘втікати’ (Злч).

пішло гойдом що [n'ɪʃ|ло |'гоїдом] ‘захиталося’ (Сшн).

пішло на легше кому [n'ɪʃ|ло на |'легше] 1. ‘виздоровлювати’ (Влн, СГ, Баг, Січ, Нг). 2. ‘порозумнішати’ (Плп).

ПІХУР

насупитися, як піхур [на|супитис'а йак n'ɪ'хур] ‘сердитися, гніватися’ (Авр).

ПІЧ

*не з однієї печі хліб ів [Номис, 273].

вилежуватися, як кіт на печі див. КІТ.

ПЛАНКА

планка поїхала в кого [n'ланка по'їхала] ‘дурний’ (Осл).

ПЛАТВА

простягнутися, як платва [прос'т'аг'нутис'а йак плат|ва] ‘впасти’ (Кос).

ПЛЕНТАТИСЯ

плентатися, як на завтра [n'лентатис'а йак на |'заўтра] ‘повільно йти’ (Кдр, Нвс, Взв).

ПЛЕСТИ

плете, що одне другого не тримається [пле^u|те шчо одне д|ругого не^u три|майец'а] ‘брехати’ (Кдр).

ПЛЕСТИСЯ

єле плететься [йел'е пле^u|тец'а] ‘повільно йти’ (Лсв).

ПЛЕЧЕ

*мороз піде поза плечі [Свидницький, 470].

аж мурашки по плечах лязят див. МУРАШКА.

брати ноги на плечі див. НОГА.

Волена на плечі напала див. ВОЛЕНА.

гора з плечей впала див. ГОРА.

гора з плечей злізла *див.* ГОРА.
гора з плечей спала *див.* ГОРА.
гору з плечей скинути *див.* ГОРА.
живіт до плечів / плечей / плічей прилип *див.* ЖИВІТ.
жити, як в Бога за плечима *див.* БОГ.
закласти ноги на плечі *див.* НОГА.
збирати жечі на плечі *див.* ЖЕЧІ.
зійшло, як гора з плечей *див.* ГОРА.
камінь з плечей звалився *див.* КАМІНЬ.
камінь з плечей зійшов *див.* КАМІНЬ.
камінь з плеч скотився *див.* КАМІНЬ.
мати в'язи на плечах *див.* В'ЯЗИ.
мати голову на плечах *див.* ГОЛОВА.
мати головуси на плечах *див.* ГОЛОВУСИ.
не мішки на плечах носити *див.* МІШОК.
ніби гора з плечей / з^с плеч впала *див.* ГОРА.
ніби гору з плечей / с плеч звалити *див.* ГОРА.
ноги на плечі *див.* НОГА.
ноги на плечі і вперед *див.* НОГА.
ноги на плечі і хода *див.* НОГА.
підмащуватись під чужі плечі [*п'ід^дмащуватис' п'ід чуж'і плеч'і*]
'улещувати когось' (Влн).
розпрамити плечі [*роспра^дмити плеч'і*] 'дорости' (Кар).
смерть за плечима *див.* СМЕРТЬ.
тягар з плечей впав *див.* ТЯГАР.
тягар з плечей зняти *див.* ТЯГАР.
через живіт плечі чухає *див.* ЖИВІТ.
як камінь з плеч *див.* КАМІНЬ.

ПЛИСТИ

плисти павою [*п^длисти павою*] 'загордитися' (Кар).

ПЛІТ

*єдного плота коли [Номис, 359].

*прилип, як сліпий до плота [Номис, 155].

вченитися, як гарбуз до плота *див.* ГАРБУЗ.

піти під пліт [n'i'tu n'im pl'im] ‘почати бідувати’ (Рахн).

піти попід плоти [n'i'tu |nɔp'im plo'tu] ‘почати бідувати’ (МК).

приліпи до плота [при'ел'іпи до n'лота] ‘сказати щось недоречне’ (МК).

пустити попід плоти кого [пуста'тити |nɔp'im plo'tu] ‘довести до бідності’ (Кос).

ПЛІТКИ

зводити плітки на кого [з'водити пл'im'ки] ‘пліткувати про когось’ (СУ).

ПЛЮВАТИ

плювати і ловити [пл'у'вати і ло'вити] ‘ледарювати, виконувати марну роботу’ (Кос, Нг).

ПЛЯСКАЧ

*дати пляскача [Свидницький, 482].

ПЛЬОТКИ

пускати пльотки про кого [пуста'кати n'л'отки] ‘пліткувати’ (Мшн).

ПОБИТИЙ

спить, як побитий [спит' йак по'битий] ‘міцно спати’ (ПО, Куг, Крив, Злч, СГ, Дзел, Зел, Шидл, См, Дун, Рахн, Влн, Мшн, Став, Січ, Жбч) / **спит** ~ [спит йак по'битий] (Слм, Кшл, Мжгр, Злнц).

як побитий [йак по'битий] ‘втомитися від важкої роботи’ (Січ).

ПОВІКИ

залити повіки [за'лити по'в'іки] ‘випити багато спиртного’ (Кар).

ПОВІСЬМО

ходить, як повісьмо [ходить' йак по'в'іс'мо] ‘дуже худий’ (Внк).

ПОВІТРЯ

ковтати повітря [коу'тати по'в'ітра] ‘важко дихати’ (Клб, Коз, Нг, Злч, Шидл, Дзел, Куг).

лигати повітря [ли^{el}'гати по'в'ітра] ‘важко дихати, задихатися’ (Влн, Злч, Грн) / ~ **повітре** [ли^{el}'гати по'в'ітр'е] (Мих).

набирати повітря [наби^{el}'рати по'в'ітр'а] ‘готуватися до чогось’ (Нів).

повітря втягувати [по'в'ітр'а у'т'агувати] ‘задихатися’ (Осл).

хапати повітря [ха'пати по'в'ітра] ‘важко дихати’ (Кад).

хлебнути свіжого повітря [хле^uбнути с¹в¹іжого по¹в¹ітра] ‘перестати задихатися’ (Вар).

хлебати повітря [хле^uбати по¹в¹ітра] ‘важко дихати, задихатися’ (Пдс).

хлебтати повітря [хле^uп¹тати по¹в¹ітра] ‘важко дихати, задихатися’ (Влн).

ПОВОДОК

піти на поводку в кого [п¹іти на пово¹т¹ку] ‘не мати власної думки’ (Кад).

ПОГАНО

зробилося погано кому [зро¹билос¹’а по¹гано] ‘втратити свідомість’ (Мжгр).

ПОГИБЕЛЬ

зігнутий в три погібелі [з¹ігнутий ґ¹ три по¹гибе^uл¹і] ‘горбатий’ (Кдр).

ПОГЛЯД

*затопляти погляд ‘пильно вдивлятися’ [Грінченко, II, 108].

ПОГОВІР

пішов поговір про кого [п¹ішоу по¹го¹в¹ір] ‘про когось пліткують’ (Кур).

ПОГОЛОСКА

пішла поголоска про кого [п¹ішла пого¹лоска] ‘про когось пліткують’ (Кур).

ПОГОДА

*жди, море, погоди [Номис, 140].

ждати з моря погоди див. МОРЕ.

сидіти і дождати з моря погоди див. МОРЕ.

чекати з моря / моря / море див. МОРЕ.

чекати погоди [че^uкати по¹годи] ‘марно сподіватися’ (Кадк).

чекати погоди в негоду [че^uкати по¹годи ґ¹ не^uгоду] ‘марно сподіватися’ (Клб, Коз, Нг, Злч, Шидл, Дзел, Скл).

ПОДИВИТИСЬ

не так подивитись на кого [не^u так поди^eвитис¹] ‘наврочити’ (Дов, Пдс, Осл).

нездо́ло подивитися *на кого* [не^нздо́ло поди^витис^{'а}] ‘наврочити’ (Крвч).

пога́но подивити́сь *на кого* [по^га́но поди^витис[']] ‘наврочити’ (Осл).

ПОДИХ

затамува́ти подих [затаму^вати['] подих] ‘уважно слухати’ (Зел).

ПОДОЛОК

прине́сти в подо́лку [при^нести['] у́ подо́лку] ‘народити дитину поза шлюбом’ (Кур).

ПОДУШКА

*прийма́ть *на білі подушки* [Свидницький, 466].

обкласти́ся подушками [об^нкластис^{'а} подуш[']ками] ‘лежати; нічого не робити’ (Влн).

сон *клонить до подушки див.* СОН.

стати, *як подушка* [с[']тати *йак* подушка] ‘погладшати (про жінку)’ (Злч).

тягне до *подушки кого* [т[']агне до['] подушка] ‘хотіти спати’ (Цик, Влн).

ПОЖАР

бігти, *як на пожар* [б[']ігти *йак* на['] пожар] ‘дуже швидко бігти’ (Кдр).

летіти, *як на пожар* [лет[']іти *йак* на['] пожар] ‘дуже поспішати’ (Дер, Скл).

ПОЖАРНИК

здавати *на пожарника* [зда[']вати на['] пожарни[']ка] ‘довго спати’ (Ктг) / ~ *пожарніка* [зда[']вати на['] жарн[']іка] (Клб).

ПОЗИЦІЯ

здавати *позиції* [зда[']вати по[']зиц[']іі] ‘змиритися’ (Влн).

здати *свої позиції* [зда[']ти сво[']іі по[']зиц[']іі] ‘захворіти’ (Взв, Пшкц, Кшл, Січ).

ПОКАЗУВАТИ

показа́ти себе [пока[']зати се[']бе] ‘виявити свою натуру’ (Нів, Злч, Ор).

показува́ти *своє фе* [по[']казувати с[']воє фе] ‘виявляти незадоволення’ (Клб).

ПОКІЙ

*дати **покій** ‘залишити в спокої’ [Грінченко, III, 271].

*дати **чистий покій** ‘залишити в спокої’ [Грінченко, III, 271].

ПОКІНЧИТИ

покінчити з собою [*по¹к¹інч¹ити с:о¹бо¹ю*] ‘вчинити самогубство’ (Зел, МО, Дер, Нів, СО, Вzv, Бал, Мк, Мхв, Тпр, Дер, Дбр, Жвн, МшКт, Кмнк, Ктг, Нфд, Вах, Грб, Лтв, Нвдн, Гvз, Рмнк, Крвв, Брж, Плс, БЗ, Клин, Крвч, Пшт, Трибх, Цлв, Вск).

ПОКЛІН

бити поклони [*б¹ити по¹кл¹они*] ‘кланятися’ (Зел, Шидл, Злч, Корм, Цик, Дун, Нг, Внк, МК, МО, Км, Кад, Влн, Виг, Дер, Кос, ПХ, СУ, Ктк, Ор, Нвс, Пшкц, Пдс, Жбч, Сл, Нс, Йсп, ВС, Вер, Грб, Куг, Коз, Нов, Січ, Став, Грн, Шмк, Слм, Авр, Клб, Скл, Пж, Мжгр, Жбн, Кшл, СГ, МшКт, Дзел, Влх, Мк, Остр, Бл, Крвч, Рмнк, Осл, ПО) / ~ **поклону** [*б¹ити по¹кл¹ону*] (Нг) / ~ **пуклони** [*б¹ити пук¹л¹они*] (Кур, Лсв).

бити поклони об землю [*б¹ити по¹кл¹они оп¹ земл¹у*] ‘низько кланятися’ (Лдхк).

піти до чорта на поклон *див.* ЧОРТ.

ПОЛА

бити по полах [*б¹ити по¹полах*] ‘нарікати’ (Вер).

бити руками по полах *див.* РУКА.

ПОЛЕ

*сам, як **билинка в полі** [Номис, 473].

*шука (або: **Пішов шукати**) **пустого вітра в полю** [Номис, 483].

відправити на одинадцяте поле [*в¹ід¹п¹рав¹ити на оди¹нац¹ате¹ поле*] ‘поховати’ (Лтв).

втратити з поля зору [*ўт¹ратити с¹ пол¹’а зору*] ‘не стежити’ (Пдс, МшКт).

жити, як тополя в полі *див.* ТОПОЛЯ.

занести на одинадцяте поле [*за¹нести на оди¹нац¹ате¹ поле*] ‘поховати’ (Лтв).

його слово, як вітер в полі *див.* СЛОВО.

сама, як билиночка в полю

чекати вітра в полі *див.* ВІТЕР.

чуже бачить у полі, а свого під носом не бачить [чу^лже^л бачи^т' у^л пол^і і а сво^{го} п^ід носом не^л бачи^т'] ‘критикувати’ (Коз).

шукати вітра в полі *див.* ВІТЕР.

ПОЛИН

як полину наїстися [йак поли^лну на^лйістис^л'а] ‘кривити обличчя від злості’ (Вар).

ПОЛИЦЯ

покласти зуби на полицю *див.* ЗУБ.

ПОЛКА

поставити зуби на полку *див.* ЗУБ.

ПОЛОВА

*слова не полова [Номис, 569].

наговорити сім мішків гречаної полови *див.* МІШОК.

не полова в голові *в кого* [не^л по^ллова у^л го^ло^лв^л'і] ‘розумний’ (Км).

слово, як полова *див.* СЛОВО.

ПОЛОМІНЬ

*з вогню, та в поломінь [Номис, 118].

ПОЛОТНО

*так злякалась, що аж сорочка полотном стала [Номис, 219].

ПОЛТАВА

пролетіти, як швед під Полтавою *див.* ШВЕД.

ПОЛУДА

*опала полуда [Свидницький, 412].

знімати полуду з очей [з^л'н^л'і^лмати^л полуду з о^л'чей] ‘викривати когось’ (МО).

полуди мати [л^лпуду^л мати] ‘людина з вадами зору’ (СУ).

витріщити палуди [л^лвир^л'ішчи^л'ти^л палуди] ‘широко розплющити очі від здивування’ (Внк).

здерти полуду з *кого* [з^л'дерти^л полуду] ‘викривати’ (Жовт).

спала полуда з *вочей у кого* [с^лпала^л полуда з во^л'чей] ‘зрозуміти справжню суть речей’ (Рмнк).

ПОЛУДЕНЬ

звернуло з полудня [зве^л'р^лнуло с полуд^л'н'а] ‘постаріти’ (Ктг).

ПОЛУЧИТИ

получити відкоша [полу|чити в'ід^мко|ша] ‘азнати поразки’ (Км, Жбч, Грб).

ПОМЕЛО

молоти язиком, як помелом див. ЯЗИК.

язиком, як помелом див. ЯЗИК.

ПОМИЇ

набратись, як свиня помийв / помий див. СВИНЯ.

облити помиями кого [об|лити по|мийами] ‘знеславити когось’ (Сахк, Клб, Нів, Вер).

обмивати помиями кого [обми|вати по|мийами] ‘неславити когось’ (Остр).

ПОМІДОР

як помідор [йак пом'і|дор] ‘червоний від сорому’ (Нвс, Рвн).

ПОМІШАТИСЯ

зовсім помішатися [з'оўс'ім пом'і|шатис'а] ‘збожеволіти’ (ВО).

ПОПЛ

сипати попелом на кого [сипати |попе^лом] ‘неславити когось’ (Кос).

жити, як чорт в попелі див. ЧОРТ.

ПОПРАВКА

йти на поправку [і|ти на поп|раўку] ‘видужувати’ (Скл, Кос) / піти ~ [п'і|ти на поп|раўку] (МК, Ор).

пішло на поправку кому [п'іш|ло на поп|раўку] ‘видужувати’ (Остр, Грн).

ПОПЛЮВАТИ

поплювати на все [попл'у|вати на ўсе] ‘не дотримуватися певних правил’ (Коз).

ПОРА

дівка на порі див. ДІВКА.

дівчина на порі див. ДІВЧИНА.

пора прийшла кому [по|ра прииш|ла] ‘померти’ (Мжгр, Юх, ВлКр).

стати на порі [с|тати на по|р'і] ‘про дівчину, котра готова до заміжжя’ (Злч).

ПОРІГ

поріг переступити [*по|р'іг не^нре^нсту|пн^нити*] ‘вийти (зайти)’ (Баг, Ів, Корм, Цик, Внк, МК, МО, Дер, ПХ, ВС, Жбч, Куг).

стати за поріг [*с^нтати за по|р'іг*] ‘зайти’ (Лсв).

ПОРІШИТИ

порішити себе [*пор'і|шити се^нбе*] ‘вчинити самогубство’ (Внк, Км, Злнч, ВП).

порішити з собою [*пор'і|шити с:о|бою*] ‘вчинити самогубство’ (Баг, Остр, Кар, ВС, Грн, Жмл, Сщц, Знк, Ясц, ПдО, ВК, Злнч, Лс, Став, Тин, Ччл, Пдл, Влн, ВС, Завл, Куг, Нів, НУ, Глб, ГГ, Крсн, Ппл, Лдн, Глч, Нвц, Ромн, Зар, Пчп, Рач, Кадк, Коц, Днс, Смчк) / ~ з **собов** [*пор'і|шити с:о|бою*] (Рахн, Сщц).

ПОРОБИТИ

хтось поробив кому [*хтос' поро|биў*] ‘бути навроченим’ (Грб).

ПОРОХ

аж порох стовпом за ким [*аж |порох стоу^нпом*] ‘утікати’ (Лдхк).

ПОРЧА

навести порчу на кого [*на|вести |порчу*] ‘наврочити’ (Авр, Куг).

ПОСІДКИ

*піти на посідки ‘піти на вечорниці, в гості до кого-небудь’ [Грінченко, III, 360].

ПОСІЯТИ

*де не посій, то вродиця [Номис, 157].

де посієш, там вродит [*де по^нс'ійеш там ў|родит*] ‘вредний’ (Скл).

ПОСЛУГА

ведмежа послуга [*ве^нд|межа |послуга*] ‘невміла послуга, що завдає тільки прикрості’ (Злч, Км, Куг).

ПОСОЛ

*посла не б'ють, ні січуть [Номис, 83].

ПОСТАРАТИСЬ

добре постаратися кому [*д^ндобре поста|ратис'а*] ‘нашкодити’ (Мжгр).

ПОСТІЛЬ

встати з постелі [ʎс¹тати с¹ |посте^л'і] ‘видужувати’ (Внк, Дер, Корм, Лсв, Рахн, ВС, Влх, Рмнк, Злнч, Клб, Куг, Вер, Став) / **стати** ~ [с¹тати с¹ |посте^л'і] (См) / ~ **постілі** [ʎс¹тати с¹ |пос'т'іл'і] (Плп).

з постелі не злізати [с¹ |посте^л'і не^л зл'ізати] ‘лінивий’ (Цик).

звестися с постелі [з¹вестис'а с¹ |посте^л'і] ‘видужувати’ (Кар, Шидл, Куг, Став, Ів) / **звистисі** ~ [зв^іс¹тис'і с¹ |посте^л'і] (Злч).

підноситисі з постелі [п'ід¹носи^тис'і с¹ |посте^л'і] ‘видужувати’ (Цик).

підоймитися з постелі [п'ідо¹митис'а з^с |постел'і] ‘видужувати’ (Рмнк).

ПОСТРАШКИ

пострашки дати кому [п¹пострашки |дати] ‘налякати’ (Рахн, Крив, Пдс, Жбн, ВС).

ПОСУВАТИ

ним не посунеш [ним не^л посуне^лш] ‘впертий’ (Цик).

ПОТИЛИЦЯ

стукнутий в потилицю [с¹тукнутий ʎ по¹тили^ц'у] ‘дурний’ (Влн).

ПОТІХА

***більш смороду, ніж потіхи** [Номис, 439].

ПОТОЙБІЧЧЯ

піти в потойбіччя [п'і¹ти ʎ по¹тої^б'іч':а] ‘померти’ (Лпс).

ПОТОКИ

піти під потоки [п'і¹ти п'іт по¹токи] ‘вчинити самогубство, втопитися’ (Сшн).

ПОТОРОЧА

мале потороча сліди полишало [ма¹ле по¹то¹роча сл'і¹ди по¹ли¹шало] ‘нашкодити (про дітей)’ (Лдхк).

ПОТЯГНУТИ

недовго потягне [не^лдоўго по¹т'агне] ‘бути при смерті’ (Ів, МО, Цик, Остр, Жбн, Коз, Рмнк).

ПОЧАТОК

від почётку до кінце [в'ід по¹ч'етку до к'ін¹ц'е] ‘навіки’ (Жзн).

ПОЯС

*за пояс захвав [Левченко, 32].

вклонитися в пояс кому [ўкло¹нитис'а ў ¹пойас] ‘кланятися, дякувати’ (См).

за пояс заткнути кого [за ¹пойас затк¹нути] ‘перевершити в чомусь’ (Шм).

затягнути пояса [зат'аг¹нути ¹пойаса] ‘голодувати’ (Зел, Грн).

підтягнути пояс [п'іт':аг¹нути ¹пойас] ‘голодувати’ (Кар).

стиснутися поясом [сти^ес¹нутис'а ¹пойасом] ‘голодувати’ (Кур).

ПРАВДА

*така правда, як вош кашля [Номис, 318].

брати за правду [б'рати за п¹раўду] ‘вірити’ (МК, Нів).

вирвати правду [в¹ирвати п¹раўду] ‘домогтися справедливості’ (Нів).

відійти на правду [в'ід'і¹ти на п¹раўду] ‘померти’ (ЗК).

така правда, як вош пчихає [та¹ка п¹раўда йак вош п¹чихайе] ‘неправда’ (Сахк).

така правда, як я баляріна [та¹ка п¹раўда йак яа бал'а¹р'іна] ‘брехня’ (Бл).

ПРАНИК

молоти язиком, як праником див. ЯЗИК.

плескати язиком, як праником див. ЯЗИК.

ПРАОТЦІ

піти до праотців [п'і¹ти до праот¹ц'і¹ў] ‘померти’ (Брж, Голв).

ПРАПОР

маячіти, як прапор [май'а¹ч'іти йак п¹рапор] ‘стояти на одному місці’ (Взв, Ор).

ПРАХ

вилетіти на прах [в¹иле^т'іти на прах] ‘пропасти’ (Крив).

ПРИВ'ЯЗЬ

зірватися, як пес з прив'язі див. ПЕС.

накрутитися, як пес на прив'язі див. ПЕС.

як з прив'язі зірватися [йак с п¹риўяз'і з'ір¹ватис'а] ‘дуже сердитися’ (Кар, Дер).

ПРИДУРОК

придурка грати [при^{el}дурка з'рати] 'прикидатися' (Рахн).

придурка класти [при^{el}дурка к'ласти] 'прикидатися' (Рахн).

придурка строїти [при^{el}дурка ст'ройіти] 'вередувати' (Рахн).

ПРИЗРА

*призру мати *на кого* 'підозрювати когось' [Грінченко, III, 417].

ПРИЙТИ

*прийшла до себе [Свидницький, 451].

ПРИСОК

*холодний, як присок (таке холодне, що мов аж гаряче) [Номис, 576].

ПРИКУРИТИ

прикурити дати *кому* [при^eку'рити дати] 'насварити' (Лдхк).

ПРИКУРКА

прикурки дати *кому* [при^{el}курки |дати] 'насварити' (Грб).

ПРИЛАТКИ

має прилатки [маіе при|латки] 'божевільний' (Мшн).

ПРИХОДИТИ

приходить в себе [при^{el}ходить у |себе] 'видужувати' (ПХ, Ор, ВЗв, Дов, Циб, Пдс).

ПРИЧАСТЯ

можна і до причастя йти [можна і до при|час'т'а йти] 'нічого не їсти' (Кдр).

ПРИЧАЩАТИСЯ

можна причащатись [можна при^eчащ|чатис'я] 'нічого не їсти' (Нг, Внк, СУ).

ПРИЧИПА

шукати причипи [шу|кати при|чипи] 'чіплятися' (Осл).

ПРИЧИНА

знайти причину [знаїти при^{el}чину] 'вімовлятися щось робити' (Дун, МО, Грб).

знайти сто причин [знаїти сто при^{el}чин] 'відмовлятися' (ПО, Кшл, Мжгр, Грб).

знаходити тисячу причин [зна|ходи^ети |тис'ачу при^ечин] 'відмовлятися' (Мшн, Січ).

придумувати сто причин [при^едумувати сто при^ечин] 'відмовлятися' (ПХ).

шукати причину [шу|кати при^ечину] 'зволікати; не виконувати обіцянку' (Кад, Осл).

ПРИШЕСТЯ

чекати другого прищестя [чи^екати д|ругого при^ешес'т'а] 'нічого не робити' (Йсп).

ПРИШИТИ

ні пришити, ні прилатати [н'і при^ешити н'і при^ела|тати] 'говорити дурниці' (Лсв).

ПРІРВА

стояти над прірвою [сто|йти нат п|р'ірвойу] 'ризикувати' (См).

як у прірву [йак у п|р'ірву] 'пропало, зникло' (Жбч).

ПРОБКА

дурний, як пробка [дур|ний йак п|ропка] 'дуже дурний' (Ант, ВО, Зкрч).

ПРОЖИЛИЙ

вже добре пожилий [ўже |добри про|жилий] 'досвідчений' (Зстл).

ПРОЖИТИ

прожити своє [про|жити сво|є] 'бути при смерті' (Пдс).

ПРОЗРІННЯ

найшло прозріння на кого [най|шло проз|р'ін'а] 'порозумнішати' (Лдхк, Нвс, Скл).

ПРОІЗВОЛЯЩЕ

лишити на проізволяще [ли^ешити на проізво|л'ашче] 'покинути, залишити' (Дов).

ПРОМАХ

зробити промах [зро|бити п|ромах] 'помилитися, невдало щось зробити' (Цик, Км, Мих, Злч, Грб, Пдс, ЧрЗр, Авр, Коз, Йсп, Куг, ЧрЗр).

ПРОПАДИНО

піти в Пропадино [п'і|ти ў Про|пади^ено] 'пропасти, зникнути' (Бб).

ПРОПАСТИ

*пропав, як здимнів [Номис, 120].

безвісти пропасти [ʰбевз'істи пропасти] ‘пропасти, зникнути’ (Сщц) / безвісті ~ [ʰбев'в'іс'т'і пропасти] (Ор, Шмк, Ктк, Зсл).

ПРОСО

скочити в просо [с'кочити ў н'росо] ‘зрадити дружині (чоловікові)’ (Мк).

ПРОТЯГНУТИ

недовго протягне [не^мдоўго прот'агне] ‘бути при смерті’ (Лсв, Нг, Ор, Клб).

ПРОЧУХАН

дати прочухана кому [ʰдати прочухана] ‘насварити’ (Шмк).

ПРОЧУХАНКИ

*прочуханки дати [Номис, 198].

прочуханки дати кому [прочуханки ʰдати] ‘насварити’ (Ор).

ПРЯМІ

зірватися на прамі [з'ір'ватис'а на прам'і] ‘швидко встати’ (Кос).

ПРЯНИКИ

падати в праніки [ʰпадати ў н'ран'іки] ‘розгубитися’ (Кос).

ПСЯРКА

зморщитися, як псярка [з'морщитис'а йак н'с'арка] ‘постаріти’ (Скл).

ПСЯРНЯ

зимно, як в псярні [з'зимно йак ў н'с'арн'і] ‘дуже холодно’ (Мих).

ПУД¹

дати пуду кому [ʰдати ʰпуду] ‘налякати’ (Нг, Вер, Зстл, Грб).

пуд нагнати на кого [пуд нагнати] ‘налякати’ (ПХ).

пуд побачити [пуд побачити] ‘злякатися’ (Злч).

ПУД²

з'їсти пуд солі [з'їсти пуд сол'і] ‘мати досвід’ (Рмнк).

ніби пуд з плечей звалився [н'іби пуд з^с плечей звалиўс'а] ‘стало легше на душі’ (Грн).

ПУДКИ

на пудки взяти кого [на пудки ўз'ати] ‘налякати’ (Грб).

ПУЗИР

надутися пузиром [на^лд^лутис^а пузи^ером] ‘погладшати’ (Кос).

ПУЗО

викотитися з пуза [в^ликотитис^а с^л пуза] ‘народитися’ (Кар).

відростити пузо [в^лідрос^лтити пузо] ‘погладшати’ (СУ).

мати Бога в пузі див. БОГ.

набідитися від пуза [наб^лідитис^а в^лід^м пуза] ‘бідувати довгий час’ (Грн).

наїсти пузо [на^лїісти пузо] ‘погладшати’ (Бб, Ктк).

наїстися від пуза [на^лїістис^а в^літ пуза] ‘багато з’їсти’ (Злч, Остр, Грн).

напхати пузо [нап^лхати пузо] ‘багато з’їсти’ (Бл).

наробитися від пуза [наро^лбитис^а в^лід^м пуза] ‘важко наробитися’ (Остр, Грн).

розперезати пузо [роспе^лре^лзати пузо] ‘наїстися’ (Злч).

ПУЛЯ

бігти, як пуля [б^лігти йак пул^а] ‘швидко бігти, втікати’ (Мих).

мати пулі [м^лати пул^і] ‘дурний’ (Лсв).

мати пулю в голові [м^лати пул^у у^у го^лу в^і] ‘дурний’ (Кур).

полетіти, як пуля [поле^лт^іти йак пул^а] ‘швидко йти’ (Скл).

ПУНДЯК

дутися, як пундяк [д^лутис^еси йак пун^лд^ак] ‘виявляти невдоволення’ (Мих).

ПУП

думати, що він пуп землі [д^лумаіе шо в^лін пуп зе^лм^лі] ‘загордитися’ (Злч, Вар).

синій, як пуп [син^л ій йак пуп] ‘бідний’ (Нвс).

ПУПЕЦЬ

розпустити язика до пупця див. ЯЗИК.

ПУРЕЦЬ

важний пурець [в^лажний пу^рец^л] ‘про чванливу людину’ (Мих).

великий пурець [ве^ликий пу^рец^л] ‘про чванливу людину’ (Нг).

ПУРИС

великий пурис [ве^ликий пу^рис] ‘про чванливу людину’ (Км).

ПУСТИЙ

*з **пустого в порожнє переливає** [Номис, 571].

бути пустим [бути¹пустим] ‘вредним’ (Цик).

переливати з пустого в порожнє [не^уре^ли^евати с пус^того ў по^рожн^е] 1. ‘виконувати даремну роботу’ (Кос, Клб). 2. ‘зволікати’ (Лсв, Шидл). 3. ‘вести пусті балачки’ (Кур, Зел, Внк, МК, МО, Км, Кад, Виг, Кос, ПХ, СУ, Нг, СГ, МшКт, Скл, Кадк, Зстл, Грб, Остр, Куг, ЧрЗр, Жбч, Кдр, Мжгр, Коз, Дов) / ~ **порожни** [не^уре^ли^евати с пус^того ў по^рожни] (Цик).

ПУТНЯ

скопаний, як стара путня [скопаний¹ йак ста^ра пут^на] ‘сильно побитий’ (Мшк).

ПУТЬ

бідний, як путь [б^іідний¹ йак пут^ь] ‘бідувати’ (Лдхк).

вирушити в останню путь [вируши^ети в ос^тан^у пут^ь] ‘померти’ (Брж).

збитись з путя [збитис^ь з^ь пут^я] ‘не дотримуватися норм поведінки’ (Жовт).

піти в останній путь [п^ііти^у ос^тан^{ій} пут^ь] ‘померти’ (Милц) / ~ **в останню** ~ [п^ііти^в ос^тан^у пут^ь] (Плвн).

піти у вічну путь [п^ііти^у в^іічну^у пут^ь] ‘померти’ (ВП).

показати правильну путь кому [пока^зати п^рави^ел^ну^у пут^ь] ‘насварити’ (Сут).

провести в останню путь кого [про^вести ў ос^тан^у пут^ь] ‘поховати’ (Злж, Дер, Кшл, Зст, Лтв, Кадк, Шбт).

ПУТТЯ

привести до пуття що [при^евести до пут^я] ‘доробити’ (Лсв).

ПУХИР

надутися пухиром [на^дутис^ь а пухи^ером] ‘погладшати’ (Кос).

ПУЧКА

заробити на пучку солі [заро^бити на пучку¹ сол^і] ‘мало заробити’ (Кад).

ПУШКА

хоть пушками стріляй [хот' |пушками стр'і'л'ай] 'міцно спати' (Мк, Йсп, Сут).

хоть пушком стріляй [хот' |пушком стр'і'л'ай] 'міцно спати' (Кур).

хоч з пушки стріляй [хоч с |пушки стр'і'л'ай] 'міцно спати' (Шидл, Дер, СУ, Йсп) / хоть ~ [хот' с |пушки стр'і'л'ай] (Лсв).

хоч пушкою стріляй [хоч |пушкою стр'і'л'ай] 'міцно спати' (Сут).

ПУШОК

рильце в пушку див. РИЛЬЦЕ.

ПУЩИК

*напустила брова, як пущик [Номис, 180].

ПХАТИ

куди пхають, туди йду [ку|ди п|хайут' ту|ди їду] 'виявляти байдужість' (Лдхк).

ПШИК

зійшов на пшик [з'і'шоў на пшик] 'бідувати' (СУ, Цик).

ПШОНО

пшноно глювати [пшо|но гл'у|вати] 'дуже хотіти спати' (Лдхк).

П'ЯВКА

*причепився, як п'явка [Номис, 245].

П'ЯНИЙ

сплять, як п'яні [спл'ат йак п'йан'і] 'міцно сплять' (Нг).

П'ЯНИЦЯ

чеше, як п'яниця [чеше йак п'йаниц'я] 'йти дорогою, хитаючись' (Нів).

П'ЯНСТВО

не виходити з п'яности [не^н ви|ходи^ти с п'йонства] 'постійно зловживати алкогольними напоями' (Нів).

П'ЯТА

*душа в п'яти так і посунулася [Свидницький, 441].

аж в п'ятах застигло кому [аж ў п'ятах зас|тигло] 'відчувати страх' (Ктг).

аж вогонь в п'ятах див. ВОГОНЬ.

аж душа в п'ятах див. ДУША.

аж п'яти заблищали в кого [аи п'йати забли^еш^лчали] 'швидко кинутися навтіки' (Дер).

відкинути п'яти [в'ід^лкинути п'йати] 'втекти' (Шлс, Крнч).

вогнем п'яти лизати див. ВОГОНЬ.

вогонь п'яти лиже див. ВОГОНЬ.

гострити п'яти [гост^лрити п'йати] 'збиратися йти, залишити місце роботи, навчання' (Плп).

дати п'ятам знати [д^лдати п'йатам з^лнати] 'втекти' (Кур).

душа в п'ятах / п'єтах див. ДУША.

душа в п'яти див. ДУША.

душа в п'яти втікля / втикля див. ДУША.

душа в п'яти забігла див. ДУША.

душа в п'яти залізла див. ДУША.

душа в п'яти йде див. ДУША.

душа в п'яти сховалася див. ДУША.

душа зайшла в п'яти див. ДУША.

душа пішла в п'яти див. ДУША.

душа уйшла в п'яти див. ДУША.

намастити п'яти [намас^лтити п'йати] 'утекти' (Остр).

обмити п'яти кому [об^лмити п'йати] 'неславити когось' (Злч).

п'ятами блимати [п'йатами б^лимати] 'швидко кинутися навтіки' (Плп, Кад).

п'ятами блиснути [п'йатами б^лиснути] 'втекти' (Дер, Нг)

п'ятами виблискувати [п'йатами ви^еб^лискувати] 'швидко бігти' (Нг).

п'ятами наживати [п'йатами нажи^евати] (См, Нг, Рахн, МО, Кар, Плп, Виг, ПХ, Вzv, Ор, Ктк, Бб, Дов, Грб, Коз, Жбн, Нів, Рмнк, Нвс, Крвч, СГ, ВС, Йсп, МшКт, Пдс, Злнч, ЧрЗр, МлШк) / **п'єтами** ~ [п'йєтами нажи^евати] (Зел, Мих).

п'ятами нарізати [п'йатами нар^ізати] 'утікати' (Цик).

п'яти лизати кому [п'йати ли^езати] 'улещувати когось' (Вер, Ктг, Кур, Корм, Зар, Цик, МО, Кад, Дер, Вр, Кос, Лдхк, СГ, Коз, Жбн, Грб, Січ, Став, ПО, Дзел, Жбч, Мшн, Злнч, ЧрЗр, Сл, Бл, МшКт, Пдс, Сшц, Нс, Остр, Скл, ВС, Крвч, Куг).

п'яти салідолом намастити [п'йати сал'і́долом намас'тити] ‘швидко кинутися навтіки’ (Кос).

п'яти салом намастити [п'йати |салом намас'тити] ‘швидко кинутися навтіки’ (Осл).

п'яти цюлювати кому [п'йати ц'ул'у'вати] ‘улещувати когось’ (Плп, Дов, Мшн, Клб).

підкувати п'яти [п'іткү'вати п'йати] ‘втекти’ (Влн).

підмастити п'яти [п'ідмас'тити п'йети] ‘втекти’ (Ів).

показати п'яти [пока'зати п'йати] ‘швидко кинутися навтіки’ (См, Лсв, Січ).

помастити п'яти [помас'тити п'йати] ‘утекти’ (Кур).

серце в п'ятах див. СЕРЦЕ.

серце в п'ятах стукає див. СЕРЦЕ.

серце в п'яти впало див. СЕРЦЕ.

серце в п'яти див. СЕРЦЕ.

тільки п'яти блиснули [т'іл'ки п'йати блиснули] ‘швидко кинутися навтіки’ (Ор, Кдр).

тільки п'яти залопотіли [т'іл'ки п'йати залопот'іли] ‘швидко кинутися навтіки’ (Км).

тільки п'ятами змелькати [т'іл'ко п'йатами зме'л'кати] ‘швидко кинутися навтіки’ (Лсв).

чуже і в п'яті не свербить кому [чу'же і ў пйа'т'і не" све"р'бит'] ‘виявляти байдужість’ (Кар).

П'ЯТЕ

*п'яте через десяте [Номис, 342].

П'ЯТИТИСЬ

п'ятитись назад [п'йатитис' на'зад] ‘відмовлятись’ (Кдр).

П'ЯТКИ

душа в п'ятках див. ДУША.

душа забилаь в п'ятки див. ДУША.

душа забігла в п'ятки див. ДУША.

душа пішла в п'ятки див. ДУША.

летить, аж п'ятки виблискують [летит' аж п'йатки ви'б'лискуйт'] ‘тікати; швидко бігти’ (Скл).

П'ЯТНИЦЯ

*скривився, як середа на п'ятницю [Номис, 368].

дметься, як середа на п'ятницю *див.* СЕРЕДА.

надутися, як середа на п'ятницю *див.* СЕРЕДА.

накупитися, як середа на п'ятницю *див.* СЕРЕДА.

сім п'ятниць на тиждень у кого [*с'ім п'ятниц' на тижде"н'*] 'непостійний' (Мшк, Рмнк).

скривитися / скривитесі / кривитися / кривитиси, як середа на п'ятницю / п'ятницю *див.* СЕРЕДА.

Р

РАДА

дати раду кому, чому [*дати |раду*] 'справитися з ким- чим-небудь, навести порядок' (Шм).

РАДІСТЬ

обіцянка цяцянка, а дурневі радість *див.* ОБІЦЯНКА.

РАДИЙ

рад не рад [*рад не" рад*] 'не можна вплинути на ситуацію' (Бшк).

РАЗ

раз-два [*раз два*] 'швидко' (Завл).

РАЙ

пішла душа до раю *див.* ДУША.

РАЙОН

вскочити в чужий район [*ўс'кочи"ти ў чужі ра"йон*] 'зраджувати дружині (чоловікові)' (Вер).

РАМКА

бути в рамках [*бути ў |рамках*] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Ор, ВЗв).

ввійти в рамки [*ўв'ї"ти ў |рамки*] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Км).

не виходити за рамки [*не" ви|ходи"ти за |рамки*] 'дотримуватися норм суспільної поведінки' (Кдр).

РАК

*вчепився, як рак [Номис, 203].

*як рак свисне [Номис, 262].

змилювався Бог над раком *див.* БОГ.

пекти раків [пe''к'ти |рак'іў] ‘червоніти від сорому’ (Ктк, Злч, МК, МО, Км, Плп, Влн, Куг, Шмк, Коз, Грб, СГ, Пдс, Крвч, Нс, Злнч, Вар) / ~ **раки** [пe''к'ти |раки] (Шидл, Нг, Коз, Ктк).

показати, де раки зимують [пока|зати де |раки зи^{el}муїут'] кому ‘відплатити’ (Дер, СУ, Коз, СГ, Сшц, Злнч, Нг) / ~ **зимуют** [пока|зати де |раки зи^{el}муїут] (Лсв, Цик, Влн).

почервоніти, як рак [поче''рво'н'іти йак рак] ‘почервоніти від сорому’ (Ів, См, Рахн, Кос, МК, ПО, Мжгр, Пдс, Мк, Грн, Кдр, Нг).

пустити рака з рота [пус'тити |рака з |рота] ‘сварити, критикувати’ (ВС).

як рак на горі свисне [йак рак на го'р'і с'висне] ‘ніколи’ (Рмнк, Січ).

як рак печений [йак рак пе''чений] ‘червоний від сорому’ (СУ).

РАНА

добрий, хоч до рани прикладай [добрий / хоч до |рани при^eкла|дай] ‘услесливо говорити’ (См).

сипати солі / насипати соль / насипати солі / сіль на рану *див.* СІЛЬ.

сипати сіль в рану *див.* СІЛЬ.

РАТИЦЯ

відкинути ратиці [в'іт|кинути |рати^eц'і] ‘померти’ (Кос, Глб, ГГ).

перебирати ратицями [пe''pe''би^eрати |рати^eц'ами] ‘йти’ (См, Грб).

РАХУНОК

звести рахунки з життям [з|вести ра|хунки ж:и'т'ам] ‘вчинити самогубство’ (Злж).

звести рахунок з життям [з|вести ра|хунок ж:и'т'ам] ‘вчинити самогубство’ (Сшн, Нов).

РВАТИ

рвати й метати [р|вати і ме^u|тати] ‘дуже сердитися’ (Зел, Лсв, Зар, Корм, См, Дун, Рахн, Км, Кар, Ор, Слоб, Коз, Злч, Клб, Нг, Куг, Нов, Січ, Крив, Влх, Нс, ВС, Жбч, Грб, Авр, ЧрЗр, Пдс, Нів, Шшк, Нов).

рвати вперед [p^lвати ўne^uред] ‘мати перевагу над кимось’ (Пдс, Остр) / **рванути** ~ [p^lванути ўne^uред] (Дов).

РЕАЛЬНІСТЬ

відійти від реальності [в’ід’і’ти в’ід ре^uал’ност’і] ‘здожеволіти’ (Нів).

РЕБРО

лишилися одні ребра і шкіра [ли^eшили^eс’а од’н’і ребра і шк’іра] ‘дуже схуднути’ (Клб).

можна ребра пощитати кому [л’можна ребра пощч’итати] ‘дуже худий’ (Кдр, Крвч).

можна ребра рахувати кому [л’можна ребра раху^lвати] ‘дуже худий’ (Шидл).

ребрами світити [л’ребрами св’і’тити] ‘про когось, щось занедбане, нужденне, про дуже худого’ (Шм).

самі ребра в кого [л’сам’і ребра] ‘дуже худий’ (Корм).

РЕВИ

реви справляти [л’реви спраў^l’ати] ‘плакати’ (Влн).

РЕГІТ

падати від реготу [л’падати в’ід реготу] ‘дуже сміятися’ (Січ).

РЕДЬКА

їсти хрін та редьку див. ХРІН.

надоїдати, як гірка редька [надой’ідати йак г’ір’ка ред’ка] ‘набридати’ (Сахк, Кос, Йсп, Скл, Лдхк, Ктг, Кшл, Пдс).

надоїсти, як редька [надо’і’істи йак ред’ка] (Зсл, Нвс).

РЕЗІНА

тягнути ризину [т’аг^lнути р’із’іну] ‘зволікати’ (Жбч, Вер, Грб, ВС, Нс, Мжгр, Кар) / ~ **різину** [т’аг^lнути р’і’з’іну] (Коз).

РЕЙВАХ

***рейвах зробити** [Левченко, 65].

РЕМІНЕЦЬ

затягтися ремінцем [зат’ах^lтис’а ре^uм’ін’цем] ‘економити’ (Січ, МшКт).

РЕМІНЬ

затягати ремінь [зат'а'гати |рем'ін'] 1. ‘голодувати’ (Км). 2. ‘відмовляти собі в усьому’ (Зел, Кад, Чр).

притягнути ременя [при'т'а'гнути |реме''н'а] ‘голодувати’ (Влн).

РЕПЕТ

наробити репету [наро'бити |репе''ту] ‘кричати, сваритися’ (Зел, Нс, ВС, ПО, Жбч, Кшл, Грб, Жбн).

справляти репети [спра'у'л'ати |репи'ети] ‘кричати, сваритися’ (Влн).

РЕП'ЯХ

***взявся, як реп'ях** [Номис, 155].

***мов реп'яхом взявся** [Номис, 155].

вчепитися, як реп'ях до штанів [ўче''питис'а йак ре''н'л'ах до шта|н'іў] ‘докучати’ (Кос).

вчепитися, як рп'ях [ўче''питис'а йак р'ін'йах] ‘докучати’ (Пшкц, Ор, Ктг, Нвс, Зсл, СУ).

прилипнути, як реп'ях до кожуха [при|липнути йак ре''н'йах до ко'жуха] ‘набридливий’ (Мшк).

причепитися, як реп'ях кожуха [при'че''питис'а йак ре''н'йах ко'жуха] ‘докучати’ (Чр).

причіпитися, як реп'ях до штанів [при'ч'і'питис'а йак ре''н'л'ах до шта|н'іў] ‘докучати’ (МК) / **причепитись як рп'як** ~ [при'че''питис'а йак р'ін'л'ак до шта|н'іў] (Вар).

РЕЧІ

відпускати солодкі речі [в'ітпус'кати со|лотк'ііі |реч'і] ‘улесливо говорити’ (Кад).

РЕШЕТО

стільки мати, як води в решеті див. ВОДА.

РЕШТА

здурів і решта [зду'р'іў і |решта] ‘збожеволіти’ (Злч).

РЖАЧКА

ржачка напала [р'жачка на'пала] ‘сміятися без причини’ (Грб).

РИБА

***ні риба, ні м'ясо** [Номис, 345].

***німа, як риба** [Номис, 567].

битися, як риба об лід [ʃʲ¹ʙ¹ɪtɪsʲə ɪ¹ak ʲrɪb¹a ob ʲlʲɪdʲ] ‘бідувати; працювати, але нічого не заробляти’ (Кур).

мов риба на березі [m¹oʊ ʲrɪb¹a na ʲb¹erɐʲzʲɪ] ‘важко дихати’ (Кос).

мовчати, як риба [m¹oʊ ʲtʲatɪ ɪ¹ak ʲrɪb¹a] ‘не зізнаватися’ (Авр, Скл, Нг, Клб, Грн).

намотатися, як риба в ополонці [n¹am¹otatɪsʲə ɪ¹ak ʲrɪb¹a v op¹ol¹onʲtʲɪ] ‘важко наробитися’ (Зар).

ні риба, ні м’ясо [nʲɪ ʲrɪb¹a nʲɪ mʲɪaso] ‘безхарактерна людина’ (Дер, Ктг, Шмк, Куг) / ~ **м’ясо** [nʲɪ ʲrɪb¹a nʲɪ mʲnʲaso] (Цик).

німий, як риба [nʲɪ ʲmʲɪɪ ɪ¹ak ʲrɪb¹a] ‘мовчати’ (Лсв, См, Км, Плп, Ктг, Злч, Нов, Вер, ВС, Бл, Авр, ЧрЗр, МшКт, Дзел, Січ).

німий, як риба в воді [nʲɪ ʲmʲɪɪ ɪ¹ak ʲrɪb¹a ʲv¹odʲɪ] ‘мовчати’ (Пдс, Кдр, Вар, МлШк, СГ).

трястися, як риба [tr¹astɪsʲə ɪ¹ak ʲrɪb¹a] ‘бути у безвихідному становищі’ (Вар).

тягнути ногу, як риба див. НОГА.

як риба без води [ɪ¹ak ʲrɪb¹a bɐʲzʲ v¹odʲɪ] ‘бути у безвихідному становищі’ (Зел).

як риба в воді [ɪ¹ak ʲrɪb¹a ʲv¹odʲɪ] ‘мовчати’ (Кар, Плп).

РИДАТИ

ридати ридма [rɪ^edatɪ ʲrɪd¹ma] ‘голосно плакати’ (Грн).

РИЛЬЦЕ

рильце в пушку в кого [ʲrɪlʲtʲsɐ ʲɪ ʲpuʃk¹u] ‘нашкодити комусь і не зізнаватися’ (Дун).

РИМ

бачити Крим і Рим див. КРИМ.

пройти Крим і Рим див. КРИМ.

пройти Крим і Рим, і мідні труби див. КРИМ.

пройшов Крим і Рим, і мідні труби, і чортові зуби див. КРИМ.

РІВ

винести в рів [ʲvɪnɐʲstɪ ʲɪ rʲɪvʲ] ‘поховати’ (Врхн).

поховати на рові [p¹ox¹vatɪ na ʲrovʲɪ] ‘поховати’ (Лпс).

РІВНІ

зірватися на рівні [з'ір|ватис'а на |р'їүн'ї] 'швидко встати' (Ктг).

РІВНО

рівно, криво, аби живо [р'їуно, к|риво аби |живо] 'робити абиак' (Кдр).

РІВНОВАГА

вийти з рівноваги [вїйти з р'їуно|ваги] 1. 'знепритомніти' (Кос). 2. 'почати сердитися' (Злч, Внк).

РІГ

*бере, як віл на роги [Номис, 603].

*знаю я, де козам роги втинають [Номис, 189].

брати бика за роги / рога див. БИК.

брати вола за роги див. ВІЛ.

взятисі в роги [ў|з'атис'ї ў |роги] 'впиратися, не погоджуватися' (Кур).

впертися рогами [ў|пертис'а |рогами] 'не погоджуватися' (Скл, Злчч, Вер).

впиратися, як віл рогами див. ВІЛ.

йти в роги [їти ў |роги] 'впиратися' (Злч, Внк, МК) / ~ в рога [їти ў ро|га] (Кар).

йти на роги [їти на |роги] 'впиратися, не погоджуватися' (Рмнк, ЧрЗр, Злчч).

лапати бика за роги див. БИК.

лізти дідькові на роги див. ДІДЬКО.

лізти на роги [л'істи на |роги] кому 'ризикувати' (МК).

лізти чортові / чортови на роги див. ЧОРТ.

наставити роги кому [нас'тави'єти |роги] 1. 'зрадити' (Кур, Нг, Внк, МК, Км, Плп, Кад, Вр, Коз, Клб, ЧрЗр, Авр, Пдс, Мшн, Нг, Нів, ВС, Куг). 2. 'впиратися' (Рахн). 3. ~ наставляти [настаў|л'ати |роги] 'виявляти свою суть' (Кар).

показати роги кому [пока|зати |роги] 'виявити свій справжній характер' (Цик, Км).

показати свої роги кому [пока|зати с|воїй |роги] 'впиратися, не погоджуватися' (Зел, МО, Влн, Виг, Крвч, Остр, Куг, Клб, Слм, Став).

роги вирости в кого [роги |вирости] (про чоловіка) ‘зраджувати постійно чоловіку’ (Нг, Ктг).

роги обламати [роги обла|мати] (Мшн).

ставати в роги [ста|вати ў |роги] ‘впіратися, не погоджуватися’ (Злч, Внк, МлШк, Січ, Жбн, Нг, Кадк, СГ).

ставати на роги [ста|вати на |роги] ‘впіратися, не погоджуватися’ (Рахн).

РІК

без року неділя [без |року не^u|д’іл’а] ‘зовсім недавно’ (Шм).

сім рік бідив, а там привик з бідою [с’ім р’ік б’і’діў / а там при^eвик з б’і’дойу] (Грн).

обіцяного три роки чекають [о’б’іц’аного три |роки че^u|кайут’] (ВС, Скл).

тисячі років [тис’а|ч’і |рок’іў] ‘дуже давно’ (Хдц).

РІСКА

ріски в роті не мати [р’іски ў |рот’і не^u|мати] ‘нічого не їсти’ (Км).

РІЧ

***снують речі недобрії** [Свидницький, 449].

РІЩА

ріща б їв [р’ішча б їіў] ‘дуже голодний’ (Злч, СУ).

РОБОТА

вчепитися до роботи, як голодний до затирки [ўче^u|питис’а до ро|боти йак го|лодний до |зати^eрки] ‘старатися’ (Чр).

вчепитися до роботи, як дурний до затирки див. РОБОТА.

давати язика роботу див. ЯЗИК.

дурний роботу любить, а робота дурного [дур|ний ро|боту |л’убит’ / а ро|бота дур|ного] ‘трудоголік’ (Мшк).

робота не вовк, в ліс не втече [ро|бота не воўк ў л’іс не^u |ўте^u|че] ‘лінивий’ (Мшк).

спішит, як голодний до роботи [сп’і|шит йак го|лодний до ро|боти] ‘не хотіти вконувати якусь роботу’ (Влн).

РОГАТИЙ

зробити рогатим [зро|бити ро|гатим] ‘зраджувати чоловіку’ (Сахк).

РОГИ

покотити рогами [поко¹тити ро²гами] ‘померти’ (Лшк).

РОДИЧІ

піти до родичів [п¹’іти до |роди^еч’іў] ‘померти’ (Щрб).

РОЖА¹

зачервонітися, що рожа [заче^урво^н’ітис’а шо |рожа] ‘почервоніти від сорому’ (Плп).

червона, як та рожа [че^ур¹вона йак та |рожа] ‘почервоніти від сорому’ (Км).

шкіритись, як майська рожа [ш¹к’іри^етис’ йак |майс’ка |рожа] ‘сміятися, виставивши зуби’ (Дер).

либитись, як майська рожа [либи^етис’ йак |майс’ка |рожа] ‘сміятися, виставивши зуби’ (Кдр).

РОЖА²

корчити рожу [корч¹ити |рожу] ‘прикидатися’ (Ор, Пшкц, Вzv, Коз, Ктк, Вzv, Дов).

кривити рожу [кри^евити |рожу] ‘кривити обличчя’ (Бб).

РОЖЕН

лізти на рожен [лі¹’істи на ро¹жен] ‘ризикувати’ (Дун, Плп) / ~ рожон [лі¹’істи на ро¹жон] (Км, Грн, Грб, Мшн).

РОЖКИ

показати свої рожки кому [пока¹зати с¹вої |рошки] ‘впіратися, не погоджуватися’ (МК).

РОЗВАЛ

мати на розвал [ма¹ти на роз¹вал] ‘у надлишку, багато’ (Лшк).

РОЗВИДНІЛО

вже сі розвидніло кому [ўже с’і роз¹вид’н’іло] ‘порозумнішати’ (Кур).

РОЗЖИРІТИ

розжирила чуть не лусне [рож:и^ер’іла чут’ не^у |лусне] ‘погладшала’ (СУ).

РОЗКРИЧАТИСЯ

розкричатись, як ніби ріжут [рокри^ечатис’ йак |н’іби |р’іжут] ‘голосно кричати, репетувати’ (Дер).

РОЗМОВА

*розмова, як з кобилою в болоті [Номис, 567].

РОЗОРВА

*в розорву ість [Номис, 535].

РОЗТРИНЬКАТИ

розтринькати дотла [рост|рин'катис' дот|ла] 'витрати всі гроші' (Кос).

розтринькати дочиста [рост|рин'кати дочис|та] 'витратитися' (Злнч).

розтринькатись вщент [рост|рин'катис' ўшчент] 'витрати всі гроші' (Злч, Став, Крив, Клб, Йсп, Коз, Вер, Влх, Січ, Цик).

РОЗУМ

*на дитячий розум перейшов [Номис, 293].

*на розум не збувати (кому) 'розумний' [Грінченко, II, 126].

*піти до голови по розум [Номис, 275].

*розуму до голови нагнати [Номис, 198].

Бог розуму пожалував див. БОГ.

братися до розуму [б|ратис'а до|розуму] 'почати вчитися' (ПХ).

братися за розум [б|ратис'а за|розум] 'почати вчитися' (Мк, Сщц, Кдр, Скл, Січ, Нів, Шмк).

взятися за розум [ў|з'атис'а за|розум] 1. 'почати вчитися' (Ктк, ПХ, Пшкц, Зсл, Взв). 2. 'порозумнішати' (МК, Ор, Ктк, Шм).

втратити розум [ўт|ратити|розум] 'збожеволіти' (Шмк, Нів).

дав Бог красу, та не дав розуму див. БОГ.

дійти до розуму [д'ї|ти до|розуму] 'дорости' (Сахк) / дойти ~ [дої|ти до|розуму] (Плп).

з розуму вижити [з|розуму|вижи'ти] 'збожеволіти' (Кур, Км, ВО, Куг, Коз, Жбч, Злнч).

з розуму вижитися [з|розуму|вижи'тис'а] 'збожеволіти' (МК).

з розуму з'їхати [з|розуму з'ї|хати] 'збожеволіти' (Корм, Рахн, МК, Ор, Дов, Блп).

з розуму зійти [з|розуму з'ї|ти] 'збожеволіти' (Шидл, Злч, Зар, Чр, Нг, МК, Кар, Плп, Влн, Виг, Вр, Кос, Ор, Циб, МлШк, Ант, ВО, Клчв,

Крмч, ЛсВл, МЧрн, Пшкц, ЧрЗр, Клб, Злнч, Жбн, Куг, Став, Мжгр, Коз, Мшн, Нів, Слм, Нов, Крвч, СГ, Нс, Грн, Пдс).

з розуму скочити [з¹розуму с¹кочи^ети] ‘збожеволіти’ (Кос).

з розуму спасти [з¹розуму с¹пасти] ‘збожеволіти’ (См).

загубити розум [зазу¹бити¹розум] ‘збожеволіти’ (Кар, Кдр) / **згубити** ~ [ззу¹бити¹розум] (Крмч).

звести з розуму кого [з¹вести з¹розуму] ‘довести до біди, обдурити’ (Кур, Нвс, Лдхк).

лишитися розуму [ли^ешитис^{’а}розуму] ‘збожеволіти’ (Пшкц, Виг).

мати всі розуми [ма¹ти¹ус^{’і}розуми] ‘розумний’ (МК).

мати розум [ма¹ти¹розум] ‘розумний’ (МК, ПХ, Ант, ВО, Клчв).

набиратися розуму [наби^ератис^{’а}розуму] ‘порозумнішати’ (Ор, Циб, Зар, См, Нг, Внк, Плп, Дер, СУ, Вzv, Дов, Рвн, Клб, Нів, Грб, Нов, Коз, Кадк, Куг, Пж, Блп, Блг, ВО) / ~ **набратисі** [наб¹ратис^{’і}розуму] (Цик).

набратися розуму [наби^ератис^{’а}розуму] 1. ‘дорости’ (Шидл, Нг). 2. ‘вчитися’ (Влн, Вzv, Ор).

навчити уму-розуму див. УМ.

не мати розуму [не^ума¹ти¹розуму] ‘дурний’ (Блп, ВО).

не мати розуму в голові [не^ума¹ти¹розуму^уголо¹в^{’і}] ‘дурний’ (Плп, Чр, СУ).

не прикладати розуму [не^упри^екла¹дати¹розуму] ‘виявляти байдужість’ (Влн).

не сповна розуму [не^успо^уна¹розуму] ‘збожеволіти’ (Цик).

несповна розуму [не^успо^уна¹розуму] ‘дурний’ (Зел, См, Кос, МлШк, Олн, Кдр, Шмк, Жбч, Сшц).

повний розум у кого [по¹у^ні¹розум] ‘розумний’ (Мих).

помішети розумом [пом^{’і}ши^{’ети}розумом] ‘збожеволіти’ (Мих).

попрощатися з розумом [попрош¹чатис^{’а}з¹розумом] ‘збожеволіти’ (ВО).

потірати розум [пот^{’і}рати¹розум] ‘збожеволіти’ (Дов).

прийти до розуму [при^еі^{ти}до¹розуму] ‘дорости’ (Км, Блг).

прийти до розуму [при^еі^{ти}до¹розуму] ‘порозумнішати’ (Ктг).

приходити в розум [при^еходи^ети^урозум] ‘порозумнішати’ (ПХ).

розум Бог відібрав у кого [ʔрозум Бог в'ід'ібраў] ‘збожеволіти’ (Шидл, МО, Нов).

розум Бог забрав у кого [ʔрозум Бог заб'раў] ‘збожеволіти’ (Клчв).

розум помутнів у кого [ʔрозум помут'н'іў] ‘збожеволіти’ (Клчв).

розуму багато мати [ʔрозуму ба'гато'мати] ‘дуже розумний’ (Мшн).

розуму бракує кому [ʔрозуму бра'кує] ‘дурний’ (ВлЗз, Зел, Мнц).

розуму дійшло [ʔрозуму дой'шло] ‘порозумнішати’ (Зел, Ор).

розуму доходити [ʔрозуму до'ходи'ти] ‘порозумнішати’ (Км, Шидл, См, Лсв, Дер) / ~ **доходить** [ʔрозуму до'ходи'т] (Корм, Кур) / ~ **доходить** [ʔрозуму до'ходи'т'] (Ів, МО, Кар, Злнч, СГ, Жбч, Рмнк, Нс, МлШк, Мк, Крвч, Грн, Вер) / ~ **доходи** [ʔрозуму до'ходи] (Зел).

розуму не хватає [ʔрозуму не'хва'тає] ‘дурний’ (ВО, Клчв, Олн, Кшл, Коз).

ум за разум див. УМ.

ум за розум заходить див. УМ.

що з літ, то з розуму див. ЛІТА.

РОЗУМНИЙ

*то-то съ розумний, аж крутисся! [Номис, 292].

РОКИ

вже в роках [ўже ў роках] ‘старий’ (Мк).

дойти до років [до'ти до ро'к'іў] ‘дорости’ (МК).

РОЛИК

шаріки за ролики зайшли див. ШАРИК.

шаріки за ролики заїхали див. ШАРИК.

РОМАНС

співати романси кому [сп'і'вати ро'манси] ‘залицятися’ (Внк).

РОСА

аж роса зійшла з кого [аж ро'са з'ій'шла] ‘напружено виконувати важку роботу’ (Вар).

роси в писку не мати [ро'си ў 'писку не'мати] ‘нічого не їсти’ (Остр).

РОСІЯ

плести на всю Расею [п'лести на ўс'у Ра'с'ею] ‘брехати’ (Скл).

РОТ

*и пари з рота не пустить [Номис, 566].

аж слина з рота летить *див.* СЛИНА.

ані кришки в роті не мати *див.* КРИШКА.

в роті посохло кому [ʎ¹рот¹ і по¹сохло] ‘відчувати страх’ (Влн).

з новим ротом [з но¹вим¹ ротом] ‘вітання з нагоди народження дитини’ (Кос).

заткати рот [зат¹кати рот] ‘мовчати’ (Рмнк).

зціпити рота [з¹ц¹ іпи¹ти рота] ‘мовчати’ (Нів).

крихти в роті не мати *див.* КРИХТА.

кришки в роті не мати *див.* КРИШКА.

макової зернини в роті не було *див.* ЗЕРНИНА.

набрати в рот води [наб¹рати ʎ¹ рот во¹ди] ‘мовчати’ (Дов, Плп, Пшкц, Кдр, Сщ, Грб, МшКт).

не мати ні крихти в роті *див.* КРИХТА.

ні куска в роті *див.* КУСОК.

ніц в роті не мати [н¹іц ʎ¹рот¹ і не¹мати] ‘нічого не їсти’ (Кадк).

нічого в роті не мати [н¹ічого ʎ¹рот¹ і не¹мати] ‘нічого не їсти’ (СУ).

пустити рака з рота *див.* РАК.

ріски в роті не мати *див.* РІСКА.

роззявити рота, як ворота [роз¹з¹’ави¹ти рота йак во¹рота] ‘відкрити рот від здивування’ (Нг).

розкривати рота [роскри¹вати рота] ‘кричати’ (См, ПХ, Рвн, Скл, Осл, Нів, Грб, Коз).

рот на замку в кого [рот на зам¹ку] ‘голодувати’ (Пдс).

рота роздзявити [рота роз¹з¹’ави¹ти] 1. ‘уважно слухати’ (Плп, Вр, Клб, Осл, Кдр, Скл). 2. ‘розгубитися’ (Кар, Кос) / ~ **роздявити** [рота роз¹д¹’ави¹ти] (Циб, Нвс). 3. **розявити** ~ [рота ро¹з¹’ави¹ти] ‘відкрити рот від здивування’ (Виг, Нс, МшКт, Жбч).

роти роздзявити [ро¹ти роз¹з¹’ави¹ти] ‘спостерігати’ (Кар).

рота роздирати [рота роз¹ди¹рати] ‘кричати’ (Сщ).

слухати, аж рота розкривати [слухати аж рота роскри¹вати] ‘дуже уважно слухати’ (Нів, Нв).

тріски в роті не було див. ТРІСКА.

тріски в роті не мати див. ТРІСКА.

як води в рот набрати див. ВОДА.

РУБЕЛЬ

смішний, як два рублі [см'іш'ний йак два руб'л'і] 'недотепа' (Мшк).

пішов, як руб двадцять [п'і'шоў йак руб д'вац'ат'] (Грн).

продати за рубель когось [про'дати за руб'ел'] 'зрадити' (Пшкц).

рубель двацять [руб'е'л' д'вац'іт'] 'про людину, яка кульгає' (Зстл).

РУКА

*вмивати руки від чого 'відмовлятися від чогось' [Грінченко, IV, 337].

*знаю, як свою руку [Номис, 600].

аж руки задубіли в кого [аж'руки заду'б'іли] 'дуже змерзнути' (Цик).

аж руки свербле [аж'руки све'рб'л'е] 'дуже хотіти чогось, бажати' (Мих).

аж руки чешуться [аж'руки 'чешуц'а] 'дуже хотіти чогось, бажати' (Кар, Плп).

аз, буки, книжки в руки див. АЗ.

бити руками по полах [б'ити ру'ками по'полах] 'нарікати' (Км, Став, Злнч).

брати руки в ноги [б'рати ру'ки ў'ноги] 'втікати' (СУ).

вдарити по руках [ў'дарити по ру'ках] 'домовитися про купівлю-продаж, прийти до згоди' (Шм).

взяти в руки [ў'з'ати ў'руки] 'приборкати, підкорити кого-небудь, взяти на себе догляд за кимось' (Шм).

взяти капці в руки див. КАПЦІ.

взяти ноги в руки див. НОГА.

взяти свічку до рук див. СВІЧКА.

взяти себе в руки [ў'з'ати се'бе ў'руки] 'бути стриманим' (Злч, Корм, Цик, Мк, Рахн, Км, Кад, Дер, ПХ, Шм, Грн, Скл, Грб, Коз, Нг, Нов, Авр, ЧрЗр, Влх, Крвч, ВС, Бл, СГ, Став, Січ, Вер, Шмк, Кшл, Слм, Рмнк).

взятись руками за голову [ў'з'атис' ру'ками за'голову] 'дуже хвилюватися' (См).

відбитися від рук [*в'ід|битис'а в'ід рук*] ‘бути неслухняним’ (Злч, Корм, Нг, МК, МО, Км, Плп, Кад, Кос, ПХ, Циб, Слм, ЧрЗр, Остр, Куг, Жбч, Осл, Коз, Лдхк, Став, Грб, Дзел, Грн, Скл, Кадк, Клб, Нг, Влх, СГ).

відбитися од рук [*в'ід|битис'а в'ід рук*] ‘бути неслухняним’ (Нвс).

відмахуватися двома руками [*в'ід|махуватис'а дво|ма ру|ками*] ‘відмовлятися від якоїсь роботи’ (Вер, Крвч, ЧрЗр, Коз).

відмахуватися руками [*в'ід|махуватис'а ру|ками*] ‘відмовлятися від якоїсь роботи’ (Шидл).

відмахуватися руками і ногами [*в'ід|махуватис'а ру|ками і но|гами*] ‘відмовлятися від якоїсь роботи’ (Км).

відпиратися руками і ногами [*в'ітпн^{el}|ратис'а ру|ками і но|гами*] ‘впиратися’ (Лсв).

відпихатися руками і ногами [*в'ітпн^{el}|хатис'а ру|ками і но|гами*] ‘відмовлятися від якоїсь роботи’ (Дер).

вітказали руки і ноги [*в'ітка|зали |руки і |ноги*] ‘дуже втомитися’ (Нг, Дов).

вмити руки [*ў|мити |руки*] ‘зріктися; відмовитися’ (См).

впиратися обома руками [*ўпн^{el}|ратис'а обо|ма ру|ками*] ‘не скорятися’ (Ктг).

впиратися руками і ногами [*ўпн^{el}|ратис'а ру|ками і но|гами*] (Км, Нг, Внк, Кар, Виг, Вр, Зел, Злч, Влн, Корм, Шидл, Коз, Пдс, Авр, Нов, Куг, СГ, Шмк, Йсп, Бл, Став, Дзел, Пж, Слм, Нів, Грб, Нг, Жбн, Клб, Кдр, Влх, МлШк, Нс, Рмнк, ВС) / **впиратисі** ~ [*ўпн^{el}|ратис'а ру|ками і но|гами*] (Кур, Цик) / **впиратиси** ~ [*ўпн^{el}|ратиси ру|ками і но|гами*] (Мих).

все з рук валиться [*ўсе з рук |вали^{el}|ц'а*] ‘хвилюватися’ (Кдр).

вхопитись руками за голову [*ухо|питис' ру|ками за |голову*] ‘дуже хвилюватися’ (Зел, ВС, Кшл, Бл, МлШк).

горить в руках у кого [*го|рит' ў ру|ках*] ‘справа йде дуже добре, швидко’ (Шм).

дати свічку в руки див. СВІЧКА.

з голими руками [*з |голими ру|ками*] ‘без нічого, нічого не маючи, нічого не одержавши’ (Шм).

завмирають руки [заўми^eрайут' |руки] 'важко наробитися' (Кур).

закласти руки [зак^lласти |руки] 'нічого не робити' (СУ).

закласти руки на живіт [зак^lласти |руки на жи^eв'it] 'нічого не робити' (Нів).

землю руками заскородити [земл'у ру^lками заско^lродити] 'впасти' (Лдхк).

злапатись руками за голову [зла^lпатис' ру^lками за го^lлову] 'дуже хвилюватися' (Рахн).

зложити руки [зло^lжити |руки] 'померти' (Злч).

з пустими руками [с пус^tтими ру^lками] 'без нічого' (Чпл).

ламати на собі руки [ла^lмати на соб'і |руки] 'нарікати' (Влн).

легка рука в кого [легка ру^lка] 'про людину, яка приносить щастя, успіх, хто вдало починає' (Шм).

лекше на руки кому [флекше на |руки] 'мати фізичну допомогу від когось' (Жзн).

лизати руки кому [ли^eзати |руки] 'улещувати когось' (Шидл, Плп).

лягти від чужої руки [ла^gти в'ід чу^lжої ру^lки] 'насильна смерть' (Крмн).

мати золоті руки [ма^lти золо^t'і |руки] 'вміло працювати' (Злч).

мняти руки [м'н'ати |руки] 'хвилюватися' (Бб).

на руках носити кого [на ру^lках но^sити] 'шанувати когось' (Виг).

набити руку на чому [на^lбити |руку] 'мати досвід' (Дун, Зел, Кад, Км, Кур, Кос, МО, Нг, Рахн, Нов, Вер, Клб, Жбч, Шмк, Грб, Куг, Став, Січ, Кдр, Остр, Нг, Коз, Нс, Пдс, Авр, ВС, Крвч, СГ, Влх).

накласти на себе руки [на^lкласти на себе |руки] 'покінчити життя самогубством' (Кос, Ор, Плп, См, СУ, Шидл, Дун, Виг, Зар, Км, Кур, Корм, МК, Зар, Рахн, Пж, Нс, Коз, Кдр, Вер, Слм, Кшл, Йсп, СГ, Крвч, Куг, Жбн, Осл, ЧрЗр, Жбч, Пдс, МшКт, Нс, Скл, Шмк, Нів, Нг, Дзел, ПО, Грб, Взв, Двгл, Жмл, Лпс, Хрш, Внк, ННт, Крст, Буб, Бубн, Звд, Івц, ПдО, Кзм, Лев, Жиш, Мдр, Скуп, Тпр, Шрк, Бал, ВП, ВЖ, Гол, Злч, Мк, Мнк, Мр, Нс, Рач, Том, Січ, См, СГ, Ччл, Вск, Лтр, Влн, Втк, Грн, Гум, Дер, Кам, Каш, Ктг, Клд, Крш, Клч, Калч, Лп, Нів, ВС, ВС, Ор, Рх, Рог, СУ, Ант, Држн, Зкрч, Мвч, Чрн, Рел, Чрн, Пдлс, Ржн, Бр, Вах, Глб, ГГ, ЗК, Івнк, Кос, НГ, Пс, Бржц, Хнк, Гел, Стф, Жкв,

Всн, Врнц, Грб, Грг, Жбч, Кпс, Крсн, Тлж, Йсп, Зст, Злс, Ппл, Под, Цмб, Брщ, Івк, Крв, Крвв, Кнч, Мдс, Плх, Стрк, Лдн, Бл, Виш, Влх, Гук, Жбн, Зар, Лтв, Пчп, Трмц, СлСк, СлСм, Шидл, Чгрк, Чр, Крк, Плс, Уст, Лдн, Мсц, Млм, Ябл, Кадк, Івкц, Пас, Пргн, Скл, Стр, Сут, Ясен, Шар, Ткч, Щтц, Зел, Рзд, Михц, БЗ, Лсн, Ввк, Дзвн, МП, Муш, Пнц, Пплч, Трибх, Гст, Лчк, Залж, Глгч, Двг, Ркшн, Крман, Рмнк, Ів, Кпл, Зам, Кмр, Внк, Ябл, ВП, Лс, Гум, Клин, Клч, Сокл, Трб, Всн, Олн, Кадк, Клш, Шрц, Нгр).

накласти руку [нак¹ласти |руку] ‘покінчити життя самогубством’ (Дер) / ~ **руки** [нак¹ласти |руки] (Крмн, СГ, Ор, Кзmn, Влх, Вزل, Івнк, Тпр, Бал, МлПз, Колс).

наложити на себе руки [нало¹жити на |себе |руки] ‘покінчити життя самогубством’ (СУ, Км, Кос, МО, Лсв, Кур, Пшк, Цлв, Глгч) / **наложитисе** ~ [нало¹житис’е на |себе |руки] (Внк).

не брати дурного в голову, а тяжкого в руки див. ГОЛОВА.

не брати дурного в руки [не^u б¹рати дур¹ного у¹ |руки] ‘не турбуватися’ (Кур).

не брати зайвого в голову і тяжкого в руки див. ГОЛОВА.

не брати тяжке в руки [не^u б¹рати т¹ащ¹ке у¹ |руки] ‘не турбуватися’ (Цик).

не годен ні руков, ні ногов [не^u годе^uн н¹і ру¹коу¹ н¹і но¹гоу¹] ‘дуже втомитися’ (Цик).

не звідти руки ростуть [не^u з¹в¹іти |руки рос¹тут¹] ‘не вміти’ (Кдр).

не мож ні руками, ні ногами [не^u мож н¹і ру¹ками н¹і но¹гами] ‘дуже втомитися’ (Плп).

не чувствовати ні рук, ні ніг [не^u |чу¹у¹ствовати н¹і ру¹к н¹і н¹іг] ‘дуже втомитися’ (Йсп).

ні рук, ні ніг не чути [н¹і ру¹к н¹і н¹іг не^u |чу¹ти] ‘дуже втомитися’ (Скл, Ктк, Ор, Внк, Дер, Ів, Км, Кур, Корм, Кос, Лсв, МК, Плп, Рахн, См, СУ, Шидл, Зел, Вzv, Бб, Нг, ВС, СГ, Влх, Крвч, МшКт, Клб, Кдр, Остр, Січ, Став, Коз, Мк, Жбч, Лдхк, Злнч, Кшл, Слм) / ~ **не чутисі** [н¹і ру¹к н¹і н¹іг не^u |чу¹тис’і] (Цик).

ні руком, ні ногом [н¹і ру¹ком н¹і но¹гом] ‘дуже втомитися’ (Внк, Кад).

ні трісця в руки не брати *див.* ТРІСЦЯ.

ніг і рук не чути *див.* НОГА.

ноги в руки *див.* НОГА.

носити на руках кого [*но¹сити на ру¹ках*] ‘улещувати когось’ (Кад).

опиратись руками і ногами [*опи^eратис^e’ ру¹ками і но¹гами*] ‘відмовлятися від якоїсь роботи’ (МК).

опустити руки [*опус¹тити¹ ру¹ки*] 1. ‘скоритися’ (Кур, Зел, Зар, Внк, МК, МО, Км, Кар, Влн, ПХ, СУ, Вzv, Циб). 2. ‘втратити надію, не сподіватися’ (Злч, Км, Циб, Дов, Пж, Остр, Нг, Жбч, МшКт, Пдс, Рмнк, Нс, Клб, Влх, Бл, СГ, Сл, Йсп, Мшн, Кадк, Куг, Коз, Жбн, Грн, Став, Слм, Нів, Січ, ВС, Вер).

підняти руку на кого [*п¹ід¹н¹ати¹ ру¹ку*] ‘вдарити’ (Жзн).

пiти з протягнутою рукою [*п¹і¹ти с про¹т¹агнутою ру¹кою*] ‘бідувати’ (Грб).

пішло по руках [*п¹іш¹ло по ру¹ках*] ‘віддавати щось на користування багатьом людям’ (Дов, Остр).

подати руку кому [*по¹дати¹ ру¹ку*] ‘допомогти, підтримати’ (Грб).

покласти на себе руки [*покл¹асти на себе¹ ру¹ки*] ‘покінчити життя самогубством’ (Лсв, Тлж, Тршв, Ягд).

покласти свічку в руки *див.* СВІЧКА.

положити на себе руки [*поло¹жити на себе¹ ру¹ки*] ‘покінчити життя самогубством’ (Ччл).

попав лихому в руки *див.* ЛИХИЙ.

розпускати руки [*роспус¹кати¹ ру¹ки*] ‘битися’ (ПХ).

рук не чути [*рук не^u чути*] ‘важко наробитися’ (Осл, Авр, Пдс, МшКт, Нс, Мшн, Сшц Внк, Дун, Злч, Кар, Лсв, МО, Нг, ПХ, Шидл, Виг, МК).

руки відпадають кому [*руки в ітпа¹дайут¹*] ‘дуже втомитися’ (Йсп).

руки короткі в кого [*руки ко¹ротк¹і*] ‘немає достатньої влади, можливості зробити що-небудь’ (Шм).

руки ломати [*руки ло¹мати*] ‘гостро переживати неприємності’ (Крвч).

руки на себе зняти [*руки на себе^u з¹н¹ати*] ‘покінчити життя самогубством’ (Баг, Брж).

руки не складаються в кого [руки не^н скла^дайуц'а] 'не вміти' (Кдр).
руки сверблять у кого [руки све^нрбл'ат] 'дуже хотіти чогось, бажати' (Цик, Нг, Сщц, Осл, Авр, Мк, Пж, Кшл).

руки страслися в кого [руки стра^нлис'а] 'відчувати страх' (МК).

руки трусяться в кого [руки т^нрус'ац'а] 'відчувати страх' (Скл, Сщц).

рукою подати [ру^нкойу по^дати] 'дуже близько, зовсім недалеко' (Шм, Кдр).

сам на себе руки наклав [сам на^н себе^н руки^н нак^лау] 'покінчити життя самогубством' (Мих).

скласти руки [ск^лласти^н руки] 1. 'нічого не робити' (См, Скл, Кдр). 2. 'померти' (Цик, МК, Ччл, Влн, ВлКл, Жбч, Плвн, Тлж, Под, Мхнк, Блщ, Блг, Уст).

скласти руки на грудях [ск^лласти^н руки на^н г^руд'ах] 'померти' (Кар).

сплеснути руками [сп^нлеснути^н руками] 'несподіванка' (Грн).

схватитись руками за голову [схва^титис' руками за^н голову] 'дуже хвилюватися' (Шидл).

схрестити руки [схре^нс'тити^н руки] 'померти' (Кад).

тримати себе в руках [три^нмати^н се^нбе^н у^н руках] 'бути стриманим' (Лсв, Шидл, Зар, МК, Ктг, Кос, Кдр, Мжгр, Пдс).

тягнуться руки до чого [т'агнуц'а^н руки] 'дуже хотіти чогось, бажати' (Влн).

чужими руками добре вогонь загібати [чу^нжими^н руками^н добре^н во^нгон' за^нг'і^нбати] (Кдр).

як рукою зняло кому [як ру^нкойу зн'а^нло] 'швидке полегшення' (Кдр, Шмк).

РУКАВ

заробити від желетки рукави див. ЖИЛЕТКА.

заробити до желетки рукава див. ЖИЛЕТКА.

заробити на рукав до камізелки [заро^нбити^н на^н ру^нкау^н до^н кам'і^нзел'ки] 'нічого не заробити' (МО, Км).

на один рукав заробити [на^н о^ндин^н ру^нкау^н заро^нбити] 'мало заробити' (СУ).

РУСЕЦЬКИЙ

відправити за Русецького [*в'ідп'рави^ети за Ру'сец'кого*] ‘поховати’ (Цмб).

РУЧКА

дійти до ручки [*д'і^їти до |ручки*] (Лсв, МК, Кос, СУ, Пшкц) / **дойти** ~ [*до^їти до |ручки*] ‘збідніти’ (Шидл, Корм, Дун, Нг, Дов, Бл, ВС, Зстл, Вер, Коз, Нов, Нів, Грн, Кдр, Осл, Остр, Авр, Влх, ЧрЗр).

довести до ручки кого [*до'вести до |ручки*] 1. ‘довести до бідності’ (Цик, МК, Циб). 2. ‘розізнити’ (Ор, Нвс, Зсл, Ктк, Вzv, Дов, Нвс, Лдхк, Січ, Коз, Кадк, Вер, Шмк).

дожитися до ручки [*до'житис'а до |ручки*] ‘збідніти’ (Плп, Вzv, Ор, Нг, СГ, Пдс, Авр, Мк, Кадк).

допитися до ручки [*до|питис'а до |ручки*] ‘втратити здоров'я через зловживання алкоголем’ (СУ).

доробитися до ручки [*дoрo|битис'а до |ручки*] ‘збідніти’ (Кур, Зел, Злч, Внк, МО, Кар, Плп, Виг, Мшн, Нс, Жбн, Скл, Злнч, Січ, Став, Куг, Мжгр, Жбч, Крвч, ПО) / **доробитисі** ~ [*дoрo|битис'і до |ручки*] (Цик).

напитися до ручки [*на|питис'а до |ручки*] ‘багато випити алкоголю’ (Лсв).

опуститися до ручки [*оnуc'титис'а до |ручки*] ‘вести аморальний спосіб життя’ (Виг) / **опуститисі** ~ [*оnуc'титис'і до |ручки*] (Дзел, Жбн, Грб).

спитися до ручки [*с|питис'а до |ручки*] ‘втратити здоров'я через зловживання алкоголем’ (Плп).

РУШНИК

***на рушник стане** [Свидницький, 423].

готувати рушники [*готу'вати руши^нки*] ‘готуватися до весілля’ (Нс).

пов'язати рушники [*поу'йа|зати руши^нки*] ‘дати згоду на одруження’ (ВС).

спустити на рушниках кого [*спуc'тити на руши^нках*] ‘поховати’ (Гпр).

РЯДНО

*накрив мокрим рядном [Номис, 182].

лишитись без останнього радна [ли^eшитис' бе^uз ос^lтан'ого рад^lна] 'все втратити, збідніти' (Кшл).

РЯСТ

*мабуть уже ёму расту не топтати [Номис, 369].

вже ёму рясту не топтати [ўже ёму |р'асту не^u топ^lтати] 'померти' (Пдл, Крмн).

відтоптати ряст [в'it:оп^lтати р'аст] 'померти' (Кар, Дрч).

перестати ряст топтати [не^uре^uс^lтати р'аст топ^lтати] 'померти' (Сшн).

С

САВА

такий Сава, така й слава [та^lкуї^l Сава та^lка ї с^lлава] 'говорять про людину, яка веде аморальний спосіб життя' (Кдр).

САК

*великий, як світ, а дурний, як сак [Номис, 297].

*ото дурний – як сак [Номис, 292].

САЛІДОЛ

п'яти салідолом намастити див. П'ЯТА.

САЛО

*бридиця, як кіт салом [Номис, 244].

*допався, як кіт до сала [Номис, 535].

*дурний, як сало [Номис, 292].

*дурний, як сало без хліба [Номис, 292].

*залив за шкуру сала [Номис, 97].

*ласий, як циган на сало [Номис, 245].

*не любить, як кіт сала [Номис, 244].

*ні сіло, ні пало, дай бабо сало [Номис, 301].

*носиця, як кіт из салом [Номис, 147].

дурний, як сало без хліба [дур^lний йак |сало бе^uс х^l'іба] 'дуже дурний' (Вр, Плжн, Грц, Пчск).

залити за шкіру сала *див.* ШКУРА.

залити за шкіру сала *див.* ШКІРА.

запливати салом [*запли*^{el}*вати* |*салом*] ‘гладшати’ (Зар).

ляти гаряче сало поза шкіру кому [*л’ати* *гар’аче* |*сало* |*поза шк’іру*] ‘завдавати мук, неприємностей’ (СУ).

п’яти салом намастити *див.* П’ЯТА.

сало в’язати [*сало* *ўйа* |*зати*] ‘спати’ (Рмнк, Мшн).

хотіти, як кіт сала *див.* КІТ.

САМ

сам не свій [*сам* *не*^u |*св’ій*] ‘глибоко зворушений, виведений із рівноваги, той хто перестав володіти собою’ (Шм).

САМО

само собов [*са* |*мо* |*собоў*] ‘обов’язково’ (Жзн).

САМОВАР

розійтися, як холодний самовар [*роз’їтис’а* *їак* |*холодний самовар*] ‘сердитися, кричати’ (Кдр).

САМУШЕЧИЙ

гвалтус, ніби самушечий [*гваў* |*туйе*^u |*н’їби* |*самушечій*] ‘голосно кричати’ (Зстл).

САС

*за царя Саса, як носили пироги за пасом [Номис, 70].

САПИСКА

получити саписка через хребет [*полу* |*чити* |*сапи*^e*ска* |*чере*^u*с хре*^u*бет*] ‘заспати поразки’ (См).

САРАНЧА

*гірше саранчі [Номис, 535].

САТАНА

*лізе, як сатана [Номис, 155].

водитися з сатаною [*води*^e*тис’а* |*с:ата* |*нойу*] ‘погана людина’ (Кар).

САХАР

чуже лихо за сахар *див.* ЛИХО.

СВАРКА

зчинити сварку [*зчи*^{el}*нити* |*сварку*] ‘почати сваритися’ (Нів).

СВЕРБИТИ

ніде не засвербит кому [н'і|де не^н засви^р|бит] ‘байдуже’ (Кур).

ніде не свербить кого [н'і|де не^н све^р|бит'] ‘байдуже’ (ПО).

СВИНЯ

*величаєця, як свиня в болоті [Номис, 143].

*величаєця, як свиня в борлозі (барлозі) [Номис, 143].

*знає свиня, що морква [Номис, 271].

*знаєця, як свиня на перці [Номис, 302].

*оце убрався, як свиня в дощ [Номис, 380].

*уперта, як свиня [Номис, 150].

*упертий гірше свині [Номис, 150].

*хороший, як свиня у болоті [Номис, 494].

впертися, як свиня [у^пертис'а йак сви^{ел}н'а] ‘не слухатися, вператися’ (Кшл).

зробити свиню кому [зр^обити сви^{ел}н'у] ‘завдати неприємностей’ (МК, Грб).

кричати, як свиня недорізана [кри^чати йак сви^н'а недо^р'ізана] ‘голосно кричати’ (Мшк).

мовчати, як свиня [моу^чати йак сви^{ел}н'а] ‘мовчати’ (СУ).

набратися, як свиня [наб^ратис' йак сви^{ел}н'а] ‘випити багато спиртного’ (Плп, Мшк, Ор, Взв, Бб, Пшкц, Ктк, Зсл).

набратись, як свиня помий [наб^ратис' йак сви^{ел}н'а по^лмийі] (Сахк) / ~ помій [наб^ратис' йак сви^{ел}н'а по^лмийі] (Кдр).

наглюганитися, як свиня [нагл'у^гани^етис'а йак сви^{ел}н'а] ‘випити багато спиртного’ (Злч).

нажертися, як свиня [на^жертис'а йак сви^{ел}н'а] ‘багато з'їсти’ (Злч).

нажратися, як свиня [наж^ратис'а йак сви^н'а] ‘багато з'їсти’ (Вар).

налигатися, як свиня [нали^{ел}гатис'а йак сви^{ел}н'а] ‘випити багато спиртного’ (Кос).

нализатися, як свиня [нали^{ел}затис'а йак сви^{ел}н'а] ‘випити багато спиртного’ (Кос, СУ, Кшл).

напертися, як свиня [на^пертис'а йак сви^{ел}н'а] ‘багато з'їсти’ (Корм, Скл).

напитися, як свиня [на¹п¹ити с'а йак сви^{е1}н'а] ‘випити багато спиртного’ (Лсв, Ктг, Ярм).

насмалитися, як свиня [на¹сма¹литис'а йак сви^н'а] ‘випити багато спиртного’ (Лдхк).

нахрюкатися, як свиня [на^хр^укатис'а йак сви^н'а] ‘випити багато спиртного’ (Скл).

обжертися, як свиня [об¹жертис'а йак сви^{е1}н'а] ‘багато з'їсти’ (Злч, СУ).

п'яний, як свиня [п'я^ний йак сви^{е1}н'а] ‘дуже п'яний’ (Корм).

підкинути свиню кому [п'і^ткинути сви^{е1}н'у] ‘завдати неприємностей’ (Корм).

підкласти свиню кому [п'і^ткласти сви^{е1}н'у] ‘завдати неприємностей’ (Кур, Цик, Внк, МО, Км, Плп, Кад, Виг, Остр, Нг, Злч, СГ, Скл, Мшн, Жбн, МшКт, Нів, Пдс, Ктг, Грн, Авр, ЧрЗр, Став, Кадк, Мжгр, Куг, Нов, Крвч, Нс, Вс, Пж, Жбч, Клб, ПО, Циб, Взв).

підставити свиню кому [п'і^тста^вити сви^{е1}н'у] ‘завдати неприємностей’ (Нг, Рахн, ПХ, Нів).

підсунути свиню кому [п'і^тсунути сви^{е1}н'у] ‘завдати неприємностей’ (Лсв, Зар, Нг, МК, Кар, Дер, Бл, Січ, Коз, Січ, Вер, Осл, Ярм, Мк, Шмк, Рмнк, Кшл, Ор, Дов, Взв, Циб).

розжиріти, як свиня [ро^ж:и^{е1}р'іти йак сви^{е1}н'а] ‘погладшати’ (См).

розпастися, як свиня [ро^спа^сти^е с'а йак сви^{е1}н'а] ‘погладшати’ (Дер).

як свиня в болоті [йак сви^{е1}н'а ў бо^лот'і] ‘радіти, тішитися’ (СУ).

СВІДОМІСТЬ

втратити свідомість [ў^тра^тити с'в'і^дом'іс'т'а] ‘збожеволіти’ (Нів).

СВІТ

***баламутить своїм світом (сяк-так)** [Номис, 478].

***буде лихий світ** ‘буде біда’ [Грінченко, II, 364].

***великий, як світ** [Номис, 384].

***великий, як світ, а дурний, як кіт** [Номис, 297].

***великий, як світ, а дурний, як сак** [Номис, 297].

***за злиднями (або: через злидні) и світа не бачить** [Номис, 107].

*ити світ за очима [Номис, 206].

*крутиш своїм світом, як пес хвостом [Номис, 164].

*на той світ душа перейде [Свидницький, 413].

*пішов у світи (докучило бути, и пішов у світи) [Номис, 488].

*припадає світ за очі йти [Номис, 206].

*пропащі світи ‘все пропало’ [Грінченко, III, 475].

*пускався в світ [Свидницький, 412].

*старий, як світ [Номис, 385].

аж світа не бачити [*аш с'в'іта не^uбачи^eти*] ‘дуже втомитися’ (Сахк, Кур).

бідувати від світа [*б'іду^uвати в'іт с'в'іта*] ‘довгий час бідувати’ (Цик).

білим світом нудити [*б'ілим с'в'ітом^u нудити*] ‘сумувати’ (Коз, Шм).

бути в своєму світі [*бути у с'вому с'в'іт'і*] ‘про відлюдкувату людину’ (Грб).

великий, як світ, а дурний, як кіт [*ве^uликий йак св'іт а дур^uний йак к'іт*] ‘дуже дурний’ (Пшкц).

вернутися з того світу [*ве^uр^uнутис'а с'того с'в'іту*] ‘видужати’ (Корм, Км).

винести на той світ кого [*вине^uсти на тої св'іт*] ‘поховати’ (Гмк).

відійти в той світ [*в'ід'і^uти у тої св'іт*] ‘померти’ (ВП).

відійти з цього світу [*в'ід'і^uти з'цего с'в'іту*] ‘померти’ (Жзн) / ~ сего ~ [*в'ід'і^uти с'его с'в'іту*] (Мих).

відійти на той світ [*в'ід'і^uти на тої св'іт*] ‘померти’ (ПдО, ВС, Всн).

відправити на той світ кого [*в'ідп^uрави^eти на тої св'іт*] ‘спричинити смерть’ (Дрч).

відправити себе на той світ [*в'ідп^uрави^eти се^uбе на тої св'іт*] ‘вчинити самогубство’ (Дрч).

відправитись на той світ [*в'ітп^uрави^eтис' на тої св'іт*] ‘померти’ (Сшн, Дзвч, Врц).

готуватись на той світ [*готу^uватис' на тої св'іт*] ‘помирати’ (Виш).

дурне, як світ [*дур^uне йак с'в'іт*] ‘дуже дурний’ (Ярм).

дурний, як світ [дур¹ний йак с¹в¹іт] ‘дуже дурний’ (СУ).

душа прощаєє з світом див. ДУША.

з’явилося на світ невидальце з фуркальцем [зй¹а¹вилос¹’а на с¹в¹іт не¹видал¹’це с¹фуркал¹’цем] ‘народилася дитина’ (Нг).

з’явитися на світ [зй¹а¹витис¹’а на с¹в¹іт] ‘народитися’ (Куг, Став, Дзел, Клб, Крив, Жовт, Ів, См, Злч, МК, Км, Кар, Виг, Дер, ПХ, Жбч) / **з’явитисі** ~ [зй¹а¹витис¹’і на с¹в¹іт] (Зел, Цик) / **з’явитиси** ~ [зй¹а¹витисі на с¹в¹іт] (Мих).

з’явитися на світ Божий [зй¹а¹витис¹’а на с¹в¹іт¹ Божий] ‘народитися’ (Ів, См).

з’явитися у світ [зй¹а¹витис¹’а у с¹в¹іт] ‘народитися’ (ЧрЗр).

забратись на той світ [заб¹ратис¹’ на тої св¹іт] ‘померти’ (Бдр, Бубн, Дов, Ббч).

зав’язати з цим світом [заўй¹а¹зати з^с цим с¹в¹ітом] ‘померти’ (Жовт).

зав’язати світ [заўй¹а¹зати с¹в¹іт] ‘померти’ (Лдхк).

завести на той світ кого [за¹вести на тої св¹іт] ‘спричинити смерть’ (Брж).

закрутився світ кому [закру¹тиўс¹’а с¹в¹іт] ‘знепритомніти’ (Шидл, Внк, Км).

залишити світ [зали^{е1}шити св¹іт] ‘померти’ (Глб, ГГ).

залишити сей світ [зали^{е1}шити сеї св¹іт] ‘померти’ (Кмр).

застало чоловіка пекло на сім світі див. ЧОЛОВІК.

звести з світу кого [з¹вести з^с с¹в¹іту] ‘спричиняти смерть’ (Влш).

зігнати з світу людину [з¹іг¹нати с¹:¹в¹іту л¹’у¹дину] ‘довести до смерті когось’ (Мих).

зігнати себе зі світу [з¹іг¹нати се¹’бе з¹і с¹в¹іту] ‘вчинити самогубство’ (СО).

зійти на той світ [з¹іі¹ти на тої с¹в¹іт] ‘померти’ (Жовт).

йти на той світ [іти на тої с¹в¹іт] ‘бути при смерті’ (Км, СГ, Січ, Клб, Крвч, Слм, Нг, Сшц, Чпл).

крутити світом [кру¹тити с¹в¹ітом] ‘обманювати’ (Ктг, СУ).

лишити сей світ [ли^{е1}шити сеї св¹іт] ‘померти’ (Прос).

на світ вийшло [на с¹в¹іт¹ вийшло] ‘народилася дитина’ (ЧрЗр).

на той світ збиратися [на той с'віт зби^ератис'а] ‘про дуже стару людину’ (Км).

народитися на білий світ [наро^дитис'а на б'ілий с'віт] ‘народилася дитина’ (СУ).

не видіти світа білого [ни ^лвиде н'і с'віта б'ілого] ‘не виходити з хати; мало бувати на свіжому повітрі’ (Завл).

не знати, на якому світі живеш [не^у знати на йа^кому с'віт'і жи^евеш] ‘розгубитися’ (См).

ніби на світ народитися [н'іби на с'віт наро^дитис'а] ‘заспокоїтися’ (Внк).

нудити світом [нудити с'віт'ом] ‘нічого не хочеться’ (Нів, Шм).

об'явитися на світі [об'я^витиси на с'віт'і] ‘народитися’ (Мих).

перейти в інший світ [не^уре^ти в інши^еї с'віт] ‘померти’ (Лпс).

переставитись на той світ [не^уре^стави^етис' на той с'віт] ‘померти’ (Крмн, Клчв, Крсн).

піти в краший світ [п'іти ў кра^ший с'віт] ‘померти’ (Голв).

піти в світ [п'іти ў с'віт] ‘пропасти, покинути все, зріктися’ (Остр, Нів, Злч, ПО, Цик, Мк, МК, Кос, ПХ, Грб, ЧрЗр, Пп, Жбн).

піти в світ за очі [п'іти ў с'віт за ^лоч'і] ‘пропасти, покинути все, зріктися’ (Виг, Нс).

піти в світи [п'іти ў с'віт'и] ‘пропасти, покинути все, зріктися’ (Кур, Злч, Корм, Злч, Рахн, МК, Км, Кар, Кад, Ктг, Влн, Рац, Ярм, Став, Баг, Нс, Колибаївці, Крив, Куг, Коз, Жбч, Пдс, ВС).

піти з цього світу [п'іти с'ц'ого с'віт'у] ‘померти’ (Івкц).

піти зі світа даром [п'іти з'і с'віта ^лдаром] ‘померти наглою смертю’ (Клнн).

піти зі світу [п'іти з'і с'віт'у] ‘померти’ (Жищ, Калч, Кадк) / ~ **зо**

світа [п'іти зо с'віта] (Кривч) / ~ **з світу** [п'іти с'віт'у] (Грб).

піти на край світу *див.* КРАЙ.

піти на той світ [п'іти на той с'віт] ‘померти’ (у всіх населених пунктах).

піти по світі [п'іти по с'віт'і] ‘пропасти, покинути все, зріктися’ (Рмнк).

піти світ за очі [*n'it̪i s'v'it̪ za ʰoɕ'i*] ‘пропасти, покинути все, зріктися’ (Зар, Корм, Кад, Дер, Кос, Кдр, Скл, Слоб, Сутк, Циб).

піти світом [*n'it̪i s'v'itom*] ‘пропасти, покинути все, зріктися’ (Мшн).

піти у потойбічний світ [*n'it̪i y potoiβ'ičn̪ij sv'it̪*] ‘померти’ (Кмр).

піти, ніби на той світ [*n'it̪i n'ibi na toj sv'it̪*] ‘піти і довго не повертатися’ (Нів).

пішло по світу [*n'ʃlo po s'v'it̪u*] ‘про річ, яку позичили, але забули кому’ (Остр).

повертатись в світ [*nov'eʰp'tat̪is ʏ sv'it̪*] ‘опритомніти’ (Пдс).

поїхати в світ [*po'jixati ʏ s'v'it̪*] ‘пропасти, покинути все, зріктися’ (СУ).

покинути білий світ [*po'kinuti ʰb'ilij s'v'it̪*] ‘померти’ (Глб, ГГ, Лтв).

покинути світ [*po'kinuti s'v'it̪*] ‘померти’ (Крив, Брж).

покинути цей світ [*po'kinuti ɕej s'v'it̪*] ‘померти’ (Плх, Лнц, Цлв).

покінчити з цим світом [*po'k'inchiti s ɕim s'v'itom*] ‘померти’ (Дер).

помогти піти на той світ кому [*pomog'ti p'it̪i na toj s'v'it̪*] ‘убити’ (Вар).

попрощатися з світом [*poproʃ'čat̪is'a s'v'itom*] ‘померти’ (Шидл, СтПс, Злсц, Рпнц, Смк, Брц).

появилась на світ Божа душа [*poj'avilas' na s'v'it̪ ʰBoʒa duʃa*] ‘народилася дитина’ (Нг).

появитися на світ [*poj'avit̪is'a na s'v'it̪*] ‘народитися’ (Січ, Злч, Кур, Лсв, Шидл, Внк, Влн, СУ).

привести на світ [*pri'vesti na sv'it̪*] ‘народити дитину’ (Авр).

прийти в світ [*pri'it̪i ʏ s'v'it̪*] ‘народитися’ (Кур, Цик, Км, Крив, Остр, Лсв, Шидл, Мих, Дер, Грн, Нів, Пж).

прийти в цей світ [*pri'it̪i ʏ ɕej s'v'it̪*] ‘народитися’ (Жзн).

прийти на білий світ [*pri'it̪i na ʰb'ilij s'v'it̪*] ‘народитися’ (Плп).

прийти на світ [*pri'it̪i na s'v'it̪*] ‘народитися’ (Коз, Слм, Нів, Пж, Лсв, Шидл, Мих, Дер).

прийти на світ Божий [*при^еіти на с'в'іт |Божий|*] ‘народитися’ (Кар, Плп, КТГ).

приходити з того світу [*при^еходи^ети с |того с'в'іту|*] ‘видужати’ (Кад).

провадити на той світ кого [*про|вади^ети на той св'іт|*] ‘спричиняти смерть’ (Буб, Січ).

проводити на той світ кого [*про|води^ети на той св'іт|*] ‘ховати’ (Кам, ВЗв, Ччл, МП).

пройти крізь світ [*проі^іти кр'із' св'іт|*] ‘мати досвід’ (Пдс).

прощатися з цим світом [*прош^ічатис'а с цим с'в'ітом|*] ‘бути при смерті’ (ЖЗн).

пустити в світ кого [*пущ^ітити ў с'в'іт|*] ‘довести до бідності’ (ПХ).

пустити в світи кого [*пущ^ітити ў с'в'іти|*] ‘довести до бідності’ (Бл, Став).

пустити з торбами по світу / світі див. ТОРБА.

пустити з торбою / торбов по світу див. ТОРБА.

пустити світами кого [*пущ^ітити св'ітами|*] ‘довести до бідності’ (Мих).

світ клином не зійшовся на чому [*св'іт к^ілином не^у з і^ішоўс'а|*] ‘це не єдине місце, положення, предмет, вихід’ (ШМ).

світ не бачив кого, чого [*с'в'іт не^у |бачиў|*] ‘для вираження найвищого ступеня ознаки, характеристики’ (Кмнк).

світ розвиднівся кому [*св'іт роз|видн'їўс'а|*] ‘перестати бідувати’ (Кдр).

світа білого не бачити [*с'в'іта |б'ілого не^у |бачити|*] ‘важко працювати’ (Вар).

світа білого не видно кому [*с'в'іта |б'ілого не^у |видно|*] ‘бідувати’ (Лдхк).

світа Божого не бачити [*с'в'іта |Божого не^у |бачи^ети|*] ‘тяжко працювати’ (Км).

світа ясного не бачити [*с'в'іта |йасного не^у |бачи^ети|*] ‘важко працювати’ (Чр).

спровадити на той світ кого [*спро|вади^ети на той св'іт|*] ‘спричинити смерть’ (Буб).

старий, як світ [*ста'рйй йак с'в'іт*] ‘про дуже стару людину’ (Остр, Грн).

явитися на світ [*йа'вітис'а на с'в'іт*] ‘народитися’ (Зар).

як на світ народитися [*ййак на с'в'іт наро'дитис'а*] ‘заспокоїтися’ (Кар).

СВІТИТИСЯ

худий, аж світиться [*ху'дйй аш с'в'ітиц'а*] ‘дуже худий’ (СГ, Нг).

СВІТЛО

витріщити очі, як жаба на світло див. ОКО.

дивитися, як жаба на світло див. ЖАБА.

СВІЧКА

*ні Богові свічка, ні чортові огарок [Номис, 304].

*ні Богові свічка, ні чортові угарок [Номис, 304].

*розсвітив ёму свічку, аж з очей искри летять [Номис, 202].

взяти свічку до рук [*й'з'ати с'в'ічку до рук*] ‘померти’ (Ндд).

гаснути, як свічка [*гаснути йак с'в'ічка*] ‘марніти від хвороби’ (См, Вкт).

дати свічку в руки кому [*дати с'в'ічку й'руки*] ‘померти’ (ВК).

догоріла свічка кому [*дого'р'іла с'в'ічка*] ‘померти’ (Скл, Мхв, Вер, Кчб, Км).

капати, як свічка [*капати йак с'в'ічка*] ‘бути при смерті’ (Корм).

ні Богови свічка, ні чортові кочерга див. БОГ.

покласти свічку в руки кому [*покласти с'в'ічку й'руки*] ‘померти’ (Щтц).

сохнути, як свічка [*сохнути йак с'в'ічка*] ‘марніти від хвороби’ (Плп).

стоїть, як свічка горить [*сто'йіт' йак с'в'ічка го'рит'*] ‘непорушно стояти’ (Кос).

танути, мов свічка ‘заспокоїтися’ [*танути мо'є с'в'ічка*] ‘марніти від хвороби’ (Нс, СГ, Злч, Км, Куг).

танути, як свічка [*танути йак с'в'ічка*] ‘марніти від хвороби’ (Кдр, Коз, Слм, Злч).

топитися, як свічка [*то'питис'а йак с'в'ічка*] ‘марніти від хвороби’ (Остр, Баг, Грн, ВС).

чахнути, як свічка [¹чахнути йак с¹в¹ічка] ‘бути при смерті’ (Мжгр, ПО).

СВІЙ

добиватися свого [¹добиватис¹я с¹вого] ‘добиватися бажаного’ (Осл).

домагатися свого [¹домаг¹атис¹я с¹вого] ‘добиватися бажаного’ (Шм).

СВОЛОК

зачепитися на сволоку [¹заче¹питис¹’а на с¹волоку] ‘вчинити самогубство’ (Сшн).

СВЯТО

святкувати свято святої Домки [¹с¹ватку¹вати с¹в¹’ато с¹в¹’атойі¹ Домки] ‘нічого не робити’ (Січ).

СЕЙ

ні в сьому, ні в тому [¹н¹’і у¹ с¹’ому н¹’і у¹ тому] ‘розгубитися’ (Дов).

СЕКРЕТ

бути в секреті [¹бути у¹ си¹к¹рет¹’і] ‘не зізнаватись’ (Чплк).

СЕЛО

*ні до села, ні до міста [Номис, 346].

балакає все село про кого [¹балакає¹ усе си¹ло] ‘осоромитися’ (Скл).

вивезти за село кого [¹виве¹зти за се¹ло] ‘поховати’ (Трибх).

винести за село кого [¹вине¹сти за се¹ло] ‘поховати’ (Мвч, Плс, Плщ).

віднести за село кого [¹в¹’ід¹нести за се¹ло] ‘поховати’ (Колс).

зробити славу на все село див. СЛАВА.

зробив діло – балакає все село [¹зро¹би у¹ діло балакає¹ усе си¹ло] див.

ДІЛО.

набратись слави на все село див. СЛАВА.

опозоритися на всеньке село [¹опо¹зоритис¹’а на у¹сен¹ке се¹ло] ‘осоромитися’ (Слоб).

ославитись на все село [¹ос¹лавитис¹’а на у¹се се¹ло] ‘осоромитися’ (Крив).

пан прославивсь на всеньке село див. ПАН.

піти, як брехня по селі див. БРЕХНЯ.

пішла мийка по селі див. МИЙКА.

пішла слава на всьо село див. СЛАВА.

прославитись на всьо село [прослави^етис' на ўс'о се^ло] 'осоромитися' (Остр) / ~ **усе** ~ [прослави^етис' на у^лсе се^ло] (Жбч).

прославитись на ціле село [прослави^етис' на ц'іле се^ло] 'осоромитися' (Виг).

СЕМЕН

піти до Семена [п'іти до се^мена] 'померти' (См).

СЕРЕДА

*скривився, як середа на п'ятницю [Номис, 368].

дметься, як середа на п'ятницю [дме^ца йак се^ре^да на п'ятни^цу] 'виявляти незадоволення' (Кар).

надутися, як середа на п'єтницю [на^дуте^с'а йак се^ре^да на п'їетницю] 'виявляти незадоволення' (Злч, Км).

насупитися, як середа на п'ятницю [на^супитис'а йак се^ре^да на п'ятницю] 'виявляти незадоволення' (Йсп).

скривитися, як середа на п'ятницю [скри^евите^с'а йак се^ре^да на п'ятни^цу] 'виявляти незадоволення' (Кур, Зел, Лсв, Шидл, Корм, См, Дун, Злч, Сахк, Рахн, Внк, МО, Плп, Кад, Виг, Дер, Ктг, Вр, Кос, СУ, Куг, МлШк, Січ, Остр, Шмк, Скл, СГ, Нов, Авр, Рмнк, Остр, Нс, Грб, Жовт, Клб, Ярм, Слоб, Лдхк, Кдр, Жбч, Нг, ПО, Мшк, Грн, Мжгр, Кшл, Мшн, Нвс, Циб, Рвн) / **скривитесі** ~ [скри^евите^с'і йак се^ре^да на п'ятни^цу] (Цик) / **скривитиси** ~ **п'єтницю** [скри^евитиси йак се^ре^да на п'їетницю] (Мих).

СЕРЕДИНА

аж тягне в середині [аж т'агне ў се^ре^дин'і] 'дуже хочеться їсти' (Вар).

всьо в середині впало [ўс'о ў се^ре^дин'і ў^пало] 'відчувати страх' (МК).

СЕРЦЕ

аж за серце щипас кого [аж за ^лсерце шчипайе] 'відчувати насолоду, втіху, захоплення' (Жзн).

брати близько до серця [б^рати б^лис'ко до ^лсерц'а] 'перейматися' (Шм, Взв, Ор, СУ, Циб).

брати до серця [б^рати до ^лсерц'а] 'перейматися' (Ярм, Циб, СУ).

в розпал серця [ў ^лроspал ^лсерц'а] 'завзято' (ВХ).

в серці тяжко кому [ʏˈserʦɪˈi tˈaʃko] ‘закохатися’ (Кад).

відійшло від серця [vˈidˈiʃlo vˈit ˈserʦɪˈa] ‘заспокоїтися’ (Куг, Нс, Зел, Злч, МлШк, Кшл) / **відійшло** ~ [vˈidˈiʃlo vˈit ˈserʦɪˈa] (Кур) / **відішло** ~ [vˈidˈiʃlo vˈit ˈserʦɪˈa] (Км) / **відойшло** ~ [vˈidoʃlo vˈid ˈserʦɪˈa] (Пдс).

відлинуло від серця [vˈidˈlɪnuło vˈit ˈserʦɪˈa] ‘заспокоїтися’ (См).

відлягло від серця [vˈidlˈaɣlo vˈit ˈserʦɪˈa] ‘заспокоїтися’ (Скл, Січ, Нг, Сахк, МК, Плп, Влн, Кос, Мжгр, ЧрЗр, Циб) / **водлягло** ~ [vodlˈaɣlo vod ˈserʦɪˈa] (Лдхк) / **відлегло** ~ **серце** [vˈidlˈeɣlo vˈit ˈserʦɪˈe] (Ів).

втихомирилося на серці [vˈtɪxɔˈmɪrɪˈlɔsɪ nɑ ˈserʦɪ] ‘заспокоїтися’ (Мих).

гризти серце кому [ɣˈrɪzɪtɪ ˈserʦɪ] ‘завдавати мук’ (Бб).

жар на серці див. ЖАР.

за серце схватило [zɑ ˈserʦɪ sɣvɑˈtɪlo] ‘хвилюватися’ (Лдхк).

закрався сум в серце див. СУМ.

запасти в серце кому [zɑˈpɑstɪ ʏˈserʦɪ] ‘сподобатися’ (МК, Слоб).

зусунуло від серця [zʏˈsʏnuło vˈit ˈserʦɪˈa] ‘заспокоюватися’ (Кур).

камінь від серця відліг див. КАМІНЬ.

камінь з серця див. КАМІНЬ.

камінь на серці див. КАМІНЬ.

колоти ножем в серце див. НІЖ.

мало серце з грудей не вискочит [ˈmɑlo ˈserʦɪ z ɣruˈdɛj nɛˈvɪskɔʧɪt] ‘дуже злякатися’ (Ів).

мати Бога в серці див. БОГ.

мороз до серця дійшов див. МОРОЗ.

мурашки на серці вигають див. МУРАШКА.

мурашки на серці грають див. МУРАШКА.

на серце досада кому [nɑ ˈserʦɪˈdɔˈsɑdɑ] ‘сумувати’ (Кур).

на серці неспокійно кому [nɑ ˈserʦɪˈi nɛˈspɔˈkɪjno] в кого ‘тривожитися’ (Нів).

на серці скригоче кому [nɑ ˈserʦɪˈi skɪˈɣɔʧɛ] ‘предчувати щось погане’ (Нів).

на серці тяжко кому [на |серц'і |т'ашко] ‘передчувати щось погане’ (Кад, Бл).

не брати близько серця [не^н б|рати бл|ис'ко |серц'а] ‘не турбуватися’ (Плп).

не брати до серця [не^н б|рати до |серц'а] ‘не перейматися’ (Мшн, Пшкц).

не впускати в серце [не^н ў|пус|кати ў |серце^н] ‘не турбуватися’ (Бб, Пшкц).

не підпускати в серце [не^н п'іт|пус|кати ў |серце^н] ‘не турбуватися’ (Влн).

не приймати до серця [не^н при^е|т|мати до |серц'а] ‘не турбуватися’ (Влн).

не сходе сум з серця див. СУМ.

не сходить туга з серця див. ТУГА.

ніби камінь з серця впав див. КАМІНЬ.

ніби камінь з серця звалити див. КАМІНЬ.

одлягло от серця [одл'а|гло от |серц'а] ‘заспокоїтися’ (Нвс).

приняти Бога в серце / прийняти див. БОГ.

припасти до серця кому [при^е|пасти до |серц'а] ‘сподобатися’ (Кур, Нг, МК, МО, Ор).

серце болить кому [|серце бо|лит'] 1. ‘сумувати’ (Дер). 2. ‘хвилюватися’ (См).

серце в п'ятах кому [|серце ў |п'ятах] ‘злякатися’ (Лсв, Корм, Кар, Сутк, Січ, Мжгр, Жбч, Шмк, Кшл, Грб, Дов, Циб).

серце в п'яти впало кому [|серце ў |п'яти у|пало] ‘злякатися’ (Слоб).

серце в п'яти кому [|серце ў |п'яти] ‘злякатися’ (МК, Жовт, Дзел).

серце в'яне кому [|серце ў|яне^н] ‘сумувати’ (Влн). 2. ‘хвилюватися’ (Вар).

серце випадає кому [|серце ви^епа|дає] ‘дуже хвилюватися’ (Йсп).

серце вискакує кому [|серце^н вис|какує] ‘дуже хвилюватися’ (Грб).

серце відчуває кому [|серце в'іч:у|ває] ‘передчувати’ (Мшн).

серце віщує кому [|серце в'іш|чує] ‘передчувати щось’ (Злч, Ів, Рахн, МО, Мих, Виг).

серце горит в кого [ʃeɾʲce ɡoɾɪt] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Цик).

серце делькоче в кого [ʃeɾʲce deɫ^ul¹koʧe] ‘відчувати страх’ (Ор).

серце з грудей вискакує кому [ʃeɾʲce z ɡruɟeɪ vi^es¹kaɟuɲe] ‘відчувати прилив пристрасті’ (СУ, Ярм) / ~ **грудий** ~ [ʃeɾʲce z ɡruɟɪɪ vi^es¹kaɟuɲe] (Влн, Рвн, КзКд).

серце завмирає в кого [ʃeɾʲce zaɟmi^eraɲe] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Кос).

серце змякло в кого [ʃeɾʲce zmɪn¹aklo] ‘змилосердитися’ (Цик).

серце калатає в кого [ʃeɾʲce kaɫataɲe] ‘хвилюватися’ (Клб, Жбн).

серце мліє в кого [ʃeɾʲce ml¹ɲe] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Влн, Жбн, Грб, КзКд).

серце на місце стало в кого [ʃeɾʲce na m¹ɲsʲce s¹taɫo] ‘заспокоїтися’ (Слоб).

серце не на місці в кого [ʃeɾʲce ne^u na m¹ɲs¹ʲi] ‘передчувати щось’ (См).

серце обливається кров’ю кому [ʃeɾʲce obli^evaiɛɟ¹a k¹roɟɲu] ‘дуже хвилюватися, перейматися чимось’ (Кдр) / ~ **кровлю** [ʃeɾʲce obli^evaiɛɟ¹a k¹roɟɲu] (Грб).

серце опустилося кому [ʃeɾʲce opus¹tilos¹a] ‘злякатися’ (Влн).

серце палає в кого [ʃeɾʲce paɫaɲe] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Нів).

серце перейшло в кого [ʃeɾʲce peɾɲɪʃlo] ‘хвилюватися’ (Мшн).

серце підказує кому [ʃeɾʲce p¹ɪt¹kaɟuɲe] ‘передчувати щось’ (Вар, Слм, Нг, Плп) / ~ **підказує** [ʃeɾʲce p¹ɪt¹kaɟuɲe] (Кур).

серце присказує кому [ʃeɾʲce pri^es¹kaɟuɲe] ‘передчувати щось’ (Влн).

серце розбите в кого [ʃeɾʲce roz¹bɪte] ‘сумувати’ (Кос).

серце співає в кого [ʃeɾʲce sp¹ɪvaɛ] ‘радіти’ (Вар).

серце стало кому [ʃeɾʲce s¹taɫo] ‘розгубитися’ (Зар).

серце стукає в кого [ʃeɾʲce s¹tuɟaɲe] ‘злякатися’ (Кос, Йсп).

серце тріпається, як перепілка [ʃeɾʲce t¹p¹ɪnaɲe¹a ɲak ne^upe^uɲɪɫka] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Кос).

серце тьохкає в кого [ʃeɾʲce t¹oxkaɲe] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Вар).

серце тьохнуло в кого [*серце* ^т*охнуло*] ‘передчувати щось’ (Жовт).

серце чує в кого [*серце* ^{чуйє}] ‘передчувати щось’ (Баг, Злч, Пж, Сутк, Дзел, ВС, Мжгр, Циб, Лсв, См, МК, Влн, Дер, Вр, Кос).

серце чує, та не скаже [*серце* ^{чуйє} *та не* ^с*каже*] (Авр).

серце чуть не вискоче кому [*серце* ^{чут} *не* ^{вискоче}] ‘пережити якісь почуття’ (Січ, Рахн, ПО).

серцем відчувати [*серце* ^м *в* ^{ід}*чу* ^{вати}] ‘передчувати щось’ (Км, Кшл, Шшк).

серцем вічувати [*серце* ^м *в* ^{ішчу} ^{вати}] ‘передчувати щось’ (Січ).

серцем чувувати [*серце* ^м ^{чувувати}] ‘передчувати щось’ (Дун).

серцем чути [*серце* ^м ^{чути}] ‘передчувати щось’ (Цик, СУ, Жовт, Став, Вер, Кшл, Нов, Влх, ЧрЗр, Куг, Дов, Циб, Рвн).

сказати, як мечем в серце див. МЕЧ.

слабе серце в кого [*сла* ^{бе} ^{серце}] ‘про людину, яка часто втрачає свідомість’ (СУ).

словами серце виймати див. СЛОВО.

сум найшов на серце див. СУМ.

таїти в серці зло на кого [*та* ^{їти} ^ї ^{серц} ^ї *зло*] ‘мати намір відплатити’ (Жовт).

тамувати серце [*таму* ^{вати} ^{серце}] ‘сумувати’ (Ктк, Бб).

тримати в серці [*три* ^{мати} ^ї ^{серц} ^ї] ‘пам’ятати’ (Бб).

туга на серці див. ТУГА.

туга серце точить див. ТУГА.

тягар з серця впав див. ТЯГАР.

тягар на серці див. ТЯГАР.

тьохкає в серці кому [*т* ^{охкає} ^ї ^{серц} ^ї] ‘відчувати прилив пристрасті’ (Січ).

чує серце пахне перцем [*чуйє* ^{серце} ^{пахне} ^{перцем}] ‘передчувати щось погане’ (Бб, Клб).

чуло моє серце [*чуло* ^{моє} ^{серце}] ‘справдилися передчуття’ (Остр, Грн).

чути серцем [*чути* ^{серцем}] ‘передчувати’ (Став, Вер, Влх, Куг).

як ножем в серце див. НІЖ.

СИВИНА

покритись свиною [покр^іритис' сив^еви^енойу] 'посивіти, постаріти' (Кад).

сивина біліє в кого [сиви^ена б'іл'ійе] 'постаріти' (Сутк).

СИДІТИ

***сидиш, як засватаний** [Номис, 482].

сидіти і не рипатись [си^ед'іти і не^у рипатис'і] 1. 'мовчати' (Дер). 2. 'виявляти байдужість' (Кур, Злч, Рахн, МО, Км, Вр, Кос, Став, Грб, Коз, Кдр, Крвч, ВС, Вер, Кшл, Влх, ЧрЗр, Нів, Нс) / ~ **рипатисі** [си^ед'іти і не^у рипатис'і] (Цик, Жбн).

сидіти ні в сих, ні в тих [си^д'іти н'і ў сих н'і ў тих] 'розгубитися' (Влх, Нг, Січ, СГ).

СИЛА

***насилу Бог дав силу** [Номис, 486].

вбитися з сил [виби^етис'а с:ил] 'втомитися' (Коз, Ор, Мк, Вар, СУ, Циб).

вбитися з сили [виби^етис'а |с:или] 'втомитися' (Остр, Нов, Пж, Остр, Нів, Слм, Баг, Лсв, Шидл, Ів, Зар, Нг, Внк, МК, Км, ПХ, ЧрЗр, Грн, Авр, Пдс, Жбч, ВС) / ~ **зо сили** [виби^етис'а зо |сили] (Жовт, Грб, Рмнк).

впасти з сили [випасти |с:или] 'захворіти' (Лсв).

виходити з сили [виходи^ети |с:или] 'дуже втомитися' (Кшл).

впасти з сили [ўпасти |с:или] 'втомитися' (Вар, Нс, Нг) / ~ **зо сили** [ўпасти зо |сили] (Скл).

втратити силу [ўт'рати^ети |силу] 'захворіти' (Осл).

до сил доходити [до сил до'ходити] 'поправитися' (Плп).

збитися з сил [з'битис'а с:ил] 'втомитися' (Мк).

збитися з сили [з'битис'а |с:или] 'втомитися' (СУ).

збути силу [з'бути |силу] 'втратити здоров'я' (Злч).

згубити силу [згу'бити |силу] 'втратити здоров'я' (Нів).

набиратися сили [наби^ератис'а |сили] 'видужувати' (Нів, Вер, Січ, Куг, Коз, Став, Дзел, Січ, СГ, ПО, Остр, Крив, Осл, Лсв, Шидл, См, Цик, Рахн, МК, МО, Плп, Дер, ЧрЗр, Куч, Шшк, Пдс, Грн, Ор, Крив,

Жбч, Кшл). 2. **набратися** ~ [наб'ратис'а |сили] ‘погладшати’ (Нів, Жбн).

нема сили в кого [не^нма |сили] ‘не може працювати’ (Остр, МлШк).

покинули сили кого [по'кинули |сили] ‘не може працювати’ (Сутк).

приходити до сили [при^еходи^ети до |сили] ‘видужувати’ (Внк).

сили зраджують кому [си^ли зра'жуйут'] ‘втомитися’ (Клб).

сили підводять кого [си^ли п'ид'вод'ат'] ‘не мати сили’ (Км, Ктг).

сили покидають кого [си^ли поки^едають'] ‘втратити здоров'я’ (Йсп).

сили, як в горобця під коліном [си^ли йак у гороб'ця а п'ит кол'іном] ‘не мати сили’ (Плп).

спастися з сили [сп'астися |с:или] ‘втратити силу’ (Цик, Ктг).

СИНИЦЯ

шукати синицю в небі [шу'кати си'ниц'у у неб'і] ‘нічого не робити, лінуватися’ (Скл).

СИНІЙ

бідний, аж синій [б'ідний аж |син'ій] ‘бідувати’ (Пшкц, Бб, Вzv, Ор, Лдхк, Ктк, Зсл).

СИНЬКА

продавати синьку [продав'ати |син'ку] ‘посиніти від холоду’ (СГ).

СИР

відкладати, ніби баба сир на завтра див. БАБА.

відкладати, як баба сир див. БАБА.

відкладений сир добрий [в'ітк'ладе^нний сир |добрий] ‘не виконувати обіцянок’ (Виг).

кататися, як сир в маслі [кататис'а йак сир у |масл'і] ‘заможнo жити’ (Жбч).

купатися, як сир в маслі [купатис'а йак сир у |масл'і] ‘заможнo жити’ (МО, Плп).

плавати, як сир в маслі [плавати йак сир у |масл'і] ‘заможнo жити’ (Влн).

як сир в маслі [йак сир у |масл'і] ‘заможнo жити’ (Остр).

СИРІТКИ

сирітки вийшли в кого [си^ер'іт'ки |вийшли] ‘змерзнути’ (Корм).

СИРОТИ

сироти повиступали [ʃ'сироти пови^есту^пнали] ‘змерзнути’ (Нів).

сироти повиходили [ʃ'сироти пови^еходи^ели] ‘змерзнути’ (Кар).

СИРІТСЬКЕ

як сирітське [йак си^р'іц'ке] ‘занедбане; бідове’ (Жзн).

СИТИЙ

ситий голодного не розуміє [ʃ'ситий голодного не^у розу^м'іє] ‘відсутність спільного’ (Мшк).

СИТО

ситом воду носити [ʃ'ситом |воду но|сити] ‘виконувати даремну роботу’ (Кад).

СИЧ

*надувся, як сич на мороз [Номис, 180].

*надувсь, як той сич [Номис, 180].

здутися, як сич [з^дутис'а йак сич] ‘виявляти невдоволення’ (МО).

літати, як сич [л'і^тати йак сич] ‘дуже сердитися’ (Скл).

надуті губи, як сич на морозі див. ГУБИ.

надутися, як сич [на^дутис'а йак сич] 1. ‘виявляти незадоволення, сердитися’ (Злч, Дун, Січ, Кшл). 2. надутисе ~ [на^дутис'е йак сич] ‘сумувати’ (Ів).

надутися, як сич на мороз [на^дутис'а йак сич на мо^роз] ‘виявляти незадоволення, сердитися’ (Км, Плп).

надутися, як сич на морозі [на^дутис'а йак сич на мо^роз'і] ‘виявляти неадоволення, сердитися’ (Кос, Жовт, Січ, Остр, Грн).

ходити, як сич [хо^дити йак сич] ‘виявляти невдоволення’ (Кур).

СІК

дівка в соку див. ДІВКА.

СІЛЬ

*став мені сіллю в оці [Номис, 156].

бути солею в оці кому [ʃ'бути |соле^у'йу в |оц'і] ‘докучати’ (Влн).

давати хліб і сіль див. ХЛІБ.

заробити на квасну сіль [заро^бити на ква^сну с'іл'] ‘мало заробити’ (Виг).

заробити на пучку солі див. ПУЧКА.

заробити на сіль [заро^бити на с'іл'] ‘мало заробити’ (Зел).

заробити на сіль до оселедця [заро^бити на с'іл' до осе^ллец':а] ‘нічого не заробити’ (Клб, Рахн) / ~ **воселедця** [заро^бити на с'іл' до восе^ллец':а] (Зел, Внк, МО, Крив, Цик).

насипати солі в борщ кому [на^сипати 'сол'і ў боршч] ‘нашкодити’ (Кос).

насипати солі на хвіст кому [на^сипати 'сол'і на хв'іст] ‘завдати мук’ (Лдхк, Шм).

піти, ніби в Крим по сіль / за сіллю див. КРИМ.

сипати солі на рану кому [сипати 'сол'і на 'рану] ‘завдавати мук’ (МО, Взв, Ктк, Ор, Зсл) / ~ **в** ~ [сипати 'сол'і ў 'рану] (См) / ~ **сіль** ~ (Плп, Йсп) / **насипати соль** ~ [на^сипати сол' на 'рану] (Зсл).

СІМ

нема сім до дев'ять кому [не^лма с'ім до 'деўят'] ‘дурний’ (Рмнк).

не хватає сім до десять кому [не^лхва'тайє с'ім до 'дес'ат'] ‘дурний’ (МшКт, Рмнк, Грб).

сім за вісім у кого [с'ім за 'в'іс'ім] ‘дурний’ (Грб, Клчв).

СІНО

не хватає сіна в голові кому [не^лхва'тайє 'с'іна ў голо'в'і] ‘дурний’ (Кос).

стала ширша за копицю сіна див. КОПИЦЯ.

шукати голку в копиці сіна див. ГОЛКА.

СІРКО

набиратися в Сірка вочей [наб^ратис'а ў С'ір'ка во'че'ї] ‘соромитися’ (Кдр).

позичати в Сірка очі [пози^ечати ў С'ір'ка 'оч'і] ‘соромитися’ (Злч, Січ).

просити в Сірка очей [про^сити ў С'ір'ка о'чей] ‘соромитися’ (Дер).

СІРНИК

на сірники не хвате [на с'ірни^еки не^л х'вате] ‘мало заробити’ (СУ).

хоч сірник на пальці пали кому [хоч с'ір'ник на 'пал'ц'і па'ли] ‘міцно спати’ (Кос).

хоч сірники став кому [хоч с'ір'ники стаў] ‘уже хочеться спати’ (Нів).

СІСТИ

не знати, де сісти [не^у з^{нати} де |с'істи] ‘розгубитися’ (Кур, Кад).

ні сісти, ні встати [н'і |с'істи н'і |ўс'тати] ‘розгубитися’ (Плп).

сісти маком [с'істи |маком] 1. ‘осоромитися’ (Шидл, Ів, Зар, Корм, См, Цик, Дун, МО, Км, Кар, Мих, Влн, Дер, Ктг, Кос, ПХ). 2. ‘стишитися’ (Баг, Крив, Вер, Клб, Нс, Пж, Нг, Остр, Бл, СГ, Став, Злч).

СІЧКАРНЯ

молоти, як січкаря [мо^{лоти} |їак с'іч'карн'а] ‘багато говорити, базікати’ (Дер).

СКАЖЕНИЙ

верещати, як скажений [ве^{реш} |чати |їак ска |жений] ‘голосно кричати, сваритися’ (Нг).

зірватися, як скажений [з'ір |ватис'а |їак ска |жений] ‘швидко скочити на ноги’ (Дер).

конати, як скажений [ко^{нати} |їак ска |жений] ‘голосно кричати, сваритися’ (Злч).

СКАЗ

каз нападає на кого [каз напa |дає^у] 1. ‘сердитися’ (Кур, Влн, Авр, Дов). 2. ‘бешкетувати’ (Ів, Ор, Крив, Став, Мшн, Грб).

СКАЗАТИ

сказав – одрубав [ска^{зав} |одруба^в] ‘різко сказати’ (Нвс).

сказати, мов відрізати [ска^{зати} |моу в'ідр'ізати] ‘різко щось сказати’ (Ор).

сказати, як відрізати [ска^{зати} |їак в'ідр'ізати] ‘різко щось сказати’ (Зел, МлШк, Мк, Авр, Скл, Дзел, Ктк, Зсл, Нвс).

сказати, як відрубати [ска^{зати} |їак в'ідру|бати] ‘виконувати обіцянку’ (Зстл, Авр, Кадк).

що сказано, те зроблено [шчо с|казано те з|робле^{но}] ‘виконувати обіцянку’ (Нів).

СКВОЗНЯК

сквозняк в голові в кого [сквоз'н'ак |ў голо|в'і] ‘дуже дурний’ (ВО, Крмч).

СКЕЛЕТ

таке, як скелет [та|ке йак ске^л'л'ет] ‘дуже худий (худа)’ (Нов).

СКИРТА

стала ширша за сирту [с|тала |ширша за с|кирту] ‘дуже погладшати (про жінку)’ (Кур, Влн).

СКІПКА

*не здужа й скіпки піднять [Номис, 368].

*худий, як скіпка [Номис, 382].

СКЛАДЧИНА

йти на складчину [йти на ск^лач:ину] ‘йти на святкування весілля в понеділок’ (Мк).

СКОСА

подивитися скоса на кого [поди^{ел}витис'а с|коса] ‘наврочити’ (Взв, Ор).

скоса глянути на кого [с|коса г^л'анути] ‘наврочити’ (Ор, Зсл).

СКОЧИТИ

високо скочити [високо с|кочи^{ел}ти] ‘прославитися’ (Вер, Коз, Зстл, Ор).

скочити вище себе [с|кочи^{ел}ти |вище |себе] ‘прославитися’ (Зел, Остр).

СКРИНЯ

відкладати в довгу скриню [в'іткла|дати ў |доўгу ск^лрин'у] ‘зволікати’ (Клб).

СКРУТА

ззнати скруту [зз^лнати ск^лруту] ‘бідувати’ (Виг).

попасти в скруту [по^лпасти ў ск^лруту] ‘почати бідувати’ (Виг).

терпіти скруту [те^лр'п'іти ск^лруту] ‘бідувати’ (Цик, Км, Кар, СУ, Коз, Куг, Злч, Клб, Став, Нів, Жбч, Грб).

СКУПИЙ

скупий два рази трати [ску^лпий два |рази т^лрати] (Грн).

СЛАБІСТЬ

вийти з слабости [вийти с:^ллабости] ‘видужувати’ (Влн).

дістати слабість [д'іс^лтати с^ллаб'іс'т'] ‘захворіти’ (МК).

хочеться, як здоровому слабості [хочє^uц'а йак здо^vровому с^lлабос'т'і] 'не хотіти' (Дун).

СЛАВА

*ввійшли в славу [Свидницький, 449].

ввести в славу кого [в'ївести ґ славу] 'знеславити' (Кур, Км, Циб).

ввійти в славу [в':їїти ґ славу] 'осоромитися, знеславитися' (Коз, МО, Км) / увійти ~ [ув'їїти ґ славу] (Пдс).

ззнати слави [зз'нати с^lлави] 'осоромитися, знеславитися' (Виг, Скл).

зйти в славу [зайти ґ славу] 'стати відомим' (Влн).

заслужити слави [заслу^жити с^lлави] 'стати відомим' (ПО, Слоб).

зводити в славу кого [зводи^eти ґ славу] 'неславити' (МО).

здобути погану славу [здо^bбути по^гану с^lлаву] 'осоромитися, знеславитися' (Корм).

зробити славу на все село [зро^bбити с^lлаву на ґсе се^uло] 'осоромитися, знеславитися' (Скл).

зробити собі славу [зро^bбити со^vб'ї с^lлаву] 'осоромитися, знеславитися' (Сахк).

мати славу [м^lати с^lлаву] 'бути відомим' (МК).

набратись слави [наб^rатис' с^lлави] 'осоромитися, знеславитися' (Сутк).

набратись слави на все село [наб^rатис' с^lлави на ґсе се^uло] 'осоромитися, знеславитися' (Дзел).

нажити собі слави [на^жити со^vб'ї с^lлави] 'осоромитися, знеславитися' (Лсв).

наробити слави [наро^bбити с^lлави] 'осоромитися, знеславитися' (МК, Коз, Бб).

облетіти дурною славою [обле^uт'їти дур^нойу с^lлавою] 'вчинити аморально, дати привід про себе говорити' (Скл).

пішла слава на всьо село [п'їшла с^lлава на ґс'о се^uло] 'осоромитися, знеславитися' (Слм, Вар).

пішла слава про кого [п'їшла с^lлава] 'осоромитися, знеславитися' (МК, Ктг).

пустити про себе славу [*пуста́тити про себе славу́*] ‘вчинити аморально, дати привід про себе говорити’ (МК, Кад).

пустити славу про кого [*пуста́тити славу́*] ‘знеславити когось, пліткувати’ (МК, Кад, Бб).

слави зажити [*сла́ви зажа́тити*] ‘прославитися’ (Слм, Зел, Лсв, Цик, Нг, МК, МО, Км, СУ).

слави зазнати [*сла́ви зазна́тити*] ‘прославитися’ (Цик, Скл).

слави нажити [*сла́ви нажа́тити*] ‘прославитися’ (Корм, Кар).

славу заробити [*сла́ву зароба́тити*] ‘прославитися’ (Кар).

такий Сава, така й слава див. САВА.

СЛИВКИ

заляти сливки [*зал’ати сли́вки*] ‘випити багато алкогольних напоїв’ (Мшн).

СЛИНА

***говорить, що слиня до губи принесе** [Номис, 569].

аж слина з писка скачи [*аш сли́на с писка ска́чи*] ‘швидко, голосно говорити’ (Корм).

аж слина з рота летить [*аж сли́на з рота ле́тит*] ‘кричати, сваритися’ (Авр).

аж слина покотилася [*аш сли́на покотила́ся*] ‘міцно спати’ (СУ).

СЛІД

і слід простиг [*і с’л’іт⁰ прос’тиг*] 1. ‘втекти’ (МО, Дер) / ~ **прустиг** [*і с’л’іт⁰ прус’тих*] (Кур). 2. ‘пропадати’ (Дер, Куг).

мале потороча сліди полишало див. ПОТОРОЧА.

сліду не лишилось від чого [*сл’іду не⁰ лиши́лось*] ‘нема, пропало’ (Осл).

СЛІПАК

заливати сліпаки [*зали́вати с’л’іпа́ки*] ‘зловживати алкогольними напоями, часто випивати’ (Мих, СГ, Ярм).

сліпака ловити [*с’л’іпа́ка лова́тити*] ‘дуже хотіти спати’ (Нг).

СЛІПИ

заливати сліпи [*зали́вати с’л’іпи*] ‘зловживати алкогольними напоями, часто випивати’ (Кур, Крив, Злч, Зар, Рахн, МК, Нс, Мжгр,

Остр, Рмнк, ЧрЗр) / ~ слєпи [зали^евати с^л'єпи] (Км) / ~ сліпі [зали^евати с^л'іп'і] (Нс) / ~ шліпі [зали^евати ш^л'іпи] (Лджк).

СЛПІЙ

наказати, як сліпий лисого стриже [нака^лзати йак сл'іпий^л лисого стри^еже] 'наговорити дурниць, нісенітниць' (Кад).

сліпа сватає кого [сл'іпа с^лватайе] 'дуже хотіти спати' (Нг).

сліпий сватає кого [сл'іпий с^лватайе] 'дуже хотіти спати' (Ктг, Остр, Грн).

сліпі приїхали [сл'іп'і при^еїхали] 'дуже хотіти спати' (Кос).

СЛПНІ

заливати сліпні [зали^евати с^л'інн'і] 'часто напиватися, зловживати алкоголем' (Вер, ПО, Баг, ВС).

заляти сліпні [зал'ати с^л'інн'і] 'напитися' (Цик, Злч, Нг, Плп, Кад, Дер, СУ) / залити ~ [залити с^л'інн'і] (МО, Влн, СУ, Нг).

СЛПОТА

*ах ти куряча сліпота! [Номис, 381].

сліпота курача [сл'іпота^л курача] 'про сліпу людину' (Вер).

СЛПЧИКИ

сватають сліпчики кого [с^лватайт' с^л'інчи^еки] 'хотіти спати' (Злч).

СЛОВО

*слова не полова [Номис, 569].

*устатчитися у слові 'виконати обіцяне' [Грінченко, IV, 359].

виконати слово [в^лвиконати с^лово] 'виконати обіцянку' (Осл).

втримати слово [ўт^римати с^лово] 'виконати обіцянку' (Кос).

держати слово [де^ржати с^лово] 'виконувати обіцянки' (Злч, МК, ПХ, Йсп, Мжгр).

додержувати слово [до^держувати с^лово] 'виконувати обіцянки' (Виг, Слоб).

дотримати слово [дот^римати с^лово] 'виконати обіцянку' (Нг) / дотриматися слова [дот^риматис'а с^лова] (Шидл, Злч, Вzv, Ор) / дотримуватисі ~ [дот^римуватис'і с^лова] (Цик).

дотримуватися свого слова [дот^римуватис'а сво^лго с^лова] 'виконувати обіцянку' (Січ).

за словом в кишеню не полізе [за с'ловом у ки'шен'у не^н пол'ізе^н] 'про балакучу людину' (Кдр).

за словом до кишені не полізе [за с'ловом до ки'шен'і не^н пол'ізе^н] 'про балакучу людину' (Шм).

забрати слова [заб'рати сло'ва] 'не виконати обіцянки' (Дов).

здержати слово [зде^нр'жати с'лово] 'виконати обіцянку' (Зел, Км, Кар, СУ, Куг, Став, Коз, Нів, Нс, Вер, Дзел, Жбч, Шшк, Рмнк, Пдс, Грб, ПО).

його слово тепле [йо'го с'лово тепле] 'про людину, котра улесливо говорить' (Кдр).

його слово, як вітер в полі [йо'го с'лово йак в'ітер у пол'і] 'про людину, яка не виконує обіцянки' (Сахк).

кидати слова на вітер [кидати сло'ва на в'ітер] 'не виконувати обіцянки' (Цик, МК).

ковтати слова [коу'тати сло'ва] 'говорити, пропускаючи слова' (Км).

лапати кожне слово [ла'пати кожне с'лово] 'уважно слухати' (Цик).

лигати слова [ли^гтати сло'ва] 'говорити, пропускаючи слова' (Цик, МК).

ловити кожне слово [ло'вити кожне с'лово] 'уважно слухати' (Крив, Куг, Кур, Зел, Корм, Км, СУ) / ~ **кажде** ~ [ло'вити кажде с'лово] (Рахн).

мати тверде слово [мати тве'рде с'лово] 'виконувати обіцянки' (Лсв, Км).

не витягнеш ні слова з кого [не^н вит'agne^нш н'і с'лова] 'про мовчазну людину' (Скл).

не господар свого слова див. ГОСПОДАР.

не дотриматись слова [не^н дот'риматис' с'лова] 'не виконати обіцянки' (Пдс).

не здержати слово [не^н зде^нр'жати с'лово] 'не виконати обіцянки' (СУ) / ~ **слова** [не^н зде^нр'жати с'лова] (МК).

не тримати слова [не^н три^гмати с'лова] 'не виконувати обіцянки' (Клб).

не хазяїн свого слова див. ХАЗЯЇН.

обливати нечистими словами кого [обли¹вати не¹чистими сло¹вами] ‘пліткувати про когось’ (Нів).

підмашувати слова маслом [п’ід¹машчувати сло¹ва ¹маслом] ‘улесливо говорити’ (Кос, Кдр).

своїм словам не хазяїн [с¹воїм сло¹вам не¹ ха¹з’айін] ‘про людину, яка не виконувати обіцянки’ (Кур, Кдр).

слова з языка, як бджоли з вулика в кого [сло¹ва з йа¹зыка йак б¹жолі з ¹вули¹ка] ‘про балакучу людину’ (Сахк).

словами серце виймати [сло¹вами ¹серце¹ ви¹мати] ‘говорити неприємне’ (Влн).

слово тверде, як камінь у кого [сло¹во тве¹р¹де йак ¹кам’ін’] ‘про людину, яка виконує обіцяне’ (Ктг).

слово, як полова [с¹лово йак по¹лова] ‘про людину, котра не виконує обіцяне’ (Осл).

стримувати слово [ст¹римувати с¹лово] ‘виконувати обіцянки’ (Рахн, МК, Корм, ЧрЗр, Жнб, Кадк).

тримати слово [три¹мати с¹лово] ‘виконати обіцянку’ (Корм, Жовт, Мк, Баг, ВС) / ~ **слова** [три¹мати с¹лова] (Дов).

хазяїн свого слова див. ХАЗЯЇН.

СЛОН

впертий, як слон [у¹пертий йак слон] ‘дуже впертий’ (Виг, Нс).

впиратися, як слон [у¹пи¹ратис’а йак слон] ‘відмовлятися’ (Корм).

довольний, як слон [до¹вол’ний йак слон] ‘дуже радий, задоволений’ (Кдр).

радий, як слон після бані [ра¹дій йак слон ¹п’іс’л’а ¹бан’і] ‘дуже радий, задоволений’ (Нг).

робити з мухи слона див. МУХА.

СЛУДВА

німий, як слудва [н’і¹мій йак с¹лудва] ‘німий’ (Влн).

СЛУП

стовбичити, як слуп [сто¹убичи¹ти йак слуп] ‘стояти довго на одному місці’ (Влн).

стояти, як слуп [сто^ойати йак слуп] ‘непорушно стояти’ (Бл, Слоб, МК, Плп, Ктг).

як Малійський слуп [йак Мал^л’ійіус’киї слуп] ‘непорушно стояти’ (МК).

СЛУХ

***нема а ні слуху, а ні вісти** [Номис, 121].

ні слуху, ні духу [н’і с^луху н’і ^лдуху] ‘пропасти’ (Км, Ктг).

СЛЬОЗА

довезти до сліз кого [до^лвести до сл^л’із] ‘довести до біди’ (Ор, Нвс).

закипают слози в кого [заки^лпайут с^л’ози] ‘хотіти плакати’ (Шидл).

залитися слізьми [залитис^л’а с^л’із’ми] ‘дуже плакати’ (Влн).

лити крокодилячі слъози [л^лити кроко^лдил’ач’і с^л’ози] ‘про удаване, нещире співчуття кому-небудь з приводу чого-небудь’ (Ор).

ляти слъози, як з відра [л^л’ати с^л’ози йак з в’ід^лра] ‘дуже плакати’ (Нг).

обілятися слъозами [об’і^л’атис^л’а с^л’озами] ‘дуже плакати’ (Влн).

плакати ревливими слъозами [п^ллакати ^лреўними сл^л’озами] ‘дуже плакати’ (Дун).

повні вочі сліз див. ОКО.

проливати слъози [проли^лвати с^л’ози] ‘часто і багато плакати’ (Жовт).

пролити слъозу [п^лролити сл^л’озу] ‘наплакатися’ (Пдс).

слъози градом котяться [с^л’ози г^лрадом ^лкот’ац’а] ‘дуже плакати’ (СУ).

слъози котяться, як горох [с^л’ози ^лкот’ац’а йак го^лрох] ‘плакати великими слізьми’ (Корм).

слъози лити [с^л’ози ^ллити] ‘плакати’ (ЧрЗр).

слъози рикою [с^л’ози ^лри^лкойу] ‘дуже плакати’ (Нів).

слъози, як горохи [с^л’ози йак го^лрохи] ‘плакати великими слізьми’ (Клб).

слъозу видавити [с^л’озу ^лвидави^лти] ‘почати плакати’ (Км) / ~ **слизу** [с^л’ли^лзу ^лвидави^лти] (Авр).

слъозу пустити [с^л’озу ^лпус^лтити] ‘плакати’ (Слоб, Нг, МК, Кад).

СМАК

не дійти до смаку [не^н д'їти до с^лмаку] ‘не сподобалося’ (Вер).

СМАЛЕЦЬ

заляти смальцю за шкіру кому [за^л'ати с^лмал'ц'у за ш^к'іру] ‘завдати мук, неприємностей’ (Плп).

СМЕРЕКА

винести до трьох смерек [вине^нсти до трьох сме^н'рек] ‘поховати’ (Мкрц).

СМЕРТЬ

*білий, як смерть [Номис, 218].

*білыи як смерт' [Шейковський, 16].

*пожити смерти ‘померти’ [Грінченко, III, 250].

*такого по смерть добре посилать [Номис, 485].

близько до смерті кому [близ'ко до с^лмерт'і] ‘бути при смерті’ (Нів).

в Збручі смерть знайти див. ЗБРУЧ.

дав Бог смерть кому [даў бог смерт'] ‘померти’ (Хопт, Втк, Прк).

добре за смертьов посилати кого [д^лдобре за с^лмерт'оў поси^ллати] ‘про людину, яка дуже повільно працює’ (МК).

добре но по смерть посилати кого [д^лдобре но по смерт' поси^ллати] ‘про людину, яка дуже повільно працює’ (Лсв).

забрала смерть кого [забрала смерт'] ‘померти’ (Бал, Дзвч).

закацяпнути до смерти [зака^ц'япнути до с^лмерти] ‘дуже змерзнути’ (Кур).

замучитись до смерті [за^лмучи^тис' до с^лмерт'і] ‘дуже втомитися’ (Рвн).

запудитися до смерти [за^пуди^тис'а до с^лмерти] ‘дуже злякатися’ (Влн).

застала смерть кого [зас^тала смерт'] ‘померти’ (Скл, Лсв, Куг, Цик).

зробити собі смерть [зро^лбити со^б'і смерт'] ‘вчинити самогубство’ (Бл, Крмн, ВП, Мвч, Мхнк).

нагадати козі смерть див. КОЗА.

нагла серть [нагла смерт'] ‘насильна смерть’ (Злч, Чр, Внк, СУ, Нг, ЧрЗр, Мжгр, Пдс, Лдхк).

напудити до смерті кого [на'пудити до с'мерт'і] ‘дуже налякати’ (Січ, Мшн).

нашла смерть кого [наш'ла смерт'] ‘померти’ (Бл, Слоб, МК, Плп, КТГ).

не своя смерть [не^у сво'їа смерт'] ‘насильницька смерть’ (Срб, Лдн, Крмн, Зар).

піти по смерть [п'іти по смерт'] ‘піти і довго не повертатися’ (Цик, Мк, Зар).

піти, як багачеві по смерть [п'іти йак бага'чев'і по смерт'] ‘піти і довго не повертатися’ (Грн).

піти, як за смертю [п'іти йак за с'мерт'у] ‘піти і довго не повертатися’ (Січ) / ~ **смертьов** [п'іти йак за с'мерт'оў] (МК).

піти, як по смерть [п'іти йак по смерт'] ‘піти і довго не повертатися’ (Куг).

померти наглою смертю [по'мерти нагло'ю с'мерт'у] ‘померти у важких стражданнях’ (Мк, Мшн).

прийшла смерть [приш'ла смерт'] ‘померти’ (Кур, Рсх).

сконати злою смертю [ско'нати зло'ю с'мерт'у] ‘насильницька смерть’ (Скл). **померти злою смертю** [по'мерти зло'ю с'мерт'у] ‘насильницька смерть’ (Фд).

смерть за плечима в кого [смерт' за пле'чима] ‘бути при смерті’ (Глб, ГГ).

смерть скосила кого [смерт' ско'сила] ‘померти’ (Дзвч).

страшний, як смерть [страш'ний йак смерт'] ‘мати поганий вигляд через хворобу’ (Дер).

тільки за смертю посилати кого [т'іл'ки за с'мерт'у поси'лати] ‘про людину, яка дуже повільно працює’ (Мшк).

СМЕТАНА

***сметана на голові б встоялась** [Номис, 175].

жити, як пиріг в сметані див. ПИРИГ.

купатись, як вареник в сметані див. ВАРЕНИК.

плавати, як вареник в сметані див. ВАРЕНИК.

сметана варить в голові [сме'тана |варит' у голо'в'і] ‘розумний’ (Вар).

як масло в сметані *див.* МАСЛО.

СМІТТЯ

виносити сміття з хати [ви^eноси^eти с'м'іт'а с' хати] ‘розповісти всім про сімейні проблеми’ (См).

обливати сміттям кого [обли^lвати с'м'іт'ам] ‘неславити, пліткувати’ (Нів).

СМІХ

***нема й на сміх** [Номис, 121].

брати на сміх кого [бра^lти ко^lгос на с'м'іх] ‘глузувати з когось’ (Мих).

від сміху аж паде [в'ід с'м'іху аж па^lде] ‘реготати’ (Рмнк).

вмирати від сміху [ўми^eрати в'іт с'м'іху] ‘реготати’ (Км).

вмирати зо сміху [ўми^eрати зо с'м'іху] ‘реготати’ (Кшл) / **умирати** ~ [уми^eрати зо с'м'іху] (Нов).

душитися від сміху [ду^lшитис'а в'ід^m с'м'іху] ‘реготати я’ (Йсп).

заробити на сміх курам [заро^lбити на с'м'іх'курам] ‘мало заробити’ (Кад).

качатися від сміху [ка^lчатис'а в'ід с'м'іху] ‘реготати’ (Пж).

качатися зі сміху [ка^lчати^eс'а з'і с'м'іху] ‘реготати’ (Кар) / ~ **зо сміху** [ўми^eрати зо с'м'іху] (Влн).

лопати від сміху [ло^lпати в'іт с'м'іху] ‘реготати’ (Км, Кад).

лягати від сміху [л'а^lгати в'іт с'м'іху] ‘реготати’ (Куг, См, Км, Жбч).

лягати зі сміху [л'а^lгати з'і с'м'іху] ‘реготати’ (Цик).

падати від сміху [па^lдати в'іт с'м'іху] ‘реготати’ (Кур, Шидл, Злч, Клб, Мшн).

падати з сміху, аж за черево триматися [па^lдати с'м'іху аж за ^lчере^uво три^eматис'а] ‘реготати’ (Рмнк).

падати зо сміху [па^lдати зо с'м'іху] ‘реготати’ (Цик, Кар, Влн, Остр, Шм) / ~ **зі сміху** [па^lдати з'і с'м'іху] (СГ, Нг).

сміх бере кого [с'м'іх бе^uре] ‘хочеться сміятися’ (Км).

сміх напав на кого [с'м'іх на^lпаў] ‘довго сміятися’ (Шидл, Внк, Км, Січ, Кшл, Жбн).

СМІХОВИСЬКО

робити сміховисько з кого [ро|бити см'і|ховис'ко] 'неславити когось, пліткувати' (Злч).

СМІШНО

і смішно, і грішно [і с'м'ішно і г'р'ішно] 'про те, що одночасно є комічним і сумним' (Шм).

СМІШОК

смішка зісти [с'м'ішка |з'істи] 'довго сміятися' (Ів).

СМІЯТИСЯ

сміється, аж заливається [с'м'і|йец'а аж зали|вайец'а] 'реготати' (Рмнк).

СМОЛА

*смолою причепився [Номис, 155].

СМОРЖ

зморщився, як сморж [з|моршчи|єс'а йак сморж] 'постаріти' (Ктг).

СМОРІД

*більш смороду, ніж потіхи [Номис, 439].

СМУТОК

відпав смуток [в'іт|паў с'муток] 'заспокоюватися' (Влн).

довести до лиха й смутку див. ЛИХО.

патку, смутку мій! див. ПАТКО.

смуток найшов на кого [с'муток най|шоў] 'сумувати' (Авр).

у смуток поринути [у с'муток по|ринутити] 'сумувати' (См).

СНІГ

зимою снігу не дасть [зи|мойу с'н'ігу не^н дас'т'] 'дуже жадний' (Клб, Коз).

зимою снігу не допросишся в кого [зи|мойу с'н'ігу не^н доп|росис'а] 'дуже жадний' (Крив).

не дасть снігу взимі [не^н |дас'т' с'н'ігу ўзи^нем'і] 'про жадну людину' (Виг).

побілів, як сніг [поб'іл'іў йак с'н'іг] 'посивіти' (Влн).

снігу взимі не випросиш у кого [с'н'ігу ўзи^нем'і не^н |випроси^ни] 'дуже жадний' (Влн).

снігу зимою пожаліє [*с'н'ігу зи|мойу пожа|л'іє*] ‘дуже жадний’ (Нів).

снігу не випросиш у кого [*с'н'ігу не^у |випроси^єш*] ‘дуже жадний’ (МК).

чекати снігу в червні [*чи^єкати с'н'ігу ў |черв'ні*] ‘даремно сподіватися на що-небудь’ (Кос).

як сніг на голову [*йак с'н'іх на |голову*] ‘зненацька, несподівано’ (Кдр).

СНІДАНОК

відправити чортам на сніданок див. ЧОРТ.

годувати сніданками кого [*году|вати с'н'і|данками*] ‘не виконувати обіцянки’ (МК).

СНОВИГА

*лізе в очі, як сновига [Номис, 155].

СОБАКА

*люблять, як собака палицю [Номис, 246].

*облесливий, як собака [Номис, 166].

*пожививсь, як собака мухою [Номис, 234].

*сердитий, як собака [Номис, 179].

*хоч на собаку вилий [Номис, 539].

брехати, як собака [*бре^ухати йак со|бака*] ‘кричати’ (См).

голодний, як собака [*го|лодний йак со|бака*] ‘дуже голодний’ (Лдхк, Кшл, Бб, Нвс).

гризтись, як собаки [*г|ристис' йак со|баки*] ‘постійно сваритися’ (Дун, Взв, Ор).

жити, як кіт зо собакою див. КІТ.

змерзнути, як собака [*з|мерзнути йак со|бака*] ‘дуже мерзнути’ (Взв).

зморитися, як побита собака [*замо|ритис'а йак по|бита со|бака*] ‘дуже втомитися’ (Влн).

лихий, як собака [*ли|хий йак со|бака*] ‘дуже сердитий’ (Лдхк, Зсл, Взв).

набратися, як собака бліх [*наб|ратис'а йак со|бака бли|х*] ‘випити багато спиртних напоїв’ (Дзел).

собаку зісти *на чому* [со¹баку¹з¹істи] ‘мати досвід’ (Км).

як собака [йак со¹бака] ‘дуже сердитий’ (Нвс, Ор, Зсл, Ктк, Взв).

СОВА

*сова спить, та кури бачить [Номис, 271].

витрачитися, як сова [вitraш¹читис¹’а йак со¹ва] ‘широко розплющити очі від здивування’ (Лдхк).

надутися, як сова [на¹дутис¹’а йак со¹ва] ‘виявляти незадоволення’ (Ор).

надутися, як сова на мороз [на¹дутис¹’а йак со¹ва на мо¹роз] ‘виявляти незадоволення’ (СУ).

СОКИРА

плавати, як сокира без топориска [п¹лавати йак со¹кира без¹ топо¹риска] ‘про людину, яка не вміє плавати’ (Мшк).

сказати, як сокирою відрубати [ска¹зати йак со¹кирою в¹ідру¹бати] (Ктк, Ор, Зсл) / ~ водрубати [ска¹зати йак со¹кирою водру¹бати] ‘різко сказати’ (Лдхк, Кадк).

СОКІЛ

гол, як сокол [гол йак со¹кол] ‘витратитися’ (Взв).

СОЛОВЕЙ

щебече, як соловей [шче¹бече йак соло¹вей] ‘услливо говорити’ (Коз).

СОЛОМА

*зсунувся и глузду, як пес з соломи [Номис, 296].

з’їхати, як пес з соломи див. ПЕС.

зсунутися з клепки, як пес з соломи див. КЛЕПКА.

хоч солому під ним пали [хоч со¹лому п¹ід ним па¹ли] ‘сидіти без роботи, ледарювати’ (Сахк).

шкірити / щірити / щирити зуби, як пес до соломи див. ЗУБ.

СОЛОМОН

мудрий, як Саламон [мудри¹ї йак Сала¹мон] ‘дуже розумний’ (Виг).

СОН

*сон не бере [Свидницький, 413].

бере на сон кого [бе¹ре на сон] ‘хотіти спати’ (Кур, СУ).

вигадувати рожеві сні [ви^eгадувати ро^lжеві сні] ‘говорити дурниці, брехати’ (ПХ).

впасти в сон [у^lпасти ў сон] ‘заснути’ (Осл, Жбч).

заснути мертвим сном [зас^lнути ^lмертвим сном] ‘померти’ (Куг).

здужав сон кого [з^lдужаў сон] ‘заснути’ (Жовт).

іти в довічний сон [і^lти ў до^lвічний сон] ‘померти’ (ГГ).

клонить на сон кого [к^lлонит’ на сон] ‘хотіти спати’ (См, ПХ, СУ, Нів, Слм, Коз, Вер, Бл, Влх, СГ, Слоб, Авр) / **клонит** ~ [к^lлонит на сон] (Кур, Цик, Чр, Плп) / **клонет** ~ [к^lлонет на сон] (Кад) / **клоне** ~ [к^lлоне на сон] (МК, Дер) / **клони** ~ [к^lлони на сон] (Зар).

крепкий сон взяв кого [к^lрепкий сон ўз’аў] ‘міцно спати’ (Влн).

мертвим сном спати [^lмертвим сном с^lпати] ‘міцно спати’ (Вар, Кдр, Ярм).

піддатися сну [п’і^lд:атис’а сну] ‘заснути’ (Влн).

розказувати сон рабoї кобили [ро^lсказувати сон ра^lбoї ко^lбили] ‘говорити дурниці, брехати’ (Шидл, Зар, Плп).

сон бере гору [сон бе^lре ^lгору] ‘засинати’ (Крив).

сон бере кого [сон бе^lре] ‘хотіти спати’ (Цик, Рахн, Кар, Остр, Грн, Пдс).

сон взяв своє [сон ўз’аў сво^lїе] ‘заснути’ (Мих).

сон з усіх сторoн [сон з ус^lїх сто^lрон] ‘дуже хочеться спати’ (Остр, Грн).

сон збив з ніг кого [сон зби^lў з н’іг] ‘міцно спати’ (Кос).

сон збив кого [сон зби^lў] ‘заснути’ (Кос).

сон зморив кого [сон змо^lриў] ‘заснути’ (Кур, Лсв, Злч, Ів, Зар, Корм, Цик, Нг, МК, Км, Кар, Кад, Дер, Ктг, ПХ, Остр, СГ, Нс, Слоб, Став, Куг, Нг, Коз, Баг, Дзел, Бл, Крив, Злч, Нів, Мшн, Кшл, ВС, Пдс, Нс, Грн).

сон знеміг кого [сон зне^lм’іг] ‘заснути’ (МК).

сон клонить [сон к^lлонит’] ‘хотіти спати’ (Злч, ПО, Баг, Крив, Жбч, ВС, Пдс) / ~ **клоне** [сон к^lлоне] (СУ) / ~ **клонит** [сон к^lлонит] (Чр).

сон клонить до подушки кого [сон к^lлони^eт’ до ^lподушки] ‘хотіти спати’ (Ор).

сон морит кого [сон ^lмори^eт] ‘хотіти спати’ (Кур, Кшл).

сон поборов кого [сон побороу] ‘заснути’ (МК).

спати вічним сном [спати в’ічним сном] ‘померти’ (Клш).

спати мертвим сном [спати мертвиєм сном] ‘міцно спати’ (Кос, Кур).

спати непробудним сном [спати не^нпробудним сном] ‘міцно спати’ (Вар).

спати непробудним сном [спати не^нпробудним сном] ‘міцно спить’ (Кос) / **спле** ~ [спл’е не^нпробудним сном] (Ів).

сплести сон рабої кобили [сплести сон рабойі кобили] ‘говорити дурниці, брехати’ (Лсв, Злч).

тягне до сну кого [т’агне до сну] ‘хотіти спати’ (Шидл).

тягне на сон кого [т’агне на сон] ‘хотіти спати’ (Клб, Став, Злч, Корм, Цик, Дун, Внк, МО, Нов, Нг, Жбн, ЧрЗр, Мшн, Мжгр) / **тегне** ~ [т’егне на сон] (Мих).

хилить на сон кого [хилит’ на сон] ‘хотіти спати’ (Шидл) / **хилит** ~ [хилит на сон] (Кур).

СОНЕЧКО

***ясний, як сонечко** [Номис, 575].

СОНЦЕ

***крутить, як циган сонцем** [Номис, 166].

винести ногами до сходу сонця див. НОГА.

зсохнутись, як гімно на сонці див. ГІМНО.

зуби сушити на сонці див. ЗУБ.

крутити, як циган сонцем див. ЦИГАН.

сонце в голові зійшло в кого [сонце ў голо^ві зійшло] ‘порозумнішати’ (Кос, МЛЮн, Мнц).

СОРОКА

***заглядає, як сорока в кістку** [Номис, 599].

***се написав, неначе сорока** [Номис, 286].

вилупитися, як сорока на кістку [вилупи^{тис}’а йак со^{ро}ка на к’істку] ‘пильно дивитися’ (Кад).

заглядати, як сорока в кістку [загл’а^дати йак со^{ро}ка ў к’істку] ‘пильно дивитися’ (См, Ктг).

плескати язиком, як сорока хвостом див. ЯЗИК.

СОРОКІВКА

*так ти не хочеш, як дід сороківки [Номис, 244].

СОРОМ

ні стиду / встиду, ні сорому див. СТИД.

сорому набратися [ʃ¹сорому наб¹ратис¹'а] ‘осоромитися’ (Мжгр).

сорому нахвататися [ʃ¹сорому нахва¹татис¹'а] ‘осоромитися’ (Влн).

СОРОЧКА

*дав би и сорочку з себе [Номис, 221].

*так злякалась, що аж сорочка полотном стала [Номис, 219].

в сорочці родитися [ʃ¹со¹роу¹:i ро¹дитис¹'а] ‘уникнути біди, нещастя’ (Чпл).

залишити без сорочки кого [зали¹шити бе¹з со¹рочки] ‘довести до бідності’ (Скл).

залишитися в одній сорочці [зали¹шитис¹'а в од¹н'їй со¹роу¹:i] ‘бідувати’ (Коз).

своя сорочка ближче до тіла [сво¹їа со¹рочка б¹лише до т¹їла] ‘виявляти байдужість’ (Злч, Кад, Кдр).

СОСНИ

відійти межі сосни [в¹їд¹її¹ти межі¹ сосни] ‘померти’ (Івц, Скр).

віднести під сосни [в¹їд¹нести п¹їд¹ сосни] ‘поховати’ (Двг).

занести під сосни [за¹нести п¹їд¹ сосни] ‘поховати’ (Клнв).

піти в сосни [п¹їти ў¹ сосни] ‘померти’ (Крмн).

піти під сосни [п¹їти п¹їд¹ сосни] ‘померти’ (Знк, Івц).

СОСОНКИ

піти під сосонки [п¹їти п¹їд¹ сосон¹ки] ‘померти’ (Олн).

СОТРУДНІК

сидіти, як сотруднік [си¹д¹їти йак сот¹рудн¹їк] ‘розгубитися’ (Кур).

СПАННЯ

марит на спанє кого [м¹арит на спа¹н'є] ‘хотіти спати’ (Мих).

СПАСІВКА

захотіти, як меду в Спасівку див. МЕД.

як муха в Спасівку див. МУХА.

СПАСІННЯ

*ні гріха, ні спасіння [Номис, 345].

СПАТИ

аж не спиться кому [аж не^u с^lпиц'а] ‘непокоїтись’ (Нів).

спати на сторц [с^lпати на сториц] ‘дуже хотіти спати’ (Внк).

спати піти [с^lпати п'іти] ‘померти’ (Скп, БЗ).

спати, аж заслинитись [с^lпати аж зас^lлини^eтис'] ‘міцно спати’ (Нг, Плп).

спит, аж трасеться [спит аш тра^lсец'а] ‘міцно спати’ (Остр).

СПИНА

живіт до спини прилип див. ЖИВІТ.

живіт до спини присох див. ЖИВІТ.

СПІДНИЦЯ

волочитися за спідницями [во^lлочитис'а за с'п'ідни^eц'ами] ‘зраджувати дружині’ (МК).

СПР

*ні спору, ні ласки [Номис, 345].

СПІХ

не вдаватися до спіху [не^u ўда^lватиси до с'п'іху] ‘зволікати, не поспішати’ (Мих).

СПЛЬОТНІ

спльотні пускати про кого [сп^lл'отн'і пус^lкати] (Лдхк, Нвс).

СПЛЯЧКА

упадати в сплячку [упа^lдати ў сп^lл'ачку] ‘довго спати’ (Грб).

СПОКІЙ

*не давали спокою [Свидницький, 413].

дати ногам спокій див. НОГА.

дати собі спокій [дати со^lб'і с^lпок'ій] ‘померти’ (Грб, Коз).

не давати спокою кому [не^u да^lвати с^lпокойу] ‘надокучати’ (Клб, Нг, Виг, СУ, Ярм, Нів, ПО, Шшк, Мжгр, Вzv, Рвн).

не знати спокою [не^u з^lнати с^lпокойу] 1. ‘постійно бешкетувати’ (Цик, Км). 2. ‘постійно хвилюватися про щось або когось’ (Став, Крив, Коз).

піти у вічний спокій [п'іти у^lв'ічний с^lпок'ій] ‘померти’ (Кзмн).

СПОЧИВАТИ

спочивати піти [спочи^eвати п'іти] ‘померти’ (Мк, Мшц, Зж).

спочити навіки [спо^lчити на^lв'іки] ‘померти’ (Глб, ГГ, Брж).

СПОЧИНОК

відправити на вічний спочинок кого [в'ітп|равити на в'ічний спо|чинок] ‘поховати’ (Звд).

мати свій спочинок [мати св'їй спо|чинок] ‘померти’ (Жзн).

піти на вічний спочинок [п'іти на в'ічний спо|чинок] ‘померти’ (Зар, Лтв, Крвч, Лнц).

піти на спочинок [п'іти на спо|чинок] ‘померти’ (Остр, Грн, Прц).

СРАКА

лазити, як вош по сраці див. ВОША.

мовчати, ніби срака язик відкусила [моу|чати н'їби с|рака йа|зик в'ітку|сила] ‘замовкнути’ (Внк).

мовчати, як срака [моу|чати йак с|рака] ‘замовкнути’ (СУ).

СТРОК

врізати дуба раніше строку див. ДУБ.

СТАВАТИ

ставати диба [ста|вати |диба] ‘впиратися, не підкорятись’ (Остр).

ставати дибки [ста|вати |дипки] ‘впиратися, не підкорятись’ (Клб).

ставати кивера [ста|вати |киве^uра] ‘вередувати’ (Влн).

ставати лука [ста|вати |лука] ‘впиратися, не підкорятись’ (Влн).

ставати попереk [ста|вати попи^eрек] ‘сперечатися, не погоджуватися’ (Влн).

ставати руба [ста|вати |руба] ‘впиратися, не підкорятись’ (Дер, Кос).

ставати цапки [ста|вати |цапки] ‘впиратися, не підкорятись’ (Кдр, Плп, Кос).

стала ніяка [с|тала н'ї|йака] ‘втратити силу, втомитися’ (Скл).

стало легше кому [с|тало |лехше] ‘видужувати’ (ВС).

стало не по собі кому [с|тало не^u по |соб'ї] ‘засоромитися’ (Скл, Кос).

шось недобре стало кому [шос не^u|добре с|тало] ‘знепритомніти’ (Скл).

СТАВИТИ

ставе з себе більше, ніж важе [с|тави^e |с:ебе |б'іл'ше^u н'їж |важе^u] ‘про пихату людину’ (Кур).

ставити з себе [с|тавити |с:ебе] ‘про пихату людину’ (Куг).

СТАКАН

дивитися в стакан [ди^евитис'а ў ста|кан] 'любити випити' (МК).

СТАКАНЧИК

заглядати в стаканчик [загл'а|дати ў ста|канчик] 'любити випити' (МК).

СТАН

стати на стану [с'тати на ста|ну] 'виросла, готова до заміжжя (про дівчину)' (Влн).

СТАРІСТЬ

одоліла старість кого [одо|л'іла с'тар'іс'т'] 'постаріти' (Нг).

прийшла старість до кого [при^ейшла с'тар'іс'т'] 'постаріти' (Плп).

увійти в старість [ув'і|ти ў с'тар'іс'т'] 'постаріти' (Влн).

СТАРЦІ

*там давно старці обідали [Номис, 108].

СТАТИ

став сам не свій [стаў сам не^у с'в'іў] (ВСлх).

стало не по собі [с'тало не^у по|соб'і] 'соромитися' (Кос, Січ).

стати шкереберть [с'тати шке^уре^уберт'] 'впасти' (Слоб).

СТЕЖКА

вивести на сліпу стішку кого [в'ивести на сл'іпу с'т'ішку] 'обманути' (Грб).

зійти на криву стежку [з'і|ти на кри|ву с'тешку] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Кдр).

міряти стежку до кого [м'ірати с'тешку] 'залицятися' (Кад).

піти в псячі стежки [п'іти ў п'с'ач'і сте^ушки] 'піти й довго не повертатися' (Ярм, Циб, СУ).

піти кривою стежкою [п'іти кри^евойу с'тешкойу] 'не дотримуватись норм суспільної поведінки' (Дер).

піти на криву стежку [п'іти на кри|ву с'тешку] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (СГ, Нг, Мк).

піти не по своїй стежці [п'іти не^у по|с'вої с'тешц'і] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Цик).

піти по криві стежці [п'іти по кри^ев'і с'тешц'і] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Цик).

піти **псячими стежками** [п'і¹ти п'с'ачи^еми сте^шками] 1. 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Нг, Нов, Бл, ЧрЗр). 2. 'зволікати' (См, Ктг).

ступати на погану стежку [сту^пати на по^гану с^тешку] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Кур).

топтати стежку до кого [топ^тати с^тешку] 'залицятися' (Кур, Лсв, Злч, Ів, Цик, Рахн, Км, Мих, Куг, Нг, Став, Мжгр, Пдс, Цик).

СТЕЛИТИ

погано собі стелити [по^гано со^б'і сте^лити] 'не дотримуватися норм суспільної поведінки' (Цик).

СТЕЛЯ

плювати в стелю [пл'у^вати ў с^тел'у] 'ледарювати, нічого не робити' (См, Влн).

СТЕРВО

***лежить, як пес на стереві** [Номис, 482].

СТИД

встид взяв кого [ўс^тид ўз'аў] 'засоромитися' (Цик).

встиду зловитися [ўс^тиду зло^витис'а] 'засоромитися' (Влн).

встиду набратися [ўс^тиду наб^ратис'а] 'осоромитися' (Влн).

ні стиду нема в кого [н'і сти^{ел}ду не^{ма}] 'діяти безсоромно, не нести відповідальності за свою погану поведінку, недостойні дії, вчинки' (Лдхк).

ні стиду, ні сорому в кого [н'і сти^{ел}ду н'і соро^уму] 'діяти безсоромно, не нести відповідальності за свою погану поведінку, недостойні дії, вчинки' (Нг) / **встиду** ~ [н'і ўсти^{ел}ду н'і соро^уму] (Кур).

СТІЙЛО

***знай, коза, своє стійло** [Номис, 85].

***знай, миня, стійло** [Номис, 85].

СТІЛ

чуть під стіл не залізти [чут' н'ід с'т'іл не^у за^л'ізти] 'осоромитися' (Грб).

СТІЛЕЦЬ

не знати, на який стілець сісти [не^у з^нати на йа^кий с'т'ілець' с'істи] 'розгубитися' (МО, Км).

СТІНА

*притулив горбатого до стіни [Номис, 572].

*як горохом до стіни [Номис, 567].

бити головою об стіну див. ГОЛОВА.

білий, як стіна [б'ілий йак с'т'іна] 'сивий' (Ор).

говорити, як об стіну [говори́ти йак оп ст'іну] 'ніщо не діє, не впливає' (Нг).

говорити, як об стіну горохом бити [говори́ти йак оп с'т'іну го|рохом |бити] 'ніщо не діє, не впливає' (СГ).

горбатого до стіни ліпити [гор|батого до с'т'іни л'і|пити] 'обманювати, брехати' (Злч).

зробитися, як стіна [зро|битис'і йак с'т'іна] 'побіліти на обличчі від страху' (Кур).

не знати до якої стіни притулитися [не^н з'нати до йа|кої с'т'іни при^ету|литис'а] 'розгубитися' (Корм).

стіну підпирати [с'т'іну п'ітпи|рати] 'ледарювати, нічого не робити' (Осл).

як в стіну горохом [йак ў с'т'іну го|рохом] 'ніщо не впливає, не діє' (Злч).

як за кам'яною стіною з ким [йак за камйа|ноїу ст'і|ноїу] 'під чийсь надійним захисто; без клопотів і турбот' (Жзн).

як об стіну горохом [йак об с'т'іну го|рохом] 'ніщо не впливає, не діє' (Ктк, Ор, Кдр, Дов, Мшк, Лдхк, Зсл, Взв).

СТО

на всі сто [на ўс'і сто] 'голосно кричати' (Осл).

СТОВП

вкопаний, як стовп [ў|копаний йак стоўп] 'непорушно стояти' (Кос).

стояти стовпом [сто|йати стов|бом] 'непорушно стояти' (Внк).

стояти, як стовп [сто|йати йак стоўп] 'непорушно стояти' (Цик, Внк, Пдс, Рмнк, Мжгр).

стояти, як стовп необтесаний [сто|йати йак стоўп не^ноп|тесаний] 'непорушно стояти' (Вр).

СТОДОЛА

рознесло, як стодолу [роз¹несло йак сто¹долу] ‘поглядшати (про жінку)’ (Кос).

СТОП-СИГНАЛ

як зайцеві стоп-сигнал див. ЗАСЦЬ.

СТОРОНА

не знати, в яку сторону глянути [не^н з¹нати ў йа¹ку с¹торону г¹л’анути] ‘розгубитися’ (МО).

не знати, в яку сторону подивитися [не^н з¹нати ў йа¹ку с¹торону поди^евитис’а] ‘розгубитися’ (Ор).

піти на сторону [п’і¹ти на с¹торону] ‘зрадити чоловікові чи дружині’ (Км).

піти за вітром на всі штири сторони див. ВІТЕР.

сон з усіх сторін див. СОН.

СТОРЦ

стати на сторц [с¹тати на с¹торц] ‘сперечатися, не погоджуватися’ (Слм).

СТОРЧАК

*сторчака дати ‘впасти вниз головою’ [Грінченко, IV, 211].

дати сторчака [дати сторча¹ка] 1. ‘впасти’ (Шидл, Км, Кад) / ~ **стурчака** [дати стурча¹ка] (Кур). 2. ‘утікати’ (Шидл).

СТОЯТИ

*стоїть як вкопаний [Свидницький, 419].

на бакир стояти [на ба¹кир сто¹йати] ‘не погоджуватися’ (Пдс, ВС, Крвч, Нов, Став).

стояти ні в сих, ні в тих [сто¹йати н’і ў сих н’і ў тих] ‘розгубитися’ (Цик).

стояти ні з сими, ні з тими [сто¹йати н’і с:ими н’і с¹тими] ‘розгубитися’ (МК).

стояти, як вкопаний [сто¹йати йак ў¹копаниї] 1. ‘непорушно стояти’ (Зел, Зар, Цик, Нг, Сахк, Плп, Ор, Кад, Мшк, Шм, МлШк, Мк, Остр, Нов, Мжгр, Грб, Нов, Січ, Слм, Куг, ЧрЗр, Зстл, Пдс, Влх, Крвч, Лдхк, Нвс). 2. ‘відчувати страх’ (Кур, Вар, Шидл, Кар, Плп, Дер, Кос, Шмк, Коз). 3. ‘розгубитися’ (СУ). 4. ‘дивуватись’ (Скл).

стояти ніби вкопаний [*сто'йати н'іби ў'копаний*] ‘розгубитися’ (Влх).

СТРАХ

повні штани від страху див. ШТАНИ.

страх взяв кого [*страх уз'аў*] ‘злякатися’ (Злч, Крив, Остр, Зел, Шидл, Коз).

страх за титки бере кого [*страх за 'титки бе''ре*] ‘відчувати страх’ (Кад).

страх мати [*страх 'мати*] ‘відчувати страх’ (МК).

страх наганяти на кого [*страх нага'н'ати*] ‘лякати’ (Виг) / **страху** ~ [*стра'ху нага'н'ати*] (МК, Жовт).

страх находит на кого [*страх на'ходить*] ‘відчувати страх’ (Клч).

страх обгорнув кого [*страх обгор'нуў*] ‘відчувати страх’ (Цик).

страх охопив кого [*страх охо'пиў*] ‘відчувати страх’ (Клч).

страху дати кому [*стра'ху 'дати*] ‘налякати’ (Рвн).

страху додати кому [*стра'ху до'дати*] ‘налякати’ (Дов).

страху задати кому [*стра'ху за'дати*] ‘налякати’ (Коз).

страху навести на кого [*стра'ху на'вести*] ‘налякати’ (Кур, Дун).

страху надати кому [*стра'ху на'дати*] ‘налякати’ (Став).

увести в страх [*у'вести ў'страх*] ‘налякати’ (Нів).

СТРІЛЯТИ

хоть стріляй [*хот' стр'і'л'ай*] ‘міцно спати’ (Влн).

СТРІХА

*вилетів, як горобець из стріхи [Номис, 598].

*трахвив з дощу під стріху [Номис, 117].

СТРОК

врізати дуба раніше строку див. ДУБ.

СТРОМИ

лазити по стромах [*лазити по ст'ромах*] ‘бешкетувати’ (Лдхк).

ходити по стромах [*хо'дити по ст'ромах*] ‘бешкетувати’ (Плп).

СТРУНА

стати, як струна [*с'тати йак стру'на*] ‘схуднути (про жінку)’ (Корм).

СТУПА

*носиця, як баба з ступою [Номис, 147].

дурний, як ступа [дур¹ний йак с¹тупа] ‘дуже дурний’ (Пшкц).

лити воду в ступі див. ВОДА.

лити воду в ступу див. ВОДА.

товкти воду в ступі див. ВОДА.

СТУПИТИ

*що ступить, то збреше [Номис, 319].

СТУСАН

*стусана дати ‘вдарити кулаком’ [Грінченко, IV, 223].

СТЬОПА

Стьопа в хаті завівся в кого [С¹т’она ў хат’і за в’іўс’а] ‘постійно сваритися’ (Жур).

СУБОТА

чекай, доню, до суботи див. ДОНЯ.

СУДЬБА

судьба підказує кому [суд¹ба п’іт¹казуйе] ‘передчувати’ (Вар).

судьба прийшла до кого [суд¹ба при^еїш¹ла] ‘померти’ (Слм).

СУКА

голодна, як сука [го¹лодна йак¹сука] ‘дуже голодна’ (МК).

зійшов на Яцькову суку [з’і¹шоў на Ї¹ац’кову¹суку] ‘бідувати’ (Ктг).

СУМ

закрався сум в серце кому [зак¹раўс’а сум ў¹серце] ‘почати сумувати’ (Остр, Грн).

не сходе сум з серця в кого [не^у с¹ходе сум¹с:ерц’а] ‘довго сумувати’ (Рахн).

сум бере кого [сум бе^уре] ‘сумувати’ (Клб, См, Км, Крив, ПО, Коз, Жовт, МлШк, ЧрЗр, Мжгр).

сум голову побирає кому [сум¹голову поби^ерайе] ‘довго сумувати’ (Нг, Нов).

сум навіває кого [сум нав’і¹ваїе] ‘сумувати’ (Виг).

сум найшов на серце кому [сум наї¹шоў на¹серце] ‘сумувати’ (Нів).

сум нападає на кого [сум нап^адаїе] ‘сумувати’ (Влн).

сум знаходить на кого [сум на¹ходит’] ‘сумувати’ (Жбн).

сум побирає кого [сум поби^eрайє] ‘довго сумувати’ (Рмнк, Нов).

сум проймає кого [сум прої^lмає] ‘сумувати’ (Пдс).

сум упав в душу кому [сум упаў ў^lдушу] ‘сумувати’ (Січ).

СУМА

розвіяти суму по вітру [роз^lв’ійати | суму по^l в’ітру] ‘витратитися’ (Ктг).

СУМНІВ

брати під сумнів що [б^lрати п’іт | сумн’іў] ‘сумніватися, не вірити’ (Кур, Зел, Злч, МК, Куг, Дзел, Баг, Грб, ВС, МлШк, Рвн).

мати сумніви [м^lати | сумн’іви] ‘сумніватися, не вірити’ (Січ, ПО, Шмк).

сумнів бере кого [сумн’іў бе^uре] ‘сумніватися, не вірити’ (Корм, Нг, Жовт, Пж, Мшн).

сумніви беруть кого [сумн’іви бе^uрут’] ‘сумніватися, не вірити’ (Нс, Слм, Став, Остр, Нов, Остр, Нг, Крив, Слоб, Коз, Сутк, Вер, СГ, См, Дун, МО, Км, Ор, СУ, ЧрЗр, Грн, Жбн) / ~ **бирут** [сумн’іви би^lрут] (Кур, Шидл, Рахн, МК, Мих, Влн) / **сумньови** [сумн’ови бе^uрут’] (Злч).

СУМНІВАТИСЯ

тяжко сумніватися [т’ашко сумн’іватис’а] ‘не вірити’ (Кадк).

СУНУТИ

ледве сунути [л^lедве | сунути] ‘помалу йти; втомитися’ (Корм, Дов, Ктк, Січ).

СУПЕРЕЧКА

хай буде гречка, аби не суперечка див. ГРЕЧКА.

СУРОК

спати, як сурок [с^lпати йак су^lрок] ‘міцно спати’ (Кдр).

СУТКА

на треті сутки дійшло [на т^lрет’і | сутки доїш^lло] ‘не зрозуміти одразу, а через деякий час’ (Вслх, Зел).

СУХАР

на сухарі йти [на су^lхар’і йти] ‘йти святкувати третій день весілля’ (Хдц).

СУХОТИ

в сухоти впасти [ʎ су¹хоти у¹пасти] ‘схуднути’ (Нг, Ктг).

СХІД

винести ногами до сходу сонця див. НОГА.

СХУДНУТИ

схудла, аж світиться [с¹худла аж с¹в’ітиц’а] ‘дуже схуднути (про жінку)’ (Скл).

СЯК

*ні сьак, ні так [Номис, 346].

ні сьак, ні так [н’і с’ак н’і так] ‘розгубитися’ (Скл).

СЯКЕ

сьаке-такє [с’а¹ке та¹ке] ‘яке-небудь’ (Бшк).

СЯНЬКО

Санько з Залуча [С’ан’ко з За¹луча] ‘дурний’ (Чр).

Т

ТАКИЙ

такє-сьакє [та¹ке с’а¹ке] ‘різне’ (Всл).

такі, шо ну! [та¹к’і шо ну] ‘на позначення найвищого ступеня вияву ознаки, якості’ (Сшн).

ТАЛАЛАЙСТВО

талалайство розводити [тала¹лайство роз¹водити] ‘голосно говорити’ (Мшн).

ТАНК

перти, як танк [перти йак танк] ‘не зважати ні на що, ні на кого’ (Вар, Мшк).

покласти під танк кого [пок¹ласти п’іт танк] ‘завдати неприємностей’ (Кад).

хоч танком їд’ [хоч¹ танком їід’] ‘міцно спати’ (См, Скл, Грб).

хоч танком стріляй [хоч¹ танком стр’іл’аї] ‘міцно спати’ (Кос).

ТАПКИ

тапки воткинути [та¹пки вот¹кинути] ‘померти’ (Лдхк).

ТАПОЧКИ

купити білі тапочки [ку¹п¹ити б¹'іл'і та¹почки] ‘померти’ (Кчм).

одіти білі тапочки [о¹д'іти б¹'іл'і та¹почки] ‘померти’ (ВОлк).

понести в білих тапочках кого [по¹нести ў б¹'іліх та¹почках] ‘поховати’ (Івнк).

винести в білих тапочках кого [віне¹сти ў б¹'іліх та¹почках] ‘поховати’ (Клш).

ТАРАНЬКА

висохнути на тараньку [вісохнути на та¹ран'ку] 1. ‘дуже схуднути’ (Нг, Лдхк, Скл, Дер, Влн). 2. ‘змарніти від хвороби’ (Вр).

висохти, як таранька [вісохти йак та¹ран'ка] ‘дуже схуднути’ (Вар).

ТАРІЛКА

бути не в своїй тарілці [бути не¹ ў сво¹йій та¹р'іліц'і] 1. ‘опинитися в незручному становищі’ (Ор Грб, Куг, Вzv, Нвс, Коз, Лдхк). 2. / ~

тарелці [бути не¹ ў сво¹йій та¹р'елц'і] ‘розгубитися’ (Пшкц).

ТАТАРИН

заробити, як біда в татару див. БІДА.

ТЕ

ні те, ні се [н'і те н'і се] ‘зволікати’ (Дов).

ТЕЛЯ

***гарцює, як телю на мотузі** [Номис, 547].

***оце нарядились, як телю в мішку** [Номис, 495].

***скаче, як телю на упоні** [Номис, 547].

***ходить, як корова за телям** [Номис, 156].

***ходить, як телю з коровою** [Номис, 156].

Боже телю [Боже те¹л'е] ‘про людину лагідну, нешкідливу; наївну’ (Шм).

вгурний, як телю [ўгурний йак ти¹л'а] ‘про відлюдкувату людину’ (Мшн).

впертий, як телю [ўпертий йак те¹л'а] ‘дуже впертий’ (Злч).

дивитися, як телю на нуві ворота [ди¹витис'а йак ти¹ла на ну¹в'і во¹рота] ‘не розумітися на чомусь’ (Мшн).

дурний, як теля [дур¹ний йак те¹л'а] ‘дуже дурний’ (Взв, ВлЗз, Зел, Крмч).

покірне теля дві матки ссе [по¹к'ірне те¹л'а дв'і ¹матки с:е] (Мжгр).
скакати, як теля на мотузку [ска¹кати йак те¹л'а на мо¹тус¹ку] ‘бешкетувати’ (Шидл).

стишитись, як теля [с¹тишитис' йак те¹л'а] ‘осоромитися’ (Рахн).
ходити, як теля неприв'язане [хо¹дити йак те¹л'а не¹при¹йазане] ‘блукати без мети; нічого не робити’ (Мшк).

ТЕЛЯТКО

покірне телятко [по¹к'ірне те¹л'атко] ‘про слухняну дитину’ (Грб).
покірне телятко дві мами ссе [по¹к'ірне те¹л'атко дв'і ¹мами с:е] (Крвч, Авр, Кшл, Грб, Мжгр).
покірне телятко дві матки має [по¹к'ірне те¹л'атко дв'і ¹матки ¹має] (Кшл).
покірне телятко дві матки ссе [по¹к'ірне те¹л'атко дв'і ¹матки с:е] (Кшл).

ТЕЛЬБУХ

носити тельбух перед собою [но¹сити ¹тел'бух ¹пере¹т со¹бою] ‘дуже гладкий’ (Кад).

ТЕНЬГИЙ

стати теньгим [с¹тати ¹тен'гим] ‘погладшати’ (Мих).

ТЕПЕРІВКА

вивезти під Теперівку [¹виве¹зти п'ід Те¹не¹р'і¹ку] ‘поховати’ (Тпр).

ТЕРЕБУХ

ходити, як теребух [¹ходитьи йак те¹ребух] ‘товстий’ (Кур).

ТЕРЕВЕНІ

теревені вести [те¹ре¹вен'і ¹вести] ‘багато говорити’ (Нів).
теревені гнути [те¹ре¹вен'і ¹гнути] ‘говорити дурниці, нісенітниці’ (Цик, Нс, Остр, Йсп, Авр).
теревені молоти [те¹ре¹вен'і мо¹лоти] ‘говорити дурниці, нісенітниці’ (Кур).
теревені плести [те¹ре¹вен'і плести] ‘говорити дурниці, нісенітниці’ (МО).

теревені правити [тере¹вен¹ і пра¹вити] ‘говорити дурниці, нісенітниці’ (Крив).

теревені розводити [те²ре²вен¹ і роз¹водити] ‘багато говорити’ (Остр, Корм, Кос, Влн, Грн).

теревені слухати [те²ре²вен¹ і слухати] ‘нічого не робити’ (Авр).

теревеню розводити [те²ре²вен¹ у роз¹водити] ‘багато говорити’ (Дов).

ТЕРЕН

*очі чорні, як терен [Номис, 378].

ТЕРЛИЦЯ

молоти, як терлиця [мо¹лоти йак¹ тер¹лиц¹а] ‘багато говорити, базікати’ (Дер, Дун).

ТЕРНЯ

заробити, як голий в терню [заро¹бити йак¹ голо¹ї у¹ тер¹н¹у] ‘мало заробити’ (Мих, Виг).

терня би зараз зів [тер¹н¹а би¹ зара¹ з¹ і¹ю] ‘дуже голодний’ (СУ).

треба, як терня в пальці [тре¹ба йак¹ тер¹н¹а у¹ пал¹ц¹і] ‘не потрібне’ (СУ).

хочеться, як голому в терня [хо¹че¹с¹а йак¹ голо¹му у¹ тер¹н¹а] ‘не хотіти’ (Влн).

ТЕСЛАКИ

показувати теслаки [по¹казувати те²сла¹ки] ‘сміятися, показуючи зуби’ (Влн).

ТЕТЕРЯ

глуха тетеря [глу¹ха те²тер¹а] ‘людина з вадами слуху’ (См, Рмнк).

глухий, як тетеря [глу¹хи¹ йак¹ те²тера] ‘людина з вадами слуху’ (Вер, Мшк, Рмнк).

ТЕЧІЯ

іти проти течії [і¹ти пра¹оти¹ теч¹і¹ї] ‘сперечатися, не погоджуватися’ (Клб).

пливти за течією [пли¹у¹ти за¹ теч¹і¹їей¹у] ‘безвольна людина’ (Кад, Рмнк).

ТИЖДЕНЬ

сім п’ятниць на тиждень див. П’ЯТНИЦЯ.

ТИН

*притулив, як сліпого до тина [Номис, 572].

*причепився, як п'яний до тину [Номис, 245].

ні в тин, ні в ворота [н'і ў тин н'і ў во|рота] 1. 'дурний' (Км). 2. 'розгубитися' (Кдр, Лдхк).

піти попід тини [п'і|ти |пoп'ід ти|ни] 'бідувати' (Км).

ТИРОЛЯ

стати тирольою [с|тати ти^е|рол'ойу] 'погладшати' (Кар).

ТИРСА

тирса в голові в кого [т|ирса ў голо|в'і] 'дуже дурний' (Вар, Тршк).

ТИТКИ

страх за титки бере див. СТРАХ.

ТИЧКА

добра тичка гімно колотити [д|обра |тичка г'ім|но коло|тити] 'високий' (Мшк).

худа, як тичка [ху|да йак |тичка] 'дуже худа' (Плп).

ТІКАТИ

тікати драла [т'і|кати драла] 'дуже швидко втікати' (Рмнк).

тікати, аж заслинитися [т'іка|ти аж зас|лини^етис'а] 'дуже швидко втікати' (СУ).

ТІЛО

вбитися в тіло [ўб|итис'а ў |т'іло] 'поправитися' (Лсв, Км).

вбратися в тіло [ўб|ратис'а ў |т'іло] 'поправитися' (МК).

ввійти в тіло [ўв'і|ти ў |т'іло] 'набиратися сили' (Злч, Кар, Кос, Коз).

відати Богові душу, а землі тіло див. БОГ.

всім тілом відчувати [ўс'ім |т'ілом в'іч:у|вати] 'передчувати' (Осл).

душа в тілі див. ДУША.

душа з тіла рветься див. ДУША.

душа покинула тіло див. ДУША.

змарніти в тілі [змар|н'іти ў |т'іл'і] 'схуднути' (Мих).

мурашки по тілі бігають див. МУРАШКА.

мурашки по тілі див. МУРАШКА.

набрати в тілі [наб¹рати ў ¹т'іл'і] ‘поправитися’ (Плп, Остр, Клб, Нів, Мшн).

набрати тіла [наб¹рати ¹т'іла] ‘поправитися’ (Кур, Зел, Ів, Цик, Коз, Жовт, Мк, Ярм, Кч, Циб, Авр, Сл, Рвн).

прибавити в тілі [при^{е1}бави^ети ў ¹т'іл'і] ‘поправитися’ (Шидл, Зар, Внк, Км, Став, Куг).

прибавити тіла [при^{е1}бавити ¹т'іла] ‘поправитися’ (Вер, Куг, Став, Жбн).

своя сорочка ближче до тіла див. СОРОЧКА.

стонкнути в тілі [с¹тонкнути ў ¹т'іл'і] ‘схуднути’ (Мих).

тіло зів'яло в кого [т'іло з'іу¹йало] ‘відчувати страх’ (Влн).

ходити, як тіло без душі [хо¹дити йак ¹т'іло бе^ез ду¹ш'і] 1. ‘захворіти’ (Сах). 2. ‘сумувати, журитися’ (Кос, Вар, Кдр, Злч, Куг, Став, Коз).

ТІНЬ

боятися свої тіні [бо¹йатис'а с¹воїі ¹т'ін'і] ‘дуже боятися всього’ (Чр).

доганяти свою тінь [дога¹н'ати с¹войу ¹т'ін'] ‘швидко бігти’ (Дзел).

кидати тінь на кого [ки^{е1}дати т'ін'] ‘неславити когось’ (Рахн, ЧрЗр, Грб, Пдс).

одна тінь лишилася від кого [од¹на т'ін' ли^{е1}шилас'а] ‘схуднути’ (Кар, Км, Коз, Злч, Став, Куг) / ~ **залишилася** [од¹на т'ін' зали^{е1}шилас'а] (МО).

тільки одна тінь лишилася від кого [т'іл'ко од¹на т'ін' ли^{е1}шилас'а] ‘схуднути’ (Лсв).

ходити, як тінь [хо¹дити йак т'ін'] ‘про людину в жалобі’ (Ів, Км).

ТІТКА

голод не тітка див. ГОЛОД.

ТОВТРА

грубий, як товтра [г¹рубій йак тоўтра] ‘дуже гладкий’ (Внк).

ТОЛК

*не маєш у голові тулку за дурну курку [Номис, 294].

мати товк [мати тоўк] ‘розумний’ (Кур).

набратися товку [наб¹ратис'а тоўку] ‘порозумнішати’ (Кур).

нема товка в кого [не^uма¹тоўка] ‘дурний, психічно ненормальний’ (Кур).

толку з нього не получитсяся [толку з¹н’ого не^uпо^vлучиц’а] ‘бути при смерті’ (Лдн).

ТОМКО

*за царя Томка́, як була земля тонка́ [Номис, 316].

ТОНКО

де тонко, там рветься [де¹тонко там р^vец’а] (Циб).

рветьсі, де тоньше [р^vет’с’і де^uтон’ше^u] (Кадк).

ТОПОЛЯ

*високий, як тополя, а дурний, як хвасоля [Номис, 297].

високий, як тополя, дурний, як бараболя [ви¹сокий йак то¹пол’а / дур¹ний йак бара¹бол’а] (Мшк).

жити, як тополя в полі [жити йак то¹пол’а у¹пол’і] ‘про самотню людину’ (Скл).

занести в тополі [за¹нести у¹то¹пол’і] ‘поховати’ (Щтц).

здоровий, як тополя, а дурний, як фасоля [здо¹ровий йак то¹пол’а / а дур¹ний йак фа¹сол’а] (Грн, Рмнк).

піти під тополю [п’і¹ти п’ід то¹пол’у] ‘померти’ (Кзк).

ТОПОР

відрубати, як топором [в’ідру¹бати йак топо¹ром] ‘різко сказати’ (Кад).

ТОПОРИСЬКО

плавати, як сокира без топориска див. СОКИРА.

ТОРБА

*набалакав и в торбу не забереш [Номис, 571].

заробити, як бідний в торбу [заро¹бити йак б’ідний у¹торбу] ‘мало заробити’ (Дун).

набрати, як бідний в торбу [наб¹рати йак б’ідний у¹торбу] ‘мало заробити’ (Лсв, Км, Плп).

набрати, як голодний в торбу [наб¹рати йак го¹лодний у¹торбу] ‘мало заробити’ (Шидл).

набратися, як бідний в торбу [наб¹ратис’а йак б’ідний у¹торбу] ‘випити багато алкогольних напоїв’ (Корм, Мшк).

піти з торбами [n'it'и с тор'бами] 1. 'почати бідувати' (Цик, Км, Кар, Ктг, Дзел). 2. 'витратися' (Сахк).

піти з торбою [n'it'и с торбойу] 'про бідну людину, яка просить милостиню' (Злч, Рмнк).

получити, як бідний в торбу [полу'чити йак б'ідний у торбу] 'бути битим' (Остр).

пустити з торбами кого [пус'тити с тор'бами] 'довести до бідності' (Км, Кар, Плп, Виг, Крив, Дзел, Мжгр).

пустити з торбами по світі кого [пус'тити с торбами по с'в'іт'і] 'довести до бідності' (Цик).

пустити з торбою по світу кого [пус'тити с торбойу по с'в'іту] 'довести до бідності' (Кос, Жовт, Скл) / ~ **торбов** ~ [пус'тити с торбою по с'в'іту] (Кур, Мих).

як горох з торби сипець див. ГОРОХ.

як торба з гнилицями [йак торба з гни'лиц'ами] 'дуже гладкий' (Дер).

ТОРМОЗ

не фатає тормозу [не^н фа'тайе тормозу] 'дурний' (Клчв).

ТОРГ

*зобрався, як швець на торг [Номис, 484].

ТОРОЧИТИ

що-небудь торочити [шчо небу'т торо'чити] 'обманювати, брехати' (Кос).

ТОСКА

тоска бере кого [тос'ка бе^нре] 'сумувати' (Корм, Мк).

тоска напала на кого [тос'ка на'пала] 'сумувати' (МО, Ор, Вр, Жбч).

тоска находе на кого [тос'ка на'ходе^н] 'сумувати' (Вер).

тоска, аж вити хочеться [тос'ка аж^ш в'ити 'хоче^н'а] 'тужити за ким або чим-небудь' (Куг).

ТРАВА

хоч трава не рости кому [хоч тра'ва не^н рос'ти] 'не турбуватися ні про що, байдуже' (Кос).

ТРАМ

впасти, як трам [*ʋ¹насти йак трам*] ‘впасти на землю всім тілом’ (Кдр).

ТРАСТЯ

попасти в трастя [*по¹насти ʋ т¹рас’т’а*] ‘бідувати’ (См).

схуднути, як трастя [*с¹худнути йак т¹рас’т’а*] ‘дуже схуднути’ (Скл).

трастя б’є кого [*т¹рас’ц’а бйє*] ‘сердитися’ (Чр).

ТРАХТОР

лежить, як трактор [*ле^uжит’ йак т¹рахтор*] ‘розлягтися, ледарювати’ (См).

ТРИДУХ

як Щигельський в Тридуха див. ЩИГЕЛЬСЬКИЙ.

ТРИМАТИСЯ

десь воно тримається кому [*дес’ во¹но три^{e1}майец’а*] ‘байдуже’ (Вар).

ТРИНДИЧИХА

терендить, як Триндичиха [*те^uре^uндит йак Тринди^{e1}чиха*] ‘багато говорити’ (Скл).

ТРИСКА

висохнути, як тріска [*в¹исохнути йак т¹р’іска*] ‘дуже схуднути’ (См).

вихуднути на тріску [*в¹ихуднути на т¹р’іску*] ‘дуже схуднути’ (Дун, Дзел).

задубіти на тріску [*заду¹б’іти на т¹р’іску*] ‘дуже змерзнути’ (Дун).

стощатися, як тріска [*стош¹чатис’а йак т¹р’іска*] ‘схуднути від хвороби’ (Плп).

суха, як тріска [*су¹ха йак т¹р’іска*] ‘духе худа’ (Злч, Слоб, Лдхк).

схожа на тріску [*с¹хожа на т¹р’іску*] ‘духе худа’ (Грб).

тоща, як тріска [*тош¹ча йак т¹р’іска*] ‘духе худа’ (СУ).

тріски би гриз [*тр’іс¹ки би гриз*] ‘дуже голодний’ (Кос).

тріски в роті не було [*т¹р’іски ʋ ¹рот’і не^u було*] ‘нічого не їсти, бути голодним’ (Шидл, См).

тріски в роті не мати [*т¹р’іски ʋ ¹рот’і не^u ¹мати*] ‘нічого не їсти, бути голодним’ (Кдр, Дзел, Коз).

худий, як тріска [ху¹диї йак т¹р'іска] ‘духе худий’ (Злч, Плп, Мшк).

ТРИСОЧКА

худа, як трісочка [ху¹да йак т¹р'ісочка] ‘духе худа’ (Лсв).

обходитися трісочкою [об¹ходитис'а т¹р'ісочкою] ‘голодувати’ (Бб).

ТРИСТЯ

ні трістя в руки не брати [н'і т¹р'іс'ц'а ў |руки не^н б'рати] ‘ледарювати’ (Кар).

піти в трістя [н'і¹ти ў т¹р'іс'т'а] ‘пропасти’ (Остр) / ~ **трістя** [н'і¹ти ў т¹р'іс'ц'а] (Кад).

сміється трістя з болота [с'м'і'йец'а т¹р'іс'ц'а з бо¹лота] ‘сміятися без причини’ (Кад).

ТРОЦЬКИЙ

терендить, як Троцький [те^нре^нд^{ит}' йак Т¹роц'киї] ‘багато говорити’ (Дун).

ТРУБА

влетіти в трубу [в¹иле^нт'іти ў тру¹бу] ‘зазнати поразки’ (Куг, Баг, Крив, Став, Остр, Слм, Клб, Влх, Остр, Пж, Дзел, Нс, Кур, Км, Плп, Виг, ВС, Жбч, Грн, Пдс, Рмнк, Злч, Внк, Кар).

влетіти в трубу [ў¹ле^нт'іти ў тру¹бу] ‘зазнати поразки’ (Нов).

пройти вогонь і мідні труби див. ВОГОНЬ.

пройти і Крим, і Рим, і мідні труби, і чортові зуби див. КРИМ.

пройти Крим і Рим, і мідні труби див. КРИМ.

пройти мідні труби [прої¹ти |м'ід'н'і т¹руби] ‘мати досвід’ (СУ).

труба діло [тру¹ба |д'іло] ‘невдача’ (Рмнк).

ТРУНА

дивитися в труну [ди^нв^{ит}ис'а ў тру¹ну] ‘бути при смерті’ (Дзвч).

лягти в труну [л'аг^н'ти ў тру¹ну] ‘померти’ (Мвч).

ТРУП

впасти трупом [ў¹пасти т¹рупом] ‘втомитися’ (См). 2. ‘померти насильницькою смертю’ (Клчв, ВМц).

лягти трупом [л'ах^т'и т¹рупом] 1. ‘дуже втомитися’ (Внк, Км, Кар, Пж, Вер, Коз, Крвч, Остр, Жбн, Авр, Став, Клб, ПО, Шмк). 2. ‘захворіти’ (Шидл). 3. ‘померти насильницькою смертю’ (Крст, Буб, Кур, Лсв, ПдО, Шрк, ВП, Злчч, Лс, Мнк, Рач, Рдк, Снк, Вск, Лтр, ВС,

Влн, Нів, Ор, Рог, Сокл, Брщ, Нвц, Грб, Знц, Смчк, Хжн, Ппл, Смк, Влкл, Пж, Крвв, Плх, Млм, Лдн, Влх, Жбн, Плс, Крвч, Пщт, Спг, Урж, Лучк, Клш, Кпл, Дер, БЗ, МП).

лягти трупом, як худобина [л'ах^ти т^рупом йак худо^бина] ‘насилно померти’ (Зел).

полягти трупом [по^л'ахти т^рупом] ‘дуже втомитися’ (Вкт, Лтв).

спати трупом [спати т^рупом] ‘міцно спати від перевтоми’ (Рмнк).

ТУГА

не сходить туга з серця [не^н с^ходи^т туга с^с:ерц^а] ‘постійно тужити, сумувати’ (Кур, Нс).

падати в тугу [па^дати ў тугу] ‘засумувати’ (Мих).

туга бере кого [туга бе^нре] ‘засумувати’ (Грб).

туга душить кого [туга души^т] ‘сумувати’ (Влн).

туга на серці в кого [туга на серц^і] ‘сумувати’ (Кар, ПХ, Став).

туга напала на кого [туга напала] ‘сумувати’ (Км, Влх).

туга серце точить кому [туга серце то^чит] ‘сумувати’ (Км).

ТУДИ

ні туди, ні сюди [н'і ту^ди н'і с'у^ди] ‘розгубитися’ (Дун, Ор, Скл).

ТУМАН

*при якогось тумана! [Номис, 320].

*сидить, наче як туман [Номис, 180].

напустити туману кому [напус^тити туману] ‘наврочити’ (Пшкц).

перти тумана в очі кому [перти туману ў вочи] ‘обманювати’ (Вер).

пускати тумана кому [пус^кати туману] ‘обманювати’ (Кад, СУ) / ~ туману [пус^кати туману] (Мих).

розігнати тумана [роз'іг^нати туману] ‘порозумнішати’ (Кад).

туман в очі пускати кому [туман в оч'і пус^кати] ‘обманювати’ (Кар).

ходити туманом [хо^дити туманом] ‘дуже хотіти спати’ (Кос).

ТУР

*ззираюця, як на тура [Номис, 352].

ТУРОК

тупий, як турок [ту^пий йак турок] ‘дуже дурний’ (Сахк).

ТЮТЯ

сліпа тютя [с'л'і'на |т'ут'а] ‘людина з вадами зору’ (Зар).

ТЯГ

дати тягу [д'ати |т'агу] ‘швидко втекти’ (Кад).

ТЯГА

бере тяга до книжок *кого* [бе'ре |т'ага до кни'жок] ‘розумний; начитаний’ (Кад).

ТЯГАР

тягар з плечей впав [т'а'гар с пле'чей ұпаў] ‘заспокоїтись’ (Рахн).

тягар з плечей зняти [т'а'гар с пле'чей з'н'ати] ‘заспокоїтись’ (Ів, ПО).

тягар з серця впав [т'а'гар |с:ерц'а ұпаў] ‘заспокоїтись’ (Кар).

тягар на очі ляг [т'а'гар на |воч'і л'аг] ‘хотіти спати’ (Кар).

тягар на серці *в кого* [т'а'гар на |серц'і] ‘передчувати’ (Км).

ТЯГНУТИСЯ

насилу тягнеси [на|силу |т'агне'си] ‘дуже втомитись’ (Виг).

ТЯМА

взяти до тямі [ўз'ати до |т'ами] ‘запам’ятати’ (Кар).

випало з тямі [в'ипало з' |т'ами] ‘забути’ (Зел).

дійти до тямі [д'і'ти до' |т'ами] ‘зрозуміти щось’ (Дзел, Мк, Лшк).

забивати тямю *кому* [заби'вати |т'аму] ‘відволікати’ (Чр).

мати на тямі [м'ати на |т'ам'і] ‘пам’ятати’ (Дов).

мати тямю [м'ати |т'аму] ‘розумний’ (Злч).

мати тямю в голові [м'ати |т'аму ў голо'в'і] ‘розумний’ (Лдн, Якмц).

не мати тямі [не' |м'ати |т'ами] ‘забувати’ (Ор).

прийти до тямі [при'їти до |т'ами] ‘порозумнішати’ (Сахк, Кар, Пдс, Грб, ВО, Грц, Клчн, Зкрч, Зел).

ТЯМИТИ

щось трохи тяме [шос' т'рохи |т'аме] (Крвч).

ТЯМКА

вже є тямка в голові *в кого* [ўже је |т'амка ў голо'в'і] ‘порозумнішати’ (Вр).

взяти в тямки [ўз'ати ў |т'ам'ки] ‘зрозуміти, збагнути’ (Шм).

дойти до тямки [дої'ти до |т'амки] ‘зрозуміти, збагнути’ (Авр).

загубити тямку [загу¹бити т'амку] ‘забути’ (Плп, Дер).

лишитись тямки [ли^ешитис' т'амки] ‘збожеволіти’ (Км).

мати тямку в голові [мату т'амку ў голо¹в'і] ‘розумний’ (Лсв, Плп, Вр, Дов, Слоб).

не мати тямки в голові [не^у мати т'амки ў голо¹в'і] 1. ‘дурний, психічно ненормальний’ (Плп, Влн, Остр, Нів). 2. ‘забутися’ (Дер).

прийти до тямки [при^ейти до т'амки] ‘прийти до свідомості’ (Остр, Грн).

пришло до тямки кому [приш¹ло до т'амки] ‘зрозуміти’ (Крив).

спати без тямки [с¹пати бе^ус т'амки] ‘міцно спати’ (Внк).

тямка приходить до кого [т'амка при¹ходить'] ‘порозумнішати’ (Клб).

У

УВАГА

взяти до уваги [у¹зати до у¹ваги] ‘запам’ятати’ (Нів).

мати на увазі [мату на у¹ваз'і] ‘пам’ятати’ (Сутк).

не звертати уваги на кого, що [не^у зве^ртати у¹ваги] ‘байдуже’ (Жзн).

УГОДА

укласти угоду з нечистим [ук¹ласти у¹году з не^учисти^ем] ‘вчинити самогубство’ (Бубн).

УГОЛ

*мішком зза угла **прибитий** [Номис, 293].

УКІС

підти під укіс [п'і¹ти п'ід у¹к'іс] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Кар).

УКСУС

і чужий уксус сладкий [і чу¹жий¹ уксус с¹латкії] (Шмк).

УМ

*не зповна **ума** [Номис, 293].

взяти на ум [у¹з'ати на ум] ‘запам’ятати’ (Якмц).

вижити з ума [ви¹жи^ети з у¹ма] ‘збожеволіти’ (Лсв, Лдн, Мнц, ВО).

з ума зійти [з у¹ма з і¹ти] ‘збожеволіти’ (Лсв, Цик, Нг, Кар, Дер, СУ, Йсп, Жбч, Нвс) / з гума ~ [з гу¹ма з і¹ти] (Кур, Блг, Блп).

зайшов в ум безум у кого [заі¹шоў в ум¹безум] ‘забутися’ (Сахк).

мати зле на умі [ма¹ти зле на у¹м’і] ‘мати намір відплатити’ (Нг).

мати на умі [ма¹ти на у¹м’і] (ВО) / ~ гумі [ма¹ти на гу¹м’і] ‘пам’ятати’ (Клчв).

набиратися ума [наби^ератис’а у¹ма] ‘порозумнішати’ (Кур) / ~ гума [наби^ератис’а гу¹ма] (Грб, Ант, ВО, Зкрч, Клчв).

навчити уму-розуму кого [нау¹чити у¹му¹розуму] ‘поділитися досвідом’ (Нів).

не при умі [не^упри^е у¹м’і] ‘дурний’ (Кос).

нема ума в кого [не^ума у¹ма] ‘дурний’ (Ант).

нема ума, щитай каліка [не^ума у¹ма шчи¹таї кал’іка] ‘дурний’ (ШМК, ВО, Ант, Грц, Зкрч).

позбутися ума [поз¹бутис’а у¹ма] ‘збожеволіти’ (Блг).

потеряти ум [пот’е^урати ум] ‘збожеволіти’ (Кшл).

прийти на ум [при¹ти на ум] ‘додуматися’ (Бл, Кшл).

собі на умі [со^б’і на ум’і] ‘про хитрого, потайного’ (Шм).

тронутись з ума [т¹ронутис’ з у¹ма] ‘збожеволіти’ (Злч, Мквц).

тронутись умом [т¹ронутис’ у¹мом] ‘збожеволіти’ (Ктг).

ум за разум у кого [ум за¹разум] ‘дурний’ (Грб).

ум за разум заходить кому [ум за¹розум за¹ходить’] ‘дурний’ (Сахк, МлЮн).

ума не хватає кому [у¹ма не^ухва¹тає] ‘дурний’ (Мнц, МлЮн, Клчв) / гума не фатає [гу¹ма не^уфа¹тає] (ВО).

ума тронутися [у¹ма т¹рону¹їс’а] ‘збожеволіти’ (Лдхк, Взв, Блп, Плжн).

як нема гума, той не купиш [йак не^ума гу¹ма тої не^укупиш] ‘дурний’ (Клчв).

УМЕРЛИЙ

*мовчаты як оумэрлыї [Шейковський, 27].

УПОКІЙ

нести за упокій [нести за упо¹к’ї] ‘робити поминки’ (Виш, МшКт).

УПОН

*скаче, як теля на упоні [Номис, 547].

УС

*на все вважай и на ус собі мотай [Номис, 275].

і в ус не дуги [і в ус не^у дуги] ‘не турбуватися’ (Кос).

мотати на ус [мо^{тати} на ус] ‘запам’ятовувати’ (Пж, Вар).

УСТА

*казати з уст. Говорить изустно [Грінченко, II, 207].

УТОПЛЕНИК

везе, як утопленику [ве^у зе йак у^{топле}нику] ‘не щастить’ (Кдр) / ~

втопленику [ве^у зе йак у^{топле}нику] (Мшк).

Ф

ФАНАБЕРІЯ

показати фанаберію [пока^{зати} фана^{бер}’ію] ‘виявляти свою суть’ (МшКт, ВС, Рвн).

показувати свої фанаберії [по^{казувати} с^{вої} фана^{бер}’ії] ‘виявляти свою справжню суть’ (Коз, Нг, Внк, МК, Жовт, Баг).

показувати свою фанаберію [по^{казувати} с^{вою} фана^{бер}’ію] ‘виявляти свою справжню суть’ (Кур, Злч, Нг, МО, Кар, Плп, Нс, Нг, СГ, Остр, Ярм, Дзел, Цик, СУ, Авр, МлШк, Кшл) / ~ ханаберію [по^{казувати} с^{вою} хана^{бер}’ію] (Дун, Вер, Пж).

ФАНТАЗІЯ

показувати свою фантазію [по^{казувати} с^{вою} фан^{таз}’ію] ‘виявляти свою суть’ (Влн).

ФАРБА

малювати рожевими фарбами [мал^увати ро^{же}’вими ^{фар}бами] ‘безцільно мріяти’ (Кар, Баг, ВС). 2. ‘услесливо говорити’ (Клб).

ФАСОЛЯ

здоровий, як тополя, а дурний, як фасоля див. ТОПОЛЯ.

ФЕДЯ

Вітя, Федя, тр-р-р див. ВІТЯ.

Федя з ферми номер два [Фед^а с ^{фер}ми ^{номе}’р два] ‘дурний’ (ВО).

якого Федя не бачив! *де* [йа'кого 'Фед'а не''бачиў] ‘відповідь на питання «Чому не йдеш?»’ (Кдр).

ФЕРМА

Федя з ферми номер два *див.* ФЕДЯ.

ФЕСТИВАЛЬ

робити фестивалі *кому* [ро'бити ф'ест'івал'і] 1. ‘вередувати’ (Дун).
2. ‘критикувати, сварити’ (Кар, Баг).

ФІРА

сунути фірою [сунути 'ф'ірою] ‘йти, не минаючи нічого й нікого’ (Кос).

ФІРАНКА

шукати фіранок [шу'кати ф'іра'нок] ‘вередувати’ (Влн).

ФІРМАНІВКА

чекати поки вітер з Фірманівки поверне *див.* ВІТЕР.

ФІСТ

фіст пістолетом у *кого* [ф'іст п'істо'л'етом] ‘оптиміст’ (Дун).

ФОКУС

показувати свої фокуси *кому* [по'казувати с'воїй 'фокуси] ‘виявляти свою справжню суть’ (Сахк, Остр Грн) / ~ **хвокуси** [по'казувати с'воїй х'вокуси] (Взв, Клб, Циб).

фокуси викидати кому [ф'окуси ви'ки'дати] ‘вередувати’ (Кад, Дзв, Шм).

фокуси виробляти кому [ф'окуси ви'роб'л'ати] ‘вередувати’ (Плп).

ФУК

говорити з фуком [гово'рити с 'фуком] ‘виявляти незадоволення’ (МК).

ФУНТ

знати по чом фунт лиха [знати по чом фунт 'лиха] ‘мати досвід’ (Кад).

ФУРКАЛЬЦЕ

з'явилося на світ невидельце з фуркальцем *див.* СВІТ.

Х

ХАЗЯЇН

класти молодих на хазяїв [к¹ла¹сти мо¹ло¹ди¹х на хаз¹'а¹йі¹у] ‘весільна обрядодія, коли молодих садили на стілець і тричі піднімали з вигуком «Ура!»’ (Мнк).

не хазяїн свого слова [не¹ ха¹з¹'ейін с¹во¹го с¹ло¹ва] ‘про людину, яка не виконує обіцянки’ (Рмнк).

своїм словам не хазяїн див. СЛОВО.

хазяїн свого слова [ха¹з¹'айін с¹во¹го с¹ло¹ва] ‘про людину, яка виконує обіцянки’ (Мшн).

ХАЙ

підняти хай [п¹'ід¹'н¹'ати хай] ‘розкритися’ (Ктг).

ХАЛЕПА

в халепу попасти [ў¹ ха¹ле¹пу по¹па¹сти] ‘попасти в неприємну ситуацію’ (Корм, ПХ, Сутк, Дзел, Пдс).

в халепу скочити [ў¹ ха¹ле¹пу с¹ко¹чи¹ти] 1. ‘попасти в неприємну ситуацію’ (МО, Злч, Січ, Кдр, Став, Авр) / ~ **вскочити** [ў¹ ха¹ле¹пу ўс¹ко¹чи¹ти] (Нг, Кос, Кдр, Нг, Став, Бл, ПО, СГ, Коз, Нов, Нс, Ярм, Нів, Шмк, Жбч, ЧрЗр, Мжгр, Жбн, Пдс). 2. ‘зазнати поразки’ (Зел, Корм, Дун, Нг, МО, СУ). 3. ‘осоромитися’ (Циб, Рвн).

влетіти в халепу [ў¹ле¹'т¹'ити ў¹ ха¹ле¹пу] ‘зазнати поразки’ (Корм, МО, Км).

втрутитися в халепу [ў¹т¹ру¹титис¹'а ў¹ ха¹ле¹пу] ‘попасти в неприємну ситуацію’ (ПХ).

ХАЛЯВА

***не годиця халяви з губи робити** [Номис, 317].

***не роби з писка халяви** [Номис, 317].

видно пана по халяві див. ПАН.

робити з писка халяву див. ПИСОК.

розявити свою халяву [ро¹з¹'ави¹ти сво¹йу ха¹л¹'аву] ‘розкритися’ (Злч).

ХАНДРИ

показувати свої хандри [по¹казувати сво¹йі¹ хан¹дри] ‘виявляти свою справжню суть’ (Влн, Циб).

ХАНЬКИ

ханьки мняти [ˈхан'ки м'н'ати] ‘ледарювати’ (См).

ХАРАКТЕР

мати свій характер [ˈмати с'в'їй ха'ракте'р] ‘бути гордовитим, впертим’ (Жзн).

показувати характер кому [по'казувати ха'ракте'р] ‘впіратися’ (Січ).

при своїм характері хто [при с'воїм ха'ракте'р'ї] ‘гордий’ (Жзн).

ХАРКІВ

поїхати в Харків [по'їїхати ў'Харк'їў] ‘хропіти’ (Кос, СУ, Вер, Січ).

ХАРМАНИ

плести хармани [п'лести хар'мани] ‘говорити нісенітниці’ (Скл).

ХАРМУКИ

плести хармуки [п'лести хар'муки] ‘говорити нісенітниці’ (Скл).

ХАРЧІ

перебирати харчами [пе'ре'би'рати хар'чами] ‘вередувати’ (См, Вр, Грб).

ХАРЯ

заливати харю [зали'вати хар'ю] ‘зловживати алкогольними напоями’ (Рмнк).

ХАРЬКИ-МАКОГОНІКИ

*ліпити харьки-макогоніки ‘говорити нісенітниці’ [Грінченко, II, 369].

ХАТА

*такий добрий, як чортового назімка хата [Номис, 232].

*гарах щастя в хату! [Номис, 127].

*шелеп щастя в хату! [Номис, 127].

в хаті, аж свище в кого [ў'хат'ї аш с'вишче] ‘бідний’ (Кдр).

виносити сміття з хати див. СМІТТЯ.

ворон на хату не сяде див. ВОРОНА.

дев'яносто дев'ять і хата замкана в кого [де'ўїа'носто ˈдеўїат' і ˈхата ˈзамкана] ‘дурний’ (Зел).

дев'яносто девіть і хата на замку в кого [де'ўїа'носто ˈдев'їт' і ˈхата на зам'ку] ‘дурний’ (Клчв).

захроптити на всю хату [захроп'ти на ўс'у 'хату] 'міцно спати, похрапуючи' (Дзел).

ложки води в хату не внести див. ЛОЖКА.

мати глузди, як пес хату див. ГЛУЗД.

моя хата скраю [моя 'хата ск'раю] 'байдуже' (Лсв, Шидл, Дун, Плп, Кад, Кдр, Мшн, Лдхк, Нвс).

моя хата скраю, я нічо не знаю [моя 'хата ск'раю ѝа н'і'чо не' з'найу] 'байдуже' (Зар, Кар, Коз, Бб) / ~ **ніц** ~ [моя 'хата ск'раю ѝа н'іц не' з'найу] (Лсв).

не всі дома і хата на замку в кого [не ўс'і 'дома і 'хата на зам'ку] 'дурний' (Ант, ВО, Грц, Клчв).

перевертати хату догори дном [не'ре'ве'р'тати 'хату дого'ри дном] 'бешкетувати' (Кос).

підвести під дурного хату кого [п'ід'вести п'ід дур'ного 'хату] 1. 'завдати неприємностей' (Зел, Лсв, Нг, Кар, Влн, Баг, Влх, Ктг, ВС). 2. 'довести до бідності' (Шидл, Зар).

підставити під дурного хату кого [п'ітс'тави'ти п'ід дур'ного 'хату] 'завдати неприємностей' (Нг).

робити переверти в хаті [ро'бити не'ре'ве'рти ў 'хат'і] 'бешкетувати' (МО).

святі хату перелетіли кому [с'в'а'т'і 'хату не'ре'ле'т'іли] 'сваритися' (Кад).

спить, хоч з хати винось [спит' хоч с 'хати ви'нос'] 'міцно спати' (Злч, Остр, Грн).

Стьопа в хаті завівся див. СТЬОПА.

хата в хату [хата ў 'хату] 'в кожну хату' (Хдц).

хата ходором ходить у кого [хата 'ходором 'ходить] 'бешкетувати' (СУ).

хату перевертати [хату не'ре'ве'р'тати] 'бешкетувати' (Зел).

хату перевертати [хату пере'ве'р'тати] 'бешкетувати' (МлШк).

хропе, аж хата ходором ходе [хро'пе аш 'хата 'ходором 'ходе] 'дуже голосно хропіти' (Кос).

хропить, аж хата трасеться [хро'пит' аш 'хата тра'сец'а] 'дуже голосно хропіти' (Дун).

ХВАЛА

добитися хвали [до|битис'а хва|ли] ‘добре зробити’ (Нів).

ХВАТАЄ

не фатає чогось кому [не^у фа|тайє чо|гос'] ‘дурний’ (Грб).

не хватає всіх дома кому [не^у хва|тайє ўс'іх |дома] ‘дурний’ (Кур).

не хватає єдного до девеносто девіть кому [не^у хва|тайє йе^уд|ного до де^уве^уносто |дев'ім'] ‘дурний, божевільний’ (Влн).

сім до вісім не хватає кому [с'ім до |в'іс'ім не^у хва|тайє] ‘дурний, божевільний’ (Рахн, МК).

ХВАТАТИ

дев'яносто девіть і одного не хватає кому [див'а|носто |дев'ім' і о^уд|ного ни хва|тайє] ‘дурний’ (ВО, Зел) / ~ дев'єть ~ [див'а|носто |деўїет' і о^уд|ного ни хва|тайє] (Зкрч).

дев'яносто дев'ятому одного не фатає кому [див'а|носто ди|в'ятому о^уд|ного ни фа|тайє] ‘дурний’ (Вск).

не хватає єдного до девеносто девіть кому [не^у хва|тайє йе^уд|ного до де^уве^уносто |дев'ім'] ‘дурний, божевільний’ (Влн).

сім до вісім не хватає кому [с'ім до |в'іс'ім не^у хва|тайє] ‘дурний, божевільний’ (Рахн, МК, ЛсВл).

шось не хватає кому [шос' не^у хва|тайє] кому ‘дурний, божевільний’ (Цик, Плжн) / чогось ~ [чо|гос' не^у хва|тайє] (Ктг) / ~ фатає [чо|гос' не^у фа|тайє] (Клчв, Клчн).

ХВІСТ

*величаєця, як заяць хвостом [Номис, 143].

*крутиш своїм світом, як пес хвостом [Номис, 164].

вляяти, як пес фостом див. ПЕС.

виявити вовчий хвіст у кого [вийавити |воўчіи хв'іст] ‘викривати когось’ (Бб).

задerti хвоста [за|дerti хвос|та] ‘швидко втекти’ (Кос).

зійти на міньків хвіст [з'ї|ти на м'ін'к'їў хв'іст] ‘схуднути’ (Грб).

іно фіст видко [іно ф'іст |витко] ‘швидко втекти’ (Дер).

крутити, як пес фостом див. ПЕС.

молоти язиком, як пес хвостом див. ЯЗИК.

молоти, як кобила хвостом див. КОБИЛА.

насіпати під хвіст кому [на¹сіпати п'ід хв'іст] 'завдати неприємностей, мук' (Нвс).

насіпати солі на хвіст див. СІЛЬ.

під хвіст стьобати кого [п'ім хв'іст с'т'о¹бати] 'сварити, критикувати' (Кар).

пішло коту під хвіст див. КІТ.

плескати язиком, як сорока хвостом див. ЯЗИК.

плести, як пес фостом див. ПЕС.

показати хвіст кому [пока¹зати хв'іст] 'швидко втекти' (См).

талапати язиком, як корова хвостом див. ЯЗИК.

тягнути / тягти кота за хвіст див. КІТ.

хвіст обрубати кому [хв'іст обру¹бати] 'присоромити' (СУ).

ХВОРОБА

перебороти хворобу [пе^uре^uбо¹роти хво¹робу] 'видужувати' (Мих).

впасти в хворобу [в'пасти в хво¹робу] 'захворіти' (Мих).

ХВОРЬ

відійти від хворі [в'ід'і¹ти в'іт х'вор'і] 'видужувати' (Кад).

ХИЛЬНУТИ

добре хильнути [д¹обре хил¹нути] 'випити багато спиртного' (Цик).

ХИМЕРА

показувати химери кому [по¹казувати хи^{e1}мери] 'виявляти свою справжню суть' (Кар, Кос) / ~ **химири** [по¹казувати хи¹мири] (Км).

ХІД

дати ходу [д¹ати х¹оду] 'приспішитися' (Коз, Грб).

прибавити хід [при^{e1}бави^eти х'ід] 'приспішитися' (См) / ~ **ходу** [при^{e1}бави^eти х¹оду] (Ів, Рахн, Баг, ВС, Кшл).

спати на ходу [с¹пати на хо¹ду] 'дуже хотіти спати' (Км, Кдр).

ХЛІБ

***говорить, так як трі дні хліба не ів** [Номис, 566].

***дурний, як сало без хліба** [Номис, 292].

***не з однієї печі хліб ів** [Номис, 273].

без кришки хліба сидіти див. КРИШКА.

горбатий, таньби носит боханец хліба див. БУХАНЕЦЬ.

давати хліб і сіль [*да'вати хл'іб і с'іл'*] ‘про гостинних людей’ (Чбнк).

дурний, як сало без хліба *див.* САЛО.

зів би боханець хліба *див.* БУХАНЕЦЬ.

заробити на хліб і горілку [*заро'бити на хл'іб і го'р'ілку*] ‘добре заробити’ (Пдс).

лишитися без кришки хліба *див.* КРИШКА.

перебиватися з хліба на воду [*не'ре'би'ватис'а с х'л'іба на 'воду*] ‘бідувати, голодувати’ (Ярм, Циб, СУ, Рвн).

перебиватися з хлібом і водою [*не'ре'би'ватис'а с х'л'ібом і во'д'ою*] ‘бідувати, голодувати’ (Дзел).

піти на свій хліб [*п'іти на св'їй хл'іб*] ‘почати жити окремо від батьків’ (СУ).

сидіти без хліба [*си^{el}д'іти бе^uс х'л'іба*] ‘бідувати, голодувати’ (МК).

сидіти на хлібі та воді [*си^{el}д'іти на х'л'іб'і та во'д'і*] ‘бідувати, голодувати’ (Кос).

хліб нести [*хл'іб 'нести*] ‘робити поминки’ (Зал-2).

ХЛЮЩ

мокрый, як хлющ [*'мокрій йак хл'ушч*] ‘змоклий’ (Мшк).

ХЛЯПНУТИСЯ

хляпнутися додолу [*х'л'аннутис'а до'д'олу*] ‘впасти’ (Влн).

ХМАРА

*гоняця, як хмари [Номис, 602].

*так пішло, як поза хмару [Номис, 121].

задерти носа вище хмар *див.* НІС.

літати в хмарах [*л'і'тати ў х'марах*] ‘безцільно мріяти’ (Нг).

літати під хмарами [*л'і'тати п'ід х'марами*] ‘безцільно мріяти’ (Шмк, МлШк).

літати попід хмари [*л'і'тати поп'ім х'мари*] ‘чванитися’ (См).

піти поза хмари [*п'іти поза х'мари*] ‘померти’ (Січ).

хмара найшла на кого [*х'мара найш'ла*] ‘сердитися’ (Грб).

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

не доїхати до Хмельницького [*не^u до'їхати до Хми^{el}л'ниц'кого*] ‘дурний’ (Ктг).

ХОДА

прискорити ходу [*при^ес^окорити хо^оду*] ‘приспішитися’ (См, Пдс, Жбн, ВС, Крвч, Грб, Кшл).

ХОДИТИ

ходити валетом [*хо^одити ва^л’етом*] ‘про дуже п’яну людину’ (Лдхк).

ходити дзага [*хо^одити |зага*] ‘зазнаватися’ (Влн).

ходити дибки [*хо^одити |дипки*] ‘бешкетувати’ (Плп).

ходити догори дибом [*хо^одити дого^ори |дибом*] ‘бешкетувати’ (Остр, Грн).

ходити догори дригом [*хо^одити дого^ори д^оригом*] ‘бешкетувати’ (Злч, Кшл).

ходити напوماцки [*хо^одити на^опوماцки*] ‘сліпий’ (Скл).

ходити переверти [*хо^одити пе^о’реве^о’рти*] ‘бешкетувати’ (Вег, Нг, Плп, Дер, СУ, Мк).

ходити перевертом [*хо^одити пе^о’реве^о’ртом*] ‘бешкетувати’ (Баг, ВС).

ходити по других [*хо^одити по д^оругих*] ‘зраджувати чоловікові або дружині’ (Остр).

ходити фертом [*хо^одити |фертом*] ‘ходити із самовпевненим виглядом’ (См).

ходити ходора [*хо^одити |ходора*] ‘бешкетувати’ (Злч).

ходити ходором [*хо^одити |ходором*] ‘бешкетувати’ (См, Жовт, Слобідка).

ходити ходуном [*хо^одити хо^оду^оном*] ‘бешкетувати’ (Кад).

ходити цапки [*хо^одити |цапки*] ‘бешкетувати’ (Ктг).

ХОДУЛІ

звестися на ходулі [*з^овестис^я’а на хо^оду^л’і*] ‘встати’ (Влн).

перебирати ходулями [*пе^о’ре^о’би^о’рати хо^оду^л’ами*] ‘йти’ (Влн).

ХОЛЕРА

бодай тебе холєра взяла [*бо^одаї ти^о’бе хо^л’єра у^з’ала*] (Авр).

грати, як холєра [*г^орати йак хо^л’єра*] ‘дуже добре грати’ (Жзн).

стара, як холєра [*ста^о’ра йак хо^л’єра*] ‘дуже стара’ (Скл).

ХОМА

невірний Хома [*не^о’в’ірний Хо^ома*] ‘про недовірливу людину’ (Остр, Грн).

ХОРОБА

молоти хороба зна шо [мо|лоти хо|роба зна шо] ‘розказувати нісенітниці’ (Кдр).

ХОРОША

*там-то хороша, хоч малюй (або: хоч пиши) [Номис, 378].

ХОРТ

*делікатний, як панський хорт [Номис, 380].

*дриготиш, як зімою хорт [Номис, 68].

хот за хортами пускай кого [хот’ за хор’тами пус’каї] ‘дуже худий’ (МК).

худий, як хорт [ху’дій йак хорт] ‘дуже худий’ (СУ).

ХОТІТИ

так ся хоче, як ніхто не бачив [так с’а |хоче йак н’іх’то не” |бачиў] ‘зовсім не хотіти’ (Дун Мк, Влх, Жбн).

так хоче танцювати, як я співати [так |хоче танц’у’вати йак йа с’н’і’вати] ‘зовсім не хотіти’ (Грн).

так хоче, як я співати [так |хоче йак йа с’н’і’вати] ‘зовсім не хотіти’ (Остр).

так хочеться, як мені зараз танцювати [так |хоче”ц’а йак ме”н’і |зараз танц’у’вати] ‘зовсім не хотіти’ (МК, НУ, ВС).

так хочеться, як мені танцювати [так |хоче”ц’а йак ме”н’і танц’у’вати] ‘зовсім не хотіти’ (Січ, ШМК, Бл).

хоче, аж муркоче [’хоче” аж мур’коче] ‘дуже хотіти’ (Влн, Мк).

хоче, як ніхто не бачив [’хоче йак н’іх’то не” |бачиў] ‘зовсім не хотіти’ (Мк, Влх, Цик)

хочеться, але колеться [’хочец’:а але |коли”ц’а] (Клб).

хочеться, як голодному гуляти [’хоче”ц’а йак го|лодному гу|л’ати] ‘зовсім не хотіти’ (Рмнк).

хочеться, як голодному скакати [’хоче”ц’а йак го|лодному ска|кати] ‘зовсім не хочіти’ (Рмнк).

хочеться, як мені гуляти [’хоче”ц’а йак ме”н’і гу|л’ати] ‘зовсім не хотіти’ (Бл).

хочеться, як ситому їсти [’хоче”ц’а йак |ситому |їісти] ‘зовсім не хотіти’ (ШМК).

хочеться, як слабому танцювати [ʰхочε^uц^a йак сла^uбому танц^uвату] ‘зовсім не хотіти’ (Грб, Слм).

хочеться, як старому гуляти [ʰхочε^uц^a йак ста^uрому гу^uл^uати] ‘зовсім не хотіти’ (Осл).

хочеться, як старому женитися [ʰхочε^uц^a йак ста^uрому же^uнитис^uа] ‘зовсім не хотіти’ (Кур, Км, Ор, Слм, Грб).

хочу їсти, чуть не здохну [ʰхочу йі^uсти чут^u не^u здохну] ‘бути дуже голодним’ (Скл).

шо ти не хоч [шо ти не^u хоч] ‘багато різного’ (Гол).

якого тіки хочиш [йа^uкого^u т^uіки хочиш] ‘багато різного’ (Завл).

ХРАП

получити по храпові [полу^uчити по х^uрапов^uі] ‘бути побитим’ (Січ).

ХРАПАК

давати храпака [да^uвати х^uрапа^uка] ‘спати’ (Скл, Жбн).

ХРЕБЕТ

живіт до хребта прилип див. ЖИВІТ.

живіт до хребта присох див. ЖИВІТ.

живіт до хребта пристав див. ЖИВІТ.

кишки до хребта прилипли див. КИШКА.

напхати череву до хребта див. ЧЕРЕВО.

получити саписка через хребет див. САПИСКА.

прилипло череву до хребта див. ЧЕРЕВО.

хребта гнути перед ким [хре^uпта г^uнути] ‘улещувати когось’ (МК).

через живіт хребет чіхрає див. ЖИВІТ.

через живіт хребет чухає див. ЖИВІТ.

ХРЕСТ

*як з хреста знятий [Номис, 368].

ввестися в хрест [у^uвестис^uа у^u хрест] ‘охреститися’ (Влн).

ввійти в хрест [у^uв’ї^uти у^u хрест] ‘охреститися’ (Сутк).

взяти в хрест кого [у^uз’ати у^u хрест] ‘похрестити’ (Мшн).

взяти хрест [у^uз’ати хрест] ‘охреститися’ (Кур, Злч, Нг, Км, ПХ, Жовт, Крив, Слоб, Рмнк, ВС, Йсп).

взяти хрест на себе [у^uз’ати хрест на себе] ‘охреститися’ (Пдс).

дати в руки хрест кому [*дати* ʸ |руки хрест] ‘похрестити’ (ВлКл, Тлж).

закопати хрест на кому [*закопати хрест*] ‘поховати’ (Мшц).

іти до хреста [*іти до хре^нста*] ‘нести дитину хрестити’ (Дов, Ярм, Рвн).

підвести під хрест кого [*підвести п’ід хрест*] ‘зробити неприємність’ (Дов, Рвн, Ор, Ктк).

піти під хрест [*п’іти п’ід хрест*] ‘померти’ (Крмн, Клчн).

подати хреста ради кому [*подати хре^нста ради*] ‘змилосердитися’ (Осл).

поставити хрест кому [*поставити хрест*] ‘поховати’ (Калч, Мвч, Мхнк, Крман, Бучач, Прос).

приймити хрест [*прий^нмити хрест*] ‘охреститися’ (Мих).

прийняти хрест [*прий^нати хрест*] ‘охреститися’ (Вер, Коз) / ~ хреста [*прий^нати хре^нста*] (Ор, Осл).

прийняти хрести [*прий^нати хре^нсти*] ‘охреститися’ (Слоб).

сколотити хрест [*сколотити хрест*] ‘поховати’ (Блг).

тримати до христу кого [*тримати до хри^нсту*] ‘хрестити’ (Нг, Влн, Мжгр, Нс).

як з хреста знятий [*йак с хри^нста з^натиї*] ‘дуже худий’ (Внк, ЧрЗр).

ХРЕСТИК

хрестик намалювати [*хрестик намал’увати*] ‘запам’ятати’ (Влн).

хрестик поставити [*хрестик поставити*] ‘запам’ятати’ (Км).

ХРЕЩЕННЯ

взяти хрещення [*з’яти хреще^на*] ‘охреститися’ (МК, Вр).

прийняти святе хрещення [*прий^нати с’в’ате хреще^на*] ‘охреститися’ (Нг).

прийняти хрещення [*прий^нати хреще^на*] ‘охреститися’ (Нг, СГ, Шмк).

ХРИСТИНИ

робити христини [*робити хри^нтини*] ‘частувати гостей з нагоди хрещення дитини’ (Корм).

ХРИСТІЯНСТВО

прийняти християнство [*при^еї^н'ати хри^ести^еї^нанство*] ‘охреститися’ (Виг, Клб, Став, Січ, Пдс).

ХРИСТОС

жити, як в Христа за пазухою [*їжити йак ў Хри^еста за |пазухойу*] 1. ‘безтурботно жити’ (Ктг) 2. ‘багатий’ (Мшк).

ХРІН

***став мені хріном у носі** [Номис, 156].

жити, як хробак у хріні *див.* ХРОБАК.

їсти хрін та редьку [*їїсти хр'ін та |ред'ку*] ‘бідувати’ (Кад).

надоїдати, як гіркий грін [*надої|дати йак г'ір|киї хр'ін*] ‘надокучати’ (Чр, Скл, Ор).

нажитиси, як червак у хріні *див.* ЧЕРВ'ЯК.

сидіти хроном [*си|д'іти х|роном*] ‘надокучати’ (Вар).

стати гірким гріном кому [*с|тати г'ір|ким х|р'іном*] ‘надокучати’ (Ктг).

стати хріном кому [*с|тати х|р'іном*] ‘надокучати’ (Злч).

ХРОБАК

жити, як хробак у хріні [*їжити йак хрo|бак у х|р'ін'ї*] ‘бідувати’ (Злч).

заморити хробака [*замо|рити хрoба|ка*] ‘перекусити’ (Дов).

ХРОПАК

хропака давати [*хропа|ка да|вати*] ‘міцно спати’ (Клб, Коз, ПО, Влх, Крив, Остр, Слм, Січ, См, Цик, Нг, Рахн, Внк, Км, Ктг, Шмк, Рмнк, Грб, Мжгр, Жбч) / **храпака** ~ [*храпа|ка да|вати*] (Лсв, Шидл).

хропака давити [*хропа|ка да|вити*] ‘спати’ (Корм).

ХРОПІТИ

храпит так, ніби воре [*хра|пит так н'їби^е |воре^н*] ‘голосно хропіти’ (Кур).

ХУДОБА

нажертисі, як худоба [*на|жертис'ї йак ху|дoба*] ‘багато з'їсти’ (Кур).

ривит, як худоба [*ри^еви^ет йак ху|дoба*] ‘голосно плакати’ (Кур).

ХУДОБИНА

сконати, як художина [ско¹нати йак худо¹бина] ‘померти насильною смертю’ (Злч).

лягти трупом, як художина див. ТРУП.

ХУРА

наговорив сім хур [нагово¹риў с’ім хур] ‘багато говорити’ (МлШк).

ХУСТКА

*побіліла, як хустка [Номис, 218].

зав’язати хустку [заўйа¹зати хустку] ‘вийти заміж’ (Нс).

ХУТІР

нібе з футорів прийти [н’ібе с футо¹р’іў приї¹ти] ‘задихатися’ (Скл).

ХУХ

*ні хуху, ні духу [Франко, I, 116].

Ц

ЦАБЕ

велике цабе [ве¹лике ца¹бе] ‘пихатий’ (Кур, Шидл, Км, Дер, Ктг).

ставити з себе велике цабе [с¹таві^ети с:ебе^е ве^елике ца¹бе] ‘загордитися’ (Влн).

ЦАП

впертий, як цап [ў¹пертий йак цап] ‘дуже впертий’ (Клб, Скл).

нализатися, як цап [нали^езатис’а йак цап] ‘напитися’ (Дер).

цапа з’їв би [цана з’іў би] ‘дуже голодний’ (Плп).

чекати від цапа молока [чи^екати в’ід^м цана моло¹ка] ‘марно на щось сподіватися’ (Зар).

ЦАР

*за царя Саса, як носили пироги за пасом [Номис, 70].

*за царя Томка, як була земля тонка [Номис, 316].

оце йолоп / йолуп царя небесного див. ЙОЛОП.

ЦАРСТВО

відійти в царство небесне [в’ід’іти ў¹царство не^ебесне] ‘померти’ (Брж).

відлетіти до царства мертвих [в'ідле^лт'іти до |царства |мертви^сх] 'померти' (Лшк).

іти в царство небесне [i'iti ʏ |царство не^лбесне] 'бути при смерті'

піти в царство небесне [n'i'iti ʏ |царство не^лбесне] 'померти' (Злнч).

ЦВИНТАР

вже несе цвинтаром від кого [ʏже не^лсе ц'винтаром] 'дуже старий' (Ктг).

вивезти на цвинтар кого [ви^лвезти на ц'винтар] 'поховати' (ЗК, НГ, Гол).

винести на цвинтар кого [ви^лнести на ц'винтар] 'поховати' (Мхв, Врц, Влн, Нг).

занести на цвинтар кого [за^лнести на ц'винтар] 'поховати' (Кшл, Гук, Нрк, Гусятин, Крн).

лягти на цвинтарі [л'ах^лти на ц'винтар'і] 'померти' (Сшн).

ЦВЯХ

закрутити губу на цвях див. ГУБА.

позабивати цвяхи в колеса кому [позаби^лвати ц'вахи ʏ |колеса] 'зробити комусь неприємність, нашкодити' (Нів).

стояти, як цвях [сто^лйати йак ц'вах] 'непорушно стояти' (Вар, Сутк).

ЦВЯШОК

тішитися, як чорт цвяхком див. ЧОРТ.

цвяхки жарані їв би [ц'вахки |жаран'і |йї би] 'дуже голодний' (СУ).

ЦЕРКВА

нести до церкви кого [н^лнести до |церкви] 'хрестити' (Мшн).

піти під церкву [n'i'iti n'it |церкву] 'почати бідувати' (Мих).

ЦИБУЛЯ

*любить, як пес цибулю [Номис, 246].

*не варт и печеної цибулі [Номис, 345].

ЦИГАН

*крутить, як циган сонцем [Номис, 166].

*ласий, як циган на сало [Номис, 245].

*цікавий, як циган до бджіл [Номис, 303].

заробити, як циган на милі [заро¹бити йак ¹циган на ¹мил'і] ‘нічого не заробити’ (Мшн).

крутити, як циган сонцем [кру¹тити йак ¹циган ¹сонце^м] ‘обманювати’ (Злч, Мшк).

ЦИР

не мати циру [не^м ¹мати ¹циру] ‘втратити силу’ (Кдр).

ЦІДИЛКО

лишитися на цідилці [ли^е ¹шитис'а на ¹ц'і¹дилц'і] ‘зазнати поразки’ (Кад).

ЦІП

хоч ціпом гати по кому [хоч ¹ц'і¹пом га¹ти] ‘дуже гладкий’ (Кар).

дурний, як ціп [дур¹ний йак ¹ц'іп] ‘дуже дурний’ (Виг).

ЦІПОК

*добре **ціпки пов'язали** [Свидницький, 450].

ціпки в'язати [ц'іп¹ки ¹й'я¹зати] ‘сваритися’ (Км).

ЦІНА

набивати собі ціну [наби^е ¹вати со¹б'і ¹ц'і¹ну] ‘чванитися’ (Нг).

ЦУЦИК

аж цуцики перед очима в кого [аж ¹цуцики перед о¹чима] ‘зголодніти’ (Нів).

задубти на цуцик [за¹дубти на ¹цуцик] ‘дуже змерзнути’ (Скл).

замерзнути, як цуцик [за¹мерзнути йак ¹цуцик] ‘дуже змерзнути’ (Кдр, Мшк).

ЦЯЦЯНКА

обіцянка цяцянка, а дурневі радість див. ОБІЦЯНКА.

обіцянка цяцянка, а дурному радість див. ОБІЦЯНКА.

Ч

ЧАН

жати чану кому [жа¹дати ¹чану] ‘критикувати, сваритися’ (Крвч).

ЧАПЛЯ

ходити, як чапля [хо¹дити йак ¹чапл'а] ‘зазнаватися, ходити з високою піднятою головою’ (Кдр).

ЧАРКА

заглядати в чарку [загл'а|дати у́ |чарку] 'часто випивати' (МО, Км, Кар, ПХ, Коз, Клб, Став, Слоб, ЧрЗр, Авр, Йсп, Підс).

зазирати в чарку [зази|рати у́ |чарку] 'часто випивати' (ШМК).

тягне до чарки *кого* [т'агне до |чарки] 'любити випивати' (СУ).

ЧАС

*гаїти час [Свидницький, 485].

настав час *кому* [нас|тау́ час] 'померти' (Внк).

пришов час *кому* [при|шоу́ час] 'померти' (Кчб).

час вдарив *кому* [час у|дари́у] 'померти' (Баг).

ЧАША

випити смертну чашу [випити с|мертну |чашу] 'померти' (Куг, Остр, Жбч, Грн, Мжгр, Нвц).

ЧЕКАНИКИ

годувати чеканиками *кого* [го|ду|вати че^н|кани^е|ками] 'не виконувати обіцянки' (Кур).

ЧЕПУХА

молоти чепуху [мо|лоти че^н|пу|ху] 'базікати, говорити дурниці' (Кар, ПХ).

ЧЕРВАК

нажитися, як червак у хріні [на|житиси йак че^н|р|вак у х|р'ін'і] 'мало заробити' (Мих).

ЧЕРВЕНЬ

чекати снігу в червні *див.* СНІГ.

ЧЕРГА

йти своїм чергов [їти сво|йоу́ че^н|р|гоу́] 'відбувається так, як заплановано' (ЖЗн).

ЧЕРЕВО

вийти з черева [вийти с |чере^н|ва] 'народитися' (Нів).

напхати черево [нап|хати |чере^н|во] 'наїстися' (Жбн).

напхати черево до хребта [нап|хати |чере^н|во до хре^н|п|та] 'наїстися' (Жбн).

падати з сміху, аж за черево триматися *див.* СМІХ.

прилипло черево до хребта кому [при|липло |чере"во до хре"п|та] 'дуже худий' (Рмнк).

ЧЕРЕДА

*величаєця, як куций бик в череді [Номис, 143].

ЧЕРЕПАХА

*швидкий, як черепаха [Номис, 486].

йти, як черепаха [йти йак че"ре"паха] 'повільно йти' (Корм).

йти, як черепаха лізе [йти йак че"ре"паха |л'ізе] 'дуже повільно йти' (Слм).

лізти, як черепаха [л'істи йак че"ре"паха] 'дуже повільно йти' (Плп, Ктг, Слм, Вар).

повзти, шо черепаха [поўз^{cl}ти шо че"ре"паха] 'дуже повільно йти' (Плп).

повзти, як черепаха [поўз^{cl}ти йак че"ре"паха] 'дуже повільно йти' (Км, Влн, Скл, Ор, Коз).

сунутися, як черепаха [сунутис'а йак че"ре"паха] 'дуже повільно йти' (Взв).

ЧЕРЕШЕНЬКА

занести в черешеньки кого [за|нести ў чи|реше"н'ки] 'поховати' (Вер).

ЧЕСТЬ

відавати честь кому [в'іда|вати чес'т'] 'вшановувати' (Плп).

набратися чести [наб'ратис'а |чести] 'осоромитися' (Влн).

ЧИН

як чин чиринин [йак чин чири|рин] 'як ніби нічого не трапилося' (Сшн).

ЧИРАК

як чиряк на шиї [йак че"р'ак на |шийі] 'непотрібний' (Мшн).

ЧИРИК

зсунувся чирик з голови в кого [с:унуўс'а чи^eрик з голо|ви] 'заспокоїтися' (Злч).

ЧИХОТІШНЕ

висохнути, як чихотішне [висохнути йак чи|хот'ішне] 'схуднути' (Скл).

ЧІП

набратися, як чіп [наб^ратис^{'а} йак ч^{'ін}] ‘напитися’ (Кдр).

п'яний, як чіп [п^{'й}аній йак ч^{'ін}] ‘дуже п'яний’ (Злч, Корм, Чр, Нг, Сахк, Внк, Лдхк, Кдр).

ЧОБІТ

*в свої чоботи хоче ёго взути [Номис, 169].

*дурний, як чобіт [Номис, 292].

дохазяйнуватися до подертих чобіт [дохаз^{'а}йну^{'ватис}^{'а} до по^{'д}ертих чо^{'б}'іт] ‘збідніти’ (Влн).

дурний, як кірзовий чобіт [дур^{'ній} йак к^{'ір}зо^{'вий} чоб^{'іт}] ‘дуже дурний’ (Рбл).

ЧОЛО

бити чолом об землю перед ким [б^{'ити} чо^{'лом} об зем^{'л}у] ‘улещувати когось’ (Нів).

бити чолом об підлогу перед ким [б^{'ити} чо^{'лом} об п^{'ід}логу] ‘улещувати когось’ (Нів).

бити чолом перед ким [б^{'ити} чо^{'лом}] ‘кланятися’ (Кар, Ктг, Сутк, Жовт, Злч, Бб).

в поті чола див. ПІТ.

вдарити чолом перед ким [в^{'д}ари^{'ти} чо^{'лом}] ‘кланятися’ (Кур, Злч, ЧрЗр).

вочи на чоло повилазили див. ОКО.

задерти носа вище чила див. НІС.

записати на чолі [запи^есати на чо^{'л}'і] ‘запам'ятати’ (Кад, Кос).

зарубати на чолі [зару^{'б}ати на чо^{'л}'і] ‘запам'ятати’ (Влн, Остр, Грн).

клонити чоло перед ким [кло^{'н}ити чо^{'ло}] ‘улещувати когось’ (Йсп).

набити чоло [на^{'б}ити чо^{'ло}] ‘вдаритися’ (См).

написати на чолі [напи^есати на чо^{'л}'і] ‘запам'ятати’ (Жовт, Остр, Бл, Влх, Вер, Кур, Зел, Ів, Зар, Корм, Нг, Рахн, Внк, МО, Км, Кар, Виг).

написати собі на чолі [напи^есати со^{'б}'і на чо^{'л}'і] ‘запам'ятати’ (Мк, Ор).

очі на чоло полізли див. ОКО.

ЧОЛОВІК

застало чоловіка пекло на сім світі [зас¹тало чоло^в'іка ¹пекло на с'ім с'¹в'ім'і] ‘бідувати’ (Злч).

ЧОРНЕ

мастити чорним по білому [мас¹тити ¹чорним по ¹білому] ‘обмовляти, неславити когось’ (Кар).

поливати чорним кого [по¹ливати ¹чорним] ‘неславити, обмовляти’ (Кар).

ЧОРТ

*забравсь, як чорт у вершу [Номис, 599].

*засів, мов чорт в болоті [Номис, 180].

*крутить, як чорт дорогою [Номис, 182].

*ні Богові свічка, ні чортові огарок [Номис, 304].

*ні Богові свічка, ні чортові угарок [Номис, 304].

*сидить, як чорт на грошах в болоті [Номис, 160].

*сидить, як чорт у болоті [Номис, 180].

боятися, як чорт ладану [бо¹йатис'а йак чорт ¹ладану] ‘відчувати великий страх’ (Нг).

бути в чорта в зубах [бути у чорта у зу¹бах] ‘бути у в'язниці’ (Остр).

віддати чорту душу [в'і¹дати ¹чорту ¹душу] ‘вчинити самогубство’ (Нг, Кос, СУ) / ~ чортові ~ [в'і¹дати ¹чорто¹ві ¹душу] (Слм, Івц, НУ, Мцр, Грг, Ппл, Трибх, Двг) / ~ чортови ~ [в'і¹дати ¹чортови ¹душу] (Мих, См, Внк, Остр).

відатися чорту [в'і¹датис'а ¹чорту] ‘вчинити самогубство’ (Сах).

відправити чортам на сніданок кого [в'ітп¹рави¹ти чорт¹там на сн'і¹данок] ‘заподіяти смерть’ (Дрч).

в тихому болоті чорти водяться див. БОЛОТО.

дати чортів кому [дати чорт'і¹у] ‘набити’ (Вер).

жити, як чорт в пеклі [жити йак чорт у ¹пекл'і] ‘заможно жити’ (Авр).

жити, як чорт в попелі [жити йак чорт у ¹попел'і] ‘заможно жити’ (Злч).

йти чорту в зуби [ʲiti ˈʧortu ɯ̯ ˈzubi] ‘вплутуватися в небезпечну ситуацію’ (Слоб, Шидл).

лізти чортові на роги [ˈlʲiːsti ˈʧortovʲi na ˈrogi] ‘вплутуватися в небезпечну ситуацію’ (МК, Км, Кар, Кад, Влх, Нс, Авр, Пж, Вер, Кшл) / ~ **чортови** ~ [ˈlʲiːsti ˈʧortovi na ˈrogi] (Пж).

лізти чорту в зуби [ˈlʲiːsti ˈʧortu ɯ̯ ˈzubi] ‘вплутуватися в небезпечну ситуацію’ (Зар, Дер, Сл).

любити, як чорт лозу [lʲuˈbʲiti jʲak ʧort loˈzu] ‘зовсім не любити’ (Кшл).

лягти чортові перед очі [lʲaˈgʲiti ˈʧortovʲi ˈperɛˈd ˈoʧʲi] ‘потрапити в скрутне становище’ (Дзел).

напудити чортом кого [naˈpuˈdiːti ˈʧortom] ‘дуже налякати’ (Плп).

ні Богови свічка, ні чортові кочерга див. БОГ.

піти до чорта в зуби [pʲiˈti do ˈʧorta ɯ̯ ˈzubi] ‘зникнути, пропасти’ (Цик).

піти до чорта на поклон [pʲiˈti do ˈʧorta na poˈkʲlon] ‘вчинити самогубство’ (Сшн).

піти до чортів в пекло [pʲiˈti do ʧortʲiˈɯ̯ ɯ̯ ˈpekʲlo] ‘вчинити самогубство’ (Сшн).

піти, як до чорта в зуби [pʲiˈti jʲak do ˈʧorta ɯ̯ ˈzubi] ‘піти й пропасти’ (Вр)

побувати в чорта в зубах [poˈbuˈvati ɯ̯ ˈʧorta ɯ̯ zuˈbax] ‘побувати у в’язниці’ (Остр).

попасти чортові в зуби [poˈpasti ˈʧortovʲi ɯ̯ ˈzubi] ‘потрапити в скрутну ситуацію’ (Слоб, Злч, Злч, МлШк, Коз) / ~ **чортови** ~ [poˈpasti ˈʧortovi ɯ̯ ˈzubi] (Мих).

попасти чортові на зуби [poˈpasti ˈʧortovʲi na ˈzubi] ‘потрапити в скрутну ситуацію’ (Км).

тішитися, як чорт цъвачком [tʲiˈʃʲitʲisʲa jʲak ʧort ɯ̯ ˈvʲaʧkom] ‘дуже радіти звичним речам’ (Вар).

чорт душу взяв чю [ʧort ˈduʃu ɯ̯zʲ ˈaɯ̯] ‘вчинити самогубство’ (Кар).

чорт душу забрав чю [ʧort ˈduʃu zaˈbraɯ̯] ‘вчинити самогубство’ (Ччл).

чорт забрав кого [чорт заб'раў] 'вчинити самогубство' (Бал, Каш, Зкрч, Рсл, Зст, Рмнк, Лтв, Пчп, Пшк, Рсх).

шоб тебе чорти побрали [шоб те^uбе чор'ти поб'рали] (Грб).

ЧОРТИКИ

давати чортиків кому [да'вати 'чортик'іў] 'сварити, критикувати' (Коз).

напитися до чортиків [на'питис'а до 'чорти'к'іў] 'випити дуже багато алкогольних напоїв' (Дун, Плп).

нахрукатись до чортиків [нах'рукатис' до 'чортик'іў] 'випити дуже багато алкогольних напоїв' (Осл).

показувати свої чортики кому [по'казувати сво'йі 'чортики] 'вередувати' (Мк).

ЧОС

дати чосу [да'дати 'чосу] 'швидко втікати' (Дов).

ЧУПРИНА

*аж чуприна курить (так випив) [Номис, 516].

ЧУСТВО

мати сьоме чувство [ма'ти 'с'оме 'чуство] 'передчувати' (Пшкц, Скл, СУ, Зсл).

ЧУТИ

не чути себе [не^u 'чути се^uбе] 'захворіти' (Сл, Став, Крвч, Жбн, Нс).

чути себе ['чути се^uбе] 'заможно жити' (Ствк).

ЧУТКА

*чутка прогула. Прошелъ слухъ [Грінченко, III, 463].

нема чутки за кого [не^uма 'чутки] 'нічого не відомо' (Лшк).

ЧУХАТИ

чухати там, де не свербить [чухати там де не^u све^uрбит'] 'надавати надмірної уваги там, де це не потрібно' (Клб).

Ш

ШАГ

прибавити шагу [*при'бави'ти 'шагу*] ‘поспішати’ (Нів).

ШАЛКИ-О-ПАЛКИ

бити шалки-о-палки [*'бити 'шалки о 'палки*] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Влн).

гнути шалки-о-палки [*г'нути 'шалки о 'палки*] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Влн).

плести язиком шалки-о-палки див. ЯЗИК.

ШАНА

шану віддати кому [*'шану в 'і'дати*] ‘вшанувати’ (Нів).

ШАПКА

шапку знімати перед ким [*'шапку зн'імати*] ‘улещувати когось’ (Скл, Коз).

ШАРИТИ

добре шарить [*'добре 'шарит'*] ‘розумний’ (ВО, Клчн, МлЮн).

ШАРИК

не хватає шариків кому [*не' хва'тайе 'шари'к'і'ю*] ‘дурний’ (Сутк).

шарик за ролік зайходить у кого [*'шарик за 'рол'ік за'ходить*] ‘дурний, психічно ненормальний’ (Слм).

шарики за роліки кому [*'шарики за 'рол'іки*] ‘дурний’ (Зкрч).

шаріки за роліки зайшли в кого [*'шар'іки за 'рол'іки зайш'ли*] (Внк, Ктг, Січ, Пдс, Дун, ВО, Клчв).

шаріки за роліки заїхали в кого [*'шар'іки за 'рол'іки за'їхали*] ‘дурний, психічно ненормальний’ (Чр).

шаріків прибавляється кому [*'шар'ік'і'ю при'ба'у'л'айе'ц'а*] ‘розумнішати’ (Дун).

ШВАЙКА

заробити, як котові на швайку див. КІТ.

ШВЕД

пролетіти, як швед під Полтавою [*про'лет'іти йак швед п'іт Пол'тавою*] ‘зазнати поразки’ (Кад).

ШВЕЦЬ

*зобрався, як швець на торг [Номис, 484].

*ні швець, ні мнець, ні чорзнаєщо [Номис, 164].

*п'яний, як швець [Номис, 516].

ШИБАЙ-ГОЛОВА

*то ще шибай-голова! 'чоловік неспокійний, нестаточний' [Франко, Ц, 397].

ШИБЕНИК

*видирвався, як шибенник від шибенниці [Номис, 171].

ШИБЕНИЦЯ

*видирвався, як шибенник від шибенниці [Номис, 171].

спровадити на шибеницю кого [спровадити на 'шибе^нни^ц'у] 'спричинити смерть' (Дрч).

ШИЛО

*в'ється, як шило [Свидницький, 480].

*вхопив шилом патоки [Номис, 118].

*як шилом борщу [Номис, 348].

шила дати [шила 'дати] 'втікати' (Кур).

ШИМЕЛИК

грати шимелика [грати ши^елика] 'прикидатися дурником' (Нів).

ШИМКО

грати з себе шимка [грати с:ебе шимка] 'прикидатися' (Циб).

грати шимка [грати шимка] 1. 'прикидатися дурником' (Дун, Жовт, Влх, Бл, Кдр, Слоб, Січ, Лсв, Шидл, Зар, См, Цик, Нг, Внк, Кар, Дер, Ктг, Кос, Пдс) / ~ шімка [грати ш'імка] (Плп). 2. 'обдурювати' (Кдр).

шимком прикидатися [шимком прики'датис'а] 'вдавати з себе дурного' (Січ).

ШИРШИЙ

ширший, як довший [ширший йак 'доуший] 'дуже гладкий' (Кар, Кос, Куг, Слм, Січ, Крив, Мшк, Жбч, Нвс, Лдхк).

ШИЯ

вчіпити камінь на шию див. КАМІНЬ.

затягнути петлю на шию / шиї див. ПЕТЛЯ.

зусунуло з голови, як мотузок зу шиї див. ГОЛОВА.

намити шию кому [на'мити шиїу] 'набити' (Кдр).

повішати ноги на шию *див.* НОГА.

шию зламати [*шійу зламати*] ‘азнати невдачі, потрапити в скрутне становище, розбитися, покалічитися, загинути’ (Шм).

як чиряк на шиї *див.* ЧИРЯК.

ШКАПА

постаріти, як шкапа [*постаріти як шкапа*] ‘змарніти від старості’ (Авр).

старий, як шкапа [*старий як шкапа*] ‘дуже старий’ (Сахк).

шкандибати, як шкапа [*шкандибати як шкапа*] ‘повільно йти’ (Виг).

ШКАРАЛУПА

розкусити шкаралупу [*розкусити шкаралупу*] ‘викривати когось’ (Кур).

ШКАРЛАТИНА

чуть шарлатини не набратися [*чуть шарлатини не набратися*] ‘змерзнути’ (Грб).

ШКВАРКА

висохнути, як шкварка [*висохнути як шкварка*] ‘дуже схуднути (про жінку)’ (Грб).

ШКВАРОК

висохнути на шкварок [*висохнути на шкварок*] ‘дуже схуднути’ (Остр).

ШКІРА

*там то тиєш, аж в шкіру не влазисся [Номис, 604].

аж мороз пішов по шкірі *див.* МОРОЗ.

аж мороз пішов поза шкіру / шкірою *див.* МОРОЗ.

аж мурахи пішли поза шкіру *див.* МУРАХА.

аж шкіра рипить у кого [*аж шкіра рипить*] ‘дуже товстий’ (Жовт).

в шкіру не влазитись [*у шкіру не улазитись*] ‘дуже товстий’ (Внк).

єдно лишилося, шо шкіра і кістки [*їєдно лишилося шо шкіра і кістки*] ‘дуже схуднути’ (Мих).

з шкіри дертисся [*ш: кіри дертисся*] ‘дуже старатися’ (Рмнк).

з шкіри лізти [ш:¹к'іри л'істи] ‘дуже старатися’ (СГ, Нг, Жовт, Ктг, Крив, Вер, Корм, Кар, Кад) / ~ вилазити [ш:¹к'іри ви^елазити] (Влх, Ор, Остр, Пж, Баг, Ярм, Слм, Січ, Дер, Влн, Кур, Кос, МО, Рахн, Цик, Грн, ВС, Кадк, Слм, Січ, СУ, Мшн, Жбн) / ~ вилазєти [ш:¹к'іри ви^елаз'єти] (Мих) / зі шкіри вилазити [зі ш:¹к'іри ви^елазити] (Скл, Вzv, Коз, Дов, Зсл, Ор, Ктк) / іс шкіри ~ [ш:¹к'іри ви^елазити] (Циб) / зу шкіри вилісти [зу ш:¹к'іри вил'істи] (Кур) / зо шкіри лісти [зо ш:¹к'іри л'істи] (Злч, Дун).

залити за шкіру сала кому [за^лити за ш:¹к'іру л'сала] ‘завдати неприємностей, познуватися’ (Коз, Скл).

заляти смальцю за шкіру див. СМАЛЕЦЬ.

заячу шкіру натягнути [з'айачу ш:¹к'іру нат'аг^ннути] ‘злякатися, відчувати страх’ (Кос).

зі шкіри пнутись [зі ш:¹к'іри п^ннутис'] ‘занадто старатися’ (Дов, Шм).

лишилася шкіра й кости [ли^шилас'а ш:¹к'іра і л'кости] ‘дуже схуднути’ (Остр, Грн, Жбн).

лишилися одні кістки / кості і /да шкіра див. КІСТКА.

лишилися одні ребра і шкіра див. РЕБРО.

лишилися тільки кістки і шкіра див. КІСТКА.

лишилися тільки шкіра і кости [ли^ешили^ес'а т'іл'ко ш:¹к'іра і л'кос'т'і] ‘дуже схуднути’ (Зар).

ляти гаряче сало поза шкіру див. САЛО.

мурашки по шкірі бігають див. МУРАШКА.

наляти за шкіру сала кому [на^л'ати за ш:¹к'іру л'сала] ‘завдати неприємностей, познуватися’ (Остр Грн).

не в своїй шкірі ходити [не^у ў сво^йій ш:¹к'ір'і хо^дити] ‘приховувати свою справжню сутність’ (Вар).

одна шкіра та кістки в кого [од^на ш:¹к'іра та к'іст^ки] ‘дуже худий’ (Сутк).

розростися, аж в шкіру не влазитись [розрос^тис'а аж ў ш:¹к'іру не^у ў^лазитис'] ‘погладшати’ (Нг).

сказав, аж поза шкіру пішло [ска^заў аж л'поза ш:¹к'іру п'іш^ло] ‘сказати щось дуже неприємне, образливе’ (Вар).

шкіра і кості [ш¹к¹'іра і¹к¹ос¹'т¹'і] ‘дуже худий’ (Корм).

шкіра тремтить у кого [ш¹к¹'іра тр¹ім¹'т¹ит¹] ‘дуже злякатися’ (Скл).

шкіра тріщить у кого [ш¹к¹'іра тр¹'іш¹'ч¹ит¹] ‘дуже товстий’ (Внк, СУ).

шкіра труситься в кого [ш¹к¹'іра т¹рус¹'и¹ц¹'а] ‘злякатися, відчувати страх’ (Кос).

шкіру стягнуло кому [ш¹к¹'іру с¹'т¹'аг¹нуло] ‘дуже схуднути’ (См).

ягби не шкіра, розсипалися б кості [йаг¹'би не¹ ш¹к¹'іра / ро¹с:ипалис¹'а б¹к¹ости] ‘дуже худий’ (Грн, Остр).

ШКОДА

зробити шкоду [зро¹'бити ш¹'коду] ‘зіпсувати щось’ (Кшл).

наробити шкоди кому [наро¹'бити ш¹'коди] ‘завдати неприємностей’ (ПХ).

ШКУРА

*залив за шкуру сала [Номис, 97].

*из шкури виринає – так робить! [Номис, 446].

*мурашки по шкурі лазять [Свидницький, 420].

*пошився въ псю шкуру [Номис, 163].

аж мороз пішов за шкурою див. МОРОЗ.

аж шкура тріщить у кого [аж ш¹'кура тр¹'іш¹'ч¹ит¹] ‘дуже хочеться їсти’ (Км).

вовк в овечій шкурі див. ВОВК.

з шкури вилазити [ш¹:кури ви¹'лази¹'ти] ‘дуже старатися’ (Зел, Злч, Нг, МК, Плп, Сшц, Йсп, Ктк, ПО, Мжгр, Жбч, Нс, Пдс, Куг, Коз, МлШк, Нів, Став, Кшл, Нов, Нов, Сутк) / **зо** ~ [зо ш¹'кури ви¹'лазити] ‘виконувати обіцянку’ (Бл, Злнц, Кдр, Лдхк) / **з шкури лісти** [ш¹:кури л¹'істи] (Км, Клб, Ор, ВС, Остр, Грб, Авр).

залити за шкуру сала кому [за¹лити за ш¹'куру¹'сала] ‘завдавати мук, неприємностей’ (Жовт, Коз, Км, Дзел, Вер, МшКт, Коз, Грб).

зі шкури вон лізти [з¹'і ш¹'кури вон¹'л¹'істи] ‘дуже старатися’ (ЧрЗр).

зо шкури вилазити [зо ш¹'кури ви¹'лазити] ‘дуже старатися’ (Бл, Дзел, Кдр).

поселитися в овечій шкурі [посе¹'литис¹'а в о¹'веч'їй ш¹'кур'і] ‘збідніти’ (Влн).

пошитися в собачу шкуру [по¹шитис'а ў со¹бачу ш'куру] ‘бути дуже злим, сердитим’ (Коз).

продажна шкура [про¹дажна ш'кура] ‘про підступну людину’ (Остр).

скинути овечу шкуру [с'кинути о¹вечу ш'куру] ‘виявляти свою сутність’ (Коз).

ШКУРЛАТ

*дмеця, як шкурлат на вогні [Номис, 144].

ШЛУНОК

напхати шлунок [нап¹хати ш'лунок] ‘багато з'їсти’ (Нів).

шлунок до хребта прилип [ш'луно¹к до хре¹нта при¹лип] ‘дуже хотіти їсти’ (Грб).

ШЛЮБ

брати шлюб [б¹рати шл'уб] ‘одружуватися’ (Грб).

ШЛЯХ

піти по дурному шляху [п'і¹ти по дур¹ному шл'а¹ху] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Кар).

піти по кривому шляху [п'і¹ти по кри¹вому шл'а¹ху] ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Кад, Став, Куг, Жбн).

ШМИГА

не до шмиги кому [не¹ до ш'миги] ‘не хочеться’ (Грн).

ШМОРГАТИСЬ

позаду шморгатись [по¹заду ш'моргатис'] ‘повільно йти’ (СУ).

ШНУРОК

затягнутисі на шнурок [зат'а¹гнутис'і на шну¹рок] ‘вчинити самогубство’ (Кмн).

шнурок закинути [шну¹рок за¹кинути] ‘вчинити самогубство’ (Плп).

ШПАК

наїстися, як шпаки [на¹йїстися йак шп¹ки] ‘багато з'їсти’ (Хдц).

ШПИЛЬКА

ставити шпильки кому [с¹тавити ш'пил'ки] ‘завдавати неприємностей’ (Грб).

ШТАНИ

*розумний, як Беркови штани [Номис, 293].

вчепитися / причіпитися / причепитись, як реплях / ріпляк до штанів *див.* РЕП'ЯХ.

в штани накласти [ў *шта*^{ни} *накласти*] ‘дуже злякатися’ (Вр).

дорости до батькових штанів [*дорос*^{ти} до *бат*^{'кови}*х* *штан*^{'іу}] ‘вирости (про хлопця)’ (Грб).

мудрий, як Соломонові штани [*мудри*^й *йак* *Соломонов*^{'і} *штан*^{'ни}] ‘дурний’ (Мшк).

повні штани від страху [*поўн*^{'і} *шта*^{'ни} *в*^{'іт} *страху*] ‘дуже злякатися’ (Злч).

причепитися, як гімно до штанів *див.* ГІМНО.

розумний, як Панькові штани [*ро*^{'зумни}й *йак* *Пан*^{'ков}*'і* *штан*^{'ни}] ‘дурний’ (Злч) / ~ **штан'і** [*ро*^{'зумни}й *йак* *Пан*^{'ков}*'і* *штан*^{'і}] (Ант).

розумний, як Піфагорові штани [*ро*^{'зумни}й *йак* *П*^{'іфа}*горов*^{'і} *штан*^{'ни}] ‘дурний’ (Ант).

штани протерти на чому [*шта*^{'ни} *про*^{'терти}] ‘мати досвід’ (Жовт).

ШТУКА

впороти штуку [*упо*^{'роти} *ш*^{'туку}] ‘помилитися’ (Лсв).

ШУМ

наробити шуму [*наро*^{'бити} *ш*^{'уму}] ‘розкричатися’ (МК, Кад, Влн, Виг, Мк, Жовт).

ШУРИ-МУРИ

крутити шури-мури з ким [*кру*^{'тити} *ш*^{'ури}-*мури*] ‘мати інтимні стосунки’ (Пшкц, Ор).

ШУРІК

грати Шуріка [*г*^{'рати} *Шур*^{'іка}] ‘прикидатися дурником’ (Сахк, Дов, Пдс, Бб).

ШУШЛАВОК

вишкірити зуби, як пес до шушлавка *див.* ЗУБ.

Щ

ЩАСТЯ

***гарах щастя в хату!** [Номис, 127].

***шелеп щастя в хату!** [Номис, 127].

мати в Бога велике щастя див. БОГ.

ЩЕПКА

вихудіти на щепку [в¹ихуд 'іти на ш¹чепку] 'дуже схуднути' (Циб).

ЩЕРБАКИ

шкірити щербаки [ш¹к 'іри^ети шче^урба¹ки] 'сміятися, виставляючи зуби' (Влн).

ЩИГЕЛЬСЬКИЙ

заробив, як Щигельський в Тридуха [заро¹би^у йак Шчи^{е1}гел'с'киї у¹ Тридуха] 'мало заробити' (МК).

ЩО

хоть би шо кому [хот' би шо] 'байдуже' (Сшн).

шо ану! [шо а¹ну] 'на позначення найвищого ступеня вияву ознаки, якості' (Сшн).

шо де! [шо де] 'на позначення найвищого ступеня вияву ознаки, якості' (Лшк).

шо і ну! [шо і ну] 'на позначення найвищого ступеня вияву ознаки, якості' (Бшк).

ЩОКИ

щоки позападали в кого [ш¹чоки позапа¹дали] 'дуже схуднути' (Нів).

Я

ЯБКО

постаріти, як ябко мочене [пос¹тар'іти йак 'йа¹пко 'моче^уне] 'зморщитися від старості' (Злч).

ЯБЛУКО

почервоніти, як яблуко [поче^урво¹н'іти йак 'йаблуко] 'почервоніти від сорому' (Нів, Нг).

червоніти, як яблуко в Спасівку [че^урво¹н'іти йак 'йаблуко у¹ С¹пас'і^уку] 'соромитись' (Лдхк).

ЯБЛУНЬКИ

занести в яблуньки *кого* [за¹нести у́ йаблун¹ки] ‘поховати’ (Крнч).

піти в яблуньки [п¹ти у́ йаблун¹ки] ‘померти’ (Скц).

піти за яблуньки [п¹ти за йаблун¹ки] ‘померти’ (СУ).

ЯБЛУЧКО

зморщитися, як яблучко [з¹морщи^етис^{’а} йак йабл^учко] ‘зморщитися від старості’ (Кос).

ЯВІР

занести під яворі *кого* [за¹нести п¹ід йаво^р’і] ‘поховати’ (Лдхк).

ЯГНЯ

покірний, як ягня [по¹к¹ірний йак йаг^н’а] ‘скоритися’ (Ктг).

стишитися, як ягня [с¹тиши^етис^{’е} йак йаг^н’а] ‘осоромитися’ (Ів).

ЯГНЯТКО

прикидатися невиним ягнятком [прики¹датис^{’а} не¹виним йаг^н’атком] ‘приховувати свою справжню суть’ (Остр, Грн).

ЯЗИК

*в баби **язик**, як лопатань [Номис, 402].

***держи язик за зубами** [Номис, 90].

*за царя Саса, як носили пироги за пасом [Номис, 70].

***їж пиріг з грибами, держи язик за зубами** [Номис, 90].

***присолоджувати язика** ‘набрихувати, нашіптувати’ [Грінченко, III, 440].

аж язик свербить кому [аж йа¹зик све¹р¹бит[’]] ‘дуже хотіти чогось’ (См, МО, Км, Кар, Ор, Виг, ПХ) / ~ **свербит** [аж йа¹зик свир¹бит[’]] (Кур, Зар, Нг, Плп, Мих, Влн, Вр, Нов, Лєв, Шидл).

аж язика втягнуло кому [аш йази¹ка у^т’аг¹нуло] ‘перелякатися’ (Кдр).

брехун на язиці виріс див. БРЕХУН.

вертиться на язиці в кого [’верти^ец^{’а} на йази^ец^{’і}] ‘важко пригадати’ (Кшл).

вивалити язика [’вивалити йа¹зика] ‘тікати, швидко бігти’ (Влн).

висолопити язика [’висолопити йа¹зика] ‘тяжко дихати’ (Км).

впасти людям на язик див. ЛЮДИ.

давати язика роботу [да¹вати йа¹зику ро¹боту] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (Шидл).

держати язика за зубами [де^ржати йази^елка за зу^бами] ‘мовчати’ (Кос, Ор, Ктк, Лдхк, Взв) / ~ **язик** ~ [де^ржати йа¹зик за зу^бами] (Кдр).

дурно меле язиком [дурно¹ меле йази¹ком] ‘розводити плітки’ (Нів).

забути язика на бороді [за^бути йази^ка на боро^д’і] ‘багато говорити’ (Кдр).

змастити язик медом [мас^тити йа¹зик¹ медом] ‘говорити улєсливо’ (Сутк).

колотиться на язиці що, хто [ко¹лотиц^{’а} на йази^ец^{’і}] ‘важко пригадати’ (Зар).

крутиться на язиці що, хто [к¹рутиц^{’а} на йази^ец^{’і}] ‘важко пригадати’ (МО) / ~ **язиці** [к¹рутиц^{’а} на йа¹зиц^{’і}] (Км, Ор, Бл, Влх, Грб) / ~ **язику** [к¹рутиц^{’а} на йази^еку] (МК).

ляпаторити язиком [л^{’а}па^торити йази¹ком] ‘багато говорити’ (Грб).

мати довгого язика [мати¹ доўгого йази^елка] ‘розводити плітки’ (Кшл).

няти язиком [мне йази¹ком] ‘нерозбірливо говорити’ (Став).

мовчати, ніби срака язик відкусила див. СРАКА.

молоти язиком [моло^тити йази¹ком] ‘багато говорити’ (Слоб, ПО, Влх, Нг, СГ, Дун, Ярм, Куг, Крив, Коз, Нс, Жовт, СУ, Кдр, Нів, Скл, Клб, МлШк, Жбч, Мжгр, Кшл, Жбн, Шмк).

молоти язиком, як віником [моло^тити йази¹ком йак¹ в^{’і}ником] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (Ярм, СУ).

молоти язиком, як млин [моло^тити йази¹ком йак¹ млин] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (Кшл).

молоти язиком, як пес лопатом [моло^тити йази^еком йак¹ пес ло^патом] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (Лсв).

молоти язиком, як пес фостом [моло^тити йази^еком йак¹ пес фо^стом] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Лсв, Зар) / ~ **хвостом** [моло^тити йази^еком йак¹ пес хво^стом] (Злч).

молоти язиком, як помелом [моло^тити йази^еком йак¹ поме^лом] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (Влн, Остр, Грн).

молоти язиком, як праником [мо^лоти йази^еком йак п^раником] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Кос).

молоти язиком, як собака хвостом [мо^лоти йази^ком йак со^бака хвос^том] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (Дзел).

молотити язиком [моло^тити йази^ком] ‘багато говорити’ (Слоб, ПО, Влх, Нг, СГ, Дун, Ярм, Куг, Крив, Коз, Нс, Жовт, СУ, Кдр, Нів, Скл, Клб).

на язиці ся мачас кому [на йа^зиц^я і с^а ма^чайе] ‘важко пригадати’ (Клнв).

не мати язика [не^мати йази^ка] ‘мовчати’ (Січ).

ніби язык проковтнути [н^іби йа^зик прокоу^тнути] ‘мовчати’ (МО).

плескати язиком, як праником [пле^скати йази^еком йак п^раником] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Нг).

плескати язиком, як сорока хвостом [пле^скати йа^зиком йак со^рока хвос^том] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Сахк).

плести корзини язиком див. КОРЗИНА.

плести язиком шалки-о-палки [пле^сти йази^еком ^шалки о ^палки] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (СУ).

попекти язика [попе^кти йа^зика] ‘зазнати поразки’ (Дер).

почесати язика [поче^сати йази^ека] ‘поговорити про щось несуттєве’ (Цик).

поштельмакати язиком [поште^лмакати йази^еком] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Кос).

прикусити язык [при^еку^сити йа^зик] ‘мовчати’ (Злч, Куг) / ~ **язика** [при^еку^сити йа^зика] (Плп, Влн, Дер, СУ, Шм, Осл, Грб) / ~ **язика** [при^еку^сити йази^ека] (МК, Км, Осл, Куг, Грб, Бб).

розпустити язика [роспус^тити йази^ека] 1. ‘розкричатися’ (Км). 2. ‘пліткувати’ (СГ, Нів, Нг, Крив, Остр, Слоб, Підс, Йсп) / ~ **йазик** [роспус^тити йа^зик] (Нов).

розпустити язика до пупця [роспус^тити йази^ка до ^пупц^я] ‘дуже багато говорити’ (Нів).

розпустити язика, як верту [роспус^тити йази^ека йак ^верту] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (СУ).

слизька на язык [сли^ес¹ка на йа¹зык] ‘по жінку, яка любить пліткувати’ (Влн).

слова з языка, як бджоли з вулика див. СЛОВО.

талапати язиком, як коро́ва хвостом [та¹лапати йа¹зыкoм йак коро́ва хвос¹тоm] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Влн).

точити языка [то¹чити йа¹зыка] ‘багато говорити’ (Кдр).

трептати язиками [тре^нп¹тати йази¹каmi] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Ярм, Кдр).

тримати язык за зубами [три^емати йа¹зык за зу¹бами] ‘мовчати’ (Жовт, Дун, Шидл, Корм, Дун, Рахн, МО, Кар, Ктг, СУ, Жбч, Мжгр, Грб, Авр, Кшл) / ~ **языка** ~ [три^емати йази^ека за зу¹бами] (Зар).

хлєптати язиком [хле^нп¹тати йази¹коm] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Січ).

язык без костей у кого [йа¹зык бес кос¹т¹еї] ‘брехати’ (Лдхк).

язык гострити [йа¹зык гост¹рити] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Плп).

язык мелеться кому [йа¹зык меле^нц¹а] ‘хотіти чогось’ (СУ).

язык на бороді в кого [йа¹зык на боро¹д¹ї] ‘швидко йти, поспішати’ (Лдхк).

язык підвішати [йа¹зык п¹їд¹в¹їшати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Плп).

язык проглотити [йа¹зык прогло¹тити] ‘мовчати’ (Жовт).

язык проковтнути [йа¹зык прокоў¹нути] ‘мовчати’ (Ор).

язык свербит кому [йа¹зык све^нр¹бит] (Нг, Бл, Влх, Ярм) / ~ **свербить** [йа¹зык свир¹бит¹] (СГ, Баг, Клб, Злч, Дзел, Нов, Жбн, ЧрЗр, ВС, Нг, Жбч, Біле, Влх, Дзел, Кадк) / ~ **сирбит** [йа¹зык сир¹бит] (Слм).

язык чесати [йа¹зык че^нсати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (ПО, Нг, Внк) / **языка** ~ [йази^ека че^нсати] (Злч, Вер, Остр, Пж) / **языка** ~ [йа¹зыка че^нсати] (Влн, Вер, Грн, Пж).

язык чешеться кому [йа¹зык чеше^нц¹а] ‘хотіти чогось’ (Кос, Циб, Ор, Грб).

язык чухається кому [йа¹зык чухайе^нц¹а] ‘хотіти чогось’ (Дун).

языка зісти [йази¹ка з¹їсти] ‘дуже смачно’ (Дун).

языка ковтнути [йази¹ка коў¹нути] ‘мовчати’ (Коз, Шмк).

язика лигнути [йа'зика ли^ггнути] (Внк, Влн, Нг, Нів, СГ, Крив, Вар, Мк, Пж, Злч, Слоб, Молонець) / **язик** ~ [йа'зик ли^ггнути] (Рахн, Км, ПХ) / **язика** ~ [йази'ка ли^ггнути] (Злч, МК, Кар, Кад) / ~ **ликнути** [йа'зика ликнути] (Кур).

язика нема в кого [йа'зика не^лма] ‘мовчати’ (Кур, Січ).

язика чухати [йа'зика чухати] ‘хотіти чогось’ (Нг).

язики гріти [йази'ки з'р'іти] ‘про декількох жінок, які довго говорять’ (Сутк).

язики чесати [йази'ки че^лсати] ‘про декількох жінок, які довго говорять’ (Ктк).

язиком бляскати [бл'аскати йази^лком] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Сутк).

язиком бовтати [йази^лком боўтати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Кар).

язиком лепетати [йази^лком ле^лне^лтати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Кос, Скл).

язиком ляпати [йази^лком л'апати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Зар, Корм, См, Дун, Внк, МК, Кад, Нс, Нов, Скл, Слм, Став, Нів, Баг, Пж, Злч, ПО, Остр, Шм, ВС, Пдс, Грн, Кшл, Ктк, Рвн) / ~ **язиком** [йа'зиком л'апати] (Нс, Пдс, Кшл, Нвс, Пшкц).

язиком ляскати [йази^лком л'аскати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (СУ).

язиком льопати [йази^лком л'опати] ‘брехати’ (Цик).

язиком мелькати [йази^лком мел'кати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Ктг).

язиком молоти [йази^лком мо'лоти] 1. ‘базікати, дуже багато говорити’ (Кур, Зел, Лсв, Злч, Корм, Цик, Чр, Нг, МК, МО, Км, Кар, Плп, Кад, Виг, Дер, Кос, ПХ, ВС, ПО, Внк, Кдр, СГ, Зстл, Нів, Клб, Кадк, Куг, Крвч, Коз, Нс, МшКт, МлШк, Жбч, Мжгр, Кшл, Жбн, Бл, Слм, ВС, ЧрЗр, Остр, Жбн, Авр, Грб, Мшн, Став, Пдс, Дзел, Шмк, Скл, Йсп). 2. ‘брехати’ (Нг).

язиком мямлити [йази^лком м'амли^лти] ‘говорити незрозуміло, ковтаючи слова’ (Кар).

язиком не повернути [йази^лком не^л пове^лр'нути] ‘мовчати’ (См).

язиком плескати [йази^еком пле^скати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Нг, МК, Кос, Дзел, Нів, Авр).

язиком плести [йази^еком пле^{ст}и] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Цик, Нг, Кар, Плп, Виг, Жовт, Пж, Мк, Клб, Ярм, Мк, Дзел, Кадк, Нів, Грб, Рвн).

язиком таляпати [йази^еком та^л’апати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Цик, Нг, Рахн, Внк, МК, Плп, Вр, Куг, Нов, Крив, Нів, Остр) / ~ **талапати** [йази^еком та^лпапати] (Влн, Вар, Нів, Остр, Куг, Нов, Крвч).

язиком теліпати [йази^еком те^л’іпати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Кур, Цик, ЧрЗр) / ~ **телепати** [йази^еком те^л’е^л’іпати] (Йсп).

язиком тріпати [йази^еком тр’іпати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Циб, Клб, Авр) / ~ **трипати** [йази^еком три^е’іпати] (СУ).

язиком хляпати [йази^еком х^л’апати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Бл, Влх, Жбн).

язиком чесати [йази^еком че^сати] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Нг, Кад, Ор, Вер, Грн, Пж, Йсп, Рвн).

язиком, як помелом [йази^лком йак поме^л’лом] ‘базікати; дуже багато говорити про щось несуттєве’ (Циб).

япаторити язиком [йапа^л’торити йази^еком] ‘базікати, дуже багато говорити’ (Грб).

ЯІЧКО

ходити, як коло розбитого яйчка [ходити йак ^лколо роз^лбитого йа^л’йчка] ‘занадто опікуватися’ (Злч).

ЯЙЦЕ

вилупитися з яйця [вилупи^л’ти^с’а з йа^л’ц’а] ‘народитися’ (Внк, Шмк).

ходити, як коло збитого яйця біля кого [ходити йак ^лколо з^лбитого йа^л’ц’а] ‘улешувати когось’ (Цик, Мшк).

ходити, як коло розбитого яйця біля кого [йак ^лколо роз^лбитого йа^л’ц’а] ‘занадто опікуватися’ (СУ).

ЯМА

*живцем би в яму пішов! [Номис, 128].

викопати собі яму [¹викопати со¹б'і ¹йаму] ‘вчинити самогубство’ (Крмн).

впасти в яму [¹пасти ў ¹йаму] ‘опинитися в скрутному становищі’ (Нів).

закопати в яму кого [¹закопати ў ¹йаму] ‘поховати’ (Злнч, Ромн)

закопатись в яму [¹закопатис' ў ¹йаму] ‘померти’ (Клш).

кинути в яму кого [¹кинути ў ¹йаму] ‘поховати’ (Злнч).

лягти в яму [¹л'ах'ти ў ¹йаму] ‘померти’ (ЧО).

опустити в яму кого [¹опустити ў ¹йаму] ‘поховати’ (Нов).

покласти в яму кого [¹покласти ў ¹йаму] ‘поховати’ (Гол, Мшц, Дер, Пшт).

ЯРМАРОК

***іде на ярмарок витришки купувати** [Номис, 483].

***пропав, як пес в ярмарку** [Номис, 120].

хотіти, як коза на ярмарок див. КОЗА.

ЯТКА

***висиш, як пес коло ятки** [Номис, 599].

ЯЩИК

відкладати в довгий ящик [¹в'іткла¹дати ў ¹доўгі ¹йашичк] ‘зволікати’ (Нг, СГ).

зіграти в ящик [¹з'іг¹рати ў ¹йашич¹к] ‘померти’ (ВС, Бб).

скочити в ящик [¹с¹кочи¹ти ў ¹йашич¹к] ‘померти’ (См).

ящик плаче за ким [¹йашичк п¹лаче] ‘бути при смерті’ (МК).

СЛОВНИК ДІАЛЕКТНИХ І МАЛОЗРОЗУМЛИХ СЛІВ

БАЗНИК – бузина.

БАЛАНДА – *розм.* дуже рідка пісна юшка.

БАЛУХИ – *вulg.* те саме, що баньки.

БАМБУЛЯ – голова.

БАНТА – поперечна балка між кроквами; взагалі поперечина.

БАНТИНА – поперечна балка між кроквами; взагалі поперечина.

БАНЬКА – *діал.* очне яблуко.

БАНЬКИ – *вulg.* очі.

БАРИЛО (БАРІЛА) – невелика посудина для рідини (найчастіше з дерева) з двома днищами і опуклими стінками, стягнутими обручами.

БЕМУЛ – дурень.

БЛЕКОТА – отруйна бур'янова рослина.

БУЗЬКО (БУЗЬОК) – *діал.* лелека.

БУЧА – 1) великий крик, галас, тривога; 2) сварка, колотнеча.

ВАРГИ – губи.

ВАРДЖОСИ – губи.

ВАРЯТ (ВАРСТ) – *діал.* божевільна людина.

ВВІЧЕНКИ – навіки.

ВИТРИШКИ – *розм.* витріщання очей; розглядання кого-, чого-небудь.

ВИХТІЛО – зникло, пропало.

ВІДВОЛОКА – *діал.* зволікання.

ВІР – вир.

ВОБАРИНОК – *бублик.*

ВОДВУД – гедзь.

ВОНУЧКА – ганчірка.

ВУХНАЛЬ – спеціальний цвях, яким прибивають підкову до кінського копита, а також підісок до осі.

ГАНА – осуд, неслава.

ГАРМИДЕР – *розм.* 1) безладний галас; метушня; 2) відсутність або порушення ладу; безладдя.

ГЕДЗЬ, ГЕДЗ, ГЕДЗЕНЬ – велика муха, що живиться кров'ю тварин і соком рослин.

ГЕМБА – рот.

ГНИЛИЧКА – зменшене до ГНИЛИЦЯ.
ГОЙ – *зневажл.* у мові євреїв – неєврей.
ГОПКИ – *присл.* підстрибуючи, підскакуючи.
ГРАНЬ – *діал.* жар.
ДЗЮРКА – дирка.
ДЗЯБЛО – рот.
ДЗЯВКАЛО – рот.
ДОВБНЯ – великий, переважно дерев'яний молот або взагалі велика дерев'яна палиця з потовщенням на кінці.
ДРИЖАКИ, ДРИЖКИ – *розм.* часте здригання, тремтіння тіла від холоду, страху, хворобливого стану і т. ін.
ДЮРКА – дирка.
ЖИЛУДОК – шлунок.
ЗАШПОРИ – *розм.* гострий біль від морозу, холоду.
ЗДОЙМИТИ – підняти, здійняти.
ЗИМНО – про наявність холоду, низької температури повітря.
ІНО (ЙНО) – *діал.* тільки, лише.
КАГЛА – отвір у димоході (до стелі), який затуляють для збереження тепла тощо.
КАЛАБАНЯ – *діал.* ковбана.
КАНЯ – хижий птах родини яструбових, схожий на шуліку; знищує гризунів.
КАПАРИТИ – *розм.* 1) *зневажл.* робити нашвидку, абияк; партачити; 2) те саме, що бідувати.
КАПШУК – гаман у формі торбинки, що затягується шнурочком.
КАЮК – *розм.* кінець, смерть, капут.
КЕЛЕВО – живіт.
КЕНДЮХ – 1) перший відділ шлунка жуйних тварин, у якому попередньо перетравлюється їжа; рубець; 2) начинений м'ясом і приготовлений як страва шлунок тварини; сальцесон.
КИРПА – *зневажл.* короткий, задертий догори ніс.
КІТКА – *розм.* те саме, що кішка.
КЛІПКА, КЛІПОВКА – повіки.
КЛОЧА – *діал.* до КЛОЧЧЯ – 1) грубе волокно, що його одержують

як відхід під час обробки льону або конопель; 2) чого і з означ. жмутки, клаптики чого-небудь.

КЛЮЧКА – 1) дерев'яний або металевий гак із довгим держаком для дістання, витягування чогось; 2) забитий у стіну кілочок або гачок для вішання одягу тощо; 3) *діал.* паросток.

КОГУТ – *діал.* півень.

КОЛЬКА – 1) різкий, гострий біль (у животі, у боці і т. ін.), який створює відчуття уколу; 2) *діал.* колючка.

КОНДИЦІЯ (КОНДИКЦІЯ) – якість, норма, яким повинен відповідати товар, матеріал і т. ін.

КОПНУТИ – вдарити.

КРЕТ – кріт.

КРИЖІ – 1) нижня частина спини; попереk; 2) задня частина тулуба тварини (звичайно коня).

КУБІТА – жінка.

ЛАНТУХ (ВАНТУХ) – великий мішок з грубої тканини.

ЛАПАТИ – *розм.* 1) торкати, хапати що-небудь рукою (руками); 2) *діал.* хапати, ловити.

ЛЯМКА – широкий ремінь із шкіри або міцної тканини, який пристосовують для тягнення вантажів або полегшення їх переноски.

МАЦЬОК – шлунок.

МИЙКА – 1) ганчірка, віхоть для миття чого-небудь; 2) пристосування для миття, промивання чого-небудь; 3) місце, де щось миють, промивають.

МИСЛЬ, МИСЛЯ – те саме, що думка.

МІШАНКА – *розм.* 1) суміш злакових рослин з бобовими, яка вирощується на зелений корм або сіно; 2) різна кормова суміш; 3) те саме, що мішанина.

НАПУДИТИ – *діал.* налякати.

ОБРІК¹ – *розм.* дрібно посічена солома з вівсом, дертю і т. ін. для годівлі коней.

ОБРІК² – *заст.* урочиста обіцянка, клятва; моральне зобов'язання.

ОБУХ – 1) тупа, важча частина гострого знаряддя (перев. сокири) або зброї, що міститься з протилежного боку від гострої; 2) різновид

примітивного знаряддя, зброї у вигляді насадженого на держак металевого бруска; молот.

ОТЛУШКИ – пакунки з речами.

ПАТЬОКИ – *розм.* слід від якоїсь рідини, що текла.

ПЕЛЬКА – *вulg.* 1) рот; 2) те саме, що глотка.

ПЕРЕПУДЖЕНИЙ – *діал.* 1) дієпр. пас. мин. ч. до перепудити; 2) у знач. прикм. який перелякався, перепудився; 3) у знач. прикм. який виражає переляк.

ПИКА – 1) *зневажл.* потворне, бридке обличчя; 2) *розм.* обличчя людини, звичайно опасисте, свіже, рожеве і т. ін.

ПИСОК – *розм.* 1) те саме, що обличчя // *вulg.* потворне, бридке обличчя; 2) те саме, що морда; 3) *діал.* рот.

ПОВІСЬМО, ПОВІСМО – *діал.* пучок довгого волосся, прядива, ниток.

ПОЛА – 1) край кожної з половин одягу (пальта, шинелі, піджака і т. ін.), що розгортається спереду; 2) *розм.* повішене полотнище, яке розсувається.

ПОЛУДА – білувата пляма на рогівці ока, яка спричиняється до сліпоті; більмо.

ПОМЕЛО – палиця з прив'язаним до неї на кінці пучком хвойних гілок, ганчірок і т. ін. для вимітання золи з печей, для прочищення димоходів.

ПОСТРАШКИ – страх.

ПРАНИК – дерев'яний гладенький валок для вибивання білизни під час прання.

ПУД – *діал.* страх.

ПУНДЯК – індик.

ПУЩИК – *діал.* сич.

РІСКА – краплина роси; росинка; краплина якої-небудь іншої рідини.

РІЩЕ, РІЩА – *діал.* хмиз.

САПІСКА – сапа.

СЛІПИ, СЛІПКИ, СЛІПНІ, СЛІПИКИ – *вulg.* очі.

СЛУДВА – стовп.

СЛУП – *заст.* стовп.

СМОРЖ – їстівний гриб родини зморшових із звивисто-складчастою шапкою.

СТРІТИТИ – *діал.* зустріти.

СТРОМА – *діал.* до СТРОМОВИНА – круте урвище, провалля.

СТУПА – пристрій для лушення та подрібнення різних речовин (зерна, тютюну і т. ін.), неодміним доповненням якого є товкач.

ТАНЬБИ – так ніби.

ТЕЛЬБУХИ – внутрішні органи вбитої тварини (шлунок, кишки тощо).

ТЕРЕВЕНІ – *розм., зневажл.* дурниці, нісенітниці; пусті, марні розмови, балачки.

ТЕРЛИЦЯ, ТЕРНИЦЯ – знаряддя для тіпання, тертя льону, конопель і т. ін.

ТЕРНЯ – 1) те саме, що терни; 2) колючки, шпичаки терну чи якоїсь іншої колючої рослини.

ТЕСЛАКИ – зуби.

ТОВТРИ – вапнякові пасма, що являють собою залишки рифів та атолів морів далеких геологічних епох.

ТРАХВИВ – потрапив.

ТРИСТЯ – *діал.* 1) трясовина, драговина; 2) очерет.

ТРЯМ, ТРАМ – *діал.* 1. Сволок у хаті або бантина на горищі, в повітці, клуні і т. ін. 2. Взагалі колода, балка.

ТЮТЯ – 1) *дит.* курка, курча; 2) *розм.* про безвільну, неенергійну, мляву людину.

ТЯМА, ТЯМКА – *розм.* здатність осмислювати що-небудь; кмітливість, тямущість; розум.

ФАНАБЕРІЯ – *розм.* 1) недоречна гордість; пиха, чванливість; 2) безглуздий, невмотивований учинок; примха, дивацтво.

ФІРАНКА – шматок тканини або тюлю, яким запинають вікно, двері тощо; занавіска.

ФУРКАЛО – *розм.* те саме, що дзига.

ФУРКАЛЬЦЕ – зменшено-пестливе до ФУРКАЛО.

ХАНЬКА – *заст.* гарбуз.

ХАРМАНИ – нісенітниці.

ХАРМУКИ – нісенітниця.

ХОРОБА – *діал.* хвороба.

ХРАП – нижня й середня частина перенісся тварини (перев. коня).

ХРАПАК, ХРОПАК – *розм.* те саме, що хропіння.

ХРОБАК – *розм.* черв'як.

ЦИР – колір обличчя.

ЧИРИК – чиряк.

ЧИХОТІШНЕ – хворий на сухоти.

ЧП – 1) конусоподібна дерев'яна пробка для закупорювання отвору в якійсь посудині (перев. в бочці); 2) *діал.* дерев'яний кілочок на стіні для підвішування чого-небудь; стержень, на якому що-небудь ходить, гойдається, крутиться (у дверях, машині, приладі і т. ін.).

ЧОС – *заст.* свербіж.

ШИМЕЛИК – дурень.

ШКАРАЛУПА – 1) тверде, цупке природне покриття (яйця, плоду тощо); 2) тверде панцирне покриття в деяких тварин (раків, крабів, черепах і т. ін.); 3) твердий покрив на поверхні якого-небудь предмета, матеріалу і т. ін.

ШКВАРКА – підсмажений шматок сала, з якого частково витопився жир.

ШКВАРОК – те саме, що ШКВАРКА.

ШКУРЛАТ – *розм.* куртка чи пальто зі шкіри.

ШТИРИ – *діал.* чотири.

ШУШЛАВОК – невеликий качан кукурудзи з малою кількістю зерен.

ЩЕРБАКИ – зуби.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ РЕМАРОК

вulg. – вульгарне

дит. – дитяче

діал. – діалектне

заст. – застаріле

зневажл. – зневажливе

розм. – розмовне

ДЛЯ НОТАТОК

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

КОВАЛЕНКО Наталія Дмитрівна

**ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
ПОДІЛЬСЬКИХ І СУМІЖНИХ ГОВІРОК**

Підписано до друку 24.04.2019 р.

Формат 60x84\16

Гарнітура Times New Roman.

Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 23,95.

Тираж 100 прим.

Замовлення № 277.

Віддруковано ТОВ «Друкарня «Рута»
(свід. Серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Руслана Коношенка, 1
тел. 0 38 494 22 50, drukruta@ukr.net